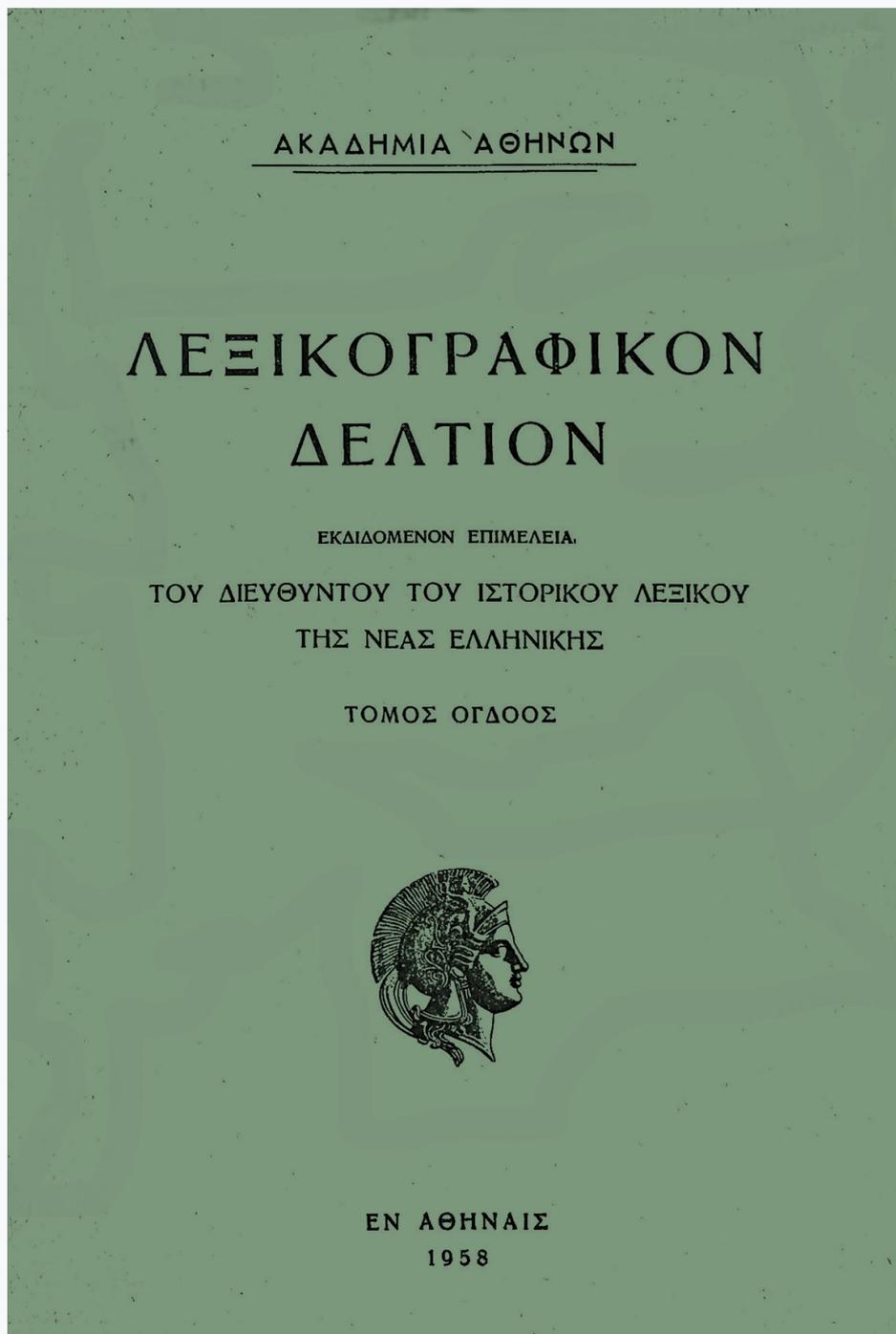
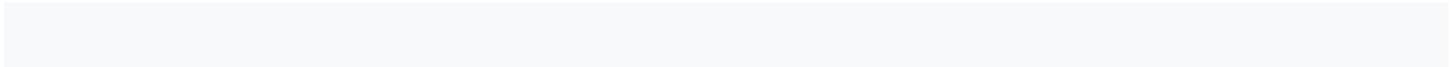

Lexicographic Bulletin

Vol 8 (1958)

Lexicographic Bulletin

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1958

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΑ

Α΄.

Γνωθι σαυτὸν

γαλανός.

Ὁ Κοραῆς πρῶτος ὑπεστήριξεν ὅτι «τὸ γαλανός εἶναι Δωρικὸν ἀντὶ τοῦ γαληνός», ἐπὶ τῇ βάσει χωρίου ψευδο-Ανακρεοντείου ὠδῆς, ἔνθα τὸ οὖσ. γαλήνη ἀναφέρεται, ὡς ἐνόμισε, εἰς τὸ γαλανὸν χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν, οὐδεμίαν ὁμως ἔδωκεν ἐξήγησιν περὶ τῆς ὑποτιθεμένης οὕτω σημασιολογικῆς ἐξελιξεως ἐκ τοῦ γαλανός = πρᾶος, ἤρεμος εἰς τὸ γαλανός = κυανοῦς ἀνοικτόχρους.¹ Βραδύτερον, ἀντιληφθεὶς πιθανῶς τὸ σφάλμα, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι τὸ γαλανός παράγεται «ἀπὸ τὸ γάλα», ἀλλ' οὐδεμίαν καὶ πάλιν προσέθηκεν ἐξήγησιν περὶ τῆς ἐντεῦθεν εἰκαζομένης μεταφορᾶς τῆς σημασίας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «λευκοῦ», ἣν παρέχει τὸ γάλα, εἰς τὴν τοῦ «κυανοῦ ἀνοικτοῦ», ὑπὸ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται συνήθως τὸ γαλανός.²

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κ. Ἀσώπιος ὑπέδειξε καὶ ἀπέδειξε τὸ ἐρμηνευτικὸν σφάλμα, τὸ ὁποῖον παρέσυρε τὸν Κοραῆν εἰς τὴν πρώτην ἐτυμολογίαν τοῦ ἐπιθέτου, προέτεινε δὲ ὡς πιθανὴν τὴν παραγωγὴν τοῦ γαλανός «ἐκ τοῦ γλανός, ἐκ τοῦ γλάω, γλαύσω, ὅθεν καὶ τὸ γλανκός», ὡς πιθανωτέραν δὲ τὴν «ἐκ τοῦ καλαϊνός».³

1. Ἄτακτα 4, σελ. 72 - 73 : «Ἡ ὠδὴ τοῦ Ἀνακρέοντος

ΜΕΛΑΝ ὄμμα γοργὸν ἔστω

κεκερασμένον ΓΑΛΗΝῆ

σημαίνει τὸ *Μαυρογάλανον (bleu turquin), ἤγουν πλησιέστερον εἰς τὸ μαῦρον, παρὰ εἰς τὸ λευκόν. Ὄταν πλησιάζῃ πλέον εἰς τὸ λευκόν, ὀνομάζεται χυδ. Γερανιὸν ἢ Γεράνεον (bleu céleste) ἀπὸ τὸ Ἡερανεόν, ὡς τὸ ὀνομάζουσι οἱ Γραικορωμαῖοι, παραγωγῶς ἀπὸ τὸ Ἄρη (Ἴων. Ἡήρη), ὅθεν καὶ τῶν παλαιῶν ἢ Ἀερίνη ἐσθῆς, ἤγουν γαλάζιον φόρεμα, ὡς λέγουσι σήμερον. Τὸ χρῶμα τοῦτο ὀνομάζετο καὶ Βένετον καὶ Καλλάϊνον ἢ Καλαΐνον. Βένετον, διότι οὕτω τὸ ὀνόμαζον οἱ Ῥωμαῖοι (Venetum) ἀπὸ τῆς πόλεως Βενετίας· περὶ δὲ τοῦ Καλαΐνου, ἴδε τὰς μακρὰς ἀπορίας τῶν κριτικῶν εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Στεφάνου (Τόμ. I σελ. CXXIII - CXXIV).»

2. Γραμματ. τῆς Κοινῆς Ἑλλην. Γλώσσης (= Τὰ μετὰ θάνατον, τόμ. 6ος), 91 : «Ἐπίθετα δὲ (ἐνν. εἰς - ανός) εἶναι : γαλανός ἀπὸ τὸ γάλα, σιγανός ἀπὸ τὸ σιγή, τρανός, λιχανός... πιθανός, ἱκανός, ὄρφανός· οἱ παλαιοὶ εἶχον καὶ τὸ ἀγανός, ὅθεν ὀνοματικὸν ἐπίρρημα ἀγανά, ὅθεν ἴσως τὸ κοινὸν ἀγάλια. Τὸ ζωντανός εἶναι βάρβαρον».

3. Εἰς Πίνδαρον Εἰσαγωγῆς Σύνοψις (1843), 125 : «Μείζονα πιθανότητα ἤθελεν ἴσως ἔχει ἡ λέξις (ἐνν. τὸ γαλανός) παραγομένη ἐκ τοῦ γλανός, ἐκ τοῦ γλάω, γλαύσω, ὅθεν τὸ γλανκός... ἀλλ' ἔτι πιθανώτερον ἐκ τοῦ καλαϊνός, γαλανός. Ἄν δὲ τὸ μέλαν γαλήνη κεκερασμένον τοῦ Ἀνακρέοντος σημαίη μαυρογάλανος, περὶ τούτου ἐξέστω ἀπέχειν. Διότι... σκοπὸς

Ἀντιθέτως ὁ Ν. Δόσιος ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι τὸ γαλανός εἶναι τὸ ἀρχαῖον γαληνός, προσέθηκε δὲ ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «πρᾶος, ἥρεμος» εἰς τὴν τοῦ «κυανοῦς ἀνοικτός» δικαιολογεῖται, ἐὰν σκεφθῶμεν ὅτι τὸ χρῶμα τοῦτο λαμβάνει «ἢ ἐν γαλήνῃ εὐρισκομένη θάλασσα, ἐφ' ἧς ἀντικατοπτρίζεται ὁ κυανοῦς οὐρανός».¹ Φωνητικὸν καὶ σημασιολογικὸν συνδυασμὸν τῶν γνωμῶν τοῦ Κοραῆ ἐπεχείρησε κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Γ. Χατζιδάκις: τὸ γαλανός, ἀντὶ τοῦ γαληνός, διετήρησε τὸ α ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ γάλα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν κοινῶς λεγομένων φράσεων «ἢ θάλασσα εἶναι γάλα» καὶ «ἢ θάλασσα εἶναι γαλήνη».² Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀντέκρουσεν ὁ Meyer-Lübke, ὅστις ἐθεώρει πιθανωτέραν τὴν ἐκ τοῦ γαληνός προέλευσιν τοῦ γαλανός κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ η (i) πρὸς τὸ προηγούμενον α.³ Μετὰ τοῦτο, ὁ Χατζιδάκις ἀπέφυγε νὰ λάβῃ σαφῆ θέσιν ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ἐπιθέτου, ἀρκεσθεῖς νὰ μνημονεύσῃ βραδύτερον, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ἀναλογικὸν σχηματισμὸν τοῦ γαλανός «κατὰ τὸ ἐναντίον μελανός».⁴

Περισσότερον ἀσαφῆς καὶ συγκεχυμένη εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ θέσις τοῦ

τοῦ ποιητοῦ ἦτον νὰ παραγγείλῃ εἰς τὸν ζωγράφον... ὄμμα μαῦρον μὲν καὶ γοργόν, ὄχι ὁμῶς ἄγριον, ἀλλὰ ἡμερον, γλυκύ... ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐπομένων τοῦ ποιηματίου, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἐκ τοῦ Ἄρεως, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ γαλήνη κεκερασμένον, ἐκ τῆς Ἀφροδίτης... Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι γαλανὰ ὄμματα εἶχεν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὄχι ἡ Ἀφροδίτη.

1. Beitr. z. neugr. Wortbildung (Zürich, 1879), 22: «Bemerkenswert sind die Bildungen ζωντανός 'lebend', σιγανός = σιγηλός, λιανός 'dünn, fein' (Etymol.?) und γαλανός 'blau-äugig'. Das letztere scheint mir das altgr. γαληνός zu sein. Der Uebergang der Bedeutung ist, wenn man an γαλήνη 'Meerestille' und γαληνὸς πελαγο(ς) denkt, auf welchem der blaue Himmel sich widerspiegelt, vielleicht nicht unerbört». (Σημειωτέον ὅτι ὁ Δόσιος δὲν παραπέμπει εἰς τὸν Κοραῆν, οὐτινος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐτυμολογίαν). Πβ. καὶ Κ. Dietrich, ἐν Balkan - Archiv IV (1928), 158 (ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Δοσίου διαπραγματεύσιν τῶν Νεοελλ. ἐπιθέτων εἰς -νός, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ γαλανός, καὶ παρατηρεῖ ὅτι οὗτος ἀρκεῖται νὰ χαρακτηρίσῃ ταῦτα ὡς «ἀξιοπρόσεκτα», ἀλλὰ δὲν προσθέτει τι τὸ οὐσιῶδες περὶ τοῦ σχηματισμοῦ των).

2. Einl. in d. neugr. Gramm. (1882), 100: «Andere haben ihr α durch Volksetymologie oder Analogie erhalten, z. B. γαλανός st. γαληνός nach γάλα (cf. ἢ θάλασσα εἶναι σήμερα γάλα und ἢ θάλασσα ἔχει σήμερα γαλήνη oder εἶναι γαλήνη),...».

3. Byz. Zeitschr. II (1893), 143: «...so scheint mir einfacher, in γαλανός statt γαληνός, παλαμύδα statt πηλαμύδα, ἀναλικώνω statt ἀνηλικώνω, ἀπάνεμος statt ἀπήνεμος (ὑπήνεμος), χαραμίδα statt χηραμίδα (S. 100) Assimilation des η an des α zu sehen, während H(atzidakis) für jedes einzelne Wort irgend eine volksetymologische Anknüpfung sucht.»

4. Γεν. Γλωσσ. (1915), 310: «... Κατὰ ταῦτα ἐλέχθη ἔπειτα καστανός, μελισσός, λιβανός, χελγός, κανελλός (ἐν Θράκῃ), καναβός (Θεσσαλία), μελιζανός, γαλανός κατὰ τὸ ἐναντίον μελανός, κτλ., ἥτοι ἀνεπτύχθη νέα ἐπιθετικὴ κατάληξις -ός πρὸς δῆλωσιν χρώματος, ὁποῖον τὸ ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου οὐσιαστικοῦ δηλούμενον.»

Μ. Φιλήντα. Κατ' ἀρχάς, παρεδέχθη ἀνεπιφυλάκτως τὴν πρώτην γνώμην τοῦ Κοραῖ περὶ τῆς Δωρικῆς προελεύσεως τοῦ *γαλανός*, σημαίνοντος τὸν ἔχοντα τὸ χρῶμα τῆς *γαλήνης*.¹ Μετὰ τινὰς σελίδας ὅμως προβάλλει τὴν σημασιολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ Δοσίου καὶ ταλαντεύεται, ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν ἐρμηνείαν, μεταξὺ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Κοραῖ καὶ τῆς τοῦ Meyer — Lübbe.²

Ἀποτέλεσμα τῆς οὕτω προκληθείσης συγχύσεως ὑπῆρξεν ὅτι ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαλανός* τοῦ Ἰστορ. Λεξικοῦ συνετάχθησαν δύο ἄρθρα: 1) *γαλανός* (I), ὅπερ ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ ἀρχ. Δωρ. *γαλανός*, παρὰ τὸ Ἄττ. *γαληνός*. Ἰδ. Κορ. Ἄτ. 4,72» καὶ σημαίνει «τὸν ἔχοντα χρῶμα ἀνοικτὸν κυανοῦν (ὡς τὸ χρῶμα τῆς *γαλήνης* ἐν αἰθρία ἔχούσης θαλάσσης)»· 2) *γαλανός* (II), τὸ ὁποῖον θεωρεῖται παραγόμενον «ἐκ τοῦ οὔσ. *γάλα* καὶ τῆς παραγωγ. καταλ. -ανός» καὶ σημαίνει τὸν «λευκὸν» ἢ τὸν «πελιδνόν». Ἐντεῦθεν δέ, πολλὰ παράγωγα τῆς λέξεως χωρίζονται ἐν αὐτῷ εἰς δύο ἕκαστον ἄρθρα (*γαλανάδα*, *γαλάνι*, *γαλανίζω*, *γαλανισμός*), ἄλλα δὲ παράγωγα ἢ σύνθετα ἐξ αὐτῆς ἀνάγονται ὅτε μὲν εἰς τὸ *γαλανός* I (*γαλανιάζω*, *γαλανίς*, *γαλανόβαθος*, *γαλανόλευκος*), ὅτε δὲ εἰς τὸ *γαλανός* II (*γαλανεάς*, *γαλάνης*). Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ἔγινε προηγουμένως ἡ δέουσα μελέτη διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐτυμολογίας καὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐπιθέτου, οὐδ' ὁ προσήκων ἔλεγχος τῶν κατὰ καιροῦς διατυπωθεισῶν περὶ τούτου γνώμων.

Ἡ τὸ πρῶτον ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κοραῖ ἐτυμολογία, ἣτις καὶ υἱοθετεῖται εἰς τὸ ἄρθρ. *γαλανός* (I), οὐδόλως εὐσταθεῖ, ὡς ἤδη ἐλέχθη. Διὰ τὴν πεισθῆναι τις περὶ τούτου, θὰ ἤρκει νὰ ἐλέγξῃ προχείρως τὸ χωρίον, εἰς ὃ παραπέμπει ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ πρὸς πίστωσιν τῆς γνώμης του, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ εἶχε βεβαίως ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου γενομένην ἐν τῷ μεταξὺ ἐπανόρθωσιν τῆς πλάνης. Ἡ παρερμηνεία τοῦ κειμένου εἶναι προφανής, ὡς σαφῶς ἐμφαίνεται ἄλλως τε καὶ ἐκ τῆς διδομένης εἰς τοὺς ἐπομένους στίχους τῆς ᾠδῆς ἐπεξηγήσεως καὶ ἐξ ἀναλόγου ἀκριβῶς χωρίου τῆς προηγουμένης ἐν τῇ συλλογῇ ᾠδῆς.³

1. Γλωσσον. καὶ Γλωσσογρ. Ἑλλην. Α', σ. 35: «Τὸ *γαλανός* πάλε εἶναι *γαληνός* = ποὺ ἔχει τὸ χρῶμα τῆς *γαλήνης*. Ἄπ' τὰ λίγα δωρικὰ ἀπομεινάρια σωστά τὸ λέει ὁ Κορ. Ἄτ. δ 72».

2. (Χωρὶς νὰ παραπέμπῃ, σημειωτέον, εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον). Βλ. ἐνθ' ἄνωτ., σ. 175: «*Γαλανός* στὴν κοινὴ Ἑλληνικὴ θὰ πεῖ κυανοῦς, γαλάζιος, μπλάβος, οὐρανῆς, γλαυκός τελοσπάντων, ποὺ ἔχει δηλ. τὸ χρῶμα τῆς γαληνεμένης θάλασσης, ἡ ὁποία καθρεφτίζει τὸν οὐρανὸν καὶ ἢ εἶναι δωρικὸ ἀπομεινάρι: *γαλάνα* > *γαλανός* ἢ ἔχει γίνεῖ κατὰ ἀφομοίωση τοῦ I πρὸς τὸ: α ἀπὸ τὸ *γαληνός*. Μοῦπανε πῶς στὴν Κρήτη τὸ παρετυμολογήσανε ἀπ' τὸ *γάλα* καὶ κάθε ἄσπρο γάϊδαρο τὸν λένε *γαλανό*. Λοιπὸν ὁ κ. Χ(ατζιδάκις) . . . λέει πῶς τὸ: *γαλανός* γίνεταί ἀπ' τὸ *γάλα*, λέει, καὶ τὸ -ανός τὸ παίρνει ἀπ' τὸ *μελανός* . . .» (Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ Φιλήντας καὶ ἐν τόμ. Γ', σ. 181. Πβ. καὶ τόμ. Α', σ. 220).

3. Βλ. Anacreontea (ὑπὸ Κ. Preisendanz), σ. 15.

Ἐξ ἄλλου, Δωρικὸν *γαλανός* οὐδαμῶθεν μαρτυρεῖται. Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι οὐδέποτε ἐλαλήθη, ἀλλὰ σημαίνει ἀσφαλῶς ὅτι οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη κοινῶς. Εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνιστικὴν, ὡς καὶ εἰς τὴν κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς καὶ Βυζαντινοὺς χρόνους γραφομένην καὶ ὁμιλουμένην, ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ Ἰωνικὸς - Ἀττικὸς τύπος *γαληνός*.¹ Τῆς συνεχοῦς δὲ ταύτης χρήσεως ἐπιβίωσιν ἅμα καὶ διαπίστωσιν ἀποτελεῖ τὸ τῆς νέας Ἑλληνικῆς *γαληνός*.² Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὸν Ἰωνικὸν - Ἀττικὸν τύπον τοῦ οὐσ. *γαλήνη*, συνεχῶς ἐν χρήσει ὑπάρχοντα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, ἐνῶ ὁ Δωρικὸς τύπος *γαλάνα* φαίνεται ὑποχωρήσας ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἤδη ἐποχῆς.³ Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ τε οὐσιαστικοῦ καὶ τοῦ ἐπιθέτου διτηρήθη ἀναλλοίωτος κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων: *γαλήνη* ἐσήμαινε καὶ σημαίνει τὴν «ἡρεμίαν, ἡσυχίαν», *γαληνός* δὲ τὸν «ἡσυχον, ἡρεμον, πρᾶον». Παράδοξον ἐπομένως θὰ ἦτο νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Δωρικὸν *γαλανός* ἐπέζησεν ἐν τῇ λαλουμένῃ παραλλήλως πρὸς τὸ Ἀττικὸν - κοινὸν *γαληνός* καὶ μάλιστα ὑπὸ σημασίαν ἐντελῶς διάφορον πρὸς τὴν ἣν ἐξ ἀρχῆς εἶχε καὶ διτηρήσῃ μέχρι σήμερον τὸ ἐπίθετον.⁴ Αἱ γενόμεναι ἐν τῷ μεταξὺ προσπάθειαι νὰ δικαιολογηθῇ ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐκ τοῦ «ἡρεμος, πρᾶος» εἰς τὴν τοῦ «κυανόχρους», διὰ τῆς «γαλήνην ἐν αἰθρία ἐχούσης θαλάσσης», ἢ διὰ τῆς «ἐν γαλήνῃ εὐρισκομένης θαλάσσης ἐφ' ἧς ἀντικατοπτρίζεται ὁ κυανοῦς οὐρανός»,⁵ οὐδὲν ἄλλο προφανῶς εἶναι ἢ ἀπόπειραι προσαρμο-

1. Βλ. Θησαυρὸν καὶ *Liddell - Scott - Jones*, ἐν λ.

2. Βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. Ὁ ἐκ Πόντου διαλεκτικὸς τύπος *γαλειός*, διατηρήσας τὴν προφορὰν τοῦ Ἰων. *η* (βλ. *Γ. Χατζιδ.*, Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθηνῶν 8β, 1912, 8 - 9, κλπ.), ἀρκεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν συνέχειαν τῆς προφορικῆς παραδόσεως. Πβ. ὡσαύτως αὐτόθι, ἐν λ. *γαλήνη* (Ποντ. *γαλένη*), *γαληνίζω* (Ποντ. *γαλενίζω*), *γαληνιάζω* (πβ. κατωτ., σελ. 36 ὑποσ. 4).

3. Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, MNE I, σ. 59 - 60.

4. Ἐὰν τοῦτο συνέβαινε, λογικὸν καὶ εὐλογον θὰ ἦτο νὰ διατηρηθῇ ὁ Δωρ. τύπος εἰς τὴν Τσακωνικὴν τοῦλάχιστον. Ἐν τούτοις, οἱ Τσάκωνες λέγουσιν μὲν ὁ *κουβάνε* (κυανοῦς) = μέλας, ἀγνοοῦν ὅμως τὸ *γαλανός*, ἀντὶ τοῦ ὁποίου μεταχειρίζονται τὸ *γεράνε* (δ), λαβόντες προφανῶς ἐκ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς (ὁ δὴθεν Τσακωνικὸς τύπος ὁ *γαλανέ*, μνημονευόμενος ἐν τῷ ἄρθρῳ *γαλανός* (I) τοῦ Ἱστορ. Λεξ., ὀφείλεται εἰς ἐσφαλμένην πληροφορίαν τοῦ μ. *Deffner*, ὡς βεβαιοὶ ὁ Τσάκων καὶ Τσακωνολόγος συνάδελφος Ἀθ. *Κωστάκης*, κατὰ τὸν ὅποιον χρησιμοποιεῖται ἀντιθέτως τὸ ρ. *γαληνῶ* (*γαληνίουρ ἐνι*) = ἡρεμῶ, ἡσυχάζω, ἐπὶ ἀσθενῶν (ἀθησαύριστον ὑπὸ τὸ ἄρθρον *γαληνιάζω* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ).

5. Τὸ μόνον ἴσως ἐπιχείρημα τῆς ἐκ τοῦ *γαληνός* παραγωγῆς τοῦ *γαλανός*, ἀπὸ σημασιολογικῆς ἀπόψεως, θὰ ἀπετέλει τὸ οὐσ. *γαλήνη* σημαῖνον «τὸ ἐπιπολάζον ἐν τῇ μεταλλείᾳ τοῦ ἀργύρου χωνευομένου», ὡς καθορίζεται ἐν γλώσσῃ τοῦ Ἡσυχίου. Ἡ ἔννοια τῆς λέξεως εἶναι ἤκιστα σαφής, ἐξ ὅσων ὁμως γνωρίζομεν περὶ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ (lat. *galena*: *Plin.* N. H. XXXIII, 95. XXXIV 159, 173. Πβ. *H. Blümner*, Technol. u. Terminol. IV, 150, 158) πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πρόκειται περὶ λέξεως ἀσχέτου πρὸς τὸ Ἑλλην. *γαλήνη*

γῆς τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος εἰς τὴν *a priori* ἔτυμολογίαν. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ματαία ἀποδεικνύεται ἡ προσπάθεια νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ διατήρησις τοῦ γαλανός, παρὰ τὸ γαληνός, ἐκ συμφυρμού πρὸς τὸ γάλα,¹ κατὰ μείζονα δὲ λόγον ἢ ἐκ τοῦ γαληνός προέλευσις τοῦ γαλανός δι' ἀφομοιώσεως τοῦ η (ι) πρὸς τὸ προηγούμενον α.²

Ἀπομένει τὸ γαλανός «ἀπὸ τὸ γάλα καὶ τὴν κατάληξιν - ανός», ὡς ὑπεστήριξεν ὁ Κοραῆς πρῶτος καὶ πάλιν, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, χωρὶς νὰ προσθήσῃ τι πρὸς διασάφησιν τῆς γνώμης του.³ Παραμένει ἐπομένως ἀμφίβολον, ἐὰν διὰ τῆς ἔτυμολογίας ταύτης ἀπηρεῖτο τὴν παλαιότεραν ἢ ἐὰν ἐπίστευεν ὅτι τὸ γαλανός = γαλακτόχρους εἶναι διάφορον τοῦ γαλανός = κυανόχρους. Ἀποκλίνω, ὡς ἤδη ὑπεδήλωσα, ὑπὲρ τῆς πρώτης ὑποθέσεως, ἐπειδὴ νομίζω ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ πιστεῦν εἰς τὴν παράλληλον ὑπαρξιν δύο Νεοελληνικῶν ἐπιθέτων, χρώματος δηλωτικῶν ἀμφοτέρων καὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς μορφῆς, ἀλλὰ διαφόρου ἔτυμολογικῆς ἀρχῆς. Ἐξ ἴσου ἀσαφῆς ὑπῆρξε καὶ ὁ Χατζιδάκις: ἀφίνει μὲν νὰ ἐν-

(πβ. *Ernout - Meillet*, Dictionn. Etym. de la langue lat. καὶ *Walde-Hofmann*, Lat. Etym. Wörterb., ἐν λ. *galena*).

1. Αἱ φράσεις «ἡ θάλασσα εἶναι γάλα» καὶ «ἡ θάλασσα εἶναι γαλήνη» οὔτε κοινῶς λέγονται, οὔτε συνώνυμοι εἶναι εἰς τὴν καθομιλουμένην, ὡς φαίνεται ὑποστηρίζων ὁ Χατζιδάκις (βλ. ἄνωτ. σελ. 4 ὑποσ. 2). Ἡ πρώτη λέγεται ἐν Κρήτῃ καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς πιθανῶς νήσους ἀντὶ τῆς κοινῶς λεγομένης «ἡ θάλασσα εἶναι λάδι» ἢ «εἴχαμε μὲν θάλασσα λάδι». Τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ παρομοίωσις ἐδημιουργήθη παρὰ τῷ λαῷ, οὐχὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ χρώματος τῆς ἡρεμούσης θαλάσσης πρὸς τὸ τοῦ ἐλαίου ἢ τοῦ γάλακτος, ἀλλ' ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἣν παρουσιάζει ἡ ἀπολύτως ἐπίπεδος καὶ γαληνιαία, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ρυτιδώσεως, ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἐλαίου ἢ γάλακτος περιεχομένων ἐντὸς δοχείων, ἐν συνδυασμῷ πιθανῶς πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς παχυρρεύστου συστάσεως, ἣν ἔχει τὸ ἐλαιον καὶ τὸ γάλα, παρέχει δ' ἐνίοτε καὶ ἡ ἡρεμούσα ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης, διασχιζομένη ὑπὸ ἰστιόφορου. Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅμως, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γαληνιαίας θαλάσσης, μακρόθεν ὁρωμένη, παρουσιάζει ὁμοιότητά τινα χρώματος πρὸς τὸ γάλα, πάλιν τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσον σπάνιον καὶ ἡ ὁμοιότης τόσον ἀμυδρά, ὥστε ἀποκλείεται ἡ ἐντεῦθεν προέλευσις τῆς μεταφορᾶς τῆς σημασίας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἡ φράσις «ἡ θάλασσα εἶναι γάλα» λέγεται ἐν Κυθήροις ἐπὶ τῆς λίαν τεταραγμένης καὶ πλήρους ἀφρῶν ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀφίνω ὅτι ἡ δυνατότης σημασιολογικοῦ συμφυρμού μεταξὺ τῶν φράσεων «ἡ θάλασσα εἶναι γάλα» καὶ «ἡ θάλασσα εἶναι γαλήνη» (ἢ «ἡ θάλασσα ἔχει γαλήνη») προϋποθέτει τὴν συχνὴν χρῆσιν ἀμφοτέρων ὑπὸ τῶν λαλούντων, καὶ μάλιστα τῶν αὐτῶν, ἐνῶ ἡ δευτέρα εἶναι λογία μᾶλλον ἢ δημῶδες.

2. Τὰ παραδείγματα ἀκριβῶς, ἅτινα προσάγει ὁ *Meyer - Lübke* (βλ. ἄνωτ., σελ. 4 ὑποσ. 3) πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης, προσεκτικώτερον ἐξεταζόμενα συμβάλλουν εἰς τὴν ἀναίρεσιν μᾶλλον ἢ τὴν ἐπιβεβαίωσιν αὐτῆς. Οὐδεὶς λέγει σήμερον *πηλαμύδα* ἀντὶ *παλαμύδα*, *ἀπῆνεμος* ἀντὶ *ἀπάνεμος*, *χρηαμίδα* ἀντὶ *χαρημίδα*, ἐνῶ πολλαχοῦ λέγεται *γαλήνη*, *γαληνός*, παρὰ τὸ *γαλανός*. Πῶς λοιπὸν εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν διετερήθησαν ἀμφότεροι οἱ τύποι, ἐνῶ εἰς τὰς προηγούμενας ὁ ἐξ ἀφομοιώσεως νεώτερος τύπος ἐξετόπισε τὸν ἀρχαιότερον;

3. Βλ. ἄνωτ., σελ. 3 ὑποσ. 2.

νοηθῆ ὅτι τὸ γαλανός παράγεται ἀπὸ τὸ γάλα καὶ σημαίνει «λευκός», ἐφ' ὅσον θεωρεῖ τοῦτο σχηματισθὲν «κατὰ τὸ ἐναντίον μελανός», παραλλήλως ὅμως ἀναφέρει τὸ γαλανός μεταξὺ ἄλλων ἐπιθέτων χρώματος δηλωτικῶν, τὰ ὁποῖα ἐσηματίσθησαν ἐξ οὐσιαστικῶν διὰ τῆς καταλήξεως -ός,¹ ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐξηκολούθει νὰ πιστεύη εἰς τὴν ἐκ τοῦ γαλήνη παραγωγὴν τοῦ ἐπιθέτου (γαληνός) καὶ εἰς μεταγενέστερον φωνητικὸν καὶ σημασιολογικὸν συμφυρμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸ γάλα. Τὴν παραγωγὴν τοῦ γαλανός «ἀπὸ τὸ γάλα» παραδέχεται μετ' ἐπιφυλάξεως καὶ ὁ καθηγ. Ν. Ἀνδριώτης, δικαιολογεῖ δὲ τὴν μεταφορὰν τῆς σημασίας ἀπὸ τὸ «λευκός» εἰς τὸ «κυανόχρους» διὰ τοῦ σημασιολογικοῦ συμφυρμοῦ μεταξὺ «γαλακτόχρου» καὶ «γαληνιαίας» θαλάσσης.²

Ὅπως δὴποτε ὅμως, βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὴν γνώμην τοῦ Χατζιδάκι κυρίως, ὅστις εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν Κρήτῃ χρῆσιν τοῦ γαλανός ὑπὸ τὴν σημασίαν «λευκός»,³ ἐστηρίχθη τὸ ἄρθρον γαλανός (II) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ὡς καὶ ἡ προηγουμένη ἐν αὐτῷ μνεία τῆς παραγωγῆς γάλα > γαλανός ὑπὸ τὸ λῆμμα -ανός. Ἄλλ' ἐξ ἴσου βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ σχηματισμὸς οὗτος τυγχάνει παντελῶς ἀπίθανος καὶ διὰ τὰς σημασιολογικὰς δυσχερείας, περὶ ὧν ἐλέχθησαν τὰ δέοντα, καὶ διὰ δύο προσθέτους λόγους: 1) διότι οὐδὲν χρώματος δηλωτικὸν ἐπίθετον τῆς νέας Ἑλληνικῆς φαίνεται σχηματισθὲν, ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, διὰ τῆς καταλήξεως -ανός· τοῦτο δέ, μολονόνι καὶ τὸ ἀρχαῖον μελανός διετηρήθη μέχρι σήμερον, διὰ τε τῆς λογίας παραδόσεως κοινῶς καὶ διὰ τῆς προφορικῆς πολλαχοῦ, καὶ τὸ Βυζαντινὸν καστανός χρησιμοποιεῖται ἔκτοτε κοινῶς καὶ ἄλλα σημασιολογικῶς ἀνάλογα νεώτερα παράγωγα εἰς -ός συνέπεσε νὰ λήγουν εἰς -ανός, ὅπως τὸ λιβανός (= ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ λιβάνου), τὸ μελιτζανός (= ὁ ἔχων τὸ χρῶμα

1. Βλ. Γεν. Γλωσσ., 310. ΜΝΕ 1, 148.

2. Βλ. Ἐτυμ. Λεξ. τῆς Κοινῆς Νεοελλην., σελ. 41: «γαλανός ἐπίθ., οὐσ. γάλα· ἀρχικὰ γαλανὴ θάλασσα σήμαινε «ἄσπρη σὰ γάλα». Κατὰ Κορ. Ἄτ. 4,72 καὶ Μ. Φιλήντ. Γλωσσογν. 1, 175, ἀρχ. δωρ. γαλανός (=γαληνός)». Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ πρὸς τὸ γάλα παρετυμολογία τῆς «ἐν γαλήνῃ» εὐρισκομένης θαλάσσης ἐγένετο ἤδη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ καὶ τῶν μεταγενεστέρων γραμματικῶν. Βλ. Μ. Ἐτυμ.: γάλα... ἐκ δὲ τοῦ γάλα γαλήνη, ἡ πρᾶξις καὶ ἐφεσταμένη θάλασσα. Ἐτυμ. Γουδ.: γαλήνη· παρὰ τὸ γάλα, ἡ καθεσταμένη θάλασσα καὶ πρᾶξις.

3. Ὅτι ἐν τούτοις καὶ ἐν Κρήτῃ τὸ γαλανός δὲν ἐσήμαινεν ἀρχικῶς «λευκός», ἀλλὰ κατέληξε εἰς τὴν σημασίαν ταύτην ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ γάλα (σημειωτέον, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὅτι τὰ περισσότερα χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα διαφέρουν κατὰ τὴν ἔννοιαν ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν) ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ σήμερον χρησιμοποιεῖται ἐν Ἄν. Κρήτῃ τὸ ἀσπρογάλανος, παραλλήλως πρὸς τὸ γαλανός (κατὰ πληροφориαν τοῦ συναδέλφου κ. Γ. Σπυριδάκη). Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν Ἀπυράνθῳ τῆς Νάξου, ἔνθα γαλανός σημαίνει γενικῶς «λευκός», λέγεται ὅμως παραλλήλως καὶ ἀσπροάλανος καὶ μπαμπακοάλανος (ὡς μὲ πληροφореῖ ἡ κ. Διαλεχτὴ Ζευγώλη - Γλέζου).

τῆς μελιτζάνας), κλπ. ¹ 2) διότι ὑπάρχει τὸ ἐπίθετον *γαλατένιος*, ² ὅπερ χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ, ³ ὅφ' ἣν ἀκριβῶς σημασίαν ὑποτίθεται ὅτι εἶχε κατ' ἀρχὴν πανταχοῦ, διετήρησε δὲ μόνον ἐν Κρήτῃ, Λέσβῳ, Νάξῳ καὶ Χίῳ τὸ *γαλανός*. παράγωγον τοῦ οὗσ. *γάλα*.

1. Εἰς τοὺς δημοσιευθέντας τόμους τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ ἔχουν καταχωρισθῆ τρία εἰσέτι χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα τελευτῶντα εἰς - ανός: *ἀρβανός*, *γαζανός*, *γαϊτανός*. Τὸ τελευταῖον δὲν εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, χρώματος δηλωτικὸν παράγωγον, ἐφ' ὅσον τὸ πρωτότυπον οὗσ. *γαϊτάνι* δὲν σημαίνει ὕλην ἢ ἀντικείμενον ὀρισμένου χρώματος (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ.). Ἐπειδὴ ὅμως τὰ παλαιότερον πρὸς διακόσμησιν τῶν ἐνδυμάτων κατασκευαζόμενα «γαϊτάνια» κατεσκευάζοντο διὰ κλωστῆς χρώματος διαφόρου πρὸς τὸ τοῦ ὄλου ἐνδύματος, ἐξελήφθησαν κατὰ μεταφορὰν ὡς «γαϊτάνια» αἱ λεπταὶ χρωματισταὶ γραμμαῖ, τὰς ὁποίας φέρει τὸ τρίχωμα τοῦ προσώπου (ιδίᾳ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν ρίνα ἢ τὰ χεῖλη) βοῶν, τῶν τὸ ὑπόλοιπον τρίχωμα τοῦ προσώπου εἶναι λευκὸν ἢ φαιόν. Οὕτω, ἐν Β. Εὐβοίᾳ *γαϊτανὸ βόιδι* (καὶ οὗσ. *ὁ γαϊτάνης*) λέγεται ὁ ἔχων τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα βοῦς, οὐχὶ δὲ «ὁ φέρων εἰς τὸ μέτωπον χρωματιστὰς γραμμὰς», ὡς ἀορίστως πῶς λέγεται εἰς τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἀντιθέτως τὸ *ἀρβανός* εἶναι μὲν χρώματος δηλωτικόν, ἀσφαλῶς ὅμως δὲν προέρχεται «ἐκ τοῦ ἐθν. ὀνόματος Ἄλβανός», ὡς διδάσκεται εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν. Τὸ ἐθνικὸν Ἄλβανός (λόγιος δὲ μόνον τύπος, σημειωθῆτω) κατ' οὐδένα τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ μεταπέσῃ εἰς τὴν σημασίαν «ὁ ἔχων χρῶμα ὑπόλευκον περὶ τὴν κοιλίαν καὶ μέλαν εἰς τὸ ὑπόλοιπον σῶμα, ἐπὶ αἰγῶν». Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλούστερον. Τὸ *ἀρβανὸ γίδι* ἢ ἡ *ἀρβανὴ γίδα* τῆς Μάνης εἶναι τὸ ἀλλαχοῦ λεγόμενον *ραβανὸ γίδι* ἢ *ραβανὴ γίδα*. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἰδιωματικὸν τύπον τοῦ ἐπιθέτου *ραβανός*, λεγομένου ἐπὶ αἰγῶν, κυνῶν, γαλῶν, ὄνων, κλπ. καὶ σημαίνοντος τὸν «ἔχοντα χρῶμα τριχώματος ξανθὸν ἢ τεφρόχρουν μετὰ μεγάλων κηλίδων ἢ ραβδώσεων βαθέος κιτρινωποῦ χρώματος, μὲ διαφόρους, ἐννοεῖται, σημασιολογικὰς ἀποχρώσεις κατὰ τόπους. (Ἐκ τοῦ Ἱταλ. *romano*. Ἐν Μπόβα *αἶγα ρομανή* = αἶξ μὲ τρίχωμα μελανόλευκον: βλ. *Rohlf*, Hist. Gramm. d. unterit. Graziat, 178. Διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ τύπου *ἀρβανός*, ἐξ ἀναγραμματισμοῦ παρὰ τὸ ρ, βλ. Β. *Φάβην*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1, 1939, 114 κ. ἐξ. 2, 1940, 122). Ὡς πρὸς τὸ *γαζανός*, βλ. κατωτ., σελ. 35/36.

2. Κατὰ τὰ πολλὰ εἰς - *ένιος* (*κρινένιος*, *μελένιος*, *μενεξεδένιος*, *τριανταφυλλένιος*, κττ.) ὕλης καὶ χρώματος δηλωτικὰ (βλ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 118. Φ. Κουκουλέ, Λεξικογρ. Ἀρχ. 6, 1923, 309 - 310).

3. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *γαλατένιος* 2 (πβ. ὡσαύτως τὰ ἄρθρα *γαλατερός* καὶ *γαλάτη*). Ἀκούεται προσέτι, ὡς ἐπληροφορήθην, ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τὸ ἐπίθ. *γαλατίς* (κατὰ τὰ λοιπὰ εἰς - *ίς* χρώματος δηλωτικὰ: βλ. Γ. Χατζιδ., Ἀθηνᾶ 40, 1928, 23), ἀλλὰ δὲν ἀπεθησαυρίσθη εἰς τὸ Λεξικόν. Συνετάχθη ἀντιθέτως ἄρθρον *γαλατιανός*, ἐπίθ., ὑπὸ τὴν σημασίαν «ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ γάλακτος, λευκός», κατὰ μαρτυρίαν τοῦ λεξ. Π. Βλαστοῦ (σελ. 347: δίδεται ὡς συνών. τοῦ *γαλατερός* καὶ *γαλατένιος*), τοῦ ποιητοῦ Κ. Κροντάλλη (Ἔργα 2, 45: *γὰ ἰδὲς λαμὸ γαλατιανὸ*) καὶ δημῶδους παιδικοῦ ἔσματος τῆς συλλογῆς Μ. Λελέκου (Ἐπιδόρπ., 135: *γαλανὴ γαλακτιανή, τίνας εἶναι τὸ παννί*!). Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀμφιβολίας ἧτις γεννᾶται ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου εἰς τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις (λευκός ἢ «ζυμωμένος μὲ τὸ γάλα;»), ὑπάρχει ἡ τελευταία περίπτωση, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ γνωστὸν «γύρισμα» δημοτικῶν ἔσμάτων, ἀπαντᾷ δὲ ὑπὸ διαφόρους παραλλαγὰς (ἀρκεῖ, π. χάριν, νὰ ἴδῃ τις τὰς παραλλαγὰς τοῦ γνωστοῦ ἔσματος «τὰ τρία ψαράκια») σχετιζομένης πρὸς τὸν τόπον τῆς προελεύσεως ἐκάστης καὶ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ λαϊκοῦ ποιητοῦ: *γαλανὴ γα*

Τὴν ὀρθὴν ἐν τούτοις προέλευσιν τοῦ ἐπιθ. *γαλανός*¹ καὶ ὁ Κοραῆς ἐπεσήμανε, ἀλλ' ἀντιπαρῆλθε, καὶ ὁ Ἀσώπιος ἐπανέλαβε, ἀλλ' ἀφῆκε τελικῶς μετέωρον. Ἀμφότεροι ἐτόνισαν, ὡς εἶδομεν, τὴν σημασιολογικὴν συγγένειαν τοῦ *γαλανός* πρὸς τὸ *καλάϊνος*, ἀλλ' οὗτος μὲν ἐταλαντεύθη μεταξύ τῆς ἐκ τοῦ *γλαύσσω* καὶ τοῦ *καλάϊνος* παραγωγῆς αὐτοῦ, ἐκεῖνος δ' ἀπέκλεισε πᾶσαν ἐτυμολογικὴν σχέσιν τοῦ *γαλανός* πρὸς τὸ Βυζαντινὸν *καλ(λ)άϊνος*, ὀρρωδῆσας πρὸ «τῶν μακρῶν ἀποριῶν τῶν κριτικῶν εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Στεφάνου». ²

Αἱ ἀπορίαι αὗται, ὄντως μακραί, ὀφείλονται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ Βυζαντινῆς ἐποχῆς προκληθεῖσαν σύγχυσιν περὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου *καλ(λ)άϊνος*, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη παράγωγον τοῦ οὔσ. *κάλλαιον* ἢ τοῦ οὔσ. *κάλλος*.³ Ἡ σύγχυσις δ' ἐπετάθη, ὅταν εἰς τὰς ἐμπειρικὰς ἐτυμολογίας τῶν

λατιανή, *γαλανή* *γαλαθιανή*, *γαλανή* *γαλαζιανή*, *κόρη* *καλαματιανή*, κλπ. Προφανὲς εἶναι ὅτι τὸ ἐπίθετον, ὅπερ ἀκολουθεῖ τὸ *γαλανή* εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας διὰ τὸ συμπληρῶση κατὰ τὸ μέτρον, τὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ τὴν παρήχησιν, εἶναι πάντοτε ἐθνικὸν εἰς -*ιανός*: *Γαλατιανή* (ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν), *Γαλαθιανή* (ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν τῆς Κρήτης), *Γαλαζιανή* (ἀπὸ τὸ Γαλάζι), κλπ. Τὸ ἐθνικὸν *Γαλατιανή* ἐξέλαβεν ὁ Λελέκος ὡς προσηγορικόν, παράγωγον τοῦ οὔσ. *γάλα*, δι' ὃ καὶ «ἐξελλήνισεν» εἰς *γαλακτιανή* (πβ. τὸ ἀνάλογον *γαλακτέμιος* τοῦ Θ. *Πετσάλη*, ἐν Ν. Ἔστιά 19, 1939, 186), δημῶδη δὲ «ἀποκατάστασιν» τούτου ἀποτελεῖ ὁ τύπος *γαλακτιανός* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἐκ τῆς ἰδίας πηγῆς φαίνονται ἀντλήσαντες τὸ ἐπίθετον ὁ Βλαστός καὶ ὁ Κρουστάλλης. (Καὶ ὁ Κ. Κριάρης ἐξέλαβε τὸ ἐθνικὸν *Γαλαζιανή* ὡς προσηγορικόν, δι' ὃ καὶ ἐρμηνεύει διὰ τοῦ «*κυανῆ*»: Δημ. Κρητ. Ἔσμ., 226). Νομίζω, κατ' ἀκολουθίαν, ὅτι προσηγορικὸν *γαλατιανός*, «ἐκ τοῦ οὔσ. *γάλα* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως -*ιανός*» ἢ διαλεκτικὸς αὐτοῦ τύπος *γαλακτιανός*, σχηματισθεὶς «παρὰ τὸ *γαλακτερός*, δι' ὃ ἰδ. *γαλατερός*», οὐδέποτε ὑπῆρξεν.

1. Ἀποτελεῖ ἄλλως τε καὶ παροδοξολογίαν τὸ ὀλιγώτερον, νομίζω, τὸ ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ ὑποστηριζόμενον, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὴν αὐτὴν περιφέρειαν (Κρήτη, Λέσβος, Χίος) ἢ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον (Ἀπύρανθος καὶ Βόθροι τῆς Νάξου) χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὸ ἐπίθετον *γαλανός*, κληρονομηθὲν ἐκ τοῦ ἀρχ. *γαλανός* καὶ σημαῖνον «κυανοῦς ἀνοικτός», παραλλήλως δὲ ἄλλο ἐπίθ. *γαλανός*, νεώτερος τοῦτο σχηματισμὸς «ἐκ τοῦ οὔσ. *γάλα* καὶ τῆς καταλ. -*ανός*», ὑπὸ τὴν σημασίαν «λευκός» ἢ «πελιδνός».

2. Βλ. ἄνωτ., σελ. 3, ὑποσ. 1.

3. Βλ. Ἡσύχ., ἐν λ. *κάλλαια*: οἱ τῶν ἀλεκτρούων πώγωνες καὶ πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα. ἐνιοὶ δὲ τὰ ποικίλα. καὶ παρ' Αἰγυπτίους *χρῶμα* *καλαῖνόν*. τίθεται δὲ καὶ ἐπὶ μορί(ν)ου. *καλλαι* τὰ βαπτὰ ἔρια. *Μ. Ἐτυμ.*, ἐν λ. *κάλλαια*: καλοῦνται τὰ κάτωθεν τῶν ἀλεκτρούων ὡσπερ γένεια, διὰ τὸ εἶναι ἀνθηρὰ καὶ πορφυρώδη. τὰ πορφυρᾶ γὰρ *κάλλη* ἐκαλοῦντο. . . ἐνθεν καὶ τὸ *καλλᾶϊνον*. ἔστι δὲ χρῶμα ἀνθηρόν. ἢ τὸ βένετον χρῶμα οὕτω καλούμενον. ἐξ οὗ καὶ *κέραμος* *καλλᾶϊνος*. *Σουῖδ.*, ἐν λ. *Κάλαϊς*: ὄνομα κύριον. καὶ *καλαῖνον* *χρῶμα*. Αἰσχύλος' ἐν ποικίλοις χρώμασιν. ἐν λ. *κάλλη*: τὰ πορφυρᾶ ἱμάτια. καὶ *κέραμος* *καλαῖνος*. Αἰσχύλος' ἐν ποικίλοις κάλλεσιν. (Αὐτονόητον τυγχάνει ὅτι ἀποτελέσμα τῆς παρετυμολογίας ταύτης ὑπῆρξεν ἢ διὰ διπλοῦ λ γραφῆ τοῦ ἐπιθέτου, ἐνῶ ἡ ὀρθὴ δι' ἀπλοῦ λ γραφῆ, διατηρηθεῖσα παραλλήλως μέχρι τέλους, πιστοῦται ἐκ τῶν παπύρων τοῦ 3ου π. Χρ. αἰ. καὶ τοῦ ὁμορρίζου παραγώγου *καλαῖζον*) *γαλάζιον*: βλ. κατωτ., σελ. 15 ὑποσ. 2. Πβ. *Liddell - Scott - Jones*, ἐν λ. *καλαῖνος*).

παλαιῶν προσετέθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων φιλολόγων καὶ οἱ *Καλλαϊκοί*, λαὸς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, καὶ ὁ *κάλαϊς* (ἢ *κάλλαϊς*), πολύτιμος λίθος κυανοῦ πρασινίζοντος χρώματος (ὁ παρ' ἡμῖν *περουζές*), τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου συνεδέθη πρὸς τὸ τῶν *Καλλαϊκῶν*, ἔτι δὲ καὶ τὸ Τουρκικῆς προελεύσεως Νεοελληνικὸν *καλαί*, δημῶδες ὄνομα τοῦ «κασσιτέρου», ὅστις προήρχετο δῆθεν κατὰ τὴν Ἑλληνο-ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἐκ τῆς χώρας τῶν *Καλλαϊκῶν*, δι' ὃ καὶ ὠνομάσθη *καλλάϊον*, ὅθεν τὸ ἡμέτερον καὶ τὸ Τουρκικὸν *καλαί*.¹ Αἱ ἐτυμολογικαὶ αὗται ἀναζητήσεις εἶχον ὡς ἀφετηρίαν μὲν τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν ὅτι τὸ *καλ(λ)αῖνος* ἦτο ἀρχῆθεν χρώματος μόνον δηλωτικόν, ὡς ἀποτέλεσμα δὲ τὴν σύγχυσιν, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος, ὡς πρὸς τὸ δι' αὐτοῦ σημαινόμενον χρῶμα, τὸ ὁποῖον οἱ μὲν ἐξελάμβανον ὡς «πορφυροῦν» (*κάλλαιον*), οἱ δὲ ὡς «ἀνθηρὸν» ἢ «ποικίλον» (*κάλλος*), ἄλλοι ὡς κυανοῦν ἀργυρίζον, «ἠεράνεον» (*καλαί*) καὶ ἄλλοι ὡς κυανοῦν πρασινίζον (*κάλαϊς*).²

Τὰ ἐκ τῆς συγχύσεως ταύτης σφάλματα ὑφίστανται εἰσέτι ἐν μέρει, μολοντί καὶ ὁ *J. G. Schneider* παλαιότερον (περὶ τὸ 1800) καὶ ὁ καθηγητῆς *M. Στεφανίδης* πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καθώρισαν ἐπιτυχῶς τὴν σημασίαν τοῦ *καλ(λ)αῖνος*. Ὁ πρῶτος ἀντελήφθη ὅτι τοῦτο δὲν ἀνεφέρετο ἀρχικῶς εἰς χρῶμα, ἀλλ' εἰς χυμικὴν οὐσίαν, πιθανῶς εἰς μείγμα *νίτρου* καὶ *θείου*, χρησιμοποιουμένου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγγείων.³ Ὁ δεύτερος ἐξήγησε σαφέστερον ὅτι τὸ *νίτρον* τῶν ἀρχαίων (τὸ ἀνθρακικὸν δηλ. νάτριον), τὸ *κάλι* τῶν Ἀράβων χυμευτῶν, ἐχρησίμευεν εἰς τὴν παρασκευὴν κυανοῦ στίλβοντος ὑαλώματος (*βερονικίου*) τῶν πηλίνων ἀγγείων, ὡς καὶ σκευαστῶν λίθων ἀπομιμουμένων τὸν *σάπφειρον* καὶ τὸν *κάλαϊν*, καὶ ὅτι τὰ διὰ τοιούτου ὑαλώματος ἐπαληψιμένα πήλινα ἀγγεῖα τῆς Αἰγύπτου ὠνομάσθησαν *καλαίνα*, ὡς ἔχοντα τὸ χρῶμα τοῦ ὄρυκτοῦ *καλαΐδος* ἢ τὸ χρῶμα καὶ τὴν σύστασιν τοῦ τεχνητοῦ *καλαΐδος*, ὅστις ὀφείλει τὸ ὄνομα εἰς τὸ *κάλι*.⁴

Ὅντως, γνωρίζομεν ἤδη ἐκ τῶν παπύρων, ὅτι τὸ *καλαΐνος* ἐχρησιμοποιεῖτο

1. Ἡ τελευταία ὑπόθεσις ἀνήκει εἰς τὸν *Κοραῖν* (*Ατ. 5, 148). Περὶ τῶν ἄλλων, βλ. τὴν ἐπομ. ὑπόσημ.

2. Βλ. τὰς ἐν τῷ Θησ. τῆς Ἑλλην. Γλώσσης ἀποθησαυρισθείσας μαρτυρίας καὶ ἀπόψεις: 1) 2α ἔκδ. Λονδίνου, σελ. CCXXIII - XXIV, τῆς εἰσαγωγῆς, 2) ἔκδ. Didot, ἐν λ. *καλαΐνος* καὶ *κάλλος*.

3. Κατὰ τὰ ἐν Θησαυρῷ (ἔκδ. Didot) λεγόμενα, ἐν λ. *καλαΐνος*: «Sed in Phaniae epigr. Anth. Pal., 6, 295: *Καὶ τὰν ἀδυφαῖ πλινθίδα καλλαΐναν*, ignoti instrumenti materiam potius quam colorem significare censebat Schneiderus. Materia ipsa qualis fuerit, non constat. Sal nitrum fuisse, quod sulphuri concoctum in lapidem vertitur, ex quo vasa fecisse Aegyptios docet Plinius, Schneideri conjectura est, ad Eclog. phys. vol. 2, p. 91».

4. Βλ. Λεξικογρ. Ἀρχ. 5, 1918, 80 - 81.

κατ' ἀρχὰς ὡς προσδιοριστικὸν ἀγγείων ἢ σκευῶν κατεσκευασμένων ἢ ἐπαληθιμμένων (πιθανώτερον τὸ πρῶτον, νομίζω) δι' εἰδικῆς ἐγχρώμου οὐσίας,¹ τῆς ὁποίας βασικὸν στοιχεῖον ἦτο τὸ «νίτρον» τῆς Αἰγύπτου, ὃπερ ἐχορηγεῖτο πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου τῶν Πτολεμαίων εἰς τοὺς κατασκευάζοντας τὰ «καλαίνα» εἰδικοὺς τεχνίτας, τοὺς «καλαῖνοποιούς».² Ἐκ τῶν παπύρων πληροφοροῦμεθα ἐπίσης, ὅτι βραδύτερον τὸ ἐπίθετον περιορίσθη εἰς τὴν σημασίαν χρώματος μόνον,³ τοῦ χαρακτηριστικοῦ τῶν «καλαίνων» σκευῶν χρώματος βεβαίως, *καλαίνου* ὡσαύτως ὀνομαζομένου,⁴ ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ συνήθως πρὸς χαρακτηρισμὸν ἐνδυμάτων βεβαμμένων διὰ τοῦ χρώματος τούτου.⁵

Σαφῆς καθίσταται οὕτω καὶ ἡ σημασία τῶν ἐκ τῆς Γραμματείας ἀναλό-

1. Π. χάριν, ἀγγεῖον καλαῖνον, βησίον καλλάϊνον, λύχνος καλλάϊνος (P. Leid. W 25, 24. P. Gr. Mag. IV, 56, 752, 1009) ἢ καὶ οὐσιαστικῶς «τὰ καλαίνα» (P. S. I. 396, 9, τῶν μέσων τοῦ 3ου αἰ. π. Χρ.), προκειμένου περὶ «προστάδος τῶν καλαίνων» οἰκίας τινός, περὶ προδόμου δηλ. οἰκίας, ἐστολισμένου πιθανῶς διὰ πλίνθων καλαίνων (πβ. «τὴν πλινθίδα καλλαῖνην ἀδυφαῖ» ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι ἐπιγράμματι τῆς Ἀνθολογίας) ἢ περιέχοντος ἀγγεῖα καλαίνα.

2. Βλ. Theban Ostr. 7, 2 (3ος αἰ. π. Χρ.). Ostr. Bodl. I, 45, 5. 67, 3 (2ος αἰ. π. Χρ.). Πρόκειται περὶ ἀποδείξεων πληρωμῆς τοῦ κρατικοῦ φόρου τῆς «νιτροκῆς καλλαῖνοποιῶν». (Σημειωτέον ὅτι οἱ ἐκδῶται καὶ ἐντεῦθεν τὰ λεξικά καὶ οἱ ἐρευνηταὶ γράφουν τὴν λέξιν ἐσφαλμένως: *καλλαῖνοποιί* βλ. κατωτ., σελ. 13 ὑποσ. 4).

3. Ἴσως διότι ἐν τῷ μεταξὺ παρήκμασεν ἢ ἐξέλιπεν ἡ βιομηχανία τῶν «καλαίνων» ἀγγείων καὶ σκευῶν. Τοῦτο πρέπει νὰ σημαίνει ἢ πληροφορία ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Γαληνοῦ (2ος αἰ. μ. Χρ.) καὶ τοῦ Ἀετίου (6ος αἰ. μ. Χρ.) τὰ «ὄστρακα», τὰ θραύσματα δηλ., τῶν «καλαίνων» ἀγγείων τῆς Αἰγύπτου ἀνεζητοῦντο καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο, κονιορτοποιούμενα, ὡς φάρμακον κατὰ τῆς οὐλίτιδος τῶν ὀδόντων ἢ τῆς σκληρότητος τῶν τριχῶν (βλ. Γαλην.: XII, σελ. 457 καὶ 866, Kühn. Ἄετ. VI, 65).

4. Εἰς τὸν P. Oxy. 1739 (2/3 αἰ. μ. Χρ.), περιέχοντα λογαριασμὸν ἀγορᾶς χρωμάτων, ὧν δίδεται τὸ βᾶρος καὶ ἡ τιμὴ, ἀναφέρεται: *καλλάϊνον μν(ᾶς) ὀλκ(ή) (στ. 3) καί: τιμῆς καλλάϊνο(ν) (δρ.) β (τετρώβολον) (στ. 9)*. Τὸ «καλαῖνον» χρωμα κατεσκευάζετο βεβαίως μὲ βᾶσιν τὸ «νίτρον» ἐπίσης ἂν λοιπὸν διαπιστωθῇ ποτε ὑπαρξίς «καλαῖνοποιῶν» κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν, τότε μόνον δυνάμεθα νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἠσχολοῦντο οὗτοι καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ χρώματος, πιθανὸν δὲ καὶ εἰς τὴν βαφὴν τῶν «καλαίνων» ὑφασμάτων (βλ. ὑποσ. 4 τῆς ἐπομ. σελ.).

5. Βλ. P. Lond. 193 (II, σελ. 246), 33: *χιτῶν καλλάϊνος*. P. Tebt. 421, 7: *χιτῶνιον καλλάϊνον*. P. Oxy. 1273, 15: *δελματικοφόρτης καλλάϊνος*. 1449, 13: *στολή καλλαῖνη* (τοῦ 2ου ἢ τοῦ 3ου αἰ. μ. Χρ.). Προσθέτω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῇ τις, εἰάν «τὰ καλαίνα», περὶ ὧν γίνεται ἀορίστως λόγος εἰς τὸν P. Oxy. 1757, 10 (2ος αἰ. μ. Χρ.), ἀναφέρωνται εἰς σκευὴ ἢ ἐνδύματα, μολοντί τὸ δεύτερον εἶναι πιθανώτερον. Ἀντιθέτως, εἶναι μᾶλλον βέβαιον ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ P. Lond. 929 (III, σελ. 42), 30: *Τίξ ἰσά(ων) σφυρίδ(ας) καλλαῖν(ων) β*· στ. 50: *Παβοῦς ἰσά(ων) σφυρίδαν καλλαῖν(ων) α*, ἀναφέρεται εἰς ἐνδύματα χρώματος καλαίνου, παρὰ τὴν γνώμην τῶν ἐκδοτῶν, οἵτινες νομίζουν ὅτι πρόκειται περὶ «καλλαῖν(ου)», sc. *κεράμιον, καλλάϊνος κέραμος* occurring in the Etym. M. as an Egyptian species of pottery». Ἐντὸς «σφυρίδων» ἠδύναντο νὰ μεταφερθοῦν ὑφάσματα καὶ ἐνδύματα μᾶλλον ἢ ἀγγεῖα.

γων δεδομένων. Ὅσακις γίνεται ἐν αὐτῇ λόγος περὶ «καλαίνων» ἀγγείων, σκευῶν, κεράμου καὶ τῶν τοιούτων,¹ πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ ἀντικειμένων τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ τοῦ αὐτοῦ χρώματος πρὸς τὰ «καλαίνα» ἀγγεῖα, κλπ. τῶν παλύρων, περὶ ἔργων δηλαδὴ τῶν «καλαίνοποιῶν» πάντοτε. Ὅσακις ὅμως ὁ λόγος εἶναι περὶ «καλαίνων» ἐρίων, χιτῶνων, κλπ.,² πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ ἀντικειμένων βεβαυμένων διὰ χρώματος «καλαίνου».³ Εἶναι ἐπομένως ἀδικαιολόγητος ἡ παρανόησις ἣτις παρατηρεῖται ἐνίοτε μέχρι τοῦδε, καθὰ ἤδη ἐλέχθη, ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ *καλαίνου* κατὰ τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν περίπτωσιν.⁴

Οἱ λεξικογράφοι καὶ οἱ συγγραφεῖς τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς παρέχουν σαφεῖς καὶ ἀσφαλεῖς πληροφορίες περὶ τοῦ εἶδους τοῦ χρώματος, ὅπερ ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ «καλαίνου». Σταθερῶς ὑπὸ πάντων ἐπαναλαμβάνεται ὅτι *καλαίνον* εἶναι

1. Βλ. Σουῖδ., ἐν λ. *κάλλη* καὶ *Μ. Ἐτυμ.*, ἐν λ. *κάλλαια*: *κέραμος καλλάινος* (βλ. ἄνωτ., σελ. 10, ὑποσ. 3). *Γαληνός*, ἐνθ' ἄνωτ. (XII, σελ. 457): *καὶ τὰ καλαίνα καλούμενα σκευή Ἀλεξανδρεωτικά. Φανίας* ἐν Παλατ. Ἀνθολ. VI, 295 (βλ. ἄνωτ., σελ. 11, ὑποσ. 3): *πλωθίδα καλλαίνην*.

2. Εἰς τὸν P. Petr. III, 107 (3ος αἰ. π. Χρ.), 12 ἀναφέρονται «ἔρια καλαίνα» (βλ. Ἰω. Καλλέρη, Αἱ πρῶτοι ὕλοι τῆς ὑφαντουργ. εἰς τὴν Πτολεμ. Αἴγυπτον, 143 ὑποσ. 6. Πβ. Berichtigungsliste III, σελ. 147). Πιθανῶς καὶ τὸ ἀκατανόητον «καλλαι τὰ βαπτὰ ἔρια», ὅπερ δίδει ὁ κῶδιξ τοῦ Ἡσυχίου ἐν λ. *κάλλαια* (βλ. ἄνωτ., σελ. 10 ὑποσ. 3), πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς «καλλαίνα βαπτὰ ἔρια». Ἡ διόρθωσις τοῦ *M. Schmidt*: *κ[αλλ]αὶ τὰ βαπτὰ ἔρια*, οὐδὲν νόημα παρέχει. Ἄλλὰ βλ. καὶ *Μ. Ἐτυμ.*, ἐν λ. *κάλλη*). *Μελέαγρος*, ἐν Παλατ. Ἀνθολ. VII, 428: *καλαίνα πτέρυξ. Εὐσταθ. Θεοσαλ.*, Εἰς Ὀμηρ. X 441, σελ. 1278, 53: *καλλάινος χιτῶν*.

3. Τὸ *καλαίνον*, *καλαίνον* ἢ *καλλάινον* (ὀξυτόνως παραδίδεται μόνον παρ' Ἡσυχίω, τὸ δὲ διπλοῦν λ ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 2ου π. Χρ. αἰ. καὶ ἐξῆς) χρῶμα ἀναφέρεται συχνὰ ὑπὸ τῶν λεξικογράφων καὶ συγγραφέων. (Βλ. *Διοσκ.*, Περὶ ὕλης ἱατρ. Ε' 159. Πβ. ἄνωτ., σελ. 10 ὑποσ. 3, καὶ τὴν μεθεπομ. ὑποσ.).

4. Οὕτω, ὁ *K. Preisendanz*, εἰς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα (σελ. 12, ὑποσ. 1) χωρὶα τοῦ ὑπ' ἀριθ. IV μαγικοῦ παλύρου μεταφράζει τὸ «ἀγγεῖον καλλάινον» ἢ τὸ «βησσίον καλλάινον» διὰ τοῦ «ein Gefäss aus Goldstein», τὸ δὲ «λύχνος καλλάινος» διὰ τοῦ «eine Lampe aus Goldstein», μολονότι ἡ προγενεστέρα ἀπόδοσις τοῦ ἐπιθέτου εἰς τὰ αὐτὰ χωρὶα ὑπὸ τοῦ *Hornfner* διὰ τοῦ «aus Natron und Schwefelmasse» ἦτο ἀσφαλῶς ἀκριβεστέρα. (Ὁ *Leemans* ὡσαύτως μετέφρασε παλαιότερον τὸ «ἀγγεῖον καλαίνον» τοῦ P. Leid. W 25 διὰ τοῦ «vasculum ex calai lapide factum»: κατὰ *Μ. Στεφανίδην*, ἐνθ' ἄνωτ., 81 ὑποσ. 1). Ὁ *Heichelheim* ἐξ ἄλλου νομίζει ὅτι οἱ «καλλαινοποιοὶ» ἦσαν «βαφεῖς ποικιλοχρῶων ὑφασμάτων» (*Buntpfärber*: *Pauly - Wissowa*, R. E., ἄρθρ. *Monopole*, σελ. 174), ἢ δὲ *Claire Préaux* εἶναι τῆς αὐτῆς περιπίου γνώμης (*καλλαινοποιοὶ* = *ceux qui remettent à neuf les étoffes bariolées*: *L'écon. royale des Lagides*, 115). Ἡ παρανόησις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ *καλλαινοποιοὶ* ἐθεωρήθησαν ἀνήκοντες εἰς τοὺς τεχνίτας, τῶν ὁποίων ἔργον ἦτο ἡ κατεργασία καὶ περιποίησις ὑφασμάτων ἢ ἐνδυμάτων (*λινεποί*, *σιβεῖς*, *πλυνεῖς*, κλπ.), ἐπειδὴ καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι ἐχρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν ἀσκησιν τῆς τέχνης τῶν «νίτρον», χορηγούμενον ὑπὸ τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου (βλ. Ἰω. Καλλέρη, ἐνθ' ἄνωτ., 198 ὑποσ. 3). Ἐντεῦθεν καὶ εἰς τὸ λεξικὸν *Liddell - Scott - Jones* ἡ λ. ἐρμηνεύεται ἀορίστως: «prob. makers of blue dye».

τὸ βένετον χρῶμα,¹ τὸ ἄλλως γαλαῖζον² καὶ γεράνεον.³ Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι βένετον χρῶμα ὠνομάζετο τὸ κυανοῦν ἀνοικτόν,⁴ ὅτι γαλαῖζον (τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ καλαῖνον, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως) εἶναι τὸ χρῶμα, ὅπερ ἔλαβεν ἐντεῦθεν ὀριστικῶς τὸ σύνηθες παρ' ἡμῖν ὄνομα γαλάζιον⁵ καὶ ὅτι τὸ γεράνεον ἢ γεράνιον χρῶμα, ἀντιστοιχοῦν τόσον πρὸς τὸ βένετον, ὅσον καὶ πρὸς τὸ καλαῖνον,⁶ φέρει καὶ σήμερον τὸ αὐτὸ ὄνομα.⁷ Ἐξ ὅλων τούτων συνάγεται ἄνευ ἀμφιβολίας ὅτι

1. Βλ. Ἰ. Λυδοῦ, Περὶ μηνῶν II, 30: «... βένετον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ παρ' ἡμῖν καλλάϊνον χρῶμα προσαγορεύουσιν». Ἀρέθια, εἰς Ἀποκάλ. 21: «Οὕτως τοῦ καλαῖνον χρώματος καλουμένου, ὃ τινες βένετόν φασι (κατὰ *Du Cange*, ἐν λ. βένετος). Πβ. *M. Ἐτυμ.*, ἐν λ. κάλλιαια: «... ἐνθεν καὶ τὸ καλλάϊνον. ἔστι δὲ χρῶμα ἀνθηρόν. ἢ τὸ βένετον χρῶμα οὕτω καλούμενον». CGL (*Goetz*) II, σελ. 399: *venetus* καλαῖνος. *venetum* καλλάϊνον.

2. Βλ. Ἀχμέτ, Ὀνειροκρ. 22 (σελ. 170, *Drexl*): «Ἐάν τις ἴδῃ, ὅτι φορεῖ... οὐσίον γαλαῖζον ἢ βένετον...» (Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, Βυζ. Βίος καὶ Πολιτ. II 2, 36/37).

3. βένετον τὸ χρῶμα τὸ ἰεράνεον (ἐξ ἱατρ. γλωσσάρ., κατὰ *Du Cange*, ἐν λ. βένετος καὶ ἰεράνεος).

4. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Βενετίας, ὁπόθεν «ἐξήρχοντο τὰ κυανᾶ, τοῦτέστιν τὰ βενέτζια βάρματα τῶν ἱματίων». (*Μαλάλα*, Χρονογρ. 176,7/8, Βονν. Βλ. καὶ τὰς παραπομπὰς παρὰ *Du Cange*, ἐν λ. βένετος. Πβ. *Κοραῆ*, Ἄτ. 4,73).

5. Βλ. Ἰστορ. Λεξ. ἐν λ. γαλάζιος καὶ ὅσα λέγονται σχετικῶς ἀμέσως κατωτέρω.

6. Βλ. *Νικ. Χων.*, Ἀνδρόν. II, 6 (σελ. 432, Βονν): «... οὐκ ἔσταλμένον βασιλικῶς, οὐδὲ χρυσοφοροῦντα ὡς ἀνακτα, ἀλλὰ τινα πολύτλαν ἐργατικὸν ἐκ καλαῖνου βαφῆς ἐνδεδυμένον ἀμπεχόνην...». Εἰς τὴν δημῶδη παραλλαγήν τοῦ κειμένου ἢ τελευταία φράσις ἀποδίδεται ὡς ἐξῆς: «... ἀλλ' ὡς ἐργάτην τοῦ θέρους ἐκ γερανίου βαφῆς φοροῦντα ροῦχον». (Πβ. τὴν ὑπόσ. I τῆς μεθεπομ. σελ.).

7. Τὸ Βυζαντινὸν καὶ νεώτερον γεράνιος (Βυζ. καὶ γεράνεος) σημαίνει, ὡς γνωστὸν, τὸν ἔχοντα χρῶμα κυανοῦν ἀνοικτόν, τῆς ἀποχρώσεως ποικιλοῦσης κατὰ τόπους, ὡς συμβαίνει ἄλλως τε καὶ περὶ τοῦ γαλάζιος ἢ τοῦ γαλανός προκειμένου. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ ἐπίθετον ἐχρησιμοποιοεῖτο, φαίνεται, πρὸς δήλωσιν τοῦ λίαν ἀνοικτοῦ κυανοῦ, τοῦ ὁμοιάζοντος πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἢ τῆς ἀτμοσφαιρας ἐν ὥρᾳ αἰθρίας. Παρετυμολογήθη διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν πρὸς τὸν «ἀέρα» καὶ μετεβλήθη οὕτως εἰς «ἠεράνεος», τοῦ Ἰωνικοῦ ἠ- θεωρηθέντος ἀναγκαίου διὰ τὴν ἀληθοφανεστέραν ἀπόδοσιν τῆς δημῶδους προφορᾶς τῆς πρώτης συλλαβῆς, τοῦ δὲ ἀρχικοῦ γ ἐκληφθέντος ὡς παρασιτικοῦ (πβ. τὰ ἀνάλογα κατασκευάσματα *αἰδαρος* = *γαῖδαρος*, *αἰτάνιν* = *γαῖτάνιν*, κλπ.). Ἡ παρετυμολογία ἐν τούτοις δεικνύει ὅτι ἡ προέλευσις τοῦ ἐπιθέτου δὲν ἦτο πρόδηλος εἰς τοὺς ἐτυμολόγους τῆς ἐποχῆς. Καὶ σήμερον ἄλλως τε παραμένει προβληματικὴ. Πρόκειται περὶ ἐπιθέτου σχηματισθέντος κατὰ τὰ εἰς -ιος χρώματος δηλωτικά; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν διακρίνεται τὸ πρωτότυπον. Πρόκειται περὶ παραγώγου εἰς -ιος κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ γαλάζιος κλπ. σχηματισθέντος; Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν αἱ δυσκολαί, ἰδίως σημασιολογικαί, δὲν εἶναι μικρότεραι. Ὁ καθηγ. *Φ. Κουκουλέ*ς ἐθεώρει τὴν λέξιν παραγομένην ἐκ τοῦ γέρανος (βλ. *Ἐῶσταθ. Θεσσαλ.* τὰ Λαογρ. II, 36). Ἀλλὰ τὸ πτίλωμα τῶν γεράνων εἶναι τεφρόχρουν καὶ οὐχὶ κυανόχρουν, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ *D. J. Georgacas*, ὅστις ἀνάγει τὸ γεράνιος εἰς ἀρχικὸν ὑποθετικὸν τύπον *ἀεράνιος*, προσελθόντα ἐκ συμφυρμού τοῦ *ἀερίνος* πρὸς τὸ οὐράνιος (*Glotta* XXXVI, 1957, 108). Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἐξ ἴσου ἀπίθανος, νομίζω. Ἀπομένει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ἐπίθετον ἐσχηματίσθη πρὸς δή-

τὸ *καλάϊνον* ἐδήλου τὸ κυανοῦν ἀνοικτὸν χρῶμα, περίπου τὸ «τῆς γαλήνην ἐν αἰθρία ἐχούσης θαλάσσης»,¹ ὅτι δηλαδή τὸ ἐπίθετον *καλάϊνος*, συνώνυμον πρὸς τὸ *βένετος*, τὸ *γαλάζιος* καὶ τὸ *γεράνιος*, εἶναι σημασιολογικῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν *γαλανός*.² Ὅτι δὲ καὶ ἔτυμολογικῶς εἶναι τὸ αὐτό, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἀκριβῶς παραλλήλου σχηματισμοῦ *καλαῖζον* > *γαλάζιος*.

Τὸ μεταγενέστερον ἀμάρτυρον ρῆμα *καλαῖζω*, παράγωγον τοῦ οὐσ. *κάλαϊς*, ἐσήμαινε «ὁμοιάζω πρὸς κάλαϊν, ἔχω τὸ χρῶμα τοῦ καλάϊδος», δηλαδή κυανοῦν με ἀπόχρωσιν πρὸς τὸ ἀνοικτὸν καὶ πρασινίζον. Ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην καὶ ὑπὸ μορφήν *γαλαῖζω* μαρτυρεῖται ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἤδη ἐποχῆς.³ Τὸ *γαλαῖζον* λοιπὸν «χρῶμα» ἐλέχθη βραδύτερον τὸ *γαλάϊζον*, κατ' ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου ἀναλογικῶς πρὸς ἄλλα χρωμάτων ὀνόματα (*κόκκινον*, *πράσινον*, *κίτρινον*, κλπ.), μετὰ ταῦτα δὲ τὸ *γαλάζιον*, κατ' ἀναγραμματισμόν. Ἐξ αὐτοῦ ἐσχηματίσθη τελικῶς ἐπίθετον ὁ *γαλάζιος*, ἐπειδὴ τὸ οὐδέτερον τῆς μετοχῆς ἐξελήφθη ὡς οὐδέτερον ἐπιθέτου χρώματος δηλωτικοῦ.

Καθ' ὅμοιον τρόπον, τὸ *καλάϊνον* «χρῶμα», τῆς αὐτῆς ἔτυμολογίας καὶ σημασίας πρὸς τὸ *γαλαῖζον*,³ μετεβλήθη κατ' ἀρχὰς εἰς *καλάνιον*, κατ' ἀναλογίαν

λωσιν τοῦ χρώματος τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς τὸ χρῶμα ἄνθους τινὸς τοῦ εἶδους τῶν *γερανίων*. Οὕτω δικαιολογεῖται ἴσως καὶ ἡ διπλῆ μορφή, ἣν παρουσιάζει τὸ ἐπίθετον εἰς τὰς μαρτυρίας τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς: *γεράνιος* = ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὸ *γεράνιν*, *γεράνεος* = ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς *γερανέας*.

1. Ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐδήλου ἀπόχρωσιν τοῦ κυανοῦ ἀνοικτοτέραν τοῦ συνήθους χρώματος τῆς θαλάσσης (τοῦ δημῶδως *θαλασσί* λεγομένου), ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ P. Oxy. 1273 (βλ. ἄνωτ., σελ. 12 ὑποσ. 4), ἔνθα τὸ «*καλλάϊνον*» χρῶμα διακρίνεται τοῦ «*μαρίνου*». Ἐὰν δὲ εὐσταθῆ ἡ διόρθωσις, ἣν προτείνω ἀνωτέρω (σελ. 10 ὑποσ. 3) τοῦ παρ' Ἑρμούδιου *μορίου* εἰς *μορί(ν)ου* (ἢ διόρθωσις «*μύρου*», προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Μουσοῦρου* καὶ υἰοθετηθεῖσα ὑπὸ τοῦ *M. Schmidt*, εἶναι ἀκατανόητος), τότε ἔχομεν μίαν εἰσέτι ἔνδειξιν περὶ τοῦ «*καλλάϊνον*» χρώματος. Τὸ ἐπίθετον «*μύριος*», ἀπαντῶν συχνὰ εἰς τοὺς παπύρους, δὲν σημαίνει, νομίζω, «ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῶν μούρων», ὡς ἐρμηνεύεται εἰς τὰ λεξικά (τὸ χρῶμα τῶν μούρων δὲν εἶναι σταθερόν, ἐκτὸς ἂν ἐν Αἰγύπτῳ ἐκαλλιεργεῖτο ἐν μόνον εἶδος), ἀλλ' ὁ ἔχων τὸ χρῶμα, τὸ ὁποῖον ἀφίνει ὁ χυμὸς τῶν μούρων ἐπὶ λευκοῦ ὑφάσματος, δηλ. κυανοῦν πορφυρίζον.

2. Βλ. *Πορφύριον*, εἰς τὴν Τετράβιβλον τοῦ Πτολεμαίου (περὶ τῆς τῶν ἱματίων χροιάς): «Ὁ Κρόνος (ἐνν. κυριεύει) τῆς καστοριζούσης, ἢ Ἀφροδίτη λευκῆς χροιάς, ὁ Ζεὺς τῆς *γαλαζούσης* ἐπὶ τὸ λευκὸν ρεπούσης μικρόν...». Ὁ *Vossius* καὶ ὁ *Salmasius* ἤδη παρετήρησαν ὅτι τὸ «*γαλαζούσης*» κεῖται ἀντὶ τοῦ «*καλαζούσης*» καὶ ὅτι τὸ οὕτω δηλούμενον χρῶμα εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ «*καλάϊνον*» (Πβ. καὶ τὸ τοῦ Ἀχμέτ «*γαλαῖζον ἢ βένετον*» ἄνωτ., σελ. 14 ὑποσ. 2. Βλ. Θησαυρόν, ἔκδ. Λονδίνου, Εἰσαγ. σελ. CCXXIII – CCXXIV. *Du Cange*, ἐν λ. *γαλαῖζειν*, ὑπὸ λήμμα *καλλάϊνος*. Πβ. *Κοραῆ*, Παρέργ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. 4,131).

3. Ὅτι τὸ *καλάϊνος* παράγεται ἀπὸ τὸ *κάλαϊς*, ὡς καὶ τὸ *καλαῖζω*, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. *Κάλαϊς*, κύριον ὄνομα, ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν (βλ. *Pape-Benseler*, *Wörterb.* d. griech. Eigenn., ἐν λ. Προσφάτως μάλιστα ὁ *Mühlestein* ὑποθέτει, ὅτι ἀναγινώσκεται ἐπὶ

πρὸς τὸ γαλάζιον ἢ τὸ γεράνιον, βραδύτερον δὲ εἰς καλανὸν δι' ἀναλογικὸν τονισμὸν πρὸς ἄλλα χρωμάτων ὀνόματα εἰς -ανὸς (μελανόν, καστανόν, κυανόν, κλπ.) καὶ ἀπουράνωσιν τοῦ ν,¹ τελικῶς δὲ εἰς γαλανόν,² εἴτε ἐκ συμφυρμοῦ πρὸς τὸ

πινακίδος τῆς Πύλου: Die - oka Tafeln von Pylos, Basel 1956, 7 ὑποσ. 3). Εἶναι ὁμως δύσκολον νὰ συσχετίσῃ τις τὸ Ἑλληνικὸν κύριον ὄνομα πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ πολυτίμου λίθου. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὸ τελευταῖον ἐσχηματίσθη, ὡς καὶ τὰ παράγωγα καλαῖνος - καλαῖζω, κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἐκ ρίζης Αἰγυπτιακῆς, δεδομένου ὅτι τότε ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες καὶ τὴν τεχνικὴν τῶν «καλαίων» σκευῶν καὶ τὸν τεχνητόν, πιθανῶς δὲ καὶ τὸν φυσικόν, «κάλαϊν». Ὁπωσδήποτε εἶναι ἱστορικῶς καὶ γραμματικῶς ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις ὅτι καὶ τὸ οὖσ. κάλαϊς καὶ τὸ ἐπίθ. καλαῖνος ἔχουν τὴν ἀρχὴν των εἰς τὸ Ἀραβικὸν κάλι (βλ. Μ. Στεφανίδην, ἔνθ' ἄνωτ., 81). Περιττόν νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ed. Schwyzler (Gr. Gramm. I, 491) ὑποστηριζομένη παλαιὰ ἐτυμολογία τοῦ «καλλάϊνος», παραγομένου δῆθεν ἀπὸ τὸ «κάλλος» διὰ καταλήξεως - αῖνος, παραλλήλου τῆς - εῖνος, εἶναι τελείως ἀσύστατος.

1. Ὑπάρχουν δύο ἐνδείξεις (ἡ δευτέρα ἐπέχει θέσιν ἀποδείξεως μᾶλλον), αἱ ὁποῖαι πείθουν ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη εἶχε συντελεσθῆ κατὰ τοὺς ὑστέρους Βυζαντινοὺς χρόνους. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τὸ μνημονευθὲν ἤδη (σελ. 12 ὑποσ. 6) χωρίον τοῦ Νικήτα Χωνιάτου. Ὁ πρῶτος ἐκδότης Hieronymus Wolfius ἀνέγνωσε «ἐκ καλάνου βαφῆς ἀμπεχόνην», ἐσχολίασε δὲ τὸ ἐπίθετον ὡς ἑξῆς: «καλάνον» fortasse κελαιοῦ, nigri coloris. vetustus codex habet γερανίου, gruii coloris, qui fere est ferrugineus. κάλανον adjectivum nomen nusquam reperio». Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Βόννης (Becker), σελ. 432, καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ Πατρολογία τοῦ Migne ἀνατύπωσιν τοῦ κειμένου (CXXXIX, σελ. 690) ἀναγινώσκεται «ἐκ καλαίου βαφῆς ἀμπεχόνην», ὅπερ μεταφράζεται διὰ τοῦ «nigra veste». Ἡ ἐρμηνεῖα δὲ αὕτη ἀκριβῶς δὲν ἐπιτρέπει νὰ διακρίνωμεν, ἂν ἡ γραφὴ «καλαίου» εἶναι ἡ «melior lectio» ἢ ἂν ἀποτελῆ προσπάθειαν προσαρμογῆς τῆς χειρογράφου παραδόσεως (καλάνου) πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Wolf (κελαιοῦ = nigri). Ἐὰν συμβαίη τὸ δεύτερον, τότε ἔχομεν μίαν πρώτην μαρτυρίαν τοῦ τύπου καλανὸς (ὁ τόνος πιθανὸν νὰ εἶναι ἐσφαλμένος ἢ νὰ ἐρρυθμίσθη ἀργότερον). Ἡ δευτέρα ἐνδείξις ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐπώνυμον Καλανόφυς, περὶ τοῦ ὁποῖου ὁ μ. Φ. Κουκουλῆς γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἐξ Ἀθηναίων ἐσημείωσα τὸ ἐπίθετον Καλανόφυς. Κάλανος, κατὰ μετάθεσιν ἐκ τοῦ κάναλος κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐλέγετο ὁ ὑπόνομος ὁ τὰ ρυπαρὰ ὕδατα ἀπάγων. Καλανόφυς δὲ ἢ καλανοπλῦτης ἢ καλαλοπλῦτης ἐλέγετο ὁ καθαρίζων τοὺς καλάνους τούτους. Ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος λοιπὸν τούτου ἐλήφθη τὸ Ἀθηναϊκὸν ἐπίθετον.» (Ἀθηνα 53, 1949, 209). Ὅτι τὸ ἐπίθετον Καλανόφυς εἶναι Βυζαντινόν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀπόδειξιν τούτου ἰκανὴν παρέχουν ἄλλα ἀναλόγου συνθέσεως Βυζαντινὰ ἐπώνυμα: Καρβωνόφυς, Σκοτιόφυς, Σκουτέλοφυς (βλ. Moritz, Die Zun. u. d. byz. Hist. u. Chron. II, 50. Πβ. Συν. Παπαδημητρίου, Βυζαντ. Χρον. V, 1898, 726. Φ. Κουκουλέ, Βυζ. Βίος καὶ Πολιτ. 5', 472, 479). Ὑποθέτω ὅτι ὁ ἀείμνηστος σοφὸς Βυζαντινολόγος δὲν ἀνεῦρε μεταξὺ τοῦ ὄγκου τῶν σημειώσεών του τὴν ἀκριβῆ παραπομπὴν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἐπώνυμον, ὅπερ ἐθεώρησε διὰ τοῦτο νεώτερον. Τοῦτο ὁμως δὲν ἐμποδίζει νὰ συμπεράνωμεν μετὰ πεποιθήσεως ὅτι τὸ Καλανόφυς ἐσχηματίσθη ὡς καὶ τὰ ἄλλα εἰς -όφυς (-οφυς) Βυζαντινὰ παρωνύμια (βλ. Παπαδημητρίου, ἔνθ' ἄν., 730) καὶ σημαίνει «τὸν ἔχοντα καλανὴν ὄψιν», ἀντιστοιχεῖ δ' ἀκριβῶς πρὸς τὸ συνηθέτατον παρ' ἡμῖν ἐπώνυμον Γαλανὸς ἢ Γαλάνης. Οὐδέποτε ὁ καλανοπλῦτης ἐλέχθη καὶ καλανόφυς.

2. Νομίζω, ὅτι ἡ μεταβολὴ ἔγινε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ οὐδέτερον καὶ ἐντεῦθεν μετεφέρθη εἰς τὸ ἀρσενικόν, ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιεῖτο συχνότερον ὡς προσδιοριστικὸν τοῦ οὐδ. χροῶμα, λεγομένου ἢ ὑπακουομένου. Εἰς τὴν ἀπουράνωσιν τοῦ ν συνετέλεσε πιθανῶς ἡ μετὰ-

συνώνυμον *γαλάζιον*, εἴτε δι' ὃν καὶ τοῦτο λόγον.¹ Καὶ ἡ πρὸς τὸ γάλα παρετυμολογία ἄλλως τε καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἐπακολουθήσασα ἐνιαχοῦ μεταβολὴ τῆς σημασίας τοῦ ἐπιθέτου συνέβη πιθανῶς ἐνωρὶς² καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν γενίκευσιν τῆς μορφῆς *γαλανός*.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι προφανές: δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν δύο διάφορα ἐπίθετα *γαλανός*, ἀλλ' ἐν καὶ μόνον, προερχόμενον «ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ *καλανός*, ὃ ἐκ τοῦ μεταγν. καὶ μεσν. *καλάϊνος*» καὶ σημαῖνον «τὸν ἔχοντα χρῶμα κυανοῦν ἀνοιχτὸν» μετὰ σημασιολογικῶν κατὰ τόπους ἀποχρώσεων ἐξικνουμένων μέχρι τῆς ἐννοίας τοῦ «λευκοῦ». Ἡ δημιουργία δύο Νεοελληνικῶν ἐπιθέτων *γαλανός* εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν καὶ ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένη εἶναι καὶ ἀδικαιολογήτου συγχύσεως ἐγένετο πρόξενος.³

γητεύω (ἀγύτευτος).

Τὸ Βυζαντινὸν καὶ νεώτερον *γητεύω* σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ ἀρχαῖον, μετα-

θεσις τοῦ τόνου (πβ. τὸ *γερανὸν* χρῶμα, ἀντὶ *γερανόων* (*γεράνιον*, ἐν Πουλολόγῳ 1,269 = *Wagner*, σελ. 187) καὶ ἡ ἐντεῦθεν προσαρμογὴ τῆς προφορᾶς πρὸς τὰ ἀνάλογα *μελανός*, *καστανός* (πβ. καὶ τὸ *γαλάζιος*) *γαλαζιός*) *γαλαζός*: Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. Ἄλλὰ βλ. καὶ τὸ ἀνάλογον φαινόμενον τῶν εἰς - *έρος*) - *έρος* ἐπιθέτων: Γ. Κατζιδ., ΜΝΕ 1,555. 2,118).

1. Ἐπὶ ὀστράκου ἐξ Αἰγύπτου τοῦ 4ου μ. Χρ. αἰῶνος (βλ. *Preisigke*, *Sammelbuch* n° 2251) ἀνεγνώσθη μετὰξὺ διαφόρων ὀνομάτων χρώματος (*μελανόν*, *κόκκινον*, *πορφυροῦν ὀδίον*, κλπ.) καὶ ὄνομα *γάλμιον*, ὃπερ ἐξελήφθη ὡς παρεφθαρμένη ἢ ἐσφαλμένη μορφή τοῦ *γάλβιον* (Λατιν. *galbinus* = κίτρινος: βλ. *Liddell-Scott-Jones*, ἐν λ.). Καίτοι οὐδεμία σημειοῦται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ ὀστράκου ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς λέξεως, δὲν ἀποκλείεται, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ πιθανότης τῆς ἀναγνώσεως «*γαλλάϊον*» ἀντὶ «*γάλμιον*». Ἐὰν τοῦτο ἠλήθευεν, θὰ εἶχομεν μίαν πρώτην μαρτυρίαν τῆς προφορᾶς *γαλλάϊος* ἀντὶ *καλλάϊος*, παράλληλον καὶ σύγχρονον τῆς προφορᾶς *γαλαῖζω* ἀντὶ *καλαῖζω*, ἀνεξάρτητον δὲ πρὸς τὴν ἀλλαγῶν διατήρησιν τοῦ ἀρχικοῦ κ μέχρι τοῦ 12ου τοῦλάχιστον αἰῶνος, ὡς δεικνύει ἡ μαρτυρία τοῦ Χωνιάτου καὶ τὸ ἐπώνυμον *Καλανόφης*. Πρόκειται βεβαίως περὶ ἀπλῆς ὑποψίας, μόνη δὲ ἡ ἐπαλήθευσις τῆς ἀναγνώσεως ἐπὶ τοῦ ὀστράκου δύναται νὰ δείξη, ἐὰν αὕτη εὐσταθῇ.

2. Τοῦτο πρέπει νὰ σημαίη τὸ ὑπὸ τοῦ *Du Cange* ἀναφερόμενον ἐν λ. *καλλάϊος*: «In glossis chymicis MSS. *καλλάϊον* expronitur ὕδωρ ἀσβέστου».

3. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῆς ἐντεῦθεν προκληθείσης συγχύσεως (βλ. ἀνωτ., σελ. 5) παρέχουν οἱ ἐξ Ἀπυράνθου τῆς Νάξου τύποι *ἁλανός*, *ἁλανίζω*, *ἁλανισμός*. Ὁ πρῶτος κατεχωρίσθη δις: ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαλανός* (I) καὶ ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαλανός* (II). Ὁ δεύτερος κατεχωρίσθη ὡσαύτως δις: ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπὸ λῆμμα *γαλανίζω*, ἀμάρτυρον, παράγωγον τοῦ *γαλανός* (I), ἀφ' ἐτέρου δὲ ὑπὸ λῆμμα *γαληνίζω*, ὡς παραλλαγὴ τοῦ ἀμαρτ. *γαλανίζω*, προελθόντος δῆθεν ἐκ τοῦ *γαληνίζω* «κατ' ἐξακολουθητικὴν ἀφομοίωσιν ἢ καὶ ἐκ παρασυσχετισμοῦ πρὸς τὸ γάλα». Ὁ τρίτος συνετάχθη ἐπίσης δις: πρῶτον ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαλανισμός*, ἀμάρτυρον, παράγωγον «τοῦ ρ. *γαλανίζω* (I)», κατόπιν δὲ ὑπὸ τὸ λῆμμα *γαληνισμός*, ἀμάρτυρον, παράγωγον «τοῦ ρ. *γαληνίζω*».

γενέστερον καὶ μεσαιωνικὸν *γοητεύω*, τὸ δὲ Βυζαντινὸν *γητεία*, νεώτερον *γητεμά*, ὅτι καὶ τὸ ἀρχαῖον *γοητεία*. Ὑπεστηρίχθη διὰ τοῦτο ἔνωρις ὅτι τὰ *γητεύω* - *γητεία* προέρχονται ἐκ τῶν *γοητεύω* - *γοητεία*.¹ Τὴν παραγωγὴν ταύτην υἰοθέτησεν ὁ Κοραῆς,² παρεδέχθη δὲ καὶ ὁ Χατζιδάκις, ὅστις ἀπέδωκε τὴν ἀνωμαλίαν τῆς ἐκκρούσεως τοῦ φθόγγου ο ὑπὸ τοῦ ἀσθενεστερέου η (ι) εἰς τὸν δυναμικὸν τονισμόν τοῦ τελευταίου,³ ἢ καὶ εἰς παρετυμολογίαν τοῦ *γοητεύω* πρὸς τὸ *γυρεύω*.⁴ Βραδύτερον ὁμως μετέβαλε γνώμην καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι *γυτεύω* - *γυτεμά* καὶ οὐχὶ *γητεύω* - *γητεμά*, ἐπειδὴ τὸ *γυτεύω* παράγεται ἐκ τοῦ οὐσ. *γύφτος*: ἐκ τούτου δηλ. ἐσχηματίσθη ρῆμα **γυφτεύω*, ἔξ οὔ προῆλθε τὸ *γυτεύω*, κατ' ἀνομοιωτικὴν ἀποβολὴν τοῦ πρώτου τῶν δύο χειλικῶν, ἐντεῦθεν δὲ τὸ οὐσ. *γυτεμά*.⁵

Τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἤχθη ὁ Χατζιδάκις ἔξ ἀνεκδότου σημειώσεως τοῦ Κοραῆ, καθὰ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ,⁶ ἀντέκρουσεν ὁ Μ. Φιλήντας διὰ λόγους σημασιολογικοὺς καὶ ἱστορικοὺς,⁷ προσεπάθησε δὲ νὰ παρακάμψῃ τὴν

1. Ὁ *Du Cange* (ἐν λ. *γητεῖαι*) ἀποδίδει τὴν πατρότητα τῆς ἐτυμολογίας ταύτης εἰς τὸν Λέοντα Ἀλλάτιον (17ος αἰ.).

2. Ἀτακτα 4,79. Πβ. Ἀνέκδ. Λεξιλογ. Σημ., 70.

3. Βλ. Kuhn's Zeitschr. XXX (1888), 384: «Wenn der schwächere Laut betont ist, kann er denn ein wenig stärkeren überwinden; oben haben wir *πρότα* aus *προάτα* entstehen gesehen. So ist wohl auch *ἐγοήτευσσα* zu *ἐγήτευσσα* geworden, daraus *γητεύω* - *γητεία*, etc.»

4. Ἐν Ἀθηνῶν 24(1912), 29.

5. Αὐτ. 28 (1916). Λεξικογρ. Ἀρχ., 100: «... Ἀλλ' ὅστις παραβάλλει φαινόμενα, οἷον *βόηθα* - *βόθα*, *ἀντιλοθῆς* - *ἀντιλοθῆς* (Χίω), τὸ *εἶδες* - τὸ *δες*, τὸ *ἴπες*, τὸ *ἴχες*, τὸ *ἴβρες*, ὁ *γούμενος*, τὸ *κόμισμα* πρὸς τὸ *γοητεύω* - *γητεύω*, ἦτοι τοῦτο μὲν οἶ - ο, τοῦτο δὲ οἶ - ι, ἀπορεῖ καὶ δικαίως διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην καὶ προθύμως πάνυ θὰ ἀσπασθῇ ἄλλην ἐτυμολογίαν ἀπηλλαγμένην τοιούτων φωνητικῶν κακῶν. Τοιαύτη δὲ ἐτυμολογία μοι φαίνεται ὅτι εἶναι ἢ ἐκ τοῦ ὀνόματος *γύφτος*, ὅθεν *γυφτεύω* κατὰ τὸ *μάντις* - *μαντεύω* κτ. . . . Ἐκ τοῦ ρήματος δὲ τούτου τοῦ ἔχοντος δύο χειλικὰ παρελείφθη τὸ πρῶτον κατ' ἀνομοίωσιν, *γυ(φ)τεύω*, *ἐγύ(φ)τεφσα*, *ἐγύ(φ)τεψα*, *ἀγύ(φ)τεφτος* κτ. . .»

6. Ἐνθ' ἀνωτ., 101: «Ἐπὶ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἐτυμολογίας ταύτης ὠδήγησέ με ὁ αἰοιδιμος Κοραῆς, ὅστις, ὡς φαίνεται, ὑπετόπασέ ποτε ταύτην, διό ἐν λ. *γητεία* προσέγραψεν ἐπὶ τῆς ᾄδας τοῦ Δουκ., ὃν μετεχειρίζετο, τὴν λέξιν *γύφτος*. Ἐπειδὴ ὁμως, ὡς εἰκάζω, προσέκρουεν εἰς τὰς φωνητικὰς δυσκολίας τῆς ἐκ τοῦ *γύφτος* παραγωγῆς τοῦ *γυτεύω*, δὲν ἐπέμεινεν εἰς αὐτήν, διό καὶ ἐν τοῖς Ἀτάκτοις γράφει διὰ τοῦ η.» (βλ. καὶ Ἀθηνῶν 29, 1917, 163). Ἀξίζει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐκ τοῦ *γύφτος* παραγωγῆς τοῦ *γυτεύω* εἶχε διατυπώσει δημοσίᾳ πενήτηντα καὶ πλέον ἔτη ἔνωριτερον ὁ Ν. Δ(ραγούμης) ἐν τῷ περιοδικῷ Πανδώρα, τόμ. 8 (1857), 423: «*Γητεύω*. Ὁ Κοραῆς παράγει τὴν λέξιν παρὰ τοῦ *γοητεύω*· ἀλλ' ἐν τῷ Ἐα' κανόνι τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου γράφεται διὰ τοῦ υ. «... καὶ οἱ λεγόμενοι νεφοδιῶνται καὶ γυτευταί». Ἴσως διότι οἱ Γύφτοι ἢ Γύτοι (Gytanos) μετήρχοντο ὡς καὶ σήμερον τὴν γοητείαν. Ἄν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀληθεύῃ, τότε οἱ Γύφτοι ἦσαν γνωστοὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος.»

7. Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. I, 28: «Τέτοιο ρῆμα (ἐνν. τὸ *γυφτεύω*) δὲν ὑπάρχει ἄν

φωνητικὴν δυσκολίαν, εἰς ἣν προσκρούει ἢ ἐκ τοῦ γοητεύω παραγωγή, διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὸ γοητεύω ἔγινε κατ' ἀρχὰς γογητεύω, κατ' ἀνάπτυξιν οὐρανικοῦ φθόγγου γμ μεταξύ ο καὶ η, ἔπειτα δὲ γητεύω, δι' ἀποβολὴν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς γο-, ἣτις ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν λαλούντων ἀντὶ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας (ἐ)γώ.¹

Ὁ Χατζιδάκις ἀτήνησεν ἀποκρούων τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ ὑπεραμυνόμενος τῆς ἐκ τοῦ γυφτεύω παραγωγῆς,² ὁ Φιλήντας ἀνταπήνησεν ἐπιμένων,³ μολονότι δὲ καὶ ὁ *Kretschmer* ἔρριψε τὸ βάρος τῆς γνώμης του πρὸς τὴν ἄποψιν τοῦ τελευταίου,⁴ τὸ ζήτημα παρέμεινεν ἐπίμαχον.⁵ Δι' ὃ καὶ εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξι-

ὑπαρχε, θὰ σωζότανε κάπου... Ἀκόμα εἶναι γνωστὸ πὺς ἡ ρηματικὴ κατάληξι - ἐβω κοντὰ στὰ ἐθνικά, πὺς λένε, σημαίνει: γίνομαι ἐκεῖνος πὺς φανερώνεται ἀπὸ τὸ θέμα λ.χ., Τουρκέβω = γίνομαι Τουρκος, Φραγκέβω = γίνομαι Φράγκος, ἔτσι λοιπὸν καὶ γυφτέβω = γίνομαι γύφτος, ἐνῶ δὲ σημαίνει τέτοιο πράμα τὸ γητέβω... Ἐπειτα τὸ γητέβω βρίσκεται στὴ γλῶσσα πρὶ νὰ φανεῖ ὁ γύφτος».

1. Ἐνθ' ἄνωτ, 28 29: «... Ὁ κόμπος εἶναι πὺς δὲ μπορεῖ κανονικὰ νὰ ξεπέσει ὁ φθόγγος ο καὶ νὰ μείνη ὁ Ι, ὁ ἀδυνατότερος. Τὸ ζήτημα ὅμως λύνεται ὡς ἐξῆς: Ἀνάμεσα ο καὶ η ἀναπτύσσεται ὁ μεταβατικὸς οὐρανικὸς φθόγγος γι. Ὅπως δηλ. εἶπαν: ἀγέρας, ὁ - γήλιος, καγήλα, τὸ - γαῖμα, ἀκούγεται κτλ. κτλ. κτλ. ἔτσι εἶπαν καὶ γογητέβω. Κατόπι τὴν πρώτη συλλαβὴ τὴ νομίσανε πὺς εἶτανε ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία (ἐ)γώ δηλ. γογητέβω γὼ γητέβω καὶ νάτο».

2. Ἰδοῦ ἐν συντομίᾳ τὰ προβληθέντα κατὰ τῆς πρώτης καὶ ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἐπιχειρήματα: 1) τοὺς ὑποθετικὸς τύπους γογητεύω, ἐ(γο)γητεύω «οὐδεὶς ποτε ἐπίστωσε» 2) «ἐν τῇ κοινῇ νεωτέρα Ἑλληνικῇ μεταξύ τῶν φθόγγων ο καὶ ι δὲν ἀναπτύσσεται ἡμίφωνον j· βλ. ἀκοή, βοή, βοηθῶ, ζωή, ἀνόητος, προῖμα, προῖνός, πνοή, κλπ.» 3) ἡ ἀφαίρεσις τῆς ἐν ἀρχῇ συλλαβῆς γο - οὔτε πιθανὴ εἶναι, ἐφ' ὅσον ἡ ἀντωνυμία ἐγὼ εἶναι πάντοτε δυσύλλαβος, οὔτε πιστοῦται ἄλλοθεν «ἡμεῖς πάντοτε λέγομεν γονατίζω, οὐδέποτε ρατίζω» 4) τὸ γυφτεύω ἐπλάσθη οὐχὶ ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ γύφτος, ὡς τὸ μάγος - μαγεύω, γιαιτρός - γιαιτρέω, μάγειρος - μαγειρεύω, κλπ. 5) ἡ κατ' ἀνομοίωσιν ἀποβολὴ τοῦ ἑτέρου τῶν χειλικῶν τοῦ γυ(φ)τεύω, ἐγύ(φ)τεψα «οὐδὲν ἔχει τὸ παρὰδοξον τυγχάνει φαινόμενον πολύχρηστον» 6) τὸ ἐπιχείρημα ὅτι «τὸ γητέβω βρίσκεται στὴ γλῶσσα πρὶ νὰ φανεῖ ὁ γύφτος» ἀποτελεῖ «ἀπλὴν δι' ἰσχύρισιν τὸ γύφτος, ἂν ἐκ τοῦ Αἰγύπτιος εἶναι τὸ ἄνωττον ἀρχαῖον, τὸ δὲ γυ(φ)τεύω τὸ ἐξ αὐτοῦ γενόμενον πάντως νεώτερον.» (βλ. Ἀθηνᾶ 36, 1924, 200 - 213. 40, 1928, 20).

3. βλ. Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. 2, 43 - 45. Θεσμικά 3 (1932), 360.

4. Κατ' ἀρχὰς (D. lesb. Dial., 117) ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐρμηνείας τοῦ Χατζιδάκι (βλ. τὴν ὑποσ 3 τῆς προηγ. σελ.). ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑπὸ τούτου ἐγκατάλειψιν τῆς ἐκ τοῦ γοητεύω ἐτυμολογίας ἐξεφράσθη δις (ἐν Glotta XV, 1927, 183 καὶ XVI, 1928, 183) ὑπὲρ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Φιλήντα, ἣν ἐχαρακτήρισεν ὡς «ἐπαγωγόν» καὶ «ἀξιοπρόσεκτον» (ansprechend, erwägenswert).

5. Ἀποδείξις ὅτι ἐξ ὅσων ἐξέφρασαν ἐπ' αὐτοῦ γνώμην μετὰ τὴν συζήτησιν, οἱ μὲν ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Χατζιδάκι, οἱ δὲ ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Φιλήντα, ἄλλοι δὲ ἀπέφυγον νὰ λάβουν σαφῶς θέσιν. Πβ. X. Παριελίδην, ἐν Ἀθηνᾶ 41 (1929), 45. I. Ψυχάρον, Ρωμ. Γραμματ. 2, 302. K. Dieterich, Unters. z. Gesch. d. gr. Spr., 81. D. Georgacas, ἐν Glotta XXIX, 1942, 161, ὑποσ. 5. N. Ἀνδριώτη, Ἐτυμ. Λεξ. τῆς Κοινῆς Νεοελλ., ἐν λ. γητεύω.

κὸν ἐπροτιμήθη ἢ κατὰ τὸν ἀείμνηστον Χατζιδάκιν γραφῆ γυτεύω, δηλαδή ἢ ἐκ τοῦ *γυφτεύω παραγωγῆ,¹ ἣτις ἀποκλείεται ἐν τούτοις διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

1) Ἡ μεταξὺ τοῦ *γυφτεύω καὶ τοῦ γυτεύω=γοητεύω σημασιολογικὴ σχέσις εἶναι λίαν χαλαρά, ἂν μὴ ἀνύπαρκτος. Τὸ γύφτος, ἔθνικὸν ἢ ἐπαγγέλματος δηλωτικόν, δὲν φαίνεται νὰ ἐχρησιμοποιήθη ποτὲ ὑπὸ τὴν σημασίαν «γόης, θεραπευτῆς ἢ ἀπατεῶν χρησιμοποιῶν ἐπωδὰς καὶ ἐξορκισμοὺς ἢ ἄλλα τελετουργικὰ μέσα».² Ἡ τέχνη τοῦ «γητευτοῦ» ἤσκειτο ἀνέκαθεν καὶ ἀσκεῖται εἰσέτι ὑπὸ ψευδευλαβῶν ἀπατεῶνων ἢ θρησκολήπτων γραϊδίων.³ Ἐν μεταξὺ τούτων κατελέγετο ἐνίοτε καὶ γύφτισσα ἢ γύφτος τις, τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἐξαίρεσιν καὶ ὄχι τὸν κανόνα.

2) Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δεδομένων πιστοῦται, ὅτι τὸ ὄνομα γύφτος ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος,⁴ ἐνῶ οἱ γητευταὶ ἀναφέρονται κατὰ τὸν 7ον ἡδη αἰῶνα.⁵ Μεσολαβεῖ κενὸν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ αἰῶνων, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ὑπόθεσιν

1. Ἐν ἄρθρῳ ἀγύτευτος, ἐπίθ. = ὁ μὴ γυτευθεὶς, ὅπερ ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ στερητ. α καὶ τοῦ ἐπίθ. *γυτευτός (γυτεύω)».

2. Χαρακτηριστικὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ὅτι Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών. ἐρμηνεύων τὸν ΞΑ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου (βλ. *Ράλλη - Ποτλῆ*, Σύντ. Ἱερ. Κανόνων, τόμ. Β', σελ. 445), ἀναφέρει «τοὺς λεγομένους Ἀθιγγάνους, τοὺς ὄφεις ἐγκολπιζομένους», οὐδεμίαν ὁμως ποιεῖται μνείαν *Γύφτων* ἢ ἔστω *Ἀθιγγάνων* «γητευτῶν».

3. Ὁ αὐτὸς Βαλσαμών ἐπὶ τῇ αὐτῇ εὐκαιρίᾳ, ὡς καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ΟΒ' κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου (βλ. *Ράλλη - Ποτλῆ*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Δ', σελ. 283) καὶ τοῦ ΚΔ' κανόνος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου (αὐτόθι, τόμ. Γ', σελ. 67), ὁμιλεῖ περὶ «γητευτριῶν γραῶν δι' ἐπασμάτων τοὺς ἀπλουστέρους ἀπατωσῶν... ἀρετὴν καὶ ἀγιασμόν ὑποκρινομένων... καθὰ ποιούσι καὶ... ρακενδυτοῦντες ἠὺγένειοι καὶ ἠὺκομοὶ μοναχοὶ» ἢ περὶ «γητευτοτόκων γραϊδίων» καὶ «γητευτῶν» λεγόντων ποιά τινα ψαλμωδήματα». Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας γραῖαι καὶ πλανόδιοι μοναχοὶ, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ Μωαμεθανοὶ χοιτῆδες καὶ δερβίσηδες ἤσκουν τὴν τέχνην τοῦ γητευτοῦ παρ' ἡμῶν, γραῖδια δὲ κυρίως ἐξακολουθοῦν νὰ ἀσκοῦν ταύτην καὶ σήμερον (βλ. *N. Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Γ', 68 κ. ἐξ. *Ἑλλιν. Σαραντῆ*, Θρακικά 8, 1937, 352/53).

4. Βλ. *D. Georgacas*, ἐνθ' ἄνωτ. 156/57.

5. Εἰς τὸν μνημονευθέντα ΞΑ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου καταλέγονται τὰ ἐπιτίμια εἰς τὰ ὁποῖα «καθυποβάλλεσθαι δεῖ... τοὺς τε λεγομένους νεφοδιώκτας καὶ γητευτὰς καὶ φυλακτηρίους καὶ μάντις». Σημειωτέον, ὅτι ἡ γραφὴ «γητευτὰς» φέρεται καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν *Ράλλη - Ποτλῆ* καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν *Mansi*. Δὲν γνωρίζω πόθεν ἤντησεν ὁ *N. Δραγούμης* τὴν ἀσαφῆ παραπομπὴν εἰς «τὸν ΞΑ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου(;)» ἐνθα ἀναγινώσκειται, κατ' αὐτόν, «... καὶ οἱ λεγόμενοι νεφοδιώκται καὶ γυτευταί». Εἰκάξω, ὅτι παρεσύρθη ἐκ τῆς παραπομπῆς ἣν δίδει ὁ *Du Cange* ἐν λ. *γυτευτῆς* καὶ *γυτεύτρια* «pro γοητευτῆς in Pand. Can. ad Canon. 61 Trullan. et Ancyr. 24.» Ὁ *Du Cange* ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τοὺς ἐρμηνευτὰς τῶν κανόνων. (Καὶ εἰς παλαιὰν ἔκδοσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κανόνες τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων Συνόδων», ὑπὸ *G. Neobarisus*, Paris. 1540, ἀναγινώσκειται: «τοὺς τε λεγομένους νεφοδιώκτας καὶ γυτευτὰς...»). Ἄλλ' ἐπὶ τοιούτων δεδομένων δὲν δύναται προφανῶς νὰ στηριχθῆ σοβαρὰ ἐπιχειρηματολογία. Καὶ ὁ Χατζιδάκις ἄλλως τε δὲν

δύναται νὰ καλύψη ἱκανοποιητικῶς.¹ Διὰ νὰ δικαιολογηθῆται ἄλλως τε πλήρως καὶ ἡ παραγωγή *γυφτεύω* > *γυτεύω* τοῦ θου ἢ τοῦ 7ου αἰῶνος, θὰ ἔπρεπε τὸ *γύφτος* νὰ εἶναι προγενεστέρως γνωστόν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν «ἐπαγγελματικὴν» σημασίαν «γόης, ἐπαιιδός». ²

3) Τὸ ὄνομα *γύφτος* κατέστη ἔνωρὶς κοινή, εὐχρηστος καὶ λίαν παραγωγικὴ λέξις τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Εἰς τέσσαρας καὶ πλέον δεκάδας ἀνέρχονται τὰ ἔξ αὐτῆς παράγωγα καὶ σύνθετα. ³ Εἰς ταῦτα συγκαταλέγονται λέξεις κοινόταται περιέχουσαι δύο χειλικά, διάφορα ἢ ὅμοια: *γυφτοβόλι*, *γυφτόβρουσι*, *γυφτοπούλλα*, *γυφτόπουλλο*, *γυφτοφαμελιά*, *γυφτοφάσουλα*, *γυφτοφέρνω*, κλπ. Πανταχοῦ ἐν τούτοις τὸ σύμπλεγμα -φτ- διετηρήθη ἀναλλοίωτον. ⁴ Τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸ ἵνδαλμα τῆς λέξεως ἦτο πάντοτε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τόσον σταθερὸν καὶ ζωηρὸν παρὰ τῷ λαῶ, ὥστε νὰ ἀποβαίνει ἡκιστα πιθανὴ ἢ ὑποτιθεμένη μοναδικὴ κατ' ἀνομοίωσιν μεταβολὴ αὐτοῦ εἰς τὸ **γυφτεύω* > *γυτεύω*.

4) Μεταξὺ τῶν παραγῶγων τοῦ *γύφτος* ὑπάρχουν καὶ χρησιμοποιοῦνται κοινῶς τὸ οὐσ. *γυφτιά* = πράξις ἢ ἐνέργεια γινομένη ὑπὸ γύφτου ἢ ἀρμόζουσα εἰς γύφτον, καὶ τὸ ρῆμα *γυφτίζω* = φέρομαι ὡς γύφτος, πράττω ὅ,τι καὶ ὁ γύφτος, κάμνω «γυφτιές». ⁵ Ἐὰν ἠλήθευεν ἐπομένως ἡ ὑπόθεσις τῆς παραγωγῆς *γυφτεύω* >

παρέλειπε νὰ ἐλέγξῃ τὰς παραπομπὰς ταύτας, ἀναγνωρίζει ὅμως ὅτι διὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἰσχὺν ἐπιχειρήματος ἡ γραφὴ *γυτεύω* πρέπει νὰ ἀνάγεται εἰς τοὺς πρὸ τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος χρόνους, ὅτε τὸ *υ* διεκρίνετο ἐν τῇ προφορᾷ ἀπὸ τὸ *ι* (βλ. Ἀθηνᾶ 28, 1916, Λεξικογρ. Ἀρχ., 100/101).

1. Ἀπόδειξις εἶναι ὅτι τὸ σχετικὸν ἐπιχείρημα τοῦ Χατζιδάκι, ὅτι δηλ. «τὸ *γύφτος*, ἂν ἐκ τοῦ *Αἰγύπτιος*, εἶναι ἀρχαῖον, τὸ δὲ *γυ(φ)τεύω* τὸ ἔξ αὐτοῦ γεγόμενον πάντως νεώτερον» (βλ. ἀνωτ., σελ. 19 ὑποσ. 2), εἶναι τὸ ἀσαφέστερον καὶ ἀσθενέστερον πάντων.

2. Ὁρθῶς, νομίζω, ἀπήντησεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ Φιλήντας (Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. 2, 45): τὸ *γύφτος* ὡς ἐπαγγέλματος δηλωτικὸν σημαίνει συνήθως «σιδεράς», διότι τὸ κατὰ παράδοσιν ἐπάγγελμα τῶν Γύφτων εἶναι πράγματι τὸ τοῦ χαλκέως, τοῦ σιδηρουργοῦ (ἐνιαχοῦ «γύφτοι» ἐλέγοντο παλαιότερον καὶ οἱ πλανόδιοι μουσικοί, οἱ ὄργανοπαῖχται τῶν πανηγύρεων καὶ γάμων). Εἶναι γνωστὴ ἡ παρὰ τῷ λαῶ ὑπάρχουσα πρόληψις εἰς βάρος τῶν Γύφτων, διότι ὁμοεθνῆς των δῆθεν ἦτο ὁ «χαλκεάς», ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε τοὺς ἥλους δι' ὧν προσηλώθη ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ (βλ. Ν. Πολίτου, Παραδόσεις 2, 785/86).

3. Πλὴν τῶν παραγῶγων καὶ συνθέτων τῆς λέξεως (40 περίπου), ἄτινα θὰ καταχωρισθοῦν εἰς τὴν σειρὰν *γύφτος* τοῦ Ἰστ. Λεξικοῦ (πβ. καὶ D. Georgacas, ἐνθ' ἀν., 152 ὑποσ. 5), ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἐπώνυμα μὲ ἀ' συνθετικὸν τὸ *γύφτος* (*Γυφτογεῶργις*, *Γυφτοδῆμος*, *Γυφτοκώστας*, κλπ.), ὡς καὶ προσηγορικὰ μὲ β' συνθετ. τὸ *γύφτος* (*ἀρκουδόγυφτος*, *βρωμόγυφτος*, *διαβολόγυφτος*, *Ἑλληγόγυφτος*, *παλαγόγυφτος*, *σκατόγυφτος*, *Τουρκόγυφτος*, κλπ.).

4. Ὁ Kretschmer (Glotta XVI, 183) θεωρεῖ μᾶλλον ἀδύνατον τὴν ἀνομοίωσιν φ - β (*γυφτεύω*) ἢ φ - ψ (*ἐγύφτεια*).

5. Ὁ D. Georgacas ἀναφέρει (ἐνθ' ἀνωτ., 161) καὶ ρῆμα *γυφτεύω* = φέρομαι ἢ ζῶ ὡς γύφτος, διάφορον δὲ τοῦ *γυτεύω* ἢ *γητεύω* (βλ. αὐτ., ὑποσ. 5). Ἐν ὑφίσταται που ρῆμα *γυ-*

γυτεύω = γοητεύω και γυτελά = γοητεία, θὰ ἔπρεπε νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ ἀπίθανον συμπέρασμα ὅτι τὰ γυφτίζω και γυφτιά ἐσηματίσθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων εἰς ἀντικατάστασιν τῶν γυ(φ)τεύω και γυ(φ)τελά, συνωνύμων ἀρχικῶς, ἀλλὰ μεταβαλόντων ἐν τῷ μεταξὺ σημασίαν και μορφήν.

Ἀνάγκη λοιπὸν παρίσταται νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἔτυμολογίαν τοῦ Ἄλλατιοῦ. Δύο κυρίως λόγοι ἐπιβάλλουν τοῦτο. Πρῶτος και ἀποχρῶν λόγος εἶναι, ὡς ἐτονίσθη ἤδη, ἡ ἀπόλυτος σχεδὸν σύμπτωσις τῆς σημασίας μεταξὺ γητεύω και γοητεύω, γητεία και γοητεία, γητευτής και γοητευτής. Οἱ Βυζαντινοὶ λόγοι ἐχρησιμοποιοῦν ἀδιαφόρως ὅτε μὲν ἐκείνους, ὅτε δὲ τούτους.¹ Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ἔγραφον τοὺς δημῶδεις, τοὺς συγκεκριμένους, τύπους πάντοτε διὰ τοῦ η ἀποτελεῖ, νομίζω, δεύτερον και ἔξ ἴσου σοβαρὸν λόγον. Δὲν παρεσύροντο ἀσφαλῶς εἰς τοῦτο ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὁμοιότητος και ὁμοηχίας, ἀλλ' εἶχον σαφὲς τὸ αἴσθημα, ὅτι πρόκειται περὶ διαφορετικῶν ἀπλῶς τύπων τῆς αὐτῆς γραμματικῆς ἀρχῆς.

Ἐν τούτοις τὸ φωνητικὸν ζήτημα παραμένει: πῶς τὸ γοητεύω ἔγινε γητεύω και ὄχι γοτεύω;

Ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλίντα δοθεῖσα εἰς τὸ ἐρώτημα ἀπάντησις εἶναι ἴσως ἔλκυστική, ἀλλ' ὄχι και ὀλιγώτερον ἀπίθανος διὰ τοῦτο. Εἶναι βέβαιον, ὅτι μεταβατικὸς τύπος γογητεύω οὐδέποτε ὑπῆρξε. Οὐ μόνον διότι θὰ ἦτο δύσκολον, ὡς παρετήρησεν ὁ Χατζιδάκις, νὰ ἀνεύρη τις εἰς τὴν κοινὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν παραδείγματα ἀναπτύξεως παρασιτικοῦ γ μεταξὺ ο και ι,² ἀλλὰ και διότι θὰ ἦτο δυσκολώτερον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ ἀνεύρη εἰς τε τὴν κοινὴν και τὴν ἰδιωματικῶς ὁμιλουμένην παράδειγμα τοιαύτης ἀναπτύξεως μετὰ συλλαβὴν ἀρχομένην ἀπὸ γ. Εἰς τὴν δημοδεστέραν ἀκριβῶς ὁμιλίαν συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ἡ ἀποσιώπησις δηλαδὴ τοῦ δευτέρου ἐκ δύο γ συνεχομένων συλλαβῶν.³ Ἐξ ὅσων

φτεύω σήμερον (εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἰστ. Λεξικοῦ δὲν ὑπάρχει σχετικὴ πληροφορία), τοῦτο ἀποτελεῖ, ὡς εἰκός, πρόσθετον και σοβαρὸν ἐπιχείρημα κατὰ τῆς παλαιότερας ὑπάρξεως τοῦ αὐτοῦ ρήματος και τῆς μεταβολῆς του εἰς γυτεύω.

1. Παράδειγμα τούτου πρόχειρον, ἀλλὰ πειστικόν, παρέχει ὁ ἤδη μνημονευθεὶς Πατριάρχης Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών. Ἐρμηνεύων οὗτος τοὺς εἰς γοητείας, μαντείας, φαρμακείας και τὰ ὅμοια ἀφορῶντας ἱεροὺς κανόνας (ΞΕ' και ΟΒ' τοῦ Μ. Βασιλείου, ΚΔ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ και ΕΑ' τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου), γράφει: «Γοητεία μὲν ἐστὶ τὸ δι' ἐπιδῶν... Οὐ μόνον τοὺς γόητας και τοὺς μάντις κολάζουσιν οἱ κανόνες... Γητευτὰς δὲ πόσους ἂν ἴδοις λέγοντας θεῖά τινα ψαλμωδήματα... Διαφορὰ ἐστὶ μάντεων και γητευτριῶν γραῶν... Τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίαις ὑποβάλλονται και οἱ προσερχόμενοι γητευτρίαις...» (Πβ. και τὴν ὑπὸ Ζωναρᾶ και Ἀριστηνοῦ διδομένην εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας ἐρμηνείαν).

2. Βλ. ἀνωτ., σελ. 19 ὑποσ. 2. (Περὶ τὸν νὰ λεχθῆ ὅτι διαλεκτικῶς τοιαύτη ἀνάπτυξις παρουσιάζεται συχνά).

3. Βλ. Ἰστορ. Λεξικόν, ἐν λ. ἀγωγή, ἀγωγιάζω, ἀγωγιάτης, ἀγωγός, γὰλα, κλπ.

γνωρίζομεν, τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ δὲν διέφερον ὡς πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.¹ Θὰ ἦτο, κατ' ἀκολουθίαν, παράδοξον νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐλέχθη τότε κοινῶς *γογητεύω* ἀντὶ *γοητεύω*² καὶ ὅτι ὁ τύπος οὗτος μετὰ τὰ δύο ἐπάλληλα *γ* ἐπέζησεν ἀκριβῶς τόσον, ὅσον ἐχρειάσθη διὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς *γητεύω* κατὰ παράλειψιν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *γο-*,³ δὲν ἀφῆκε δ' ἕνεκα τούτου ἴχνη τῆς ὑπάρξεώς του.

Δὲν ἀπομένει, νομίζω, ἢ νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἢ ἔκκρουσις καὶ ἀποβολὴ τοῦ φθόγγου *ο* ὑπὸ τοῦ ἀσθενεστεροῦ *η* (*ι*) συνετέλεσθη κατ' ἐξαίρεσιν πρὸς τὸν κανόνα καὶ κατ' ἐπίδρασιν ἰδιαίτερου τινὸς παράγοντος. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ παράγων οὗτος ἀνάγεται εἰς τὸν δυναμικὸν τονισμὸν τοῦ κλειστοτέρου φωνήεντος, ὡς ὑπέθεσεν ἀρχικῶς ὁ Χατζιδάκις, ἐπινεύοντος τοῦ Kretschmer. Ἐκ τῶν τύπων δηλαδὴ τοῦ ἀορίστου *ἐγοήτευσα*, *ἐγοήτευσε*, *ἐγοήτευσαν*, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ συχνότερον χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν, προῆλθον οἱ συγκεκομμένοι τύποι *ἐγήτευσα*, *ἐγήτευσε*, *ἐγήτευσαν*, ἐντεῦθεν δὲ καὶ *γητεύω*, *γητεία*, κλπ., διότι ὁ τονούμενος φθόγγος *-ή-* ἐξενίκησε τὸν ἄτονον καὶ ἀσθενέστερον διὰ τοῦτο ἀκούμενον *-ο-*. Ἀνάλογα παραδείγματα δὲν λείπουν.⁴ Ὅπωςδὴποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶ-

1. Ἐπ' αὐτοῦ, βλ. τὴν ἀξιόλογον μελέτην τοῦ *K. Krumbacher*, Ein irrationaler Spirant ins Griechischen (Sitzugsber. d. Akad. d. Wissensch. zu München, 1886, 363 - 442). Πβ. καὶ *K. Dieterich*, Unters. z. Gesch. d. gr. Sprache, 91 - 92. *St. Psalles*, Gramm. d. byzant. Chron., 77. *P. Kretschmer*, D. lesb. Dial., 189 - 191. *Γ. Χατζιδ.*, MNE 2, 149 - 150.

2. Σημειωτέον, ὅτι τὰ Βυζαντινὰ καὶ νεώτερα *γενύγομαι* = *γενύομαι*, *γιατρεύγω* = *γιατρεύω*, *γυρεύγω* = *γυρεύω* δὲν ἀποτελοῦν ἀνάλογα δεδομένα. Εἰς ταῦτα πρόκειται ἀνάπτυξις *γ* ἐν τῇ ρηματικῇ καταλήξει *-έω* (βλ. *Γ. Χατζιδ.* MNE 1, 49 - 50). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ μεταγενέστερον (2ος αἰ. π. Χρ.) *ὕγιαίνης* = *ὕγιαίνης*, ἔνθα πρόκειται μᾶλλον περὶ ἐσφαλμένης γραφῆς, κατὰ σπουδὴν ἀποκαταστάσεως, ὡς δεικνύει ὁ ἀντίθετος τύπος *ὕιαίνης* (= *ὕγιαίνης*) τῆς ἰδίας ἐποχῆς (βλ. *Ed. Mayser*, Gramm. d. Papyr. I, 164, 168).

3. Ἀφίνω ὅτι εἶναι ἐξ ἴσου ἀπίθανος ἢ ὑπόθεσις τῆς συγχύσεως κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μεταξὺ τῆς ἀτόνου συλλαβῆς *γο-* καὶ τῆς ἀντωνυμίας (*ἐγὼ*) (σημειωτέον, ὅτι συγκεκομμένος τύπος ἔγω δὲν μαρτυρεῖται, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τῶν τύπων *γητεύω*, *γητευτής*, *γητεύτρια*, ἐνῶ ἀπαντᾷ ἀντιθέτως ὁ χαρακτηριστικὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου τύπος *έώ*, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ Φιλήντας ὑπεγράμμισεν ἀλλαχοῦ: Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. I, 12/13. Πβ. *N. Πολίτου*, Παροιμ. Δ', 651, 52). Ὁ μετ' ἐμφάσεως συνήθως λεγόμενος καὶ ἰσχυρῶς διὰ τοῦτο τονιζόμενος τύπος *ἐγὼ* δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ ἄτονον *γο-* ἢ *έγω-* τοῦ ὑποθετικοῦ *γογητεύω* ἢ *ἐγογήτευσα*.

4. Ἴδου ὅσα κατῶρθωσα νὰ συγκεντρώσω. 1) *ό - α* > *ό*: *πρόβατα* > *πρόατα* > *πρότα* (Ἄκαρν. Θεσσαλ. κ. ἄλλ.), *ἐχλόασαν* > *ἐχλόσαν* > *χλόζω* (Καλάβρ., Δεσφ., Παξ, καὶ ἄλλ.). 2) *ο - ι* > *ι*: *βοῖδι* > *βίδι*, *ἐβοήθησα* > *ἐβήθησα* > *βηθῶ* > *βηθῶ* καὶ *βηθῶ* > *φητῶ* > *ἀφητῶ* (Ἀπουλία. βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. *βοηθῶ*). 3) *έ - ο* > *έ*: *θεός* > *θές* (Μακεδ.: *θές σ'χωρέσ'* τὰ πεθαμένα σου). 4) *ε - ι* > *ι*: *πῆγα καὶ εἶπα* > *πῆγα κ' εἶπα*, *αὐτός με εἶχε...* > *αὐτός μ' εἶχε...*, *ἐγὼ*

γμα,¹ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὸ γητεύω προῆλθεν ἐκ τοῦ γοητεύω δι' οὓς λόγους εἵπομεν καὶ ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγενικεύθη εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἤδη ἐποχῆς.² Ὅθεν ἡ ἱστορικῶς ὀρθὴ γραφὴ τοῦ ρήματος καὶ τῶν παραγῶγων αὐτοῦ εἶναι ἡ διὰ τοῦ η: ἀγήτευτος, γητεύω, γητευτής, γητειά, κλπ.

λιγερός (βεργολυγερός).

Τὸ ἐπίθετον *λιγερός* σημαίνει κοινῶς τὸν ἔχοντα λεπτόν, εὐθυτενὲς καὶ εὐκαμπτον σῶμα, κυριολεκτεῖται δὲ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ νέων καὶ νεανίδων διακρινομένων διὰ τὰ σωματικὰ ταῦτα προσόντα. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα χαρακτηρίζει συχνὰ τὰς ἡρωίδας αὐτῆς ὡς «λιγερές»,³ σημεῖον τοῦτο ὅτι ὁ λαὸς θεωρεῖ τὴν διὰ τοῦ ἐπιθέτου δηλουμένην σωματικὴν ἀρετὴν ὡς ἐν τῶν κυρίων γνωρισμάτων τῆς γυναικείας ὠραιότητος.

Ὁ Κοραῆς πρῶτος διετύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἐπίθετον παράγεται ἐκ τοῦ οὖσ. *λύγος*, «τοῦ δηλοῦντος ὄχι μόνον τὴν κοινῶς λεγομένην *λυγαρέαν*, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο φυτὸν εὐστροφον.»⁴ Ὑπέθεσεν ἀρχικὸν μεσαιωνικὸν τύπον *λυγηρός*, ὅθεν τὸ νεώτερον *λυγερός*.⁵ Ἐκτοτε, ἢ ἐκ τοῦ *λύγος* ἢ τοῦ *λυγῆ* παραγωγὴ τοῦ *λυγερός* ἔτυχε τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας,⁶ υἰοθετήθη δέ, κατ' ἀκολουθίαν, καὶ εἰς τὸ Ἱστορ.

σε εἶδα) ἐγὼ σ' εἶδα, κλπ. (κοινά). 5) ε - α) ε: κρέας) κρές, φρέαρ) φλέας) φλές, πριεάς) πρινές, φονεάς) φονές, μηλέα) μηλέ, λυγαρέα) λυγαρέ, γραῖα) γραῖ, κλπ. (Δ. Κρήτη, Ἰκαρ., κ. ἀλλ.). 6) ι - ο) ι: παιδίον) παιδίν, ψωμίον) ψωμίν, τυρίον) τυρίν, κλπ. κλπ. (ἤδη τῆς μεταγν. κοινῆς). Βλ. Γ. Χατζιδ., MNE 1, 216, 345. 2, 402. Ἀθηνᾶ 29 (1917), 200. *Mayser*, ἐνθ' ἄνωτ. I, 260 ὑποσ. 2. Διὰ τὴν διάφορον ἐρμηνείαν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν μεταβολῶν τούτων βλ. Γ. Χατζιδ. MNE 1, 90, 247 - 48, 344/45. Ν. Ἀνδριώτην, ἐν Ἀρχ. Θεσμ. Θεσ. 6, (1939), 192-98. Β. Φάβην, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 2 (1940), 94. κλπ. Διὰ τὰς δύο τελευταίας, βλ. ἰδιαιτέρως Σ. Κατωμένον, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. I (1939), 51 - 61.

1. Εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω ὅτι ὁ καθηγ. Ἀ. Τσοπανάκης θεωρεῖ τὴν μεταβολὴν γοητεύω) γητεύω ἄσχετον πρὸς τὸν τόνον καὶ ὅτι θὰ διαλάβῃ περὶ αὐτοῦ εἰς προσεχῆς δημοσίευμα.

2. Πιθανῶς εἰς τὴν γενίκευσιν τῶν συγκεκριμένων τύπων ἐπέδρασε καὶ συμφυρμός τις πρὸς τὰ συνώνυμα ἀγυρτεύω, ἀγυρτεία.

3. Ἡ «*λιγερόκορμες*», ὅπερ σημαίνει ὅτι εἰς τὸν λεπτόν καὶ εὐκαμπτον κορμὸν τοποθετεῖ κυρίως ὁ λαὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἐπιθέτου δηλουμένην ιδιότητα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ αὕτη ιδιότης δύναται νὰ ἀποδοθῇ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ εἰς ἐξαιρετικὰ ζῶα, ὡς ὁ ἵππος ἢ ὁ κύων (βλ. Σ. Ξανθοῦδ., ἐν Byz. Zeitschr. XVI, 471), καὶ εἰς εὐθυτενῆ δένδρα, ὡς ἡ κυπάρισσος, κλπ.

4. Ἀτακτα 1, 236. 5, 173.

5. Αὐτ. 1, 312. 4, 297.

6. Βλ. Γ. Χατζιδ., MNE 1, 163, 410 (πβ. Ἀθηνᾶ 28, 1916, Λεξικογρ. Ἀρχ., 19. Λεξικογρ. Ἀρχ. 6, 1923, 489). Σ. Ξανθοῦδ., Ἐρωτικόρ., σελ. 601. Ν. Ἀνδριώτη, Ἐτυμ. Λεξ. τῆς Κοινῆς Νεοελλ., ἐν λ. *λυγερός*. Α. Α. Παπαδόπουλον, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 5 (1950), 137. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντ. Βίος καὶ Πολιτ. ΣΤ', 502 (πβ. κατωτ. σελ. 27 ὑποσ. 3).

Λεξικόν.¹ Προσεκτικὸς ὅμως ἔλεγχος τῶν σχετικῶν δεδομένων δεικνύει, ὅτι ἡ ἔτυμολογία αὕτη οὐδὲν εὐσταθεῖ ἀπὸ τε σημασιολογικῆς καὶ γραμματικῆς ἀπόψεως.

Ἐν πρώτοις τὸ Βυζαντινὸν θεωρούμενον *λυγηρός* δὲν εἶναι ἀσφαλές. Ἀναγινώσκειται εἰς παραλλαγὴν Προδρομικοῦ στίχου καὶ εἰς ἣν θέσιν ἀναγινώσκειται *λογαράς* ἢ *λαγαρός* εἰς ἄλλας παραλλαγὰς τοῦ αὐτοῦ στίχου.² Νομίζω διὰ τοῦτο ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ σφάλματος ἀναγνωστικοῦ κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν, ἢ δὲν πρόκειται περὶ μεταγραφῆς ἐπὶ τὸ λογιώτερον τοῦ δημώδους *λυγρός*, συσχετισθέντος ἔκτοτε κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὴν *λυγέα*.³ Ἀλλὰ τύπος *λυγηρός* ἐκ τοῦ *λύγος* ἢ τοῦ *λυγέα* εἶναι γραμματικῶς ἀδικαιολόγητος. Διότι θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀναλογικὸν σχηματισμὸν πρὸς ἄλλο ἢ ἄλλα παράγωγα ἐξ οὐσιαστικῶν εἰς -ηρός, σημασιολογικῶς συγγενῆ ἢ ἀνάλογα, τὰ ὁποῖα ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν βλέπω. Καὶ ὁ τύπος *λυγρός* ἄλλως τε εἶναι ἐξ ἴσου ἀπίθανος. Ὡς γνωστὸν, τὰ εἰς -ερός παράγωγα ἐξ οὐσιαστικῶν σημαίνουν συνήθως τὸν ἔχοντα ἐν πλησμονῇ τὴν ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου δηλουμένην ιδιότητα. Ἐὰν λοιπὸν τὰ *φοβερός*, *φθονερός*, *φλογερός*, *δροσερός*, *καρπερός* κ.τ.τ. σημαίνουν τὸν ἔχοντα ἐν πλησμονῇ, τὸν πλήρη φόβου, φθόνου, φλογός, δρόσου, καρποῦ, κλπ., τότε τὸ *λυγρός* πρέπει νὰ σημαίη τὸν πλήρη, τὸν ἔχοντα ἐν ἀφθονίᾳ *λύγους* ἢ *λυγέας*,⁴ ἔφ' ὅσον τὸ πρωτότυπον οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ τὸ γνωστὸν φυτόν, τὴν κοινὴν «*λυγαρεάν*».⁵ Ἐὰν δὲ ληφθῆ ἐπὶ πλέον ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει, ἔφ' ὅσον γνωρίζω, εἰς τε τὴν ἀρχαίαν, μεταγενεστέραν, μεσαιωνικὴν καὶ

1. Ἐν λήμμι. *βεργολυγρός*, τὸ ὁποῖον ἔτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ οὐσ. *βέργα* καὶ τοῦ ἐπιθ. *λυγρός*» (πβ. καὶ ἐν λ. *ἀγκωνόπηλος*).

2. Βλ. *Hesseling - Pernot*, *Poèmes Prodrôm*. III, 400 ff (οἱ ἐκδόται θεωροῦν τὸν στίχον νόθον: βλ. αὐτ., σελ. 102. Ὁ *Du Cange* ἀνέγνωσε κατὰ λάθος, φαίνεται, *λυγηρός*: βλ. *Gloss. med. Graecit.*, *Append. I*, ἐν λ.).

3. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ *λογαράς* ἢ *λαγαρός* ἢ *λυγηρός* ἀκολουθεῖται πάντοτε ὑπὸ τοῦ *ἀτσαλοπεριπατάρης* (ἢ *ἀτσαλοπεριπάτης*), ὅπερ σημαίνει τὸν βαδίζοντα *ἄτσαλα*, δηλ. ἀκανονίστως καὶ ἀχαρίτως. Φαντάζομαι, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδοθῆ τὸ σωματικὸν τοῦτο ἐλάττωμα εἰς ἄνθρωπον ἔχοντα τὸ σωματικὸν προσὸν τοῦ «*λιγεροῦ*», ἐνῶ κάλλιστα ἠδύνατο νὰ ἀποδοθῆ τοῦτο εἴτε εἰς τὸν «*λογαρεάν*», τὸν φλύαρον καὶ κομπορημόνα δηλαδή, εἴτε εἰς τὸν «*λαγαρόν*», τὸν χαλαρόν καὶ μαλθακὸν τὸ σῶμα. (Περὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν εἰς -ερός καὶ -ηρός ἐπιθέτων παρὰ Βυζαντινοῖς, βλ. *St. Psaltes*, *Gramm. d. byz. Chron.*, 20).

4. Ὑπάρχει πράγματι τοπωνύμιον *Λυγερὸ* ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην (βλ. *Γ. Χατζιδ.*, *MNE* 2, 34, 457), ὅπως ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀνάλογα τοπωνύμια εἰς -ερός ἐξ ὀνομάτων φυτῶν (βλ. *Amantos*, *Die Suff. d. neugr. Ortsn.*, 41-43. *M. Μενάρδον*, ἐν *Ἀθηνῶν* 18, 1906, 362).

5. Ἡ προσπάθεια τοῦ *Κοραῖ* (ἐνθ' ἄνωτ. 1, 236. 5, 172) νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν λέξιν *λύγος* τὴν σημασίαν «*εὐκαμπτος, εὐλύγιστος*», ἐπὶ τῇ βάσει ἀσαφῶν μαρτυριῶν τῶν λεξικογράφων, ὀφείλεται εἰς τὴν εὐνόητον ἐπιθυμίαν νὰ δικαιολογήσῃ σημασιολογικῶς τὴν ὑποστηριζομένην ἔτυμολογίαν. Τοιαύτη ὅμως σημασία οὐδαμῶθεν πιστοῦται.

νεωτέραν Ἑλληνικὴν παράγωγον εἰς -ερός ἐξ ὀνόματος δένδρου ἢ θάμνου σημαῖνον τὸν ἔχοντα τὴν ιδιότητα, ἣν παρουσιάζουν οἱ κλάδοι, τὰ φύλλα ἢ ὁ κορμὸς τοῦ φυτοῦ,¹ ἀποβαίνει τελείως ἀπίθανος ἢ ὑπόθεσις τοῦ κατ' ἐξαίρεσιν σχηματισμοῦ ἐκ τοῦ *λύγος* ἢ *λυγὰ* ἐπιθέτου *λυγερός*, δηλοῦντος τὸν ἔχοντα τὴν ιδιότητα τῶν κλάδων τοῦ λύγου, τὸν εὐκαμπιον, εὐστροφον. Πρόσθετον δ' ἀκόμη ἐνδειξὶν κατὰ τοιαύτης ὑποθέσεως ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδέποτε συσχετίζεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἢ ἔννοια τοῦ ἐπιθέτου πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ *λύγου*, ἐνῶ πολλάκις συνδυάζεται πρὸς τὴν ἔννοιαν ἄλλων φυτῶν: *λιγερός* ἢ *λιγερὴ* «σὰν κυπαρίσσι» λέγεται συνήθως, «σὰν καλάμι» ἢ «σὰ' λεύκα» δύναται νὰ λεχθῆ, «σὰ' λυγαρὰ» ὅμως ἢ «σὰ' λυγὰ» οὔτε λέγεται, οὔτε δύναται νὰ λεχθῆ.² Τοῦτο δέ, διότι εἰς τὸ τελευταῖον ὄνομα δὲν ἐνυπάρχει ἢ πλήρης ἔννοια τοῦ «λεπτός, εὐθυτενῆς καὶ εὐκαμπτος», ἣν ἐκφράζει τὸ ἐπίθετον καὶ αἰσθητοποιεῖ ἢ παρομοίωσις πρὸς τὸ «κυπαρίσσι» ἢ ἄλλα φυτά.³

Ἀποκλειομένης διὰ ταῦτα τῆς ἐκ τοῦ *λύγος* ἢ *λυγὰ* παραγωγῆς τοῦ ἐπιθέτου, ἀπομένει ὡς λίαν πιθανὴ ἢ ἐκ τοῦ ἀρχαίου *λιγυρός* προέλευσις αὐτοῦ.⁴ Τὸ ἐπίθετον *λιγυρός* ἐσήμαινε κατ' ἀρχάς, ὡς προσδιοριστικὸν ἤχου κυρίως, τὸν «ὀξύν, λεπτόν», ἀλλὰ καὶ «εὐστροφον, μελωδικόν» συγχρόνως, βραδύτερον δ' ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὴν αὐτὴν περίπου σημασίαν ὡς προσδιοριστικὸν καὶ ἄλλων συγκεκριμένης ἐννοίας οὐσιαστικῶν. Οὕτω, ἐλέγετο «αἰοιδή, μολπή, φωνή» *λιγυρά*, ἀλλὰ καὶ «φόρμιγξ» *λιγυρά* καὶ «μάστιξ» *λιγυρά*, τελευταῖον δὲ καὶ «οὐρά» *λιγυρά*, ἥδη παρὰ *Ξενοφῶντι*, καθ' ὃν αἱ καλαὶ κυνηγετικαὶ κύνες πρέπει νὰ ἔχουν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων σωματικῶν προσόντων, καὶ «οὐράς μακράς, ὀρθάς, *λιγυράς*».⁵

1. Βλ. προχείρως, διὰ τὴν ἀρχ. καὶ μεταγενεστ.: *Kretschmer-Locker*, Rückläuf. Wörterb. d. gr. Spr. 370· διὰ τὴν μεσαιων.: *St. Psaltes*, Gramm. d. byz. Chron., 301,2. Πβ. καὶ *Γ. Χατζιδ.*, Ἀκαδ. Ἀναγν.² 2, 410. *Ed. Schwyzer*, Gr. Gramm. I, 482. *P. Chantraine*, La format. des noms en grec anc., 228-30.

2. Δὲν εἶναι πιθανῶς ἄσχετον πρὸς τοῦτο τὸ γεγονός, ὅτι ἐν Ἀπυράνθῳ τῆς Νάξου κ. ἄλλ. λέγεται, κατ' ἀντιμετάθεσιν, ἠλίξω, ἠλεά, ἠλιστός ἀντὶ *λυλίξω*, *λυγὰ*, *λυγιστός*, πάντοτε ὅμως *λι'ερός*, *βεργολι'ερός*. Χαρακτηριστικώτερον δ' ἴσως εἶναι ὅτι οἱ Τσάκωνες λέγουν ἠουλγὰ ἀντὶ *λυγὰ* καὶ *γυλίξω* ἀντὶ *λυλίξω*, δὲν χρησιμοποιοῦν ὅμως τὸ *λιγερός*.

3. Σαφεστέρα εἶναι ἡ παρομοίωσις πρὸς τὴν «βέργα», τὸν νεαρὸν δηλ. καὶ ραδιῶν βλαστὸν διαφόρων, ἀγρίων κυρίως, φυτῶν. Δι' ὃ καὶ λέγεται συνηθέστατα *λιγερός* ἢ *λιγερὴ* «σὰ' βέργα» καί, μονολεκτικῶς, *βεργολιγερός*. (Εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ συνθέτου ἐπέδρασεν ἀσφαλῶς καὶ παρετυμολογία τις πρὸς τὸ *βεργολυλίξω*, *βεργολυγιστός*, ἢ βλ.).

4. Σημειωθήτω ὅτι ἤδη τὸ 1873 ὁ Ἰω. Σταματέλος, φιλόλογος, πραγματευόμενος περὶ τῆς Λευκαδίας διαλέκτου εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ ἐν Κ)πόλει Φιλολ. Συλλόγου, τόμ. Η', σελ. 374, ἔκαμε τὴν διαπίστωσιν ταύτην: «*λιγερός*: Αὐτὸ τὸ ἀρχ. *λιγυρός*».

5. Κυνηγετ. 4, 1. Ταῦτα παραφράζων ὁ Πολυδεύκης γράφει: «οὐραὶ προμήκεις, εὐθεῖαι, ὀξεῖαι, *λιγυραί*». (Ὀνομαστ. 5,59).

Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν τὸ *λιγυρός* σημαίνει σαφῶς «λεπτὸς καὶ εὐκαμπτος», πιθανῶς δὲ καὶ «εὐθύτενης, ἴσιος» συγχρόνως.¹ Τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν ἔχει τὸ ἐπίθετον καὶ εἰς χωρίον Ἐπολλοδώρου τοῦ Δαμασκηνοῦ (2ος αἰ. μ. Χρ.), ἔνθα γίνεται λόγος περὶ ἑξαρθήματος πολιορκητικῆς μηχανῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι — ἢ πρέπει νὰ εἶναι — «*λιγυρόν καὶ εὐκαμπές, ὥστε μὴ παρεμποδίζειν τὸν κόρακα*».² Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ *λιγυρός* ἔξηκολούθησε νὰ εἶναι πάντοτε ἐν χρήσει εἰς τὴν ὁμιλουμένην,³ σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἀπεδόθη εἰς ζῶα ἢ δένδρα, τῶν ὁποίων μέλος ἢ ὁ κορμὸς παρουσιάζει τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς λεπτότητος καὶ ραδινότητος, τελικῶς δὲ εἰς νέους ἢ νεάνιδας, τῶν ὁποίων τὸ σῶμα παρουσιάζει συχνὰ τὸ αὐτὸ προσόν. Ἡ φωνητικὴ μεταβολὴ τοῦ *λιγυρός* (δηλ. *λιγυρός*) εἰς *λιγερός*, κατ' ἀνομοίωσιν παρὰ τὸ ρ, εἶναι τῶν συνήθων φαινομένων τῆς νέας Ἑλληνικῆς.⁴ Γραπτέον ἄρα *λιγερός* καὶ *βεργολιγερός*.⁵

1. Κατ' ἀρχὰς ἀπεδόθη διὰ τοῦ «ὄξύς», κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν λεξικογράφων διδομένην ἔρμηνειαν εἰς τὸ ἐπίθετον, ὡς προσδιοριστικὸν ἤχου (εἰς τὴν ἔκδ. Didot, π. χάριν, τὸ σχετικὸν χωρίον μεταφράζεται: *caudas longas, rectas, acutas*). Βραδύτερον ἐξ ἀντιβολῆς πρὸς ἀντίστοιχον χωρίον τοῦ Ἀρριανοῦ (Κυνηγετ. 5,9: «*οὐράς λεπτάς, μακράς, δασείας τὴν τρίχα, ὑγρὰς, εὐκαμπεῖς, τὸ ἄκρον τῆς οὐράς δασύτερον*»), ἐλήφθη ὑπὸ τὴν σημασίαν «μαλακός, εὐκαμπτος» (βλ. Θησαυρὸν ἐν λ.), οὕτω δὲ ἐρμηνεύεται ἔκτοτε εἰς ὅλα τὰ λεξικά τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς («pliant, flexible», παρὰ *Liddell - Scott - Jones*). Ἄλλ' ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν χωρίων τοῦ Ἀρριανοῦ καὶ τοῦ Πολυδεύκουσ συνάγεται, νομίζω, σαφῶς ὅτι τὸ *λιγυρός* ἐνείχε, ὅχι μόνον τὴν ἔννοιαν τοῦ «εὐκαμπτος, εὐστροφος», ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ «λεπτὸς καὶ εὐθύς» συγχρόνως. Ἡ πλήρης αὕτη ἔννοια ἀποδίδεται διὰ τῆς ἀναλυτικῆς ἔρμηνείας τοῦ ἐπιθέτου ὑπὸ τῶν δύο τελευταίων, παρὰ τὴν καταφανῆ προσπάθειαν ἀμφοτέρων νὰ ἀποφύγουν τὴν μομφὴν ἐπὶ ἀντιγραφῇ. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ παρατιθεμένου ἀμέσως κατωτέρω χωρίου τοῦ Ἀπολλοδώρου, ἔνθα ἡ ἔκφρασις «*λιγυρόν καὶ εὐκαμπές*» δεικνύει ὅτι τὸ δεύτερον ἐπίθετον ἐτέθη πρὸς διασάφησιν τῆς ἐννοίας τοῦ πρώτου μᾶλλον ἢ πρὸς δήλωσιν διαφορητικῆς ἐννοίας. Ἐν κατακλειδί, τὸ ἐπίθ. *λιγυρός* ἤδη κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἐποχὴν δὲν ἐσήμαινε μόνον «λεπτὸς» (ἐσφαλμένως, νομίζω, μεταφράζεται εἰς τὴν πρόσφατον Ἀγγλ. ἔκδοσιν τοῦ Ξενοφῶντος—εἰς τὴν σειρὰν Loeb Library—διὰ τοῦ «thin»), οὔτε μόνον «εὐκαμπτος, εὐστροφος», οὔτε μόνον «εὐθύς, ἴσιος», ἀλλ' ἀπέδιδε συνδυασμὸν καὶ τῶν τριῶν τούτων ἐννοιῶν.

2. Βλ. Θησαυρὸν, ἐν λ. (Δυστυχῶς ἐκ τῆς παρατιθεμένης ἐκεῖ περικοπῆς δὲν φαίνεται οὔτε περὶ ποίας μηχανῆς, οὔτε περὶ τίνος ἀκριβῶς ἑξαρθήματος αὐτῆς πρόκειται, τὸ κείμενον δὲ τῶν Πολιορκητικῶν τοῦ Ἀπολλοδώρου δὲν ἀνευρίσκεται εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν Ἀθηνῶν).

3. Ἀπόδειξις ὅτι ἀπαντᾷ ὡς κυριώνυμον (*Λιγυρός* καὶ θηλ. *Λιγυρίς*) εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἑλληνο-ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (βλ. *R. Harder, Abhandl. Akad. Berlin 1943, ἀριθ. 14, σελ. 17*) καὶ ὡς ἐπώνυμον εἰς συμβόλαιον τοῦ 1304, ὑπὸ τὴν ὀρθὴν δὲ μορφήν *Λιγυρός* (*Petit - Korableff, Actes de Chilandar = Βυζ. Χρον. XVII, παράρτ. n° 1, σελ. 49: Ἐξένος ἱερεὺς καὶ κληρικὸς ὁ Λιγυρός*), τὴν ὁποίαν ὁ μ. Φ. Κουκουλῆς μετέβαλε κατὰ τὰ παραδεδεγμένα εἰς *Λυγηρός* (Βυζ. Βίος καὶ Πολιτ. 5', 502: βλ. ἀνωτ., σελ. 24 ὑποσ. 6).

4. Βλ. *Γ. Χατζιδ.* ΜΝΕ 1,239/40. κλπ.

5. Παραθέτω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ἐν εἰσέτι παράδειγμα ἐσφαλμένης ἱστορικῶς γραφῆς

γαέλα.

Ἐν Σύμῃ καὶ Μεγίστῃ ὀνομάζεται *γαέλα* (ἦ) «εἶδος ἰχθύος μικροτέρου τῆς σμαρίδος καὶ μεγαλυτέρου τῆς ἀθερίνας, ζῶντος ἀγεληδόν». ¹ Ἡ λέξις κατεχωρίσθη εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν ὑπὸ λῆμμα **γαδέλλα*, παραγόμενον «πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀρχ. οὖσ. *γάδος* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. -*έλλα*» καὶ ἐρμηνευόμενον «ἰχθύς θαλάσσιος ὅμοιος πρὸς ἀθερίναν».

Ἡ σημασία ἐν τούτοις τῆς λέξεως ἀρκεῖ νὰ ἀποκλείσῃ τὸ ὑποθετικὸν λῆμμα ² καὶ τὴν διδομένην εἰς τοῦτο ἐτυμολογίαν. Διότι ἡ ἐντεῦθεν εἰκαζομένη μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ *γάδου*, ἰχθύος εὐμεγέθους καὶ «οὐ συναγελαστικοῦ», ³ εἰς τὴν τῆς μικροσκοπικῆς καὶ «ἀγεληδὸν ζώσης» ἀθερίνας εἶναι πρακτικῶς ἀδύνατος, ὅσῃν καὶ ἂν ἀποδώσωμεν σμικρυντικὴν δύναμιν εἰς τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν -*έλλα*. Τὸ ὄνομα *γαδέλλα*, ἐὰν ὑπῆρχε, θὰ ἐσήμαινε διὰ τὸν λαὸν «εἶδος γάδου» (ἦ ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν γάδον ἰχθύος) κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον μικροτέρου τοῦ συνήθους, ἀλλ' οὐδέποτε «εἶδος ἀθερίνας». Ἀφίνω ὅτι ἡ λέξις *γάδος*, ὡς ὄνομα ἰχθύος, εἶναι ἄγνωστος κατὰ τε τὴν Βυζαντινὴν καὶ τὴν νεωτέραν περίοδον. Ἀπαγτῶ ἀπαξ παρ' Ἀθηναίῳ ὡς διαλεκτικὸν συνώνυμον τοῦ κοινοτέρου «ὄνος». ⁴ Ἀποβαίνει ὡς ἐκ τούτου ἥκιστα πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι

ἀκολουθομένης εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν δι' ἀβασάνιστον ἀποδοχὴν ὑποκειμενικῆς ἐτυμολογίας. Ἐννοῶ τὰ ἄρθρα *ἀβγοκουλούρα*, *ἀβγοκούλουρο*, *ἀρμυροκούλουρο*, *βασιλοκουλούρα*, *βοϊδοκουλούρα*, *γαλατοκούλουρο*, κλπ., ἐνθα γράφεται *κουλούρα* καὶ *κουλούρι* ἀντὶ τῶν ὀρθῶν *κουλλούρα* καὶ *κουλλούρι* (βλ. Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1,237). Τοῦτο δέ, διότι ὁ καθ. Ἀ. Χατζῆς συνεδύασεν ἀστόχως τὴν παραγωγὴν τῆς λ. *κουλλούρι*, ὅθεν τὸ *κουλλούρα* κατ' αὐτόν, πρὸς τὸ *κόλουρις* καὶ τὸ *Κούλουρι* (= Σαλαμίς), μὲ μοναδικὸν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεώς του ἐπιχείρημα ἐφθαρμένην γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου (*κόλον* ἄρτος), ἀποκατασταθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀστήρικτον καὶ αὐθαίρετον (*κόλου(ρος)* ἄρτος: βλ. Ἀθηνᾶ 42, 1930, 263. Ἀρχαιολ. Ἐφ. 1930, 661). Ἀλλὰ τὸ *κολλύρα* - *κολλούρα* καὶ τὸ ὑποκορ. *κολλύριον* - *κολλούριον*, τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς καὶ συνώνυμα πρὸς τὸ *κόλλιξ* - *κολλίκιον*, ἀπαντοῦν συχνὰ ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος ἄρτου», στρογγύλου ἀσφαλῶς σχήματος, ἢ «εἶδος ἐμπλάστρου» τοῦ αὐτοῦ σχήματος (ὅθεν τὸ *κολλύριον*, ὡς ὄρος τῆς φαρμακολογίας), ὅχι μόνον εἰς τοὺς παπύρους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἐβδομήκοντα καὶ εἰς τὸν Ἀριστοφάνην καὶ τὸν Ἱπποκράτην (πάντοτε δὲ μὲ διπλοῦν λ) καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὸ *κόλουρος* - *κόλουρις*.

1. Ἀντιγράφω τὸ ὑπὸ τοῦ ἐκ Σύμης πληροφοριοδότη Δ. Χαβιαρᾶ διδόμενον ἐρμηνεῖα τῆς λέξεως.

2. Εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ συνετέλεσε πιθανώτατα ἡ ἀρχικὴ συλλαβὴ τοῦ ὀνόματος καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ μεσοφωνηεντικὸν δ ἀποσιωπᾶται συνήθως εἰς τὰ ἰδιώματα τῶν Δωδεκανήσων (βλ. Χ. Παρτελίδου, Φωνητ. τῶν ἰδιωμ. Κύπρου, Δωδεκαν. καὶ Ἰκαρ., 32. Κ. Dietrich, Spr. d. südl. Sporaden, 78. Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2,418/19).

3. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη: βλ. Thompson, A gloss. of greek fishes, ἐν λ. ὄνος (σήμερον ὁ *γάδος* ἢ ὄνος ὀνομάζεται συνήθως *μουρούνα*, ἐνιαχοῦ δὲ *γαΐδουρόγαρο*).

4. VII, 315 f: «Διαφέρει δὲ ὄνος ὄνισκου, ὡς φησι Δωρῶν ἐν τῷ περὶ ἰχθύων γρά-

διεσώθη μόνον εἰς τὸν νεώτερον Δωδεκανησιακὸν σχηματισμὸν *γαδέλλα.

Ἐντιθέτως, ἡ μορφὴ τῆς λέξεως, ἐπικουρούμενη καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αὕτη ἀπαντᾷ εἰς τινὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου μόνον,¹ ὑποβάλλει τὴν σκέψιν ὅτι

φων οὕτως· ὄνος, ὃν καλοῦσί τινες γάδον'».

1. Γνωστὸν τυγχάνει πόσον ὁ γεωγραφικὸς παράγων, αἱ ἰδιαιτέρας δηλ. ἱστορικαὶ περιπέτειαι δι' ὧν διήλθεν ἕκαστον τμήμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, βοηθεῖ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς προελεύσεως δυσετυμολογήτων λέξεων τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ἴδού, εἰς πίστῳσιν, ἀνάλογά τινα παραδείγματα σταχυολογηθέντα ἐκ τοῦ Ἰστορ. Λεξικοῦ. 1) Τὸ οὐσ. ἀτσάραντος (ὄ), θεωρούμενον «ἀγνώστου ἐτύμου», χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, εἰς τινὰς τῶν Κυκλάδων καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Πελοποννήσου (ὁ *Belon* παραδίδει καὶ τύπον ἀτσάραντος ἐκ Κρήτης) ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος πτηνοῦ ἐκ τῶν ᾠδικωτέρων, ὁ χλωρίων». Εἰς τὴν Ἑνετικὴν τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοῦ πτηνοῦ εἶναι *zaranto* ἢ *chiaranto* (βλ. *Boerio*, ἐν λ.). 2) Τὸ οὐσ. βάζι (τό), «ἀγνώστου ἐτύμου» ἐπίσης, χρησιμοποιεῖται ὡς «ναυτικὸς ὄρος» καὶ σημαίνει «συνήθως πληθ. βάζια, οἱ ὄλκοι, τὰ ξύλα ἐπὶ τῶν ὁποίων στηριζόμενον τὸ πλοῖον καθέλκεται εἰς τὴν θάλασσαν». Τὸ Ἰταλ. *vaso* (πληθ. *vasi*) σημαίνει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα (βλ. *Zingarelli*, ἐν λ.). 3) Τὸ οὐσ. γαδινέλλος (ὄ) θεωρεῖται ἀρχικὸς ἀμάρτυρος τύπος τοῦ Μυκονίου γαβινέλλος καὶ παράγωγον «τοῦ οὐσ. γαδινέλλι», ὅπερ ἐτυμολογεῖται «ἐξ ἀγνώστου α' συνθετ. καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. -έλλι», σημαίνει δὲ εἰς τινὰς τῶν Κυκλάδων «τὸ πτηνὸν ἀνεμογάμης», εἶδος δηλ. ἰέρακος. Εἰς τὴν πραγματικότητα τὸ Ἰταλικὸν *gavinello* = εἶδος γλάρου (βλ. *Zingarelli*, ἐν λ.) ἔδωκε τὸ Νεοελλ. γαβινέλλος, τὸ ὁποῖον δηλοῖ ἐν Μυκόνῳ καὶ Τήνῳ «εἶδος γλάρου ἢ ἰέρακος διαιτωμένου εἰς τοὺς παραλίους βράχους καὶ διακρινομένου διὰ τοὺς συνεχεῖς καὶ ὄξεις κρωγμούς», ὅθεν καὶ μεταφορικῶς σημαίνει «ὁ ἐκνευριστικῶς φωνασκῶν». Προκειμένου περὶ γυναικῶν ἐσχηματίσθη καὶ θηλ. γαβινέλλα (πάψε, μωρὴ γαβ'νέλλα! Τήν.) ἢ γαδινέλλα (Θήρα, Σίφνος, Σῦρος), ὅπερ μετεφέρθη καὶ εἰς τὸ πτηνόν, προκειμένου δὲ περὶ παιδιῶν ἢ νεοσσῶν τοῦ πτηνοῦ καὶ οὐδ. γαβινέλλι (γαδινέλλι: Θήρα, Μῆλος, Σίφνος). 4) Τὸ οὐσ. γάβρια (ἦ), χαρακτηριζόμενον ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου» ἀποτελεῖ «ναυτικὸν ὄρον» καὶ σημαίνει «συνήθως πληθ. γάβριες, οἱ ἀμείβοντες, δηλ. βαροῦλκον ἀποτελούμενον ἐκ δύο δοκῶν ἢ κεραιῶν συνδεομένων εἰς τὸ ἓν ἄκρον». Τὸ Ἰταλικὸν *grabbia* σημαίνει τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐργαλεῖον (βλ. *Zingarelli*, ἐν λ.). κλπ. Ἐξ ἄλλου: 1) Τὸ οὐσ. *ἀνακαφᾶς (ὄ), μαρτυρούμενον ἐξ Ἰμβροῦ καὶ Λήμνου ὑπὸ τύπ. ἀνικαφᾶς ἐτυμολογεῖται «ἐκ τῆς προθ. ἀνά καὶ τοῦ οὐσ. καφᾶς. Τὸ ἀνικαφᾶς ἐκ τοῦ μεταβατικοῦ *ἀνεκαφᾶς» καὶ ἐρμηνεύεται «τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ κρανίου» ἐν τῇ φρ.: ἔφαγε τὸν ἀνικαφᾶ τ' = κατεστράφη. Ἀλλὰ τὰ ἀνακαφᾶς καὶ ἀνεκαφᾶς λέγονται καὶ ἀλλαχοῦ ἀντὶ τοῦ πολλαχοῦ χρησιμοποιουμένου ἀναφακᾶς ἢ γαφακᾶς = Τουρκ. *nafaka* = τὰ ἀναγκαῖα πρὸς διατροφήν καὶ συντήρησιν. 2) Τὸ οὐσ. βαβουκλί (τό), ὑπὸ τοῦ Παπαδιαμάντη (δηλ. ἐκ Σκιάθου) μόνον πιστούμενον καὶ «ἀγνώστου ἐτύμου» θεωρούμενον, σημαίνει «εἶδος γυναικείου ἐνδύματος». Εἰς τὴν πραγματικότητα, μπαμπουκλί καὶ παμπουκλί καὶ βαμπουκλί καὶ μπαμπακλί ἐλέγετο παλαιότερον πολλαχοῦ εἶδος γυναικείου ἐπενδύτου φέροντος ἐσωτερικῶς «γέμισμα» ἐκ βάμβακος (Τουρκ. *παμπουκ* ἢ *μπαμπουκ*). Ἡ προέλευσις τοῦ ἐνδύματος καὶ ἡ μορφὴ τοῦ ὀνόματος δεικνύουν ὅτι ἡ λ. εἶναι Τουρκικὴ (βλ. *Χλωροῦ Α'*, 418). 3) Τὸ οὐσ. βερέβι (τό) ἢ βερέβι ἢ βερέμι χρησιμοποιεῖται καὶ ἐπιθετικῶς καὶ ἐπιρρηματικῶς ἐν Πόντῳ, Μεγίστῃ κ. ἄλλ., τὸ δὲ παράγωγον βερέμικος ἐν Ἰμβρῳ, Λέσβῳ, Β. Εὐβοίᾳ κ. ἄλλ. ὑπὸ τὴν σημασίαν «λοξός», «λοξὸν τμήμα τῆς βράκας», κλπ. Ἡ λέξις θεωρεῖται «πιθανῶς Τουρκικῆς ἀρχῆς». Πράγματι *verev* εἰς τὴν Τουρκικὴν σημαίνει «λοξός» (βλ. *Hony*, *Turk. - Engl. Dict.*, ἐν λ.), πρόκειται ἐπομένως περὶ ἐπιθέτου οὐσιαστικοποιηθέντος ἐνιαχοῦ.

τὸ ὄνομα τοῦ ἰχθύος ἔχει Ἰταλικὴν τὴν προέλευσιν. Πράγματι δὲ ἀναγράφεται εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἑνετικῆς τοῦ *G. Boerio* ὑπὸ τὴν μορφήν *anguéla* καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν: «εἶδος ἀθερίνας... ἀθερίνα ἐψητος».¹ Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος διαλεκτικὸς τύπος τῆς Ἰταλικῆς, φωνητικῶς πλησιέστερος πρὸς τὸν Δωδεκανησιακὸν *γαέλα*, πάλιν ἢ μετάβασις εἰς τοῦτον ἐξ ἀρχικοῦ *ἀγουέλα*, δι' ἐνδιαμέσου *ἀγαέλα*, δὲν παρουσιάζει σοβαρὰς δυσκολίας.

γαζί.

Εἰς τὸ ἄρθρον *γαζί* (τό) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ διδάσκεται, ὅτι ἡ λέξις προέρχεται «κατὰ *G. Meyer Neugr. Stud. IV 21* ἐκ τοῦ Γαλλ. *gaze* καὶ κατὰ *Thumb Indogerm. Forsch. 14 (1903) 356* καὶ *Σ. Ξανθοῦδ. ἐν Ἀθηνῶν 26 (1914) Λεξικογρ. Ἀρχ. 142* ἐκ τοῦ Ἀραβ. *kazz* = μέταξα».

Ὅντως ὁ *G. Meyer* συσχετίζει εἰς τὴν ἀναφερομένην μελέτην τὸ Νεοελληνικὸν *γαζί* πρὸς τὸ Γαλλ. *gaze* (= γάζα), θεωρεῖ δ' ἀμφοτέρω προελθόντα ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως *Γάζης*, τοῦτο ὅμως διότι ἐνόμιζεν ὅτι *γαζί* σημαίνει εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν «εἶδος λεπτοῦ ὑφάσματος»,² ὅ,τι δηλαδὴ περίπου καὶ τὸ Γαλλ. *gaze*. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ *Σ. Ξανθοῦδίδης*, ὁρμώμενος ἐκ τῆς παρ' Ἑρωτοκρίτῳ ἀπαντώσεως φράσεως «*γάζωμα μὲ μετάξιν*», ἤχηθη εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι *γαζί* ἐσήμαινε παλαιότερον «τὸ διὰ μετάξης γινόμενον ποίκιλμα», ὅτι ἐπομένως ἡ ἐτυμολογία τοῦ *G. Meyer* ἦτο μᾶλλον ἀπίθανος καὶ ὅτι «πιθανωτέρα φαίνεται» ἢ ἐκ τοῦ Ἀραβ. *kazz* = μεταξωτός, ὃ ἐκ τοῦ *kazz* = μέταξα, προέλευσις τῆς λέξεως.³ Ἐν τέλει δὲ προσέβηκεν ὅτι τὴν ἐκ τοῦ *kazz* παραγωγὴν εἶχεν ἄλλοτε προ-

4) Τὸ οὖσ. *γαβράνι* (τό) χρησιμοποιεῖται ἐν Πόντῳ ὑπὸ τὴν σημασίαν «κυψέλη μελισσῶν ἀπὸ κούφιον κορμὸν δένδρου», θεωρεῖται δὲ παραγόμενον ἐκ τοῦ συνων. «οὖσ. *γαβράνα*», ὃπερ χαρακτηρίζεται ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου». Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὸ Τουρκικὸν *kabran* = κορμὸς δένδρου (βλ. *Χλωροῦ Β', 1228*) ἔδωκε τὸ Ποντιακὸν *γαβράνι*, ὃθεν τὸ *γαβράνα*. 4) Τὸ οὖσ. *γαζίλι* (τό), ἐκ Πόντου ὡσαύτως, σημαίνει «ἡ τρίχα τῆς αἰγός» ἢ «περικνημὶς ἀπὸ τρίχα αἰγός», χαρακτηρίζεται δὲ ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου», ἐνῶ εἶναι τὸ ἐν Μακεδονίᾳ κ. ἄλλ. συνώνυμον *καζίλι* (τό), ὃ ἐκ τοῦ συνων. Τουρκικοῦ *kizil* (βλ. *Χλωροῦ Β', 1288*). κλπ.

1. «*Anguélia*, s. f. T. de' Pesc. Specie di *Aterina*... Pesce minuto di mare, di laguna e di valli maremmane, detto da Lin. *Atherina Hepsetus*» (βλ. καὶ *Thompson*, ἐνθ' ἀν., ἐν λ. *ἀθερίνη* καὶ *ἐψητός*).

2. «*γαζί*» Art dünnes Gewebe'. *γαζώνω* 'verwertige es'. *Thera. Pet. 43. frz. gaze u.s.w.* (von der Stadt Gaza); *Verb. gazer*». Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ Θηραϊκὸν Γλωσσάριον τοῦ *Πεταλά* ὁπόθεν ἰσχυρίζεται ὁ *Meyer* ὅτι ἦντλησε τὴν περὶ τῆς λέξεως πληροφορίαν, ἀναγράφεται σαφῶς: «*γαζί* τό. Εἶδ. λεπτοτάτης ραφῆς. Ὅθεν καὶ *γαζώνω* ἢ περιφρ. *ραύγω γαζί*».

3. «Περὶ τῆς λέξεως *γαζί*, *γαζώνω*, ἐπραγματεύθη ὁ *G. Meyer*, *Neugr. Studien IV, 24* παράγων αὐτὴν ἐκ τῆς πόλεως *Γάζης* (ἐξ οὗ, λέγει, καὶ τὸ Γαλλ. *gaze, gazer*), ἐπίσης δὲ καὶ

τείνει καὶ ὁ καθηγ. *A. Thumb*.¹ Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ *Thumb*, εἰς τὴν ὁποίαν παραπέμπει ὁ Ξανθουδίδης καὶ μετὰ τοῦτον, ἀβασανίστως, ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου.² Ἐξηκριβωμένον ἀντιθέτως εἶναι ὅτι τὸ γαζὶ οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος λεπτοῦ ὑφάσματος», ὡς ἐνόμιζεν ὁ *G. Meyer*, ἢ «ποίκιμα γινόμενον διὰ μετάξης», ὡς ὑπέθετεν ὁ *Σ. Ξανθουδίδης*. Κατ' ἀκολουθίαν, οὐδεμίαν ἔχει ἐτυμολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸ *Γάζα*, ὄνομα πύλεως, ἢ πρὸς τὸ *kazz* = μέταξα.³ Ἡ λέξις ἐσήμαινε καὶ σημαίνει πάντοτε «εἶδος συνεχοῦς, λεπτῆς καὶ πυκνῆς ραφῆς». Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς σημασίαν εἶχε τὸ Ἰταλικὸν καὶ εἰδικώτερον Ἑνετικὸν *gazo* ἢ *gaso* (πληθ. *gazi* ἢ *gasi*),⁴ ἔξ οὗ προῆλθε τὸ ἡμέτερον *γαζὶ*.

ὁ *Chestacoff* ἀκολουθεῖ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην. Πολὺ πιθανώτερα ὁμως μοὶ φαίνεται ἡ παραγωγή τῆς λέξεως ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ *kazz* = μέταξα καὶ *kazzy* = μεταξωτός, ἐξ ὧν καὶ τὸ Τουρκικὸν καὶ ἡμέτερον *Καζάζης* = μεταξουργός. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει *γαζώνω* καὶ *γάζωμα* σημαίνει τὸ διὰ μετάξης γινόμενον ποίκιμα, ὅπως πράγματι ἐγένετο μάλιστα εἰς παλαιότερους χρόνους. Τοῦτο δηλοῦται καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον Β 610 *γάζωμα μὲ μετάξιν*.

1. Αὐτ., ὑποσ. 1: «Τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην εἶδον τώρα ὅτι εἶχε προτείνει ὁ καθ. *A. Thumb*, ἐν *Indog. Forsch.* XIV (1903) σελ. 356 ἔξ.»

2. Ἐκεῖ πραγματεύεται ὁ *Thumb* περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως *τσέργα*, ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ ὁμιλεῖ περὶ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς τὸ ὄνομα μιᾶς πρώτης ὑφαντικῆς ὕλης ἢ ὑφάσματος ἐξ αὐτῆς μεταφέρεται εἰς ἑτέραν ὕλην ἢ ὑφασμα, καὶ φέρει εἰς πίστωσιν διάφορα παραδείγματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Γαλλ. *gaze*. (Ὁ *Thumb*, ἐσφαλμένως νομίζει ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ Ἀραβοπερσ. *kaz* = μέταξα, ἐσήμαινεν ἐπομένως «ὑφασμα λεπτὸν ἐκ μετάξης» κατ' ἀρχάς, κατήντησεν ὁμως ταχέως εἰς τὴν σημασίαν «ὑφασμα λεπτὸν ἐξ οἰασδήποτε ὕλης»). Οὐδεὶς ὑπαινιγμὸς περὶ τοῦ Νεοελληνικοῦ *γαζὶ*. (Προφανῶς ὁ Ξανθουδίδης ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ *Thumb* ἐτυμολογίαν τοῦ Γαλλ. *gaze*, ὅπερ θεωρεῖ, κατὰ *Meyer*, τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ Ἑλλην. *γαζὶ*).

3. Ἀκριβῶς ἢ ἔκφρασις «*γάζωμα μὲ μετάξιν*» ἔπρεπε νὰ καταστήσῃ προσεκτικὸν τὸν ἀείμνηστον ἐκδότην τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ὁ προσδιορισμὸς «*μὲ μετάξιν*» σημαίνει προφανῶς ὅτι τὸ «*γάζωμα*» ἐγένετο συνηθέστερον μὲ «βαμβακερὸ» ἢ μὲ «λινὸ» νῆμα, σπανιώτερον δὲ μὲ «μεταξωτό», δι' ὃ καὶ καθορίζεται ἰδιαιτέρως.

4. Εἰς τὸ λεξ. τῆς Ἑνετικῆς τοῦ *G. Boerio* ἢ μὲν λ. *gazo* χαρακτηρίζεται ὡς «*termine de' Sarti*», ἢ δὲ λ. *gaso* ἐρμηνεύεται ἀναλυτικώτερον ὡς ἐξῆς: *gaso* s. m. voce fam. *donnesca* e anche de' *Sartori*, *Punto addietro*, il quale si fa introducendo l'ago nella stoffa, facendolo passare ad alcuni fili di distanza, poi tornandolo ad introdurre sullo stesso punto in cui era stato introdotto prima, e poscia passandolo ad alcuni fili di distanza dal luogo in cui fu passato da prima». Εἰς τὸ λεξ. τῆς Ἰταλικῆς τοῦ *Zingarelli* ἢ λ. *gaso* χαρακτηρίζεται ὡς «*term. disusato*» καὶ ἐρμηνεύεται ὡς «*sorta di cucitura*», δίδεται ὁμως ἐν λ. *punto* ἢ αὐτῇ ἐρμηνείᾳ εἰς τὴν ἔννοιαν «*punto addietro*», συνώνυμον πρὸς τὴν λ. *gaso* κατὰ τὸν *Boerio*: *Cucitura* in cui l'ago in ogni punto successivo si rificca nella giusta metà del precedente e si cava altrettanto più avanti».

γάζα – γαζιάρις – γαζανός.

Τὸ οὖσ. γάζα (ἦ) σημαίνει παρ' ἡμῖν κοινῶς «εἶδος λεπτοῦ, ἀραιῶς ὑφασμένου καὶ διαφανοῦς ὑφάσματος ἐκ βάμβακος, λίνου ἢ μετάξης», εἶτα δὲ καὶ διάφορα εἶδη κοινῆς χρήσεως κατασκευαζόμενα ἐκ τοῦ ὑφάσματος τούτου, οἷον: 1) τετράγωνον τεμάχιον λευκῆς ἢ ἐγχρώμου «γάζας», τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν.¹ 2) μικρότερον τεμάχιον λευκῆς πάντοτε «γάζας» ἐκ βάμβακος, τὸ ὁποῖον παρασκευάζεται εἰδικῶς, ἀποστειροῦται καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς αἰμοστατικὸν ἢ ἀπορροφητικὸν τοῦ πύου τῶν πληγῶν. 3) οἶονδῆποτε τεμάχιον «γάζας» ἐκ βάμβακος, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν καθαρισμόν ὄπλων, τὴν διήθησιν ὑγρῶν, κλπ.

Ἐπὶ τὸ λῆμμα γάζα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ Γαλλ. *gaze*»,² κατεχωρίσθη ὡς πρώτη σημασία τῆς λέξεως ἢ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα, ἀπεδόθησαν ὁμως ἐν συνεχείᾳ εἰς αὐτὴν καὶ δύο ἄλλαι, ἧτοι: 2) «ρύπος, ἀκα-

1. Ἡ ποιότης, τὸ χρῶμα καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν φορεῖται (ἀκριβέστερον μάλιστα «ἐφορεῖτο», διότι ἡ συνήθεια τείνει νὰ ἐκλείψῃ) πολλαχοῦ τῆς χώρας ἢ «γάζα» ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως τῆς φερούσης αὐτὴν γυναικός, ὡς καὶ ἐκ τοπικῶν ἐθίμων. Ἐν Κρήτῃ, π. χάριν, Σάμῳ, Οἰνότη τοῦ Πόντου κ. ἄλλ. καλύπτει ἀνειμένως πῶς τὴν κεφαλὴν μὲ τὰ ἄκρα ἐλευθέρως πίπτοντα ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἀντιθέτως ἐν Β. Εὐβοίᾳ, Παρνασσίδι κ. ἄλλ. χρησιμοποιεῖται ὡς κεφαλόδεσμος τῶν ἡλικιωμένων γυναικῶν, προσδένεται δὲ συνήθως εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς, στερεοῦται ἐπὶ πλέον διὰ τῶν πλοκάμιων τῆς κόμης καὶ ἐπικαλύπτεται μὲ τὸ «μαντήλι»:

2. Τὸ Γαλλ. *gaze* σημαίνει πράγματι ὅ,τι καὶ τὸ ἡμέτερον γάζα. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὑφάσματος ὀφείλει τὸ ὄνομα εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλαιστίνης Γάζαν, ἔνθα κατασκευάζετο ἀρχικῶς (βλ. ἀνωτ., σελ. 30 ὑποσ. 2). Τὸ ὄνομα εἰσῆλθε μετὰ τοῦ ὑφάσματος εἰς ὅλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας (Γαλλ. *gaze*, Γερμ. *Gaze*, Ἀγγλ. *gauze*, Ἰσπαν. *gasa*, Ἰταλ. *garza*) καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν (γάζ: βλ. *Χλωροῦ*, Λεξ. Τουρκο-ελλην. Β', 1158. Κατὰ προφορικὸς μαρτυρίας Ἑλλήνων προσφύγων Τουρκομαθῶν, καὶ οἱ Τοῦρκοι τοῦ Πόντου, τῆς Κ/πόλεως, κλπ. λέγουν «γάζα» καὶ ὄχι «γάζ»). Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης, ὑποθέτω, εἰσῆλθεν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν. Δύο λόγοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Ὁ πρῶτος εἶναι φωνητικός: ἡ προφορὰ τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος τῆς λέξεως συμπίπτει εἰς τὴν Τουρκικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν. Ἀντιθέτως τὸ Γαλλικὸν *gaz* = πετρέλαιον, ἀεριόφως, μεταγλωττισθὲν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν μορφήν γκάζι (τό), δεικνύει ὅτι δυσκόλως τὸ ἀκριβῶς ὁμώνυμον Γαλλικὸν *gaze* θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὴν μορφήν γάζα, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν χρησιμοποιεῖται γενικῶς (οὐδαμοῦ λέγεται γκάζα). Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι ἱστορικός: ἡ γάζα, ἐξάρτημα τῆς γυναικειᾶς ἀμφιέσεως, δὲν φαίνεται παλαιότερα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Πιθανὸν λοιπὸν εἶναι ὅτι εἰσῆγετο τότε ἐκ Κων/πόλεως, Σμύρνης κλπ., ἢ τοῦλάχιστον διὰ τῶν ἐμπορικῶν τούτων κέντρων, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ὑφασμα προήρχετο ἐκ τῶν ἐργοστασίων τῆς Γαλλίας. Ὅπωςδῆποτε συμφωνοτέρα πρὸς τὰ πράγματα θὰ ἦτο, νομίζω, ἡ ἐτυμολογία «ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Γάζης, πιθανῶς διὰ τοῦ Τουρκικοῦ γάζ» παρὰ ἡ ἀτελής καὶ λίαν ἀμφίβολος «ἐκ τοῦ Γαλλ. *gaze*».

θαρσία», ἐκ Λέσβου καὶ Ἀκαρνανίας· 3) «καπνιὰ σχηματιζομένη ἐντὸς τῆς καπνοδόχου», ἐκ Σκύρου. Τοῦτο δὲ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξηγήσεως ὡς πρὸς τοὺς πιθανοὺς λόγους, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐντεῦθεν ἐννοουμένην μεταφορὰν τῆς σημασίας ἢ δι' οὓς «ἐκ τοῦ οὐσ. γάζα» πάντοτε φέρονται σχηματισθέντα εἰς τὰ ἐπόμενα ἄρθρα διάφορα ἐπίθετα σημασιολογικῶς ἄσχετα μεταξύ των: 1) γαζανός = ποικίλος, στικτός (ἐν Κρήτῃ), «διὰ τῆς καταλ. -ανός»· 2) γαζάρις = ρυπαρός, ἀκάθαρτος (ἐν Λέσβῳ), «διὰ τῆς καταλ. -άρις»· 3) γαζιάρης = ἀκάθαρτος, ρυπαρός (ἐν Αἰτωλίᾳ) ἢ καχεκτικός, φιλάσθενος (ἐν Σαμοθράκῃ), «διὰ τῆς παραγωγικῆς καταλ. -ιάρης»· 4) γάζινος = ὁ καμωμένος ἀπὸ γάζαν (ἐν Ὑδρῶ), «διὰ τῆς παραγωγικῆς καταλ. -ινος».

Αὐτονόητον τυγχάνει, ὑποθέτω, ὅτι τὸ γάζα=ρύπος, ἀκαθαροσία, ἢ τὸ γάζα=αἰθάλη, οὐδεμίαν ἔχουν σημασιολογικὴν καί, κατ' ἀκολουθίαν, ἐτυμολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸ γάζα=ὑφασμα λεπτὸν καὶ διαφανές. Πιθανώτατον, ἂν μὴ βέβαιον, τοῦναντίον εἶναι ὅτι μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ὑπάρχει τοιαύτη σχέσις. Ἐάν λάβωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ γάζα=ρύπος, ἀκαθαροσία σημαίνει ἐν Λέσβῳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ¹ τὴν ἐκ παρατεταμένης ἀπλυσίας ἢ ἄλλου λόγου ἀκαθαροσίαν τοῦ δέρματος κυρίως, ἣτις ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἀκάλυπτα ἰδίᾳ μέρη αὐτοῦ (χεῖρας, πόδας, λαιμόν, κλπ.) ἐν εἴδει στρώματος μελανωποῦ ἐνθυμίζοντος στρῶμα «καπνιᾶς»,² ὅ,τι δηλαδὴ σημαίνει τὸ γάζα τῆς Σκύρου, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς λέξεως. Τοῦτο δὲ ὀδηγεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀσφαλῶς, νομίζω, εἰς τὸν ἐτυμολογικὸν καθορισμὸν αὐτῆς, ἄλλως οὐχὶ εὐκόλον,³ ὡς ἀποδεικνύει καὶ ἡ πρὸς τὸ γάζα=ὑφασμα, λεπτὸν καὶ διαφανές σύγχυσις.

1. Ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὁμιλεῖται, ὡς πληροφοροῦμαι, εἰς τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Βονίτισης μόνον. Ἐπομένως καὶ τὸ παράγωγον γαζιάρης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν αὐτὴν περιφέρειαν καὶ ὄχι ἐν Αἰτωλίᾳ, ὡς ἐγράφη ἐκ παραδρομῆς εἰς τὸ οἰκτεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐχρησιμοποιεῖτο παλαιότερον, ἂν δὲν χρησιμοποιεῖται ἀκόμη, καὶ ἐν Σαμοθράκῃ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ παραγώγου γαζιάρης, σημαίνοντος ἐκεῖ τὸν «καχεκτικόν, κακομοίρη», κατὰ μεταφορὰν βεβαίως ἐκ τοῦ «ἀκάθαρτος, ἀτημέλητος».

2. Ἡ ὑπὸ τῶν χωρικῶν συσχέτισις τῶν ἐννοιῶν «ἀκαθαροσία, ρύπος τοῦ δέρματος» καὶ «αἰθάλη, καπνιὰ» εἶναι συνήθης. Ἴδου ἀνάλογα παραδείγματα: *μαυροτσούκαλος* ἢ *ἀπλῶς τσουκάλι* ἀποκαλεῖται πολλαχού ὁ ἔχων χρῶμα προσώπου ἐντόνως μελανωπὸν ἐκ φύσεως ἢ ἀκαθαροσίας, διότι τοῦτο ἐνθυμίζει τὴν ἐξ αἰθάλης μελανὴν ἐπιφάνειαν τοῦ «τσουκαλοῦ», *τηγαρονουρῆς* ὀνομάζονται σκωπτικῶς ἐνιαχοῦ (ἐν Β. Εὐβοίᾳ, π. χάριν), οἱ λεπτοὶ καὶ μελανωποὶ κατὰ φύσιν ἢ ἐξ ἀκαθαροσίας βραχίονες κορασίδων, διότι ἐνθυμίζουν τὸ χρῶμα τῆς «καπνισμένης» οὐρᾶς τοῦ «τηγαντοῦ», *δαυλιὰ* λέγονται ὡσαύτως αἱ ἀκάθαρτοι κνήμαι, τῶν παιδῶν ἰδίως, διότι ἐνθυμίζουν τὸ χρῶμα «καπνισμένων» ἢ ἐσβεσμένων δαυλῶν, κλπ.

3. Ὁ καθηγ. Μ. Στεφανίδης, ὁρμώμενος ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἀργυρᾶ καὶ μεταλλικὰ

Ἡ σημασία «ρύπος, ἀκαθαρσία τοῦ σώματος» ἀποδίδεται διὰ τῆς λέξεως *κάσα*, ἥδη μεσαιωνικῆς,¹ πολλαχοῦ τῆς χώρας, πλὴν τῶν περιφερειῶν ἀκριβῶς εἰς ἃς χρησιμοποιεῖται τὸ συνώνυμον *γάζα*.² Ἐξ ἄλλου, ἡ ἔννοια «αἰθάλη, καπνιά» ἀποδίδεται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἀπέναντι τῆς Σκύρου κειμένης Κύμης διὰ τοῦ *ἄζα*. Τὸ *ἄζα* δὲ τοῦτο, πολλαχοῦ τῆς χώρας ὀμιλούμενον, εἶναι ἄγνωστον εἰς ἃς περιφερείας χρησιμοποιεῖται ὁ τύπος *γάζα* = ἀκαθαρσία ἢ αἰθάλη.³ Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐκ συμφυρομοῦ τοῦ *κάσα* = ἀκαθαρσία τοῦ δέρματος πρὸς τὸ *ἄζα* = αἰθάλη, παλαιότερον δὲ καὶ «ρύπος, ἀκαθαρσία»,⁴ προῆλθεν ὁ τύπος

ἐν γένει νομίσματα ἀφίνου κατὰ τὴν χρῆσιν «ἀκαθαρσίαν, ρύπον», υπέθεσεν ὅτι τὸ Λέσβιον *γάζα* = ρύπος, ἀκαθαρσία τοῦ δέρματος, εἶναι τὸ ἀρχ. καὶ μεταγεν. *γάζα* = ἀργύριον, χρήματα, θησαυρός. Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς γνώμης ταύτης υπέθεσεν ὡσαύτως, ὅτι ἡ ἄνευ ἐρμηνεύματος γλῶσσα τοῦ Ἑσυχίου «*γάξης κεκορεσμένος*» ἔφερε τὸ ἐκπεσὸν ἐρμηνεῖμα «*ρυπαρός*» ἢ «*ἀκάθαρτος*» (Ὁρολογ. Δημ. Β', 28). Ὁμολογῶ ὅτι καὶ ἡ ὑποτιθεμένη μεταφορὰ τῆς σημασίας καὶ ἡ προτεινομένη συμπλήρωσις τῆς γλώσσης τοῦ Ἑσυχίου (θεωρουμένης, σημειωτέον, ὡς ἀποσπ. τοῦ *Καλλιμάχου*: βλ. Pfeiffer, Callim., fr. 764) δὲν φαίνονται πειστικὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ὑποστηριζομένης ἔτυμολογίας.

1. Βλ. *Du Cange*: «*κάσα* Sorides, spurcitia, ρυπαρία, ρύπος». Ἡ λ. ἐσχετίσθη ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι πρὸς τὸ *κάσσα* = ἀσελγής, πόρνη (Ἀθηνᾶ 25, 1913, 290). Προηγουμένως εἶχε συσχετισθῆ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸ τοῦ Ἑσυχίου *κάσσας* = πτωχός, «ἐπειδὴ ὡσεπιπολύ οἱ πτωχοὶ εἶναι κασσωμένοι καὶ λερωμένοι.» (Ἄτ. 1, 51). Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο συνδέεται πρὸς τὰ *κασᾶς*, *κάσ(σ)ος*, *κάσ(σ)ον* καὶ σημαίνει τὸν φέροντα «τραχὺ περιβόλαιον» ἢ ἔνδυμα ἐκ δέρματος προβάτου ἢ αἰγός. Εἶναι δὲ πιθανὸν ἐκ τοῦ *κάσ(σ)ος*, *κάσ(σ)ον* τούτου νὰ ἐσχηματίσθη θηλ. *κάσ(σ)α* = ἀκαθαρσία. Τὸ βέβαιον ὅπωςδῆποτε εἶναι ὅτι καὶ τοῦτο καὶ τὸ *κάσσα* = πόρνη (τῆς αὐτῆς ἔτυμολογικῆς ἀρχῆς πιθανῶς) παραδίδονται καὶ διὰ διπλοῦ, ἀλλὰ καὶ δι' ἀπλοῦ σ: βλ. *κασάρα*, *κασαλβάς*, *κασωρίς*, *κατάκασα*. Δὲν βλέπω λοιπὸν διατὶ πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν γραφὴν *κάσσα* (βλ. ἄρθρ. *ἀκάσσιαστος* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ) καὶ ὄχι τὴν ἰπλουστέραν *κάσα*, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ πρώτη δὲν εἶναι ἀυθεντικῶς ἀποδεδειγμένη ἢ ἱστορικῶς προτιμότερα τῆς δευτέρας (πβ. *Boissacq*, Dict. Étym. de la langue Gr., ἐν λ. *κάσας*).

2. Κατὰ τὰς ἐν τῷ ἀρχαίῳ τοῦ Λεξικοῦ ἀποθησαυρισθείσας μέχρι τοῦδε πληροφορίας, ἡ λέξις ὀμιλεῖται εἰς τὰς ἐξῆς περιφερείας: Κρήτη, Σύμη, Τήλος, Ρόδος, Κάρπαθος, Χίος, Σάμος, Νάξος, Τήνος, Πάρος, Θήρα, Κύθηρα, Λευκάς, Εὐβοία (Κάρυστος κ. ἄλλ.).

3. Βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. (Ἡ ἐκεῖ σημειουμένη πληροφορία, καθ' ἣν καὶ ἐν Σκύρῳ χρησιμοποιεῖται ἡ λ. *ἄζα* ὑπὸ τὴν σημασίαν «αἰθάλη», εἶναι ἐσφαλμένη. Σημειωτέον ὅτι *γάζα* καλεῖται ἐν τῇ νήσῳ οὐ μόνον ἡ «ἐντὸς τῆς καπνοδόχου σχηματιζομένη καπνιά», ἀλλὰ ἡ «καπνιά, αἰθάλη» γενικῶς, ὅπουδῆποτε σχηματιζομένη).

4. Ἡ λέξις διετήρησεν ἰδιωματικῶς τὰς σημασίας, ὑφ' ἃς ἐχρησιμοποιεῖτο ἀρχαίῳθεν μεταξὺ δὲ τούτων τὴν τῆς «αἰθάλης» βεβαίως, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ «ρύπου, ἀκαθαρσίας». Οὕτω, ἐν Μαδύτῳ τῆς Θράκης *ἄζα* ἐσήμαιεν «ὑφασμα ἀπηνθρακωμένον χρησιμεῖον ὡς ἔναυσμα» (δηλ. «αἰθάλη»), ἀλλὰ καὶ «σκωρία, ἀκαθαρσία» προερχομένη ἐξ ἐπαφῆς πρὸς πεπαιλωμένα καὶ ἀκάθαρτα ἀντικείμενα. Ἐν Κύρῳ σημαίνει ὡσαύτως «ὑφασμα ἢ νάρθηξ ἀπηνθρακωμένος χρησιμεύων ὡς ἔναυσμα», ἀλλ' ἐσήμαινε παλαιότερον καὶ «ρύπος, ἀκαθαρσία». Ἡ τελευταία αὕτη σημασία διετηρήθη εἰς τὸ σύνθετον **ἄζογαγιά* (ὅθεν οἱ ἐν χρήσει τύ-

γάζα, διατηρήσας ἐν Λέσβῳ μὲν καὶ Ἀκαρνανίᾳ τὴν σημασίαν τοῦ *κάσσα*, ἐν Σκύρῳ δὲ τὴν σημασίαν τοῦ *ἄζα*, ἐξ ἐπιδράσεως πιθανῶς τοῦ Κυμαϊκοῦ *ἄζα*. Ὅθεν τὸ *γάζα* τῆς Ἀκαρνανίας, Λέσβου καὶ Σκύρου (καὶ Σαμοθράκης) ἀνάγεται εἰς τὸ συνώνυμον *κάσσα*, ὑπὸ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν, δικαιολογουμένης τῆς μεταβολῆς του κατὰ συμφυρμὸν πρὸς τὸ ἐπίσης συνώνυμον *ἄζα*.¹ Εἰς τὴν σειρὰν *γάζα* θὰ ἤρκει ἡ καταχώρισις τοῦ τύπου ὡς παραπεμπτικοῦ λήμματος.

Κατ' ἀκολουθίαν, πρέπει νὰ διορθωθῇ βεβαίως καὶ ἡ ἔτυμολογία τῶν «ἐκ τοῦ οὖσ. *γάζα*» παραγομένων ἐπιθέτων τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἐξ αὐτῶν μόνον τὸ *γαζίνος* τῆς Ὑδρας παράγεται ἐκ τοῦ *γάζα* = ὕφασμα λεπτὸν καὶ διαφανές. Τὸ *γαζάρις* τῆς Λέσβου, Ἀκαρνανίας καὶ Σαμοθράκης πρέπει νὰ καταχωρισθῇ ὑπὸ τὸ συνώνυμον *κασιάρης* ἔτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ οὖσ. *κάσσα*, παρ' ὃ καὶ *γάζα*». Τὸ *γαζανός* τῆς Κρήτης πρὸς οὐδέτερον τούτων σχετίζεται. Ἡ σημασία, ὑφ' ἣν χρησιμοποιεῖται τὸ ἐπίθετον ἐν τῇ νήσῳ, οὐδεμίαν ἀφίνει περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Οὕτω, *γαζανὸς φασόλες* ὀνομάζονται ἐκεῖ εἶδος φασιόλων χρώματος λευκοῦ μετὰ κηλίδων ἐρυθρωπῶν, *γαζανὰ σταφύλια* αἱ σταφυλαὶ τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι ρῶγες εἶναι ἄωροι, λευκοπρασίνου χρώματος, μερικαὶ ὅμως ἔχουν ἀρχίσει νὰ ὀριμάζουν καὶ ἀποκτήσει διὰ τοῦτο χρῶμα μελανέρυθρον, *γαζανὸ μαμούρι* εἶδος μικροῦ ἐντόμου τῆς οἰκογενείας τῶν κοκκινελιδῶν φέρον ἐπὶ τοῦ σώματος στίγματα ἐρυθρωπά,² *γαζανομπούμπουρα* εἶδος σφηκῶν τῶν ὁποίων ἡ κοιλία εἶναι κιτρίνου χρώματος μετὰ στιγμάτων ἐρυθρωπῶν, *γαζανὸ παιδί* (ὅθεν καὶ *Γαζανός* ὡς παρωνύμιον καὶ ἐπώνυμον) παῖς ξανθοῦ χρώματος φέρων εἰς τὸ πρόσωπον «φακίδας» κοκκινωποῦ χρώματος.³ Τὸ συμπέρασμα εἶναι σαφές: *γαζανός* σημαίνει ἐν Κρήτῃ ὁ φέρων κηλίδας ἢ στίγματα χρώματος ἐρυθροῦ σκοτεινοῦ. Ἐπομένως οὔτε ἐκ τοῦ *γάζα* = *κάσσα*, ἀκαθαροσία ἢ αἰθιάλη, οὔτε ἐκ τοῦ *γάζα* = ὕφασμα διαφανές ἦτο δυνατόν νὰ προέλθῃ, «διὰ τῆς

ποι *ἄζαγαγιά* καὶ *ἄζαγιά*), ἐκ τοῦ *ἄζα* + *γαγιά* (*γαγιά* = ἰστός ἀράχνης, *καγιά* ἐν Νισύρῳ), σημαῖνον τὴν ἀκαθαροσίαν, ἣτις συγκεντροῦται εἰς τοὺς ἰστούς τῆς ἀράχνης (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. *ἄζαγιά*). Ὅσα λέγονται εἰς τὸ ἔτυμολογικὸν μέρος τοῦ ἄρθρου εἶναι ἐσφαλμένα).

1. Διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀρχικοῦ **κάζα* εἰς *γάζα*, πιθανῶς ἐκ τῆς αἰτ. τὴν - *κάζα*, τὴ *γάζα*, πβ. τὰ ἀνάλογα *καβάθι* - *γαβάθι*, *κάβανος* - *γάβανος*, *καζέπης* - *γαζέπης*, *καρίδα* - *γαρίδα*, *κωβιός* - *γωβιός*, κλπ. (Τὸ κοινὸν *κάσσα* = κιβώτιον προφέρεται ἐν Θήρᾳ *γάσσα*).

2. Καθὰ πληροφοροῦμαι, καὶ ἐν Λέσβῳ ἡ ὀρθὴ μορφή τοῦ ἐπιθέτου εἶναι *γαζιάρ'ς* καὶ οὐχὶ *γαζάρ'ς*. Κατ' ἀκολουθίαν, τὸ λῆμμα *γαζάρις* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ὀφειλόμενον εἰς μοναδικὴν καὶ ἀμφίβολον πληροφορίαν, δεόν νὰ ὀβελισθῇ.

3. Τὸ ἀλλαχοῦ *λαμπρίτσα*, *πασχαλίτσα* ἢ *παπουτσιῆς*.

4. Αἱ πληροφορίαι προέρχονται ἐκ χωρίων τῶν νομῶν Ἡρακλείου καὶ Ρεθύμνου, συνελέγησαν δὲ ἐκ πρώτης χειρὸς ὑπὸ τοῦ συναδέλφου Ν. Κορτοσοπούλου.

καταλ. - *ανός*».¹ Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιθέτου χρώματος δηλωτικοῦ εἰς - *ός*,² σχηματισθέντος ἔξ οὐσιαστικοῦ ξενικῆς ἀρχῆς.³

γαλεά.

Εἰς τὸ ἄρθρον *γαλεά* (ἢ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ διδάσκεται ὅτι ἡ λέξις προέρχεται «ἐκ τοῦ μεσν. *γαλέα*. Πβ. καὶ ἀρχ. *γαλῆ*» καὶ σημαίνει κατὰ τόπους: 1) εἶδος ἰχθύος ὀλισθηροῦ καὶ φαιόχρου μετὰ μελανῶν στιγμάτων· 2) ἀγρία *γαλῆ*· 3) ἰκτίς, *νυφίτσα*· 4) ἀράχνη· 5) ἡ νεροκολοκυθιά· 6) ἡ ψίχα τοῦ ἀμυγδάλου. Πασιφανὲς εἶναι, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχη σημασιολογικὴ σχέσις μεταξὺ «εἰδους ἰχθύος» ἢ τῆς «ἀγρίας *γαλῆς*» καὶ τῆς «νεροκολοκυθιάς» ἢ τῆς «ψίχας τοῦ ἀμυγδάλου». Προσεκτικὸς ἔλεγχος τῶν πληροφοριῶν τοῦ ἀρχείου ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχει ὄντως σύγχυσις ὡς πρὸς τὰς σημασίας, αἵτινες ἀποδίδονται εἰς τὴν λέξιν.⁴

1. Πβ. ἀνωτ., σελ. 8 καὶ 9 ὑποσ. 1. Ὁ Σ. Ξανθοῦδίδης ὑπεστήριξεν ὡσαύτως τὴν παραγωγὴν «διὰ τῆς καταλ. - *ανός*», ἀλλ' ἔξ ἄλλης ρίζης. Ὑπέθεσε δηλ. ὅτι τὸ *γαζανός* = ποικίλος, στικτός, παράγεται «ἐκ τοῦ οὐσ. *γαζί*» (πβ. ἀνωτ., σελ. 30 ὑποσ. 3). Ὑπόθεσις προφανῶς ἀστήρικτος, σημασιολογικῶς καὶ γραμματικῶς.

2. Βλ. Γ. Χατζιδ., Γεν. Γλωσσ., 310. ΜΝΕ 1, 148 (πβ. ἀνωτ., σελ. 4 ὑποσ. 4).

3. Ἐκτὸς ἂν προῆλθε κατ' ἀντιμετάθεσιν ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ *ζάγανος*, δηλοῦντος εἶδος κυνηγετικοῦ ἰέρακος, οὗτινος τὸ πτίλωμα ἔφερε χρωματιστὰς κηλίδας (τὸ *ζάγανος* τοῦτο διασφύζεται εἰς τὸ Νεοελλην. ἐπώνυμον *Ζαγανάρης*, ἀντίστοιχον τοῦ *Γερακάρης*, — ὅχι ἐκ τοῦ **σαγανάρης* ἢ τοῦ *δαγανάρης*, ὡς ὑπέθετεν ὁ μ. Φ. Κουκουλές: Ἀθηνᾶ 53, 1949, 208. Βυζαντ. Βίος καὶ Πολιτ. ΣΤ', 498). *Τσαγανός* λέγεται ἐπίσης ἐν Κρήτῃ κ. ἀλλ. ἢ *τζαγανός* (ἴδη μεσν.) ἢ *ζαγανός* (βλ. *Χλωροῦ* Α', 861) ὁ καρκίνος, ἰδίᾳ τὸ μικρὸν «καβούρι» τῶν ποταμῶν, τὸ λεῖον καὶ λεπτὸν κέλυφος τοῦ ὁποῦ φέρει στίγματα ἐρυθροπά. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἑνετικῆς τοῦ G. Boerio ἀναφέρεται οὐσ. *gazanela*, σημαῖνον εἶδος κίχλης φερούσης στίγματα χρωματιστὰ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ πτιλώματος τῆς κοιλίας. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι τὸ ἔξ οὗ παράγεται οὐσ. *gazaño*, ἀμάρτυρον εἰς τὰ λεξικά, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἑνετοκρατίας ἐν Κρήτῃ ὑπὸ παρεμφερῆ σημασίαν. Ταῦτα πάντα ἀποτελοῦν βεβαίως ὑποθέσεις. Μέχρις ἀποδείξεως τῆς ἀληθείας τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τούτων, γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ προέλευσις τοῦ ἐπιθέτου παραμένει σκοτεινὴ.

4. Καὶ εἰς τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος παρατηρεῖται ποιά τις σύγχυσις ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς ἀρχαιότητος τῶν προγενεστέρων τύπων τῆς λέξεως, ἐφ' ὅσον τὸ συνηρημένον *γαλῆ* χαρακτηρίζεται ὡς «ἀρχαῖον», τὸ δὲ ἀσυναίρετον *γαλέα* (Ἰων. *γαλέη*) ὡς «μεσαιωνικόν». ἼΙ βεβαίως τοῦ Μοίριδος: «*γαλῆ* Ἀττικοί, *γαλέα* Ἕλληνες», ἀρκεῖ νὰ δείξῃ ὅτι εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνιστικὴν ὁ ἀσυναίρετος τύπος *γαλέα* ἐπεκράτησε τοῦ συνηρημένου Ἀττικοῦ *γαλῆ* (πβ. καὶ Κ. Κόντον, ἐν Ἀθηνᾶ 4, 1892, 303. Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 16, 17, 224) καὶ ὅτι ὁ πρῶτος διετηρήθη διὰ τῆς ὀμιλουμένης μέχρις ἡμῶν καὶ δὲν ἐσχηματίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν. Παραθέτω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ἀναλόγους τινὰς ἀβλεψίας ἐκ τοῦ αὐτοῦ τεύχους, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ ὑπογραμμίσω τὴν ἀνάγκην τῆς προσεκτικῆς ἀναδιφήσεως τῶν λεξικῶν καὶ ἄλλων πηγῶν κατὰ τὸν καθορισμὸν τῶν παλαιότερων μαρτυριῶν, αἵτινες συνιστοῦν τὴν ἱστορίαν τῶν σημερινῶν λέξεων. Οὕτω: 1) Τὸ ρ. *γαγκλάζω* δὲν εἶναι νεώτερος σχηματισμὸς «ἐκ

Ἡ πρώτη, διδομένη ἐκ Πόντου, Πρόποντίδος καὶ Βιθυνίας, παρουσιάζει κατ' ἀρχὴν τὸ ἐλάττωμα τῆς ἀσαφείας. Εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ τις τὸ «εἶδος» τοῦ ἰχθύος *γαλέα* τῇ βοήθειᾳ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς «ὀλισθηρότητος» καὶ τοῦ «φαιοῦ χρώματος». Ἡ εὐθύνη διὰ τοῦτο βαρύνει βεβαίως ἐν μέρει καὶ τοὺς πληροφοριοδότας τοῦ ἀρχείου. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις μεταξὺ αὐτῶν καὶ οἱ παρέχοντες περιγραφὰς τοῦ ἰχθύος σαφεστέρας τῆς προτιμηθείσης. Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι *γαλέα* ὀνομάζεται ἰχθύς διαιτώμενος εἰς τὰ ἀβαθῆ ὕδατα τοῦ αἰγιαλοῦ, ὅμοιος κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς ἔγγελυν, ἀλλὰ μικρότερος αὐτοῦ, μελανόχρους μετὰ στιγμάτων καὶ σαρκὸς λευκῆς καὶ τρυφερᾶς. Ἡ πρὸς τὸν ἔγγελυν ὁμοιότης ἰδίως προσδίδει συγκεκριμένον περιεχόμενον εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος. Ὅπως δὲ ὅμως, ἡ σημασία αὕτη ἔπρεπε νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου, ὡς ἰδιαιτέρα καὶ πιθανῶς ἄσχετος πρὸς τὰς ἄλλας σημασίας τῆς λέξεως.²

τοῦ μορίου *γάγκλ*, κραυγὴν πόνου κυνὸς δηλοῦντος», ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου *γαλαγάζω*, μαρτυρουμένου ὑπὸ τοῦ *Ἑσυχίου* καὶ διατηρηθέντος ἐν Πόντῳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν (κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὸ συνώνυμον ἀπογαγγλάζω 2 ἔπρεπε νὰ χωρισθῇ τοῦ ἀπογαγγλάζω 1, ἔτυμολογικῶς διαφόρου). 2) Τὸ οὐσ. *γάδος* δὲν εἶναι «ἀρχαῖον» (βλ. ἄρθρ. * *γαδέλλα*· πβ. ἀνωτ., σελ. 28 ὑποσ. 4), ἀλλὰ μεταγενέστερον· 3) Τὸ οὐσ. *γαῖδάριον* δὲν εἶναι «μεταγενέστερον» (βλ. ἐν λ. *γαῖδαρος* καὶ *γαῖδούρι*), ἀλλὰ μεσαιωνικόν· 4) τὸ ἐπίθ. *γαλαξοπράσινος* δὲν εἶναι νεώτερον ἀλλὰ μεσαιωνικόν· 5) τὸ οὐσ. *γαλασιδα* δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ οὐσ. *γαλατίδα*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *γαλακτίς*, ἀλλ' εἶναι τὸ μεσαιωνικόν *γαλατζίδα*, τὸ ὁποῖον μόνος ὁ *Ἀέτιος* ἀναφέρει («ἔξελληνίσας» πιθανῶς) ὑπὸ τύπον *γαλακτίς*· 6) τὸ ρῆμα *γαληνιάζω* δὲν ἀποτελεῖ νεώτερον σχηματισμὸν ἐκ τοῦ οὐσ. *γαλήνη* ἢ *γαληνιά*, ἀλλ' εἶναι τὸ ἀρχ. *γαληνιάζω* κλπ.

1. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ ἔννοια αὕτη τῆς λέξεως (ἀρχαία, μεταγενεστέρα καὶ μεσαιωνική) ὑπῆρξε πάντοτε ἀσαφής. Ἡ παρ' Αἰλιανῶ (Περὶ Ζῴων XV, 11) περιγραφὴ τοῦ ἰχθύος εἶναι τελείως ἀόριστος καὶ φανταστική. Ἡ ἀπλὴ ἐξ ἄλλου μνεία τοῦ ὀνόματος παρὰ Πτωχοπροδρομῶ (III, 404, ἔκδ. *Hesseling - Pernot: φιλομηλίτσας τρυφερᾶς, κωβίδια, γαλέας*) οὐδὲν ὁμοίως συμβάλλει εἰς διασάφισιν τῆς ἔννοιας αὐτοῦ. Ὅθεν αἱ ἀπόπειραι καθορισμοῦ τοῦ οὕτως ὀνομαζομένου ἰχθύος, αἵτινες στηρίζονται μόνον εἰς τὰς πληροφορίας ταύτας (*Krumbacher, Hesseling - Pernot, Thompson*), ἀγνοοῦν δὲ τὴν ζῶσαν παράδοσιν, εἶναι μοιραίως ἀνακριβεῖς.

2. Νὰ χαρακτηρισθῇ δηλ. κατὰ τὰ καθιερωμένα ὡς σημασία II (ὡς καὶ εἰς τὰ λεξικά τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς), ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν τὸ *γαλέα* = εἶδος ἰχθύος προῆλθεν ἐκ τοῦ *γαλέα* = ἰκτίς (αἰλουρος?), ἢ ἂν ἀνήκῃ ἔτυμολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς εἰς τὸ ὄνομα *γαλέος* (ἀρχ. *γαλέος*), ὅπερ δηλοῖ ἄλλα εἶδη ἰχθύων (βλ. καὶ *Thompson, A gloss. of greek fishes, 39 - 42*). Τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ «*γαλέος*» τούτου, θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀποκαταστήσω σημασιολογικὰς τινὰς ἀνακριβεῖας, αἵτινες παρεξέφρησαν εἰς τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι *γαλέος* σημαίνει: 1) ὁ ἰχθύς *γαλέος* τῆς τάξεως τῶν σελαχοειδῶν· 2) τὸ σκυλλόψαρο· 3) ὁ καρχαρίας· 4) εἶδος πλοίου. Ἡ πρώτη σημασία, μολονότι ἀτελής, ἔχει καλῶς. Ὁ τῶν ἀρχαίων ἰχθύς *γαλέος* (*galeus vulgaris*) τῆς οἰκογενείας τῶν πλαγιοστόμων (*squalini*), γράφει εἰς πρόχειρον ἐρμηνευτικὸν σημείωμα ὁ εἰδικὸς τῶν φυσιολογικῶν ἄρθρων συντάκτης καθηγ. Μ. *Στεφανίδης*. Ἡ δευτέρα σημασία θὰ διευποῦτο

Ἡ ἀρχαιοτέρα σημασία τοῦ οὗσ. *γαλέα*, διατηρηθεῖσα μέχρις ἡμῶν διὰ τῆς ζώσης παραδόσεως, εἶναι ἡ ὑπ' ἀρ. 3) «ἰκτίς, *νυφίτσα*»,¹ ἐκ Πόντου πιστουμένη. Ἀντιθέτως, ἡ ὑπ' ἀρ. 2) «ἀγρία γαλῆ», ἐξ Αἴνου καὶ τῶν νήσων Λέσβου καὶ Ἰμβρου φερομένη, δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἐν τῷ ἀρχεῖῳ ἀποκειμένας πληροφορίας. Αἱ ἐξ Αἴνου μαρτυρίαι βεβαιοῦν ὅτι ἀγαλέα λέγεται ἐκεῖ «ἡ νυφίτσα», αἱ δὲ ἐκ Λέσβου πιστοποιοῦν τὸ αὐτό.² Αἱ ἐξ Ἰμβρου προερχόμεναι δὲν εἶναι ἐπαρκῶς σαφεῖς, ἐπιτρέπουν ὅμως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἀγαλέα ὀνομάζεται ἐκεῖ ὁ «σκίουρος».³ Κατ' ἀκολουθίαν, εἰς τὴν πρώτην σημασίαν τῆς λέξεως (ἰκτίς ἢ

ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον, νομίζω, ὡς ἐξῆς: «Ἄλλα σελάχη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας τοῦ γένους τῶν καρχαριδῶν (*carchariidae*), ὡς καρχαρίας ὁ γλαυκὸς (*carcharias glaucus*), ἢ τῶν σκυλλιορινιδῶν (*scylliorhinidae*), ὡς σκύλλιον τὸ κυνάριον (*scyllium canicula*), κλπ. Συνών. *δροσίτης, σκύλλος, σκυλλόψαρο*. Ἡ τρίτη σημασία, μαρτυρουμένη ἐκ Πάρου, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ἀρχεῖον. Ὄφειλεται πιθανῶς εἰς σύγχυσιν μεταξὺ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὄρου «καρχαρίας» καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ γνωστοῦ αἰμοβόρου θηρίου τῆς θαλάσσης, «καρχαρίου τοῦ ἀνθρωποφάγου», ὅστις δὲν συγνάξει εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος, οὔτε ἀλιεύεται, οὔτε τρώγεται ἐν Πάρῳ ἢ ἀλλαχοῦ, ὡς ὁ *γαλέος*. Ἡ τετάρτη τέλος σημασία, ἐκ Μεγάρων φερομένη, εἶναι ὡσαύτως ἀνύπαρκτος. Ἡ μοναδικὴ πληροφορία τοῦ ἀρχείου ἐκ Μεγάρων προέρχεται ἐκ χειρογράφου συλλογῆς (ἀρ. 624), ὁ συντάκτης τῆς ὁποίας (*Ἰω. Κ. Πέτσας*) ἔκρινε καλὸν νὰ ὑπενθυμίση, ὅτι «παλαιότερον ὑπῆρχεν ἀτιοπλοϊκὴ συγκοινωνία Μεγάρων-Πειραιῶς. Συνηθέστερα ὀνόματα πλοίων ἦσαν: *Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Γ. Γαλέος, Μεγαρίς, Νίκη, Ποσειδῶν*» (σελ. 155). Τὸ οἰκογενειακὸν *Γαλέος*, ἐπώνυμον πλοιοκτῆτου πιθανῶς, μετεβλήθη κατ' ἀτυχῆ συγκυρίαν εἰς προσηγορικὸν τοῦ Μεγαρικοῦ ιδιώματος ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος πλοίου».

1. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐχρησιμοποιοῦν, ὡς γνωστόν, διὰ τὴν θήραν τῶν κατοικιδίων μυῶν τὴν ἐξημερωμένην ἰκτίδα, τὴν «*νυφίτσα*» τῆς σήμερον, τῆς ὁποίας τὴν θέσιν καὶ τὸ ὄνομα (*γαλέα - γαλῆ*) ἔλαβε βραδύτερον ἢ ἐξημερωμένη αἴλουρος, ἢ παρ' ἡμῶν «γάττα» (βλ. *Hehn, Kulturpfl. u. Hausth.*, 458 κ. ἐξ.).

2. Σαφὲς παράδειγμα ἀποθησαυρισθὲν ἐκ χειρογράφου συλλογῆς (*ἀνέβα νὰ φτάξῃς τὰ μύγδαλα τὸ εἶνι κοῦμα, νὰ τὰ φάν' οἱ - γι - ἀγαλέες*) καὶ αἱ προφορικαὶ μαρτυρίαι, ἅς ἠδυνήθην νὰ συγκεντρώσω, οὐδεμίαν καταλείπουν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς σημασίας τῆς λ. *γαλέα* (Γέρα κ. ἄλλ.) ἢ ἀγαλέα (Ἀγιάσος κ. ἄλλ.) ἐν τῇ νήσῳ, μολονότι παλαιότερα πληροφορία τοῦ ἀρχείου, ἀναφερομένη εἰς ἐτυμολογικὸν συσχετισμὸν τοῦ νεωτέρου *γαλέα* πρὸς τὸ ἀρχαῖον *γαλῆ* (Γρ. *Βεργαδάκης*, ἐν Ἑπετ. Παρν. Ζ', 1903, 140 ὑποσ. 1: ἡ *γαλῆ* ὡς ἄγριον ζῶον καὶ σήμερον ἐν Λέσβῳ *γαλεῖά*), θὰ ἠδύνατο, ἐπιπολαίως λαμβανομένη, νὰ ὀδηγήσῃ εἰς παρεξήγησιν.

3. Αἱ ἐκ τῆς νήσου πληροφορίαι τοῦ ἀρχείου ἀνέρχονται εἰς τρεῖς: Ἡ χρονολογικῶς πρώτη περιορίζεται εἰς τὴν ἐτυμολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἰδιωματικοῦ τύπου τῆς λέξεως (*Α. Μουστοξύδης*, Ὑπόμν. Ἱστορ. περὶ τῆς νήσου Ἰμβροῦ, Κ/πολις 1845, 68: ζῶον δὲ ἄγριον οὐδὲν ἄλλο ἔχει ἢ νήσος εἰμὴ τὴν *γαλῆν* τὴν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἀγαλλῶν καλουμένην). Αἱ δύο ἄλλαι, ἐκ χειρογράφων συλλογῶν, δίδουν ταυτόσημον ὀρισμὸν: «αἴλουρος ζῶσα ἐπὶ τῶν δένδρων (*βερβερίτσα*)». Ἡ ἐντὸς παρενθέσεως ἐπεξήγησις ἐξουδετερώνει τὴν ἀσάφειαν τῆς προηγουμένης περιγραφῆς καὶ ἀποδίδει τὴν πραγματικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ὡς μὲ ἐβεβαίωσε καὶ προφορικῶς ὁ συντάκτης τῆς μιᾶς τῶν συλλογῶν καθηγ. Ν. Ἀνδριώτης.

κατοικίδιος) πρέπει νὰ προστεθοῦν αἱ ἔξ Αἴνου καὶ Λέσβου μαρτυρίαι, νὰ καταχωρισθῇ δὲ ὡς δευτέρα σημασία αὐτῆς ἡ ἔξ Ἰμβρου: «σκίουρος ὁ κοινός, βερβερίτσα».¹ Οὐδαμοῦ τὸ γαλεὰ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἀγρία γαλῆ».

Ὡς τρίτη θὰ ἔπρεπε νὰ καταχωρισθῇ ἡ σημασία «ὄφιν ἰοβόλος, εἶδος ἐχίδνης», ἣτις παρελείφθη, μολονότι ἔχει ἀποθησαυρισθῇ ἐν τῷ ἀρχεῖῳ ἐκ δημοτικοῦ ἔσματος: *μαγέρευε τῆς ρύφης μου τριῶν φιδυῶν κεφάλια / τῆς ὄχεντρας καὶ τῆς γαλεᾶς καὶ τῆς μονομερίδας*.² Τὸ ὄνομα ἀπεδόθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὄφεως, ἐπειδὴ θηρεύει ποντικούς καὶ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων, ὡς καὶ τὸ θηλαστικὸν γαλεὰ (νυφίτσα). Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνισχύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὡς β' συνθετικὸν τοῦ ὀνόματος δύο ἄλλων γνωστοτέρων εἰδῶν ὄφεως, διακρινομένων διὰ τὰς αὐτὰς ιδιότητας: ἐνὸς ἀνιοβόλου, τῆς λίαν γνωστῆς παρ' ἡμῖν *δεντρογαλεᾶς*, τῆς *δενδρογαλέας* τῶν Βυζαντινῶν,³ καὶ ἐνὸς ἰοβόλου, τῆς ὀλιγώτερον γνωστῆς *ἀστρογαλεᾶς*, ἐχίδνης τοῦ εἶδους, τὸ ὁποῖον δημωδῶς ὀνομάζεται «ἀστρίτης».⁴

1. Καὶ εἰς τὸ λεξικὸν Π. Βλαστοῦ (σελ. 420) τὸ ὄνομα γαλιὰ φέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ *βερβερίτσα*.

2. Ἐκ παραλλαγῆς τοῦ ἔσματος «ἡ κακὰ πεθερά», περιεχομένης εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ζαμπελίου (σελ. 753, ἀρ. 41) καὶ τὴν τοῦ Passio (σελ. 336, ἀρ. 456). Δυστυχῶς οὐδεμία ὑπάρχει σαφῆς ἐνδειξις περὶ τοῦ τόπου προελεύσεως τῆς παραλλαγῆς.

3. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν Ἑλληνο-εβραϊκῷ γλωσσαρίῳ ἐπὶ φύλλου περγαμηνῆς τοῦ 7ου ἢ τοῦ 10ου αἰ. (ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμιέως. Πβ. Φ. Κουκουλέν, ἐν Byz. Zeitschr. XIX, 1910, 422-27). Δυστυχῶς τὸ φύλλον τῆς περγαμηνῆς εἶχεν ἀποκόπῃ οὕτως ὥστε ἐξηφανίσθησαν τὰ δύο τελευταῖα γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν αὐτοῦ συνώνυμον. Ἐκ τῆς θέσεως, ἣν κατέχει μεταξὺ ἄλλων ὀνομάτων τοῦ γλωσσαρίου, δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἀνήκει εἰς θηλαστικὸν μᾶλλον ἢ ἐρπετόν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὁ ἐκδότης ὀρθῶς συνεπλήρωσε τὴν μορφήν τῆς λέξεως διὰ τοῦ *δενδρογαλ(έα)*. Ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ συνθέτου ἐκ τῶν οὐσ. *δένδρον* καὶ *γαλέα*, σχηματισθέντος πρὸς δήλωσιν ζῴου ὁμοιάζοντος πρὸς τὴν *γαλέαν* (νυφίτσα) καὶ διαιτωμένου ἢ ἀναρριχωμένου ἐπὶ τῶν δένδρων. Εἴτε ἐσήμαιεν ἀρχικῶς θηλαστικὸν τι καὶ ἐντεῦθεν μετεφέρθη εἰς τὸ ἐρπετόν, εἴτε ἀρχῆθεν ἐδήλου τὸν γνωστὸν ὄφιν, ὅστις καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ποντικούς προτίμησιν διακρίνεται (βλ. καὶ D. Georgacas, ἐν τῷ «εἰς Μνήμην P. Kretschmer» τόμῳ, Wien 1956, 126-27), ἀλλὰ καὶ μικρὰ πτηνὰ καὶ τοὺς νεοσσοὺς αὐτῶν καταβροχθίζει, χάρις εἰς τὴν ἰκανότητα, μεθ' ἧς ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων, τὸ συμπέρασμα εἶναι τὸ αὐτό: ὁ δημῶδης μεσαιωνικὸς τύπος *δενδρογαλέα*, ἔξ οὗ τὸ ἡμέτερον *δεντρογαλεᾶ*, προὑπήρξε τοῦ νεωτέρου λογίου ὄρου *δενδρογαλῆ* τῶν ζωολόγων. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ γραφή *δεντρογαλιὰ* (βλ. *Φιλήντα*, Γλωσσογν. καὶ Γλωσσογρ. II, 163, καὶ τὴν ἐπομ. ὑποσ.) δὲν εἶναι ἱστορικῶς ὀρθή.

4. Ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἀστρογαλιὰ* (ἢ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, πιστούμενον μόνον ἐκ τοῦ λεξικοῦ Δημητράκου (ἐνθα ἐλήφθη ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ λεξικοῦ Π. Βλαστοῦ, σελ. 422), ἡ λέξις θεωρεῖται σύνθετος «ἐκ τῶν οὐσ. ἄστρο καὶ γαλιὰ», μὲ ἀνάλογον τὸ *δεντρογαλιὰ* καὶ συνών. τὸ *ἀστρίτης*. Ἡ ἔτυμολογία αὕτη ἐν τούτοις διορθοῦται εἰς τὸ ἄρθρον *γαλιὰ* ὡς ἐξῆς: «*γαλιὰ* ἢ, λέξις ἀμάρτ. χαρακτηρηθεῖσα ὡς ἀυθύπαρκτος εἰς τὸ σύνθετον *ἀστρογαλιὰ*, φαίνεται δὲ ὅτι ὡς

Αἱ ὑπολειπόμεναι σημασίαι εἶναι ἄσχετοι πρὸς τὸ λῆμμα. Ἡ ὑπ' ἀρ. 4) «ἀράχνη», ἐκ Φαράσων τῆς Καππαδοκίας, ἀνήκει προφανῶς εἰς λέξιν ξενικῆς προελεύσεως.¹ Ἡ ὑπ' ἀρ. 5) «ἡ νεροκολοκυθιά», ἐκ Λέσβου, ὀφείλεται εἰς φωνητικὴν σύγχυσιν: γαλῆ ἢ ἀγαλῆ λέγεται ἐκεῖ, ὡς εἶδομεν, τὸ ζῶον ὅπερ ἀλλαχοῦ ὀνομάζεται «νυφίτσα», γαλιὰ ὅμως καλεῖται καὶ τὸ δοχεῖον, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται ἐκ ξηρᾶς «νεροκολοκυθεᾶς» (κολοκύνθη ἢ λαγνηνοφόρος), διὰ τὴν πρόχειρον ἀντλήσιν ὕδατος καὶ ἄλλων ὑγρῶν. Ἄλλ' ἡ γαλιὰ αὕτη τῆς Λέσβου εἶναι ἡ πολλαχοῦ ἀγκλιὰ (< ἀντλία) λεγομένη, καὶ ἰδιωματικῶς ἀγκλιά, ἐξ οὗ, κατ' ἀναγραμματισμόν, γαλιά.² Τέλος ἡ ὑπ' ἀρ. 6) «ἡ ψίχα τοῦ ἀμυγδάλου» ὀφείλεται ἐπίσης εἰς φωνητικὴν σύγχυσιν καὶ εἰς πλημμελῆ διατύπωσιν. Κατὰ τὴν μοναδικὴν ἐκ Χίου μαρτυρίαν, γαλιὰ λέγεται ἐκεῖ «ἡ ψίχα τοῦ ἀμυγδάλου ἐν τῷ πρώτῳ σχηματισμῷ της εὐρισκομένη ἐν ὕδαρῇ καταστάσει». Φανερόν εἶναι ὅτι τὸ γαλιὰ τοῦτο τῆς Χίου σχετίζεται πρὸς τὸ οὖσ. γάλα, διότι «ἐν γαλακτώδει καταστά-

β' συνθετ. ταύτης ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τὸ συνώνυμον δεντρογαλιά». Ἄλλ' ἡ ἀσαφὴς αὕτη διόρθωσις δὲν ἀρκεῖ προφανῶς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ πράγματα. Πρῶτον, διότι τὸ δεντρογαλιά δὲν εἶναι συνώνυμον τοῦ ἀστρογαλιά. Δεύτερον, διότι θὰ ἔπρεπε, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ δεντρογαλιά ἀποτελεῖ μετασχηματισμόν τοῦ λογίου δειδρογαλή, ἐνῶ βέβαιον εἶναι ὅτι τοῦτο μετεπλάσθη ἐπὶ ἐκείνου (βλ. τὴν προηγ. ὑποσημ.). Τρίτον, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν ἐπίσης ὅτι καὶ τὸ ἀπλοῦν γαλιά, ὑπαρκτόν καὶ συνώνυμον πρὸς τὸ ἀστρίτης (εἰς ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος δημοτικοῦ ἄσματος ἀντὶ «τῆς γαλεᾶς» φέρεται «τ' ἀστριτιοῦ»: βλ. Ἱστορ. Λεξικόν, ἐν λ. ἀστρίτι), ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τὸ συνώνυμον δεντρογαλιά». Τὸ συμπέρισμα εἶναι προφανές: Τὸ οὖσ. ἀστρογαλεᾶ (ὄχι ἀστρογαλιά) ἀποτελεῖ ἀπλοποιημένην μορφήν τοῦ *ἀστριτογαλεᾶ (πβ. ἀστραποπελέκι) ἀστροπελέκι, κλπ.), τὸ ὁποῖον εἶναι σύνθετον «ἐκ τῶν οὖσ. ἀστρίτης καὶ γαλεᾶ», ὅπως τὸ δειδρογαλεᾶ «ἐκ τῶν οὖσ. δένδρον καὶ γαλεᾶ» ἢ, σαφέστερον, ὅπως τὸ μυγαλέη «ἐκ τῶν οὖσ. μῦς καὶ γαλέη».

1. Ἡ λέξις φέρεται ὑπὸ τύπον γαλέ (ό), πληθ. γαλές (κατὰ Dawkins, Mod. Greek in Asia Minor, 591) ἢ γκαλλέ, γκα(λ)λιέρ, γκα(λ)λαγιέρ (κατὰ Lagarde, Neugr. aus Kleinasien, 48/49, ἀντιγράφοντα τὸν Π. Καρολίδην, Ἑλληνο-καππαδ. Γλωσσ., 30, 154), ἢ γαλ-λέ, πληθ. γαλ-λές (κατὰ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν πρὸς τὸν συνάδελφον Ἀθ. Κωστάκην τοῦ Φαρασιώτου κ. Γ. Μπαλαχτοῦ). Ἡ σημασία ἀρκεῖ νὰ δεῖξῃ ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν γαλεᾶ. Ὁ Καρολίδης ὑπεστήριξεν ὅτι εἶναι Περσική. Κατὰ τὸν Γ. Μπαλαχτοῦν, πρέπει νὰ εἶναι Τουρκική, διότι ὑπῆρχεν εἰς τὰ Φάρασα καὶ ἐπώνυμον Τουρκικὸν Γαλ-λέ. Ἡ γνώμη δὲ αὕτη ἐνισχύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου διατηρεῖ εὐκρινῶς τὴν προφορὰν τοῦ διπλοῦ λ εἰς τὰ ἐκ τῆς Τουρκικῆς δάνεια (βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων, 29). Ἐν τούτοις ἡ λέξις εἰς οὐδὲν τῶν διαθέσιμων λεξικῶν τῆς Τουρκικῆς ἀναγράφεται, ὡς ἀπέδειξεν ἐπισταμένη ἔρευνα τοῦ Τουρκομαθοῦς καὶ γνώστου τῆς Ἀραβικῆς γραφῆς φίλου μου κ. Εὐάγγ. Μπόγκα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας διὰ τὴν βοήθειαν, ἣν προθύμως πάντοτε καὶ εὐγενῶς παρέχει, ζητουμένην, τόσον εἰς ἐμέ ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ Λεξικῷ συνεργάτας μου.

2. Κατεχωρίσθη ἤδη κανονικῶς ὑπὸ τὸ ἄρθρον ἀγκλιά τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Βλ. καὶ Β. Φάβην, Λεξικογρ. Δελτ. I, 1939, 99.

σει» εὐρίσκεται, ὡς γνωστόν, ἡ ψίχα τοῦ ἄμυγδαλοῦ (καὶ ἄλλων καρπῶν) «ἐν τῷ πρώτῳ σχηματισμῷ της».¹

αὐλίζω - ἄβλίζω καὶ τινὰ ἀνάλογα.

1) Ἡ ὕλακὴ τοῦ κυνὸς ἀποδίδεται παρ' ἡμῖν ἠχομιμητικῶς διὰ τοῦ μορίου γάβ συνήθως,² μετὰ μικρῶν τοπικῶν διαφορῶν, ἔξ οὗ καὶ οἱ διαφορετικοὶ ρηματικοὶ τύποι εἰς -ίζω, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται κατὰ τόπους πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ «ὕλακτεῖν»: γαβ-ίζω, γκαβ-ίζω, γαβγ-ίζω, γκαβγκ-ίζω, γαβλ-ίζω.³ Οἱ τέσσαρες πρῶτοι ἐκ τούτων κατεχωρίσθησαν εἰς τὸ Ἰστορ. Λεξικὸν εἰς κοινὸν ἄρθρον ὑπὸ λῆμμα τὸν συνηθέστερον γαβγίζω, ἐνῶ ὁ τελευταῖος ἀπετέλεσεν ἴδιον ἄρθρον, ἄνευ δὲ ἀποχωρῶντος λόγου, νομίζω.⁴ Ὑπὸ τὸ λῆμμα γαβλίζω, μαρτυρούμενον ἔξ ἐνίων τῶν Κυκλάδων νήσων, κατεχωρίσθη ὀρθῶς καὶ ὁ ἔξ Ἀπυράνθου τῆς Νάξου τύπος ἄβλίζω,⁵ εἰς τὰ ἐπόμενα δὲ ἄρθρα τὰ ἔξ αὐτοῦ παράγωγα, ἦτοι: 1) τὸ ἐπίθ. ἄβλιτσάρις, ὑπὸ λῆμμα γαβλισιάρις, ἀμάτυρον, καὶ ὑπὸ τὴν σημασίαν «ὁ συνηθίζων νὰ ὕλακτῆ διαρκῶς, ἐπὶ κυνός»· 2) τὸ οὖσ. ἄβλισμα, ὑπὸ λῆμμα γάβλισμα, πιστούμενον ἐκ Μυκόνου καὶ σημαῖνον ὅτι καὶ τὸ κοινὸν γάβγισμα, δηλ. «ὕλακὴ κυνός».

1. Πβ. τὰ ἀνάλογα ἐκ τοῦ οὖσ. γάλα σύνθετα τοῦ Ἰστορ. Λεξικοῦ ἀβρογαλιά, ἀρμογαλιά, βραστογαλιά, (πβ. καὶ πρωτογαλιά), ὡς καὶ τὸ ἀπλοῦν γαλατιά (καὶ γαλαχτιά, ὁ ἰδ.), ὑπὸ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταχωρισθῆ ὁ ἐκ Χίου τύπος γαλιά. Σημειῶνω, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὅτι τὸ λῆμμα γαλατζὰ ἐχωρίσθη κατὰ λάθος εἰς δύο ἄρθρα, μολονότι ἐτυμολογεῖται εἰς ἀμφοτέρω «ἐκ τοῦ οὖσ. γάλα καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. -ζά», καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ λάθος ἐπανελήφθη καὶ εἰς τὰ ἄρθρα γαλατοκούλουρο καὶ γαλοκούλουρο, γαλατομυζήθρα καὶ γαλομυζήθρα, γαλατόπετρα καὶ γαλόπετρα, γαλατόπιττα καὶ γαλόπιττα, γαλατοτύρι καὶ γαλοτύρι.

2. Βλ. Ἰστορ. Λεξ. ἐν λ. γάβ.

3. Ἐνιαχοῦ καὶ βαβ-ίζω, ἐκ τοῦ μορ. βάβ, ὁ ἰδ.

4. Τὸ γαβγίζω θεωρεῖται «τὸ μεσν. γαβγίζω ἐκ τοῦ μορ. γάβ», τὸ δὲ γαβλίζω «λέξις πεποιημένη. Πβ. μόρ. γάβ». Ἀλλὰ «ἐκ τοῦ μορ. γάβ» σχηματίζεται κανονικῶς τὸ γαβ-ίζω καὶ ὄχι τὸ γαβγ-ίζω, τὸ δὲ γαβλ-ίζω εἶναι «λέξις πεποιημένη» καθ' ὃ μέτρον ἀκριβῶς καὶ τὸ γαβ-ίζω, γαβγ-ίζω, γκαβ-ίζω, κλπ. Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ὁ τύπος γαβγίζω μαρτυρεῖται ἐκ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς δὲν σημαίνει, ὅτι ἔξ αὐτοῦ προῆλθον κατὰ μετασχηματισμὸν οἱ τύποι γαβλίζω, γκαβλίζω, κλπ., οὔτε ὅτι ἀποκλείεται ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνύπαρξις τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου τῶν τελευταίων τούτων. Τὸ ὀρθότερον λοιπὸν θὰ ἦτο νὰ συνταχθοῦν ὅλοι οἱ ἰδιωματικοὶ τύποι τοῦ ρήματος εἰς ἓν ἄρθρον ὑπὸ λῆμμα τὸν κοινότερον γαβγίζω, νὰ ἐξηγηθῆ δὲ ὅτι αἱ μικραὶ διαφοραὶ τοῦ θέματος ὀφείλονται εἰς τὴν διάφορον κατὰ τόπους φωνηρικὴν ἀπόδοσιν τῆς ὕλακῆς τοῦ κυνός. Πβ. τὰ ἀνάλογα ριαουρ-ίζω, μιουρ-ίζω, μιουρλ-ίζω (ἐπὶ γαλῆς), κλπ.

5. Εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου τὸ γ ἀποσιωπᾶται, ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν προφορὰν, οὐ μόνον εἰς τὸ μέσον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν λέξεων. (Βλ. Δ. Οἰκονομίδην, ἐν Ἐθνημῶν 56, 1952, 228).

Ἄλλ' οἱ αὐτοὶ ἐξ Ἀπυράνθου τύποι εἶχον προηγουμένως καταχωρισθῆ εἰς τὴν σειράν *αὐλίζω*, κλπ. Ἡ σύμπτωσης προφορᾶς μεταξὺ ἄβλιζω καὶ αὐλίζω ἔγινεν αἰτία συγχύσεως κατὰ τὴν κατάταξιν τῶν σχετικῶν πληροφοριῶν τοῦ ἄρχείου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἔτυμολογικὴν συσχέτισιν δύο ρημάτων προφανῶς διαφόρων. Οὕτω, τὸ Νάξιον ἄβλιζω, σημαῖνον «ὕλακτῶ» ἢ «ἐρίζω μετὰ τινος, σφοδρῶς ἐπιπλήττω», μετεγράφη εἰς αὐλίζω, ἐθεωρήθη παραγόμενον «ἐκ τοῦ ἀρχ. *αὐλῶ*» καὶ ἑταυτίσθη πρὸς τὸ Κατω-ἰταλικὸν αὐλίξ-ζω, ἄβλιξ-ζω, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πράγματι μετασχηματισμὸν τοῦ ἀρχ. *αὐλῶ* καὶ σημαίνει «αὐλῶ, παίζω τὸν αὐλόν». Ἐν συνεχείᾳ δὲ κατεχωρίσθησαν τὰ παράγωγα καὶ σύνθετα ἐκ τοῦ ὑποθετικοῦ αὐλίζω = ὕλακτῶ: 1) τὸ ἐπίθ. *αὐλιτσάρις*, ὑπὸ λῆμμα **αὐλισιάρης*, ἔτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. **αὐλισι* (ὕλακῆ, γάβγισμα) καὶ τῆς καταλ. -*ιάρης*» καὶ σημαῖνον «ὁ ὕλακτῶν». 2) τὰ οὐσ. *αὐλισμα* καὶ *αὐλισμός*, παραγόμενα «ἐκ τοῦ ρ. αὐλίζω» καὶ σημαίνοντα τὴν «ὕλακῆν». 3) τὸ ρῆμα *αὐλοκοπῶ*, ἔτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *αὐλός* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. -*κοπῶ*» καὶ σημαῖνον «ὕλακτῶ πολὺ, παρατεταμένως». 4) τὰ οὐσ. *αὐλοκόπισμα* (ὑπὸ λῆμμα *αὐλοκόπημα*, ἀμάρτ.) καὶ *αὐλοκόπι*, παραγόμενα «ἐκ τοῦ ρ. αὐλοκοπῶ» καὶ σημαίνοντα «ἡ συνεχῆς καὶ παρατεταμένη ὕλακῆ κυνός». Φανερόν εἶναι ὅτι, ὄχι μόνον τὸ ρ. αὐλίζω, τὸ ἐπίθ. *αὐλιτσάρις*¹ καὶ τὸ οὐσ. *αὐλισμα*, ἀλλὰ καὶ τὰ *αὐλισμός*, *αὐλοκοπῶ*, *αὐλοκόπημα*, *αὐλοκόπι* ἀνήκουν εἰς τὴν σειράν (γ)αβλ-ίζω, κλπ., εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καταχωρισθοῦν, ὀβελιζόμενα ἐκ τῆς σειρᾶς αὐλ-ίζω, κλπ.

2) Ἐν Μπόβα τῆς κάτω Ἰταλίας *ἀμπλιθι* (τὸ) σημαίνει «οἰκίσκος ἀγροτικός, καλύβη ἔξοχική», *ἀμπλιθία* (ἡ) «καλύβη, καταφύγιον πρόχειρον» καὶ *ἀμπλιθιάζ-ζω* «καταφεύγω, καταλύω ὑπὸ σκεπὴν». Ὁ *Morosi*,² ὁ *Pellegrini*³ καὶ ὁ *Rohlf*⁴

1. Τὸ ἐπίθετον ἄβλιτσάρις δὲν παράγεται ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ οὐσ. **αὐλισι*, δηλ. (ἄβλισι) = ὕλακῆ, ὡς διδάσκεται ἐν ἄρθρῳ **αὐλισιάρης*, οὔτε ἐκ τοῦ ρ. *γαβλίζω*, ὡς ἀορίστως λέγεται ἐν ἄρθρῳ *γαβλισιάρης*, ἀλλ' ἐκ τοῦ οὐσ. ἄβλισιὰ (σχυλλοἰ ἄβλισιὰ λέγεται ἀκόμη εἰς τὸ χωρίον κατὰ τὸν συνάδελφον κ. Δ. *Οἰκονομίδην*), ὅπως τὸ *γαβγιάρης* ἐκ τοῦ οὐσ. *γαβγιὰ* (βλ. Ἰστ. Λεξ., ἐν λ.). Διὰ τὸν τσιτακισμὸν τοῦ σ ἐν συνιζήσει ἐν Ἀπυράνθῳ, πβ. τὸ ἀνάλογον *δουλιτσάρις* = **δουλισιάρης*). Σημειωθῆτω, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὅτι τὸ Κρητικὸν *γαβγιστρά* = ὕλακῆ κυνός δὲν εἶναι δυνατόν, φωνητικῶς καὶ σημασιολογικῶς, νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀμαρτ. τύπου *γαβγιστρά*, θηλυκοῦ τοῦ παρὰ Σομ. *γαβγιστής* (λ. *γαυγιστής*, *γαυγιστρία*) = ὁ ὕλακτῶν» (βλ. Ἰστορ. Λεξ., ἐν λ.). Ἡ λέξις ἀνήκει εἰς τὰ ἰδιάζοντα εἰς *ριὰ*)*ρὰ* θηλ. τῆς Ἀνατ. Κρήτης (βλ. Γ. Χατζιδ., Γλωσσολ. Μελ., 152. ΜΝΕ, 1, 346-350) καὶ παράγεται ἐκ τοῦ ρ. *γαβγιζω*, ὡς καὶ ἄλλα σημασιολογικῶς ἀνάλογα εἰς -*τρά*) -*τρά* ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς, οἷον: *σφυριχτρά* (< *σφυρίζω*), *μουγκαλιστρά* (< *μουγκαλιζω*), *ὄγκανιστρά* (< *ὄγκανίζω*), κλπ.

2. Il dialetto romaiico di Bova di Calabria (1878), 16.

3. Il dialetto Greco di Bova (1880), 131.

4. Etymol. Wörterbuch d. unterital. Gräzität (1930), ἐν λ, *αὐλή*.

ἀνήγαγον τὸ οὐδ. ἀμπλίθι εἰς ἀρχικὸν τύπον *ἀλλίκιον (ὑποκορ. τοῦ ἀλλή), τὸ θηλ. ἀμπλιθία εἰς *ἀλλικία καὶ τὸ ρῆμα ἀμπλιθιάζ-ζω εἰς *ἀλλικιάζω. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐτυμολογίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῶ καταχώρισις τοῦ μὲν οὐσ. ἀμπλίθι ὑπὸ λῆμμα *ἀλλίτσι, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ οὐσ. ἀλλί καὶ τῆς καταλ. -ίτσι», τοῦ δὲ ρήματος ἀμπλιθιάζ-ζω ὑπὸ λῆμμα *ἀλλισιάζω, ὅπερ θεωρεῖται παραγόμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *ἀλλίτσι». Τὸ θηλ. ἀμπλιθία δὲν συνετάχθη εἰς τὴν σειρὰν ταύτην, εἶχεν ὅμως ἤδη συνταχθῆ εἰς τὸν προηγούμενον τόμον ὑπὸ μορφὴν ἀμβλιθία καὶ ὑπὸ λῆμμα *ἀπλικειά, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ μεσ. ἀπλικεύομαι = καταλύω, ἐγκαθίσταμαι». Ὡς παράγωγον «τοῦ οὐσ. *ἀπλικειά» ἐχαρακτηρίσθη τὸ ρῆμα ἀμβλιθιάζ-ζομαι, συνταχθὲν ὑπὸ τὸ ὑποθετικὸν λῆμμα ἀπλικειάζομαι καὶ ὑφ' ἣν σημασίαν καὶ τὸ ἀμπλιθιάζ-ζω. Εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ μὲν οὐδ. ἀμπλίτσι εἶναι τὸ Βυζαντινὸν ἀπλίκιν = κατάλυμα, πρόχειρος οἰκίσκος,¹ μεταπλασμὸν δὲ τούτου ἀποτελεῖ τὸ θηλ. ἀμπλιθία,² ὅθεν τὸ ρῆμα ἀμπλιθιάζ-ζω.³

3) Ἐν ἄρθρῳ ἀρλαῆ (ἡ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ λέγεται ὅτι ἡ λέξις, ἕξ Αἰτωλίας μαρτυρουμένη, εἶναι «ἀγνώστου ἐτύμου», σημαίνει δὲ «ἡ ἐν τῇ παιδιᾷ τῆς γουρούνας εἰς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου τῶν παικτῶν σκαπτομένη κοιλότης τῆς γῆς εἰς τὴν ὁποίαν οὗτοι προσπαθοῦν νὰ ἐμβάλουν αὐτήν». Ἡ αὐτὴ λέξις ἀρλαῆ κατεχωρίσθη καὶ ὑπὸ τὸ λῆμμα ἀλλαγή, ὡς ἰδιωματικὸς ἐκ τῆς ἰδίας περιφερείας (Πλάτανος - Ναυπακτίας) τύπος τοῦ ἐπίσης διαλεκτικοῦ, ἀλλ' εὐρύτερον χρησιμοποιουμένου ἀλλαγή, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν: «ἡ ἐν τῇ παιδιᾷ γουρούνα ὀπὴ χρησιμεύουσα ὡς κατοικία τῆς γουρούνας (ἴσως διότι γίνεται ἀνταλλαγὴ τῶν ὀπῶν τῶν παικτῶν διδομένου τοῦ συνθήματος ἀλλαγή)». Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπίσης

1. Βλ. *Du Cange*, ἐν λ. ἀπλικεύω (ἀπλίκιον). *R. Dawkins*, Μαχαιρᾶς II, 23 (ἐν λ. ἀπλίκιν). Τὸ Βυζαντινὸν ἀπλίκιον - ἀπλίκιν προέρχεται βεβαίως ἐκ τοῦ συνωνύμου Λατινικοῦ *appliance* (βλ. *Du Cange*, Gloss. med. Latinit., ἐν λ.) καὶ ὄχι ἐκ τοῦ ρ. ἀπλικεύω, ὡς ἐνόμιζεν ὁ *Dawkins* (ἐνθ' ἄνωτ.). Ἡ ἀνάπτυξις ἐνρίνου παρὰ τὸ -πλ- (βλ. *Φ. Κουκουλέν*, ἐν Ἀθηνᾶ 49, 1939, 131/32) συνετελέσθη, φαίνεται, ἐνωρὶς εἰς τὴν περιοχὴν. Τύπος ἀμπλικεύω ἀντὶ ἀπλικεύω ἀπαντᾷ ἐν μεσαιωνικῷ ἐγγράφῳ τῆς Καλαβρίας (βλ. *Rohlf's*, Hist. Gramm. d. unterital. Gräzität, München 1950, 80). Ὁ *Rohlf's* ἀνάγει τὴν φορὰν ταύτην τὸ ἀμπλίθι εἰς τὸ ἀπλίκιν, μεταδιδασθεῖς, ὡς ὁμολογεῖ, ὑπὸ τῆς Κας *R. Kahane*.

2. Ὑποθέτω, ὅτι τὸ θηλ. ἀμπλιθία, ἐσηματίσθη παρὰ τὸ οὐδ. ἀμπλίτσι (ὡς *δοντία* παρὰ τὸ *δόντι*, *κλαδία* παρὰ τὸ *κλαδί*, *σιονία* παρὰ τὸ *θρόνι*, κλπ.: Βλ. *Rohlf's*, ἐνθ' ἄνωτ., 184), ἵνα δηλώσῃ γενικῶς καὶ ἀορίστως τὸ κατάλυμα, δηλαδὴ πᾶν εἶδος προχείρου σκεπῆς, ὑπὸ τὴν ὁποίαν δύναται τις νὰ εὕρῃ προστασίαν ἢ καταφύγιον, οὐχὶ δὲ τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀπλικεύειν. Ὅθεν γραπτέον ἀμπλιθία καὶ ὄχι ἀμπλιθία.

3. Ὁ *Rohlf's* δίδει μόνον ἑνεργ. τύπον ἀμπλιθιάζ-ζω, ὁ *Morosi* μέσον ἀμπλιθιάζ-ζομαι, ὁ δὲ *Pellegrini* ἑνεργητικὸν καὶ μέσον, ὑπὸ τὴν αὐτὴν πάντοτε σημασίαν.

σημασίαν, δηλ. «μικρὸς λάκκος κατασκευαζόμενος ἐν τῇ παιδιᾷ τῆς γουρουνίσσας», χρησιμοποιεῖται ἐν Μεγαλουπόλει, Τριφυλία κ. ἄλλ. ἢ λέξις ἄλλοτος (ὁ), συνταχθεῖσα εἰς ἴδιον ἄρθρον καὶ χαρακτηρησθεῖσα ὡς «ἄγνωστου ἐτύμου. Πβ. ἀρός= κοιλότης βράχου». Προσεκτικῆ ὅμως μελέτη τῶν περιγραφῶν τοῦ παιγνίου «γουρούνα» ἢ «γουρουνίτσα» ἀποδεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις πρόκειται, σημασιολογικῶς καὶ ἐτυμολογικῶς, περὶ τῆς αὐτῆς λέξεως. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ παιγνίου εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ ἐκ τῶν παικτῶν φύλακος τῆς «γουρούνας» (=στρογγύλον τεμάχιον ξύλου συνήθως) νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ρόλου του. Πρὸς τοῦτο ἐπιζητεῖ ἢ νὰ εὕρη ἀφύλακτον ὀπὴν ἀνήκουσαν εἰς τινὰ τῶν ἄλλων παικτῶν ἢ νὰ ἐμβάλῃ τὴν «γουρούνα» εἰς τὴν ἐν τῷ κέντρῳ ὑπάρχουσαν μεγαλύτεραν πῶς ὀπὴν, ἐξ ἧς προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀπομακρύνουν οἱ ἄλλοι. Ἄλλ' ὅταν κατορθώσῃ τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δώσῃ τὸ παράγγελμα ἀλλαγῆ!, ὅποτε ὅλοι οἱ παῖκται ὑποχρεοῦνται νὰ ἀλλάξουν ὀπὰς τρέχοντες. Ἐὰν ἐπιτύχῃ κατὰ τὴν «ἀλλαγὴν» νὰ καταλάβῃ ὀπὴν τινὰ ἀδέσποτον, ἀπαλλάσσεται τοῦ ρόλου τοῦ φύλακος, τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνει ὁ εὐρεθεὶς τελικῶς ἄνευ ὀπῆς (αἱ ὀπαὶ εἶναι κατὰ μίαν ὀλιγώτεραι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παικτῶν).¹ Τὸ παράγγελμα λοιπὸν τῆς «ἀλλαγῆς» τῶν ὀπῶν ἐκφωνεῖται διὰ τοῦ ἀλλαγῆ! ἐν Γορτυνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τοῦ ἀλλαῆ! ἐν Αἰτωλίᾳ, Ἡπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τοῦ ἀρλαῆ! εἰς τινὰ χωρία τῆς Αἰτωλίας, διὰ τοῦ ἀλλαγος! ἐν ἔξῳ Μάνη (Πάνιτσα κ. ἄλλ.), διὰ τοῦ ἀλλαρος ἐν Μεγαλουπόλει καὶ Τριφυλίᾳ. Ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας εἶναι εὐνόητος. Τὸ παράγγελμα δίδεται, ὅταν ἡ «γουρούνα» εὐρίσκειται ἐντὸς τῆς κεντρικῆς ὀπῆς, δηλ. «ἔς τὴ γούβα τῆς ἀλλαγῆς» ἢ ἀπλούστερον «ἔς τὴν ἀλλαγῆ». Ἡ μεταβολὴ ἐξ ἄλλου τῆς λέξεως ἀλλα(γ)ῆ, ἐντόνως καὶ παρατεταμένως ἐκφωνουμένης, κατὰ τὴν πρώτην ἰδίαν συλλαβὴν, εἰς ἀρλαῆ καὶ ὁ μεταπλασμὸς αὐτῆς εἰς ἀρσενικὸν ἀλλαγος καὶ περαιτέρω εἰς ἀλλαρος ὀφείλονται εἰς «παιγνίδια» κυριολεκτικῶς τῆς παιδικῆς γλώσσης,² ἥτις δημιουργεῖ λέξεις ἢ τύπους λέξεων κατὰ συμφυρμούς καὶ ἀναλογίας ἰδιομόρφους, χωρὶς νὰ δεσμεύεται ἀπολύτως ὑπὸ τῆς σημασίας ἢ καὶ τῆς μορφῆς τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας χρησιμο-

1. Βλ. Δ. Λουκοπούλου, Ποῖα παιγνίδια παίζουν τὰ Ἑλληνόπουλα, 132 - 36.

2. Παρεμφερὲς παίγνιον παιζόμενον εἰς τὴν πόλιν τῶν Γαργαλιάνων, εἰς τὸ ὁποῖον τὴν κεντρικὴν ὀπὴν ἀντικαθιστᾷ κύκλος χαρασσόμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὀνομάζεται ἀλαλος (κατὰ πληροφориάν τοῦ γυμνασιάρχου κ. Λυριτζῆ), πιθανώτατα ἐκ τοῦ ἀλλαγος) ἀλλαρος) ἀλλαλος κατὰ τινὰ συμφυρμόν. Πάντως εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ γένους καὶ τὴν μετακίνησιν τοῦ τόνου συνετέλεσαν ἀσφαλῶς ἄλλα ὀνόματα παιγνίων γένους ἀρσενικοῦ (γάϊδαρος, καλόγερος, κρύφτακος, κλπ.), πιθανῶς δὲ καὶ συμφυρμὸς τις πρὸς τὸ ἐπιφώνημα ἀλα, συσχετισθὲν πρὸς τὸ παράγγελμα ἔνεκα τῆς ἐπακολουθούσης τοῦτο δρομαίας ἐξορμήσεως τῶν παικτῶν πρὸς κατάληψιν νέων θέσεων.

ποιεῖ. Τοῦτο θὰ ἴηκει νὰ σημειωθῆ εἰς τὸ ἄρθρον ἀλλαγὴ πρὸς ἐξήγησιν τῶν παιδικῶν παραλλαγῶν τῆς λέξεως. Οἱ τύποι ἀρλαῖη καὶ ἄλλαρος παραπεμπτικὰ μόνον λήμματα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτελέσουν.

4) Εἰς πολλὰς τῶν Κυκλάδων νήσων λέγονται *βαβουλάτι σῦκα* ἢ μονολεκτικῶς *βαβουλόσυκα* εἶδος σύκων στρογγύλων τὸ σχῆμα καὶ μικρῶν τὸ μέγεθος, *βαβουλάτη συκῆ* δὲ ἢ *βαβουλοσυκῆ* ἢ παράγουσα τὸ εἶδος τοῦτο τῶν καρπῶν συκῆ. Εἰς πολλὰ χωρία τῆς Εὐβοίας ἐξ ἄλλου ὀνομάζονται *βάβουλες ἔλαιες* εἶδος ἐλαιῶν, μεγέθους μεγαλύτερου τοῦ συνήθους, σαρκωδῶν καὶ καταλλήλων. διὰ τοῦτο μόνον πρὸς «πάστωμα», *βάβουλες ἔλαιες* δ' ὡσαύτως τὰ δένδρα, ἅτινα παράγουν τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐλαιῶν. Εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν συνετάχθη τὸ ἐπίθετον *βαβουλάτος*, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *βαβούλι* καὶ τῆς καταλ. - *ἄτος*», ὑπὸ τὴν σημασίαν «ὁ ὅμοιος πρὸς *βαβούλι*, ἴτοι τὸν κάλυκα τοῦ βάμβακος». Κατεχωρίσθη ἐπίσης τὸ οὐσ. *βαβουλοσυκῆ*, παραγόμενον «ἐκ τῶν οὐσ. *βαβούλι* καὶ *συκῆ*» καὶ σημαῖνον «*συκῆ βαβουλάτη*», ἐν συνεχείᾳ δὲ τὸ οὐσ. *βαβουλόσυκο*, παραγόμενον «ἐκ τῶν οὐσ. *βαβούλι* καὶ *σῦκο*» καὶ ἐρμηνευόμενον ὡς «*σῦκο βαβουλάτο*». Τὸ ἐπίθ. *βάβουλη* τῆς Εὐβοίας δὲν συνετάχθη,¹ ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀποθησαυρισθῆ κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς σειρᾶς. Ἄλλ' εἰς τὸν ἐπόμενον τόμον συνετάχθη τὸ ἐπίθ. *βουβαλάτος*, ἐκ Βόλου μαρτυρούμενον, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογεῖται «ἐκ τοῦ οὐσ. *βουβάλι* ἢ *βούβαλος* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. - *ἄτος*» καὶ σημαίνει «*εὐμεγέθης, χονδρός, ἐπὶ εἶδους ἐλαιῶν*». Περαιτέρω δὲ κατεχωρίσθη τὸ οὐσ. *βουβαλοσυκῆ* ἐκ Μεσσηνίας, Ἀρκαδίας, κλπ., παραγόμενον «ἐκ τοῦ οὐσ. *βουβαλόσυκο* καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. - *ῆ*» καὶ σημαῖνον «*ἢ συκῆ ἢ παράγουσα τὰ *βουβαλόσυκα**», ἐν συνεχείᾳ δὲ τὸ οὐσ. *βουβαλόσυκο*, ἐτυμολογούμενον «ἐκ τῶν οὐσ. *βουβάλι* ἢ *βούβαλος* καὶ *σῦκο*» καὶ ἐρμηνευόμενον ὡς «*ποικιλία σύκου εὐμεγέθους ὠριμαζόντος περὶ τὸ τέλος Αὐγούστου*». Νομίζω, ὅτι ὄχι μόνον ἡ *βουβαλάτη* «*ἐλαγὰ*» εἶναι ἀπλῶς ἢ *βαβουλάτη* ἢ *βάβουλη* «*ἐλαγὰ*», ἀλλὰ καὶ ἡ *βουβαλοσυκῆ* καὶ τὰ *βουβαλόσυκα* εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὴν *βαβουλοσυκῆ* καὶ τὰ *βαβουλόσυκα*. Τὸ *βουβάλι*

1. Τύπος ἀρσενικοῦ *βάβουλος* δὲν μαρτυρεῖται. Δὲν εἶναι διὰ τοῦτο βέβαιον, ὑποθέτω, ἂν ὁ τύπος *βάβουλη*, εἶναι θηλ. τοῦ **βάβουλος* ἢ ἀποτελῆ συγκεκριμένην μορφήν τοῦ συνθέτου *βαβουλοελαγὰ* (*βαβούλι* + *ἐλαγὰ*), προελθοῦσαν ἐκ τάσεως πρὸς ἀπλολογίαν καὶ διαλύσεως τοῦ συνθέτου εἰς τὰ στοιχεῖα του (βλ. Γ. Χατζιδ., Γεν. Γλωσσ., 256,57). Προσθέτω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅτι τὸ ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας *βαβομηλεγὰ* = *φασκομηλεγὰ* ἀποτελεῖ ἀπλοποιημένην μορφήν τοῦ ἀκεραίου **βαβουλομηλεγὰ*, σχηματισθέντος ἐκ συνθέσεως τῶν οὐσ. *βαβούλι* καὶ *μηλεγὰ* καὶ οὐχὶ «ἐκ συμφύρσεως τῶν οὐσ. *βάβω* καὶ *φασκομηλεγὰ*», ὡς διδάσκεται εἰς τὸ ἄρθρον *βαβομηλεγὰ* τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἡ *φασκομηλεγὰ* φέρει τῷ ὄντι «*βαβούλια*», μικροὺς δηλ. καρποφόρους κάλυκας, ἐνῶ συμφυρμὸς τοῦ *φασκομηλεγὰ* πρὸς τὸ *βάβω* = *μαῖα* (ἐν Κερκύρᾳ) δυσκόλως δύναται νὰ δικαιολογηθῆ.

ἀντικατέστησε τὸ *βαβούλι* ἐκ τῶν ὑστέρων, κατ' ἀντιμετάθεσιν ἢ καὶ συμφυρμόν.

5) Ἐν Θράκη καὶ Σύμη «εἶδος σκάφης εἰς τὴν ὁποίαν ζυμώνουν ἄρτους» ὀνομάζεται *βάβανος* (ὀ). Ἡ λέξις συνετάχθη εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην εἰς ἴδιον λῆμμα χαρακτηρισθὲν ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου». Ἀλλ' ὑπὸ τὸ λῆμμα *γάβανο* (τὸ) κατεχωρίσθη ἐκ νέου τύπος *βάβανος*, ὡς ἰδιωματικὴ ἐκ Σύμης παραλλαγή τοῦ ἄρσενικοῦ *γάβανος* καὶ ὑπὸ τὴν σημασίαν «σκάφη ζυμώματος», πιστουμένην ἐκ Θράκης καὶ Σύμης. Ἡ δευτέρα αὕτη τοποθέτησις τῆς λέξεως εἶναι ἀσφαλῶς ἢ ὀρθή.¹

6) Ἐπὸ τὸ λῆμμα *βέτσι* (τὸ) τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, πιστούμενον ἐκ Κύθνου καὶ Σεριφου καὶ θεωρούμενον «ἀγνώστου ἐτύμου», κατεχωρίσθη καὶ τύπος *βέντζι*, ἐκ Κουρουνίου Κύμης μαρτυρούμενος, ὑπὸ τὴν σημασίαν «κλάδος ἰτέας ἢ ἄλλου φυτοῦ χρήσιμος εἰς τὴν καλαθοπλεκτικὴν». Ὁ αὐτὸς τύπος *βέντζι* (τό), ἐκ Κουρουνίου ὡσαύτως μόνον πιστούμενος, συνετάχθη ὀλίγον κατωτέρω εἰς ἴδιον λῆμμα, παραγόμενον «ἐκ τοῦ οὖσ. *βέντζα*» καὶ σημαῖνον «κλάδος τοῦ φυτοῦ *βέντζα* χρησιμεύων εἰς πλέξιμον καλαθίων». Ἡ δευτέρα αὕτη κατάταξις εὐρίσκειται ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἀποδίδει ὅμως ταύτην ἐπακριβῶς. Τὸ οὖσ. *βέντζι* δὲν παράγεται «ἐκ τοῦ οὖσ. *βέντζα*», οὔτε τοῦτο βεβαίως προέρχεται «ἐκ τοῦ Ἀγγλ. *venetian sumach*», ὡς διδάσκεται εἰς τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Ἀμφότερα προέρχονται ἐκ τοῦ Ἑνετ. *venchio* ἢ *venčo* (πληθ. *venchi* ἢ *venci*), τὸ ὁποῖον σημαίνει «εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν καλαθοποιῶν, δενδρύλλιον, εἶδος ἰτέας, ἐκ τῶν κλάδων τοῦ ὁποίου, καλουμένων ὡσαύτως *venci*, κατασκευάζονται κάλαθοι, κάνιστρα, πλεκτὰ δίκτυα, κλωβία καὶ τὰ ὅμοια». ² Ἡ λέξις εἰσήχθη ἐνιαχοῦ μὲν τοῦ Ἑλληνισμοῦ (π. χάριν, εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν περιφέρειαν Κύμης) ὑπὸ τὴν σημασίαν «*βέργα*, κλάδος ἰτέας, λύγου, κλπ. κατάλληλος εἰς τὴν καλαθοπλεκτικὴν», ἀλλαχοῦ δὲ (ὡς ἐν Β. Εὐβοίᾳ, Φθιώτιδι καὶ Κυνουρίᾳ) ὑπὸ τὴν σημασίαν «εἶδος δενδρυλλίου, οὔτινος οἱ κλάδοι χρησιμοποιοῦνται ἰδιαίτερος εἰς τὴν καλαθοπλεκτικὴν». ³ Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἐσχηματίσθη τὸ οὖδ. *βέντζι*, ἐκ τοῦ πληθ. *venci* ἀσφαλῶς (τὸ *βέντζι*), δηλοῦντος τοὺς κλάδους τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸ θηλ. *βέντζα*, ἐκ τοῦ ἐνικ. *venčo*, δηλοῦντος τὸ φυτόν, μεταπλασθέντος δὲ κατ' ἀναλογίαν πρὸς

1. Περὶ τῆς μεταβολῆς γ > β εἰς τὰ ἰδιώματα τῆς περιοχῆς, βλ. Χ. Παντελίδου, Φωνητ. τῶν ἰδιωμ. Δωδεκανήσου κλπ., 36/37. Κ. Dielerich, Spr. d. südl. Sporaden, 55.

2. Μεταφράζω κατὰ λέξιν τὸ ἐρμῆνευμα, ὅπερ δίδεται εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἑνετικῆς τοῦ G. Boerio, ἐν λ. *venchio*. (Βλ. ὡσαύτως Meyer - Lüblke, Roman. Etym. Wörterb., ἐν λ. *vinculum*).

3. Τὸ φυτόν ροῦς ὁ κότινος, τὸ ἀλλαχοῦ *χρυσόξυλο* (βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *βέντζα*).

ἄλλα θηλ. ὀνόματα φυτῶν καὶ θάμνων.¹ Ὅθεν ὑπὸ τὸ λῆμμα βέντζι πρέπει νὰ καταχωρισθῆ καὶ ὁ ἐκ Κυκλάδων τύπος βέζι,² ὑπὸ λῆμμα δὲ βεντζεά (ἐκ τοῦ βέντζι κατὰ τὰ εἰς -εά ὀνόματα φυτῶν) ὁ ἐκ Κέας τύπος βεζεά, σημαίνων «τὸ φυτὸν ἰτέα», ὅστις ἐσφαλμένως κατεχωρίσθη ὑπὸ τὸ λῆμμα βεζιά.³

7) Ἐν Σκύρῳ βότα (ἦ) σημαίνει ἄφ' ἑνὸς μὲν «ἡ τεχνητὴ πτυχὴ τῶν γυναικείων φορεμάτων», ἄφ' ἑτέρου δὲ «εἰῶδες ἄνθος, τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται ὡς κόσμημα εἰς τὴν ζώνην, τὸ στηθος ἢ τὸ οὔς». Ἡ λέξις κατεχωρίσθη εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν ὑπὸ τὰς σημασίας ταύτας δις: κατ' ἀρχὰς ὑπὸ μορφὴν βόττα, ὡς ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ κοινοῦ βόλτα, ἔπειτα δὲ ὑπὸ μορφὴν βότα εἰς ἴδιον λῆμμα χαρακτηρισθὲν ὡς «ἄγνώστου ἐτύμου». Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι ἐν Σκύρῳ ἄλλο εἶναι τὸ βόλτα = στροφή, περιστροφή, καὶ ἄλλο τὸ βότα, χρησιμοποιούμενον μόνον ὑπὸ τὰς μνημονευθείσας δύο σημασίας. Ἡ βότα ἐσήμαινε κατὰ τοὺς ὑστέρους Βυζαντινοὺς χρόνους ὅ,τι καὶ τὸ *vota* τοῦ ἐσχάτου Λατινισμοῦ, δηλ. «ἄψις, τόξον οἰκοδομήματος, θόλος».⁴ Ἐξέλιξιν τῆς σημασίας ταύτης ἀποτελεῖ, νομίζω, τὸ

1. Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὅτι δὲν παράγεται δηλ. τὸ βέντζι «ἐκ τοῦ βέντζα», οὔτε τοῦτο ἐξ ἐκείνου, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ βέντζα, ὄνομα φυτοῦ, εἶναι ἄγνωστον ἐκεῖ ἔνθα ὀμιλεῖται τὸ οὐδ. βέντζι (εἰς τὴν περιφέρειαν Κύμης τὸ φυτόν, τὸ ὁποῖον δίδει τὰ βέντζια, ἢ ἐν Β. Εὐβοίᾳ βέντζα δηλ., λέγεται θάμνα, διὰ τὰς χρωστικὰς αὐτοῦ ιδιότητας), ὅπως τὸ βέντζι = κλάδος ἰτέας, κλπ. εἶναι ἄγνωστον ἐκεῖ ἔνθα λέγεται τὸ βέντζα.

2. Περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ φθόγγου -ντζ- εἰς -τζ- εἰς τὰ ιδιώματα τῶν Κυκλάδων, βλ. *K. Dieterich*, *Spr. d. südl. Sporaden*, 58/59. *Γ. Χατζιδ.*, *MNE* 2, 426/27.

3. Τὸ οὐσ. βεζιά (ἦ), ἐξ Ἑπείρου καὶ Πελοποννήσου μαρτυρούμενον, εἶναι ἀσφαλῶς ἄσχετον πρὸς τὸ βέζι - βεζιά τῶν Κυκλάδων, ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς σημασίας καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ μεταβολὴ ντζ - τζ) ζ εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰ ἐν λόγῳ ιδιώματα. Νομίζω, ὅτι τὸ βεζιά τοῦτο (= κουφοξυλεά) εἶναι τὸ ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Στερ. Ἑλλάδι συνών. ἀβιζεά, τὸ ἀλλαχοῦ βουζεά, ἤδη Βυζαντινὸν βουζεά καὶ βουζία (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. βουζεά. Πβ. καὶ τὸ συνών. σλαβ. *boza*: *Berneker*, *Slav. Etymol. Wörterb.*, 111). Εἰς τοῦτο ἀνήκει ἀσφαλῶς καὶ τὸ ἐξ Αἰτωλίας ἀγουζά, ὀρθότερον δὲ ἀγ'ζεά, καταχωρισθὲν ἄφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ λῆμμα ἀγουζά, ὡς «ἄγνώστου ἐτύμου», ἄφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ λῆμμα βουζεά. Εἰς τὴν ἰδίαν ρίζαν ἀνήκει καὶ ἡ λ. βεζελιά (= κρεατοελαιά) τοῦ λεξ. Δημητράκου, ἣτις συνετάχθη εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξ. ὑπὸ λῆμμα βεζελαιά, ἐπειδὴ ἐνομίσθη σύνθετος «ἐκ τῶν οὐσ. βεζιά καὶ ελαιά», ἐνῶ ἀποτελεῖ ἰδιωματικὸν τύπον τοῦ βουζυλεά (βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ.), συνων. πρὸς τὸ βουζεά. (Ἡ «κρεατοελαιά» τοῦ προσώπου ὀνομάσθη βουζυλεά) βεζελεά, ἐνεκα τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸν καρπὸν τῆς «βουζυλεᾶς»). Ταῦτα βεβαίως, ἐφ' ὅσον ἡ ἐξ Αἰγιαλείας σημασία «λωρίς δέρματος» τοῦ βεζιά προῆλθε κατ' ἐξέλιξιν ἐκ τῆς σημασίας «βέργα κουφοξυλεᾶς κατάλληλος εἰς διαφόρους χρήσεις». Ἄλλως, πρόκειται περὶ συγχύσεως δύο λέξεων διαφόρου ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς.

4. Βλ. *Du Cange*, *Gloss. med. Graecit.*, ἐν λ. βότα καὶ *Gloss. med. Latinit.*, ἐν λ. *vota*. (Κατ' ἀκολουθίαν, τὸ ἐν ἄρθρῳ βόλτα τοῦ Ἱστορ. Λεξ. λεγόμενον, ὅτι δηλ. ὁ τύπος βόττα = τόξον οἰκοδομήματος, θόλος, κλπ. προέρχεται ἐκ τοῦ *volla*, ἰδιωματικοῦ τύπου τοῦ κοινοῦ Ἱταλ. *volla*, δὲν εἶναι ἀληθές. Οὔτε καὶ ἡ γνώμη τοῦ *Σ. Μενάρδου* περὶ «Γαλλικῆς» κατα-

Σκύριον βότα = πτυχή τῆς γυναικείας ἐσθῆτος, κατ' ἀνάγκην δὲ καὶ τὸ βότα = ἄνθος προσαρμοζόμενον εἰς τὴν ζώνην, κλπ., μολονότι ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις φαίνεται δυσνόητος καὶ δυσεξήγητος.¹ Πιστεύω ὅμως ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λέξεως. Ἡ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ὑπόθεσις, ἡ σκέψις δηλαδή ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς μικρᾶς νήσου διεσώθησαν ἐξ ἀπλῆς συμπτώσεως δύο ὁμώνυμα διαφόρου ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς πρὸς δήλωσιν διακοσμητικῆς λεπτομερείας τῆς ἐγχωρίου στολῆς, τυγχάνει ἐξ ἴσου, ἂν μὴ περισσότερον, δυσεξήγητος καὶ σχεδὸν ἀπίθανος. Ἡ διαφοροποιήσις τῆς σημασίας ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ λέξις, δηλοῦσα κατ' ἀρχὰς ὠρισμένον εἶδος διακοσμήσεως τῆς γυναικείας ἐσθῆτος, ἐχρησιμοποιήθη βραδύτερον πρὸς δήλωσιν ἀντιστοίχου διακοσμήσεως τῆς ἀνδρικῆς περιβολῆς.² Ἐὰν δὲν σφάλλωμαι λοιπόν, τὸ Σκύριον βότα πρέπει νὰ διαγραφῆ ἐκ τοῦ ἄρθρου βόλτα καὶ νὰ καταχωρισθῆ εἰς τὸ ἄρθρον βότα μετὰ τῶν ἄλλων ἰδιωματικῶν σημασιῶν τῆς λέξεως.³

γωγῆς τῆς λέξεως εὐσταθεῖ βεβαίως: Ἀθηνᾶ 12, 1900, 374).

1. Ἀπόδειξιν τούτου παρέχει ἡ ἐν ἄρθρῳ βόλτα ἀπόπειρα ἐτυμολογικῆς ἐξηγήσεως, καθ' ἣν «ἡ λ. παλαιότερον θὰ ἐδήλωνε κόσμημα ἔχον βόλτας, δηλ. σπειροειδές». Ἀλλ' ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς «σπείρας τοῦ κοιλίου» (τῆς περιστροφικῆς δηλ. ἐγκοπῆς ἣν φέρει ἡ σιδηρᾶ ἢ ξυλίνη «βίδα») εἰς τὴν τοῦ «ἄνθους ὅπερ προσαρμόζεται ὡς κόσμημα εἰς τὴν ζώνην, κλπ.» ἢ τὴν τῆς «πτυχῆς τοῦ γυναικείου φουστάνιου» φαίνεται ἐντελῶς ἀπίθανος. Ἐκτὸς αὐτοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅτι οἱ Σκύριοι κατὰ παράδοξον τρόπον λέγουσιν μὲν «ἡ βίδα ἔχει βόλτες», ἀλλὰ «βάζω βόττα ἔς τὸ φτί» ἢ «τὸ φουστάνι ἔχει βόττες» καὶ ὄχι «βόλτες» ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς αὐτῆς λέξεως, καὶ ὅπως πρᾶγματι λέγουσιν οἱ Σκοπελίται, π. χάριν (βλ. Ἀγγ. Χατζημιχάλη, Ἑλλ. Ἐθν. Ἐνδυμασίαι II, 21). Ἀποκλείεται ἐξ ἄλλου ἡ ὑπόθεσις τῆς προελεύσεως τῆς λέξεως ἐκ περιφερείας ἐνθα ἐπιχωριάζει ὁ τύπος βόττα ἀντὶ βόλτα, διότι οὐδαμῶς τὸ βόττα τοῦτο σημαίνει «πτυχή τῆς γυναικείας ἐσθῆτος». Νομίζω διὰ ταῦτα ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς σημασίας προῆλθεν ἐκ τινος ὁμοιότητος τοῦ σχήματος τῶν τόξων, ἅτινα σχηματίζονται ἄνωθεν τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων τῶν νησιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς οἰκιῶν, πρὸς τὰς πτυχὰς τῆς ἐγχωρίου γυναικείας ἐσθῆτος, ἐντεῦθεν δὲ μετεφέρθη καὶ εἰς τὸ ἄνθινον κόσμημα τῆς περιβολῆς τῶν νέων, δι' ὃν λόγον ἐκθέτω ἐν συνεχείᾳ. Ἡ κατ' ἀντίστροφον σειρὰν μεταφορὰ τῆς σημασίας δὲν δικαιολογεῖται, κατὰ τὴν γνώμην μου.

2. Ἐκ τῶν λαϊκῶν διστίχων εἰς τὰ ὅποια ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν δευτέραν ταύτην σημασίαν συνάγεται ὅτι τὸ ἄνθος φορεῖται ὑπὸ τῶν νέων ἐν εἴδει «βότας», ἀντὶ τῆς «βότας» τοῦ γυναικείου φορέματος (πάρ' τα, τοῦ λέει, ἀδελφέ, γὰρ νὰ τὰ βάλῃς βότα: ἐνν. τὰ ἄνθη· βάλε βότα μελικάρι, νὰ σὲ λένε παλληκάρι. κλπ.). Ἐπειδὴ δηλ. «ἡ βότα» ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν κόσμημα τῆς γυναικείας περιβολῆς, ὠνομάσθη κατ' ἀναλογίαν «βότα» τὸ ἄνθος τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ διακοσμητικὸν συμπλήρωμα τῆς στολῆς τῶν νέων, τὸ ὁποῖον φορεῖται «γὰρ βότα», εἰς ἀντιστάθμισμα τρόπον τινὰ τῆς γυναικείας «βότας». Οὕτω, ἐκ τῆς φρ. «ἐφόρσε ἢ ἔβαλε τριαντάφυλλο γὰρ βότα» ἦτο εὐκόλον νὰ λεχθῆ «ἔβαλε μὲν βότα» ἢ καὶ «μυρρίζει τὴ βότα».

3. Νομίζω ὅτι ἡ εἰς κοινὸν ἄρθρον σύνταξις τοῦ βόλτα = στροφή, τοῦ βότα = ἄψις,

8) Κατὰ τὰ ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῶ λεγόμενα, *βροχαλίθρα* (ἦ) λέγεται ἐν Ἠπειρῷ καὶ Εὐρυτανίᾳ «σαύρα πρασίνη ἐξερχομένη ἐκ τῆς γῆς καθὼς πιστεύει ὁ λαὸς ἐν καιρῷ βροχῆς». Τὸ αὐτὸ ἐρπετὸν ὀνομάζεται *βροχαλίδα* (ἦ) ἐν Αἰτωλίᾳ, ἐν Ἠπειρῷ δὲ καὶ ἀλλαχοῦ καλεῖται *βροχαλίδα* (ἦ) «εἶδος σαύρας μὲ δέρμα μελανοξανθόστικτον». Τὰ δύο πρῶτα ὀνόματα θεωροῦνται παραγόμενα «ἐκ τοῦ οὖσ. *βροχάλα*» (διὰ «τῆς καταλ. - ἦθρα» τὸ πρῶτον, διὰ «τῆς καταλ. - ἶδα» τὸ δεύτερον), ἐνῶ τὸ τελευταῖον χαρακτηρίζεται ὡς «ἀγνώστου ἐτύμου». Πιστεύω ἀντιθέτως ὅτι καὶ τὸ *βροχαλίδα* εἶναι τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς, ἀποτελεῖ δὲ παραλλαγὴν τοῦ συνωνύμου *βροχαλίδα*, ἐξ οὗ προέκυψε κατὰ προληπτικὴν ἀφομοίωσιν ἢ, μᾶλλον, κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *βράχος*.¹ Ὅθεν τὸ ἄρθρον *βροχαλίδα* εἶναι περιττόν.²

9) Κλείω τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς μὲ μίαν περίπτωσιν ἰδιαίτερος περίπλοκον. Ὁ ἀπρόσεκτος καὶ ἐπιπόλαιος, ὁ ὁμιλῶν ἢ ἐνεργῶν ἄνευ προσοχῆς, τάξεως καὶ συνεπείας, ὁ ἐξημμένος καὶ μωρολόγος, ὁ ἄτακτος καὶ ἀκατάστατος, λέγεται *ἀναφάνταλος* εἰς τινα χωρία τῆς Κυνουρίας (Βούρβουρα, κ. ἄλλ.), τῆς Β. Εὐβοίας (Ψαχνά, Πολιτικά, κ. ἄλλ.) καὶ τὴν νῆσον Σκιάθου, *ἀναφάνταλους* εἰς ἄλλα χωρία τῆς Β. Εὐβοίας (Ἁγία Ἄννα, Ἄκρες, κ. ἄλλ.) καὶ *ἀγφάνταλους* εἰς ἄλλα (Στρόπωνες, Μετόχι, κ. ἄλλ.), ὡς καὶ εἰς χωρία τῆς Σάμου (Καρλόβασι, κ. ἄλλ.), *ἀλαφάνταλους* δὲ εἰς Αἰτωλίαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Δ. Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὁ ἀείμνηστος Γ. Χατζιδάκις, ὅστις εἶχεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν ἐξ Αἰτωλίας τύπον ὑπὸ τὴν ἀμάρτυρον ἄλλοθεν μορφήν *ἀλοφάνταλος*, ἐθεώρει τὸ ἐπίθετον παραχθὲν «ἐκ τοῦ ἄλλος ἀντ' ἄλλου + φαντὸς φαίνομαι» καὶ ἔγραφε κατὰ συνέ-

τόξον, καὶ τοῦ οὐδ. *βόλτο* = ἀψίς, θολοειδὲς οἰκοδόμημα, εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἐφ' ὅσον τὸ *βόλτα* προέρχεται «ἐκ τοῦ Ἱταλ. *volta*», τὸ *βότα* «ἐκ τοῦ μεσν. *βότα*» καὶ τὸ *βόλτο* «ἐκ τοῦ Ἱταλ. *volto*». (Δὲν συντάσσονται εἰς κοινὸν ἄρθρον, π. χίριν, τὰ Γαλλ. *volte* καὶ *voûte*, ἀκριβῶς ἀνάλογα). Ἀλλὰ καὶ σημασιολογικὴ σύγχυσις προκαλεῖται ἐντεῦθεν. Ὁ ἀναγνώστης δὲν δύναται νὰ διακρίνη ἐὰν εἰς τὰ ιδιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖται τὸ *βότα* ἢ τὸ *βόλτο* - *βόττο*, λέγεται παραλλήλως καὶ τὸ *βόλτα*, ἢ ἐὰν ἢ α ἢ β σημασία ἀναφέρεται εἰς τὸν τύπον *βόλτα* ἢ *βότα* ἢ *βόλτο* τοῦ λήμματος. Πρέπει λοιπὸν νὰ χωρισθῇ τὸ κοινὸν *βόλτα* καὶ ἐνιαχοῦ *βόττα* = στροφή, καμπή, κλπ., ἀπὸ τὰ ιδιωματικά *βότα* καὶ *βόλτο*.

1. Ἡ παρετυμολογία εἶναι εὐνόητος, δεδομένου ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ *βροχαλίδα* δὲν εἶναι σαφῆς πάντοτε εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας τὴν λέξιν, ἢ πλειονότης τῶν ὁποίων ἀγνοεῖ τὴν πρόληψιν περὶ σχέσεως μεταξὺ βροχῆς καὶ σαύρας, γνωρίζει ὅμως ὅτι οἱ λίθοι καὶ οἱ βράχοι ἀποτελοῦν τὸ σύνθητες καταφύγιον τῶν σαυρῶν.

2. Σημειῶνω, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὅτι καὶ τὸ ἄρθρον *βουλίτης* (ὀ) τυγχάνει ἐξ ὀλοκλήρου περιττόν καὶ ὀβελιστέον, δεδομένου ὅτι ἡ λέξις συνετάχθη ὀλίγον κατωτέρω ὑπὸ τὴν ὀρθὴν μορφήν *βουελίτης* καὶ τὴν ὀρθὴν ἐτυμολογίαν. Εἰς ἀναγνωστικὸν ὡσαύτως λάθος ὀφείλεται καὶ τὸ ἄρθρ. *γάντζι* (τό), ἀντὶ *γόντζι* (τό), καὶ πρέπει νὰ διαγραφῇ. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὸ λῆμμα *γαντζι* (τό) = κνήμη, σκέλος, δημιουργηθὲν ἐξ ἐσφαλμένης ἐτυμολογίας τοῦ ρ. *ἀπογαντζίζω*.

πειαν *ἀλλοφάνταλος*.¹ Τὴν ἐκ τοιοῦτου συμφυρομοῦ παραγωγὴν ἀπέκρουσεν ὁ καθηγητὴς Β. Φάβης, ὅστις ἐγνώριζε μὲν καὶ τὸν ἐκ Βουρβούρων τύπον *ἀναφάνταλος*, ἐνόμιζεν ὅμως ὅτι οὗτος προῆλθεν ἐκ τοῦ *ἀλαφάνταλος*, τὸν ὁποῖον ἀνήγαγεν εἰς ἀρχικὸν **ἀλαλάφαντος*, σύνθετον ἐκ τῶν ἐπιθ. *ἀλαλος* καὶ *ἄφαντος*.² Ἀντιθέτως εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν οἱ ἰδιωματικοὶ τύποι *ἀναφάνταλος* καὶ *ἀλαφάνταλος* συνεδυσσθησαν πρὸς τοὺς ἐπίσης ἰδιωματικούς καὶ συνωνύμους *ἀντάλλαβους* (Ἄρτοτινα, Αἰτωλία, Ζαγορά, Πορταριά), *ἀλλάνταβος* (Πωγώνιον), *ἀλλάνταβους* (Αἰτωλία, Ἄρτοτινα, Κλώνιον), *ῥάνταβους* (Κλώνιον), *ῥανταβός* (Γορτυνία, κ. ἄλλ.). ἔθεωρήθησαν δὲ προσελθόντες καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ «τὸ μεταγν. ἐπίθ. *ἀντάλλαγος*». Κατ' ἀκολουθίαν, κατεχωρίσθησαν ὅλοι ὑπὸ τὸ ἀμάρτυρον λῆμμα *ἀντάλλαγος*, κατὰ λόγον τῆς μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας ἀπὸ τούτου φωνητικῆς ἐξαλλοιώσεως ἐκάστου, ὡς ἐξῆς: *ἀντάλλαγος* – *ἀντάλλαβους* – *ἀλλάνταβος* – *ἀλλάνταβους* – *ἀναφάνταλλος* – *ἀλαφάνταλλος* – *ῥάνταβους* – *ῥανταβός*. Τοῦτο δέ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξηγήσεως διὰ τὴν υἰοθετηθεῖσαν ἔτυμολογίαν ἢ τὰς ἐξ αὐτῆς γεννωμένας ποικίλας ἀπορίας.³ Αἱ ἀπορίαι ἐν τούτοις ἀνακύπτουν αὐτομάτως καὶ δὲν εἶναι μικραὶ ἢ ἀσήμαντοι, ὥστε νὰ μείνουν ἀπαρατήρητοι.

Τὸ ἐπίθετον *ἀντάλλαγος* σημαίνει, κατὰ τὴν παρὰ Σουίδα διασωθεῖσαν ἐρμηνείαν καὶ τὰ εἰς πίστῳσιν ταύτης προσαγόμενα παραδείγματα ἐκ τοῦ Μενάνδρου, «τὸν ἀντὶ ἐτέρου ἠλλαγμένον», τὸν ὑποκατασταθέντα δηλαδὴ εἰς τὴν θέσιν ἄλλου. Εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν παρατίθεται ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ λεξικογράφου, ἀλλὰ δὲν διασαφεῖται πῶς ἐξ αὐτῆς προῆλθεν ἡ σημερινὴ σημασία «ὁ ἔχων οἰονδήποτε σωματικὸν ἐλάττωμα», ἣτις κατεχωρίσθη πρώτη, ἐπειδὴ ἐθεωρήθη προφανῶς ἢ πλησιεστέρα πρὸς τὴν ἀρχικὴν, ἢ ἄλλη τις τῶν σημασιῶν «ἀνισύρροπος, δύστροπος, ἀπρόσεκτος», αἱ ὁποῖαι παρατίθενται ἐν συνεχείᾳ.⁴ Ἡ μεταβολὴ τῆς

1. Βλ. Ἄθηνᾶ 29 (1917), 212.

2. Βλ. Λεξικογρ. Δελτ. 2 (1940), 119. 5 (1950), 87: ἐκ τοῦ **ἀλαλάφαντος* «διὰ μεταθέσεως τῆς συλλαβῆς *αλ* προέκυψεν ὁ τύπος *ἀλαφάνταλος*», ἐκ τούτου δὲ «εἴτε διὰ περιετυμολογίας πρὸς τὴν πρόθεσιν *ἀνά* εἴτε μᾶλλον κατ' ἀνομοίωσιν» ὁ τύπος *ἀναφάνταλος* (πβ. κατωτ., σελ. 55 ὑποσ. 2).

3. Μία τούτων, οὐχὶ δὲ ἡ ὀλιγώτερον εὐλόγος, εἶναι τεχνικῆς φύσεως: πῶς ὁ ὁμιλῶν τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τύπον τοῦ ἐπιθέτου θὰ σκεφθῆ νὰ ἀναζητήσῃ τοῦτον ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἀντάλλαγος* τοῦ Λεξικοῦ ἢ τὸ ἐπίρρ. *ἀναφάνταλα* καὶ *ἀλλάνταβα* ὑπὸ τὸ *ἀντάλλαγα* ἢ τὸ ρ. *ἀναφανταλιάζω* ὑπὸ τὸ *ἀνταλλαγιάζω*, ἐφ' ὅσον οὐδὲν παραπεμπτικὸν λῆμμα βοηθεῖ εἰς τοῦτο;

4. Πρόσθετον ἀπόδειξιν τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας πράγματι παρουσιάζει ὁ ἔτυμολογικὸς καθορισμὸς τῶν ἰδιωματικῶν τύπων τοῦ ἐπιθέτου, ἀποτελεῖ ἡ ἀρχικῶς σημειωθείσα τάλαντευσις ὡς πρὸς τὴν ἀναγωγὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἐπίθ. *ἀντάλλαγος* ἢ τὸ περίπου συνώνυμον *ἀνταλλος*. Οὕτω, εἰς τὸ ἄρθρ. *ἀκατάστατος*, συνώνυμον τοῦ *ἀναφάνταλος*, *ἀντάλλαβος*, κλπ., ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται εἰς τὸ λῆμμα *ἀνταλλος*. Μετὰ τὸν ὀριστικὸν ὅμως προσανατολισμὸν πρὸς τὸ *ἀντάλλαγος*, ἡ πεπλανημένη παραπομπὴ διορθοῦται ἐν λ. *ἀνταλλος* ὡς ἐξῆς: «*ἀνταλλος*

σημασίας τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μενάνδρου εἰς τὴν ἰδικὴν μας δὲν θὰ ἀπετέλει βεβαίως τὸ μοναδικόν τι ἢ παράδοξον, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ σημασίας δυναμένης νὰ συσχετισθῆ κατὰ τινα τρόπον ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐποχῆς εἰς τὴν ἄλλην, ἢ ἐὰν ὑπῆρχον ἐνδείξεις ἐνδιαμέσου χρήσεως τοῦ ἐπιθέτου ὑπὸ σημασίαν δυναμένην νὰ δικαιολογήσῃ τὴν μεταφορὰν ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ σημασίας εἰς τὴν σημερινήν.¹ Οὕτε τὸ ἐν ὅμως οὕτε τὸ ἄλλο συμβαίνει. Ὑπάρχουν δ' ἐπὶ πλέον ἀναμφισβήτητα δεδομένα μαρτυροῦντα περὶ τοῦ ἀντιθέτου. Οὕτω, ἐν Ἡλείῳ (Ζαγόρ., κ. ἄλλ.) καὶ Κερκύρα χρησιμοποιεῖται τὸ ἐπίθ. ἀντικατάλλαγος (καὶ ἐπίρρ. ἀντικατάλλαγα) ὑπὸ τὴν σημασίαν «ὁ κατ' ἐναλλαγὴν φερόμενος ἢ τοποθετούμενος, ὁ κατ' ἀντίστροφον φορὰν ἐναλλασσόμενος».² Εἶναι λοιπὸν δύσκολον νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι τὸ μὲν ἀντικατάλλαγος διετήρησε τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν καὶ σημασίαν,³ ἐνῶ εἰς τὴν αὐτὴν ἢ γειτονικὴν περιφέρειαν τὸ παραπλήσιον ἀντάλλαγος μετεβλήθη ριζικῶς κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὴν σημασίαν. Ἐν Κυνουρίᾳ ἐξ ἄλλου, Γορτυνίᾳ, Αἰτωλίᾳ, Θεσσαλίᾳ, Σάμῳ καὶ Β. Εὐβοίᾳ χρησιμοποιοῦνται τὰ οὗσ. ἀλλαγὴ (ἢ ἀλλαῆ) καὶ ἀνταλλαγὴ (ἢ ἀνταλλαῆ), ὡς καὶ τὸ ἐπίθ. ἀνάλλαγος (ἢ

ἐπίθ. ἐγράφη ὡς συνών. τοῦ ἀκατάστατος I. Ἀντὶ τοῦ ὑποθετικοῦ τούτου τύπ. ἐπροτιμήθη ὁ ἀντάλλαγος. ὁ ἰδ.). Ὡς πρὸς τὴν εὐστοχίαν τῆς προτιμηθείσης ἐτυμολογίας θὰ γίνῃ ἀμέσως κατωτέρω λόγος, ἢ προβαλλομένη ὅμως διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἐκ τοῦ ἀντάλλος παραγωγῆς δικαιολογία δὲν εὐσταθεῖ, ἐφ' ὅσον τὸ ἐπίθετον μαρτυρεῖται ὄχι μόνον εἰς τὸ τοῦ Σουΐδα λεγόμενον λεξικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σχόλια εἰς Διονύσιον τὸν Θοῦκα (σελ. 343, ἐκδ. Hilgard. Πβ. S. C. Caratzas, ἐν Aevum XXV, 1951, 111, καὶ κατωτ. σελ. 56 ὑποσ. 3).

1. Πβ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 174. Γεν. Γλωσσ., 201 - 2.

2. Προκε μένου περὶ φύλλων «πίττας», π. χάριν, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦνται τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ κατ' ἀντίθετον φορὰν (βλ. Β. Φανίτσιου, Τὰ Καλούδια μας, 129) ἢ περὶ «χειροβόλων» δημητριακῶν, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦνται κατὰ τὸ ἀλώνισμα εἰς τρόπον ὥστε ἢ καλὰ μὴ τοῦ ἑνὸς νὰ εὐρίσκειται ἀντικρὺ τῆς τοῦ ἄλλου (βλ. Γ. Σαλβάνου, Τὸ ἰδ. Ἀργυράδων Κερκύρας, 20) ἢ περὶ χρόνου ἐργασίας καὶ ἀναπαύσεως ἐναλλασσομένων (Κ. Θεοτόκη, Τὰ Γεωργικά τοῦ Βιργιλίου, 5), κλπ.

3. Εἰς τὸ ἄρθρον ἀντικατάλλαγος τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ διδάσκεται ὅτι τὸ ἐπίθ. ἐσχηματίσθη «ἐκ τῶν προθ. ἀντὶ καὶ κατὰ καὶ τοῦ οὗσ. ἀλλαγὴ ἢ ἐκ τοῦ μεταγν. ἐπίθ. ἀντάλλαγος ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀντάλλος καὶ τῆς προθ. κατὰ ὑπείσελθούσης κατὰ τινα ἀναλογίαν». Ἄλλ' ἢ ἀμύχανος αὕτη ἐτυμολογία, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀντιφάσκει πρὸς ὅσα ὀλίγον προηγουμένως ἐδιδάχθησαν ἐν τῷ Λεξικῷ εἰς τὰ ἄρθρα ἀντάλλαγος καὶ ἀντάλλος (βλ. τὴν ὑποσ. 4 τῆς προηγ. σελ.), προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ νεώτερον σχηματισμὸν προφανῶς ἀπίθανον, ἐνῶ πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ παλαιᾶς κληρονομίας. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἐπίθ. δὲν μαρτυρεῖται ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως οὐδὲν σημαίνει, ἐφ' ὅσον παραδίδονται ἀπὸ τῆς Ἑλληνιστικῆς τοῦλάχιστον ἐποχῆς τὸ ἀντικαταλλάσσω καὶ τὸ ἀντικατάλλαξις καὶ τὸ ἀντικαταλλαγή, παραλλήλως δὲ τὸ ἀντάλλαγος, ἴσως δὲ καὶ τὸ ἀκατάλλαγος. Πρέπει λοιπὸν καὶ τὸ ἀντικατάλλαγος νὰ εἶναι τῆς ἰδίας περιόδου ἐποχῆς, δεδομένου ἄλλως τε ὅτι καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ, ἀμετάβλητος ἔκτοτε (ἀπόδειξις τὸ ἀντικαταλλάσσω, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ ἀντικαταλλαγή, κοινὸν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν), συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

ἀνάλλαγους ἢ καὶ ἀνάλλαους), ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς «ἀλλαγῆς, ἀνταλλαγῆς, ἀντικαταστάσεως». ¹ Εἶναι ἕξ ἴσου δύσκολον ἐπομένως νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι, εἰς τὰ αὐτὰ ἰδιώματα, τὰ μὲν ἀλλαγῆ, ἀνταλλαγῆ, ἀνάλλαγος διετηρήθησαν κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὴν σημασίαν, τὸ δὲ ἀντάλλαγος ἔγινε μορφολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς ἀγνώριστον. Εἶναι δηλαδή, ἐν συμπεράσματι, λογικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένον τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἐκ διαφόρων λέξεων τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὁμιλουμένων ἕξ ἴσου συχνὰ εἰς ὠρισμένα ἰδιώματα, αἱ μὲν ἄλλαι διετήρησαν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων τὴν φωνητικὴν αὐτῶν εἰκόνα καὶ σημασίαν, μία δὲ καὶ μόνη μετεβλήθη καθ' ὁλοκληρίαν φωνητικῶς καὶ σημασιολογικῶς, καὶ μάλιστα εἰς διάφορον βαθμὸν ἀπὸ περιφέρειας εἰς περιφέρειαν. Μόνον λέξις ξένη πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν ὁμιλούντων θὰ ἐδικαιολόγει τοιαύτας μεταβολάς.

Τὸ αὐτὸ ἀσυμβίβαστον παρατηρεῖται ἄλλως τε καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων τύπων, οἵτινες θεωροῦνται προελθόντες ἐκ τοῦ ἐπιθ. ἀντάλλαγος. Οὕτω, ὁ τύπος ἀντάλλαβος (καὶ ἀλλάνταβος, κατ' ἀντιμετάθεσιν) τῶν ἰδιωμάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας, ὅστις θεωρεῖται προελθὼν ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀντάλλαγος διὰ τροπῆς τοῦ γ εἰς β, δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν φωνητικὴν τῶν ἐν λόγῳ ἰδιωμάτων, καθ' ἣν θὰ ἀνέμενέ τις τὴν ἀποσιώπησιν τοῦ μεσοφωνηεντικοῦ γ (ὅπως εἰς τὰ ἀλλα(γ)ή, ἀνταλλα(γ)ή, ἀνάλλα(γ)ος) καὶ ὄχι τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ εἰς β. ² Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅμως ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη συνετελέσθη πού κατὰ τινα συμφυρμόν, ³ ἀπομένει πάλιν ὁ τύπος ἀναφάνταλος - ἀλαφάνταλος τῆς Κυβουρίας, Εὐβοίας, Σκιάθου, Σάμου καὶ Αἰτωλίας, τοῦ ὁποίου τὴν προέλευσιν ἐκ τοῦ ἀντάλλαβος - ἀλλάνταβος οὐδεμία σύμφυρσις ἢ ἀναλογία ἢ ἄλλη γλωσσικῶς δυνατὴ μεταβολὴ εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐρμηνεύσῃ.

1. Βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. (Τὸ οὖσ. ἀνταλλαγῆ, εὐρέως χρησιμοποιούμενον, σημειωτέον, εἰς τὸν δημῶδη λόγον, ἐσφαλμένως χαρακτηρίζεται ὡς «μεσαιωνικόν». Εἶναι ἀσφαλῶς παλαιότερον καὶ σύγχρονον πρὸς τὸ ἀντάλλαγος, ἐφ' ὅσον ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ Ἑλληνο-λατινικὰ γλωσσάρια καὶ εἰς τὴν Ἐπιστολὴν πρὸς Διόγνητον, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὸν Ἡούχιον).

2. Πβ. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμμ. τῶν βορ. ἰδιωμ., 32.

3. Εἰς τὸ χωρίον Ἀργυράδες Κερκύρας τὸ ἐπίρρ. ἀντικατάλλαγα προφέρεται ἀντικατάλλαβα (κατὰ Γ. Σαλβάνον, Τὸ ἰδ. Ἀργυράδων Κερκύρας, 20, καὶ ἐν Λαογραφίᾳ 10, 1929, 157 ὑποσ. 1), τοῦτο δὲ ὑπέβαλεν ἴσως τὴν ἰδέαν τῆς ἀναγωγῆς τοῦ ἀντάλλαβος εἰς τὸ ἀντάλλαγος. Ἄλλ' ἡ μεταβολὴ αὕτη, ὀφειλομένη προφανῶς εἰς συμφυρμόν πρὸς τὸ λαβαίνω (κατάλαβα, ἀνάλαβα), εἶναι τελείως μεμονωμένη. Ἀντιθέτως, ὄχι μόνον ἐν Ἠπειρῷ λέγεται ἀντικατάλλαγα καὶ ἀντικατάλλαγος (ὁ ἐκ τοῦ Λεξ. Δημητράκου καταχωρισθεὶς ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ τύπος ἀντικατάλλαγα εἶναι πιθανῶς ὁ Ἠπειρωτικὸς), ἀλλὰ καὶ ὁ Κερκυραῖος λόγιος Κ. Θεοτόκης, γνωστὸς διὰ τὴν πρὸς τὸ ἰδιῶμα τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος προσήλωσιν, παραδίδει τύπον ἀντικατάλλαγος (βλ. τὴν ὑποσ. 2 τῆς προηγ. σελ.), ἀντικατάλλαγος δὲ γράφει ὡσαύτως καὶ ὁ Ναυπάκτιος Κ. Κυραβίδας (Δωρ. Ἄσμα, 53).

Ἐὰν τέλος εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντα προσθέσωμεν: 1) ὅτι ὁ τύπος *ἀναφάνταλος* - *ἀλαφάνταλος* ἀπαντᾷ ὑπὸ σταθερὰν σχετικῶς μορφήν,¹ καίτοι διμυλεῖται εἰς ἰδιώματα ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων· 2) ὅτι ὁ τύπος *ἀντάλλαβος* ἀντιθέτως παρουσιάζεται σημαντικῶς ἠλλοιωμένος ἀπὸ ἰδιώματος εἰς ἰδιώμα· 3) ὅτι εἰς ταῦτα καὶ εἰς ἐκεῖνα τῶν ἰδιωμάτων χρησιμοποιοῦνται παραλλήλως καὶ οἱ τύποι *ἀλλα(γ)ή*, *ἀνταλλα(γ)ή*, *ἀνάλλα(γ)ος*· 4) ὅτι εἰς πολλὰ χωρία τῆς Αἰτωλίας διμυλοῦνται συγχρόνως καὶ ἀδιαφόρως οἱ τύποι *ἀλλάνταβος* καὶ *ἀλαφάνταλος*, γεγονός δυσεξήγητον φωνητικῶς, ἔὰν ὑποτεθῆ ὅτι ἀμφοτέρω ἀνάγονται εἰς κοινὸν ἀρχικὸν τύπον, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ συμπεράνωμεν δύο τινά: 1) ὅτι τὸ *ἀναφάνταλος* - *ἀλαφάνταλος* εἶναι ἐτυμολογικῶς διάφορον τοῦ *ἀντάλλαβος* - *ἀλλάνταβος*· 2) ὅτι οὐδέτερος τῶν τύπων τούτων ἀνάγεται εἰς τὸ μεταγενέστερον ἐπίθ. *ἀντάλλαγος*.

Νομίζω, ὅτι ὁ τύπος *ἀλαφάνταλος* ἀποτελεῖ ἐλαφρῶς παρηλλαγμένην μορφήν τοῦ συχνότερου ἀπαντῶντος *ἀναφάνταλος*,² ὅστις προῆλθεν ἐκ τοῦ μεταγενέστερου ἐπίθ. *ἀναφάλαντος*. Τὸ *ἀναφάλαντος* δὲ τοῦτο (καὶ *ἀναφάλανθος* σπανιώτερον) ἀπαντᾷ συχνότατα εἰς τοὺς παλῦρους καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ προσώπων τῶν ὁποίων ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀποψιλῶται ἢ ἔχει ἤδη ἀποψιλῶθῆ ἀρκετὰ τὸ ἔμπροσθεν, τὸ ὑπὲρ τὸ μέτωπον, μέρος τῆς κόμης.³ Δύσκολον βεβαίως εἶναι νὰ ἐξηγηθῆ πῶς τὸ ἐπίθετον ἐκ τῆς σημασίας «ὁ κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς κεφαλῆς φαλακρός, ὁ *ἀναφаланτίας*» μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν «ὁ μωρολόγος, ἐπιπόλαιος, ἐξημμένος». Εἶναι ἐξ ἴσου δύσκολον ὅμως νὰ ἀγνοηθῆ ἢ μεταξὺ τοῦ *ἀναφάλαντος* καὶ *ἀναφάνταλος* καταφανῆς φθογγολογικὴ σχέσις,⁴ κατὰ τοσοῦτο δὲ μᾶλλον ὅσον ὑπάρχει καὶ γραπτὴ μαρτυρία ἔγκυρος ἐπιβεβαιουῦσα τὴν σχέσιν ταύτην καὶ ἀπὸ σημασιολογικῆς ἀπόψεως.⁵

1. Σημειωθῆτω ἰδιαιτέρως ἡ παρουσία καὶ ἡ θέσις τοῦ φ. (Ὁ ἐκ τινων χωρίων τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Σάμου τύπος *ἀμφάνταλος*, προφερόμενος μὲ τὸ ν ὑπερωικὸν εἰς τρόπον ὥστε τὸ ι νὰ ἀκούεται ὡς ἐνδιάμεσος φθόγγος μεταξὺ ε καὶ ι, προῆλθε κατὰ τὴν γνωστὴν μεταβολὴν τῆς προθ. *ἀνα* - εἰς *ἀνε* - : βλ. Φ. Κουκουλέν, ἐν Ἀθηνῶν 43, 1932, 65).

2. Ἡ τροπὴ τοῦ ν εἰς λ ἐγένετο προδήλως κατ' ἀνομοίωσιν, πιθανῶς δὲ καὶ κατὰ τινα συμφυρμὸν πρὸς τὸ συνών. *ἀλλάνταβος*. (Ὅτι ἀρχικὸς τύπος εἶναι τὸ *ἀναφάνταλος* καὶ ὄχι τὸ *ἀλαφάνταλος* < **ἀλαλάφαντος*, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ μ. Β. Φάβης, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ *ἀλιφανταλιὰ* τῆς Σαμοθράκης, προελθόντος κατ' ἀνομοίωσιν ἐκ τοῦ *ἀνιφανταλιὰ* (<*ἀνεφανταλιὰ* < *ἀναφανταλιὰ* καὶ ὄχι ἐκ τοῦ *ἀλαφανταλιὰ* < *ἀλαφάνταλος*).

3. Βλ. Fr. Preisigke καὶ Liddell - Scott - Jones, ἐν λ. Πβ. Ed. Mayser, Gramm. d. ptolem. Pap. I' 3, 189.

4. Ἡ μεταβολὴ *ἀναφάλαντος* > *ἀναφάνταλος* ἔγινε προφανῶς κατ' ἀντιμετάθεσιν τῶν συμφώνων λ - νι, συνήθη καὶ εὐκόλον (πβ. Β. Φάβην, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1, 1939, 92, 126/27), εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως συνέβαλε, φαίνεται, καὶ τάσις τις προσαρμογῆς τοῦ ἐπιθέτου πρὸς τὰ συνών. *ἀνάνταλος*, *παράνταλος* καὶ *παρασάνταλος*.

5. Γνωστὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἐτυμολογικὴν ἔρευναν ὁ σημασιολογικὸς παράγων βα-

Συμφώνως πρὸς γλῶσσαν τοῦ Ἰουχίου τὸ ἀναφάλαντος ἐσήμαινεν ὅτι καὶ τὸ σιλλός. Ἐπίθ. σιλλός, ἐκ τοῦ οὖσ. σίλλος δηλοῦντος «ἔμμετρον σκῶμμα, ψόγον μετὰ παιδιᾶς δυσαρέστου», ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς τὸν διακωμωδοῦντα, περιπαίζοντα καὶ χλευάζοντα εὐυπόληπτα πρόσωπα δι' εὐτραπέλων στιχουργημάτων, ἐν

ρύνει περισσότερο τοῦ φωνητικοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ δεύτερος πρέπει νὰ ὑποτιμᾶται ἢ νὰ παραμερίζεται εἰς τὴν πρώτην δυσκολίαν, ἢ νὰ παρουσιάζει ἢ ἔρευνα τοῦ πρώτου. Ἔργον τοῦ ἐρευνητοῦ εἶναι νὰ ἀποφεύγῃ τὰ ἐξ ἐσφαλμένης ἐκτιμήσεως τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν παραγόντων τούτων ἐτυμολογικὰ λάθη ἢ, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον ἐν τῇ πράξει, νὰ περιορίσῃ ταῦτα εἰς τὸ ἐλάχιστον. (Πβ. Γ. Χατζιδ., Ἄναγν. Συγκρ. Γλωσσ., 162 κ. ἐξ. ΜΝΕ 1, 125 κ. ἐξ.). Αἱ περισσότεραι ἀκριβῶς τῶν γλωσσικῶν ἐπιστάσεων τῆς παρούσης μελέτης ἀναφέρονται εἰς τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον καὶ παρέχουν σαφῆ, ἐλπίζω, παραδείγματα σαφαιμάτων εἰς τὰ ὅποια ὀδηγεῖ ἢ παραμέλησις τοῦ σημασιολογικοῦ ἰδία παράγοντος (βλ. σελ. 9 ὑποσ. 1, σελ. 20-21, 28 κ. ἐξ.), ἀλλὰ καὶ τοῦ φθολογικοῦ (βλ. τὴν περίπτωσιν τοῦ γαλανός - γαλανός καὶ τὴν τοῦ λιγερός - λιγερός). Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ ὑπογραμμίσω σαφέστερον τὴν σημασίαν τοῦ δευτέρου τούτου παράγοντος προσθέτω ἐν εἰσέτι χαρακτηριστικὸν παράδειγμα. Τὸ Νεοελλην. ρῆμα γανώνω προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου, μεταγενεστέρου καὶ μεσαιωνικοῦ γανῶ (γανόω), ἢ δὲ σημασιολογικῆ διαφοροποίησις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον ὑπῆρξε μικρὰ καὶ ὀμαλὴ (βλ. J. E. Kalitsunakis, Mittel-und Neugr. Erklär. bei Eustathius, 36-38). Ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας «καθιστῶ τι λαμπρὸν, στιλπνόν» μετέπεσε κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἤδη ἐποχὴν εἰς τὴν συγκεκριμένην ἔννοιαν «ἐπαλείφω διὰ λεπτοῦ στρώματος κασσιτέρου, καλαϊνίζω» χάλκινον ἀγγεῖον ἢ «ἐπαλείφω δι' εἰδικοῦ ἐπιχρίσματος, βερνικιώνω» πήλινον σκεῦος. Ἐντεῦθεν ἔλαβε βραδύτερον ἐνιαχοῦ τὴν εὐρύτεραν σημασίαν «ἐπαλείφω, ἐπιχρίω διὰ τινος οὐσίας», π. χάριν δι' αἰθάλης (μονντζουρόνω, ἐξ οὗ καὶ μεταφορ. «στιγματίζω ἠθικῶς») ἢ διὰ λιπαρᾶς οὐσίας (γαλιίζω, ἐξ οὗ ἀμεταβ. «στίβω ἐκ πάχους, παχύνομαι»). Ὑπάρχει κατὰ συνέπειαν ἐν μόνον ρῆμα γανώνω μὲ διαφόρους σημασιολογικὰς ἀποχρώσεις κατὰ τόπους καὶ ὄχι τρία ἐτυμολογικῶς διάφορα γανώνω, ἐξ ἀρχαίας κληρονομίας τὸ ἐν καὶ νεώτερα τὰ δύο ἄλλα, ὡς διδάσκεται εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν ἀρχ. Ἑλληνικὴν «ἢ στιλπνότης» τῶν μεταλλίνων ἀντικειμένων ἐλέγετο γάνος (τό), γάνος δὲ λέγεται καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ, εὐρύτερον δὲ γάνα (μεταπλασθὲν ἐκ τοῦ οὐδ. κατὰ τὸ λέγα, μονντζούρα: βλ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 56 κ. ἐξ.), «τὸ ἐπίχρισμα, τὸ λεπτόν στρώμα», τὸ ὅποιον ὁμοιάζει οὕτως ἢ ἄλλως πρὸς τὸ «ἐπίχρισμα» τῶν γανωθέντων μεταλλίνων ἢ πηλίνων ἀγγείων καὶ σκευῶν. Κατ' ἀκολουθίαν, δὲν ὑπάρχουν δύο διάφορα οὖσ. γάνος (τό), τὸ ἐν ἐξ ἀρχαίας κληρονομίας καὶ τὸ ἄλλο νεώτερον (τὸ ἀρχ. γάνος = εἶδος ἰχθύος, θεωρούμενον «ἀγνώστου ἐτύμου», εἶναι τὸ μεταγν. γάννος), καὶ ἰδιαίτερον οὖσ. γάνα (ἦ), «ἀγνώστου ἐτύμου» μάλιστα τοῦτο, ὡς ἐπίσης διδάσκεται εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ τὰ νεώτερα παράγωγα, δηλ. τὰ οὖσ. γανῆ (ἦ), γάνωμα (τό), καὶ τὰ ρήματα γανιάζω, γανίζω δὲν ἔπρεπε νὰ χωρισθῶν εἰς δύο ἐτυμολογικῶς διάφορα γανῆ, δύο γάνωμα, δύο γανιάζω, δύο γανίζω. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἠδύνατο νὰ ἀποφρευθῆ ἢ καταχώρισις ὑπὸ τὸ λῆμμα γαίζω (κλαίω, κραυγάζω) τοῦ ἐκ Σαμοθράκης γαίζω (= ὑποφέρω ἐκ δίψης, κλπ.), ὅπερ εἶναι τὸ γαρίζω (ἐκ τοῦ γάρος), συνών. καὶ ἀντίστοιχον τοῦ γανίζω (ὡς τὸ γαριάζω τοῦ γανιάζω, ὅθεν καὶ γαριάζω ἐνιαχοῦ, κατὰ συμφυρμόν), γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ -ρ- ἀποβάλλεται εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου (βλ. A. H. Isenberg, ἐν Ἀφιερ. εἰς Γ. Χατζιδάκιν, 90 κ. ἐξ.).

1. σιλλός: ἀναφάλ[λ]αντος. μῶμος. κακολογία. καὶ χλευασμός. (Ὁρθῶς ὁ καθηγ. Β. Φά-

συνεχεία δὲ τὸν κακολογοῦντα καὶ διασύροντα τοὺς πάντας καὶ τελικῶς τὸν μωρολόγον, φλύαρον, κοῦφον.¹ Ἐπομένως καὶ τὸ συνώνυμον ἀναφάλαντος ἐχρησιμοποιοῖτο ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔκτοτε καὶ μάλιστα κοινῶς, ἀφοῦ ὁ συντάξας τὴν παρ' Ἡσυχίῳ γλῶσσαν λεξικογράφος μετεχειρίσθη τοῦτο ὡς κύριον ἐρμήνευμα τοῦ *σιλλός*.² Ἡ μετέπειτα σημασιολογικὴ ἐξέλιξις τοῦ (*ἀναφάλαντος*)-*ἀναφάνταλος* ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «μωρολόγος καὶ κοῦφος» εἰς τὴν ἐννοιαν τοῦ «ἐπιπόλαιος καὶ ἐξημιμένος» ἢ εἰς τὴν τοῦ «ἀπρόσεκτος καὶ ἀκατάστατος» δὲν χρήζει, ὑποθέτω, ἰδιαιτέρας ἐπεξηγήσεως.³ Πρόκειται καταφανῶς περὶ σημασιολογικῶν ἀπο-

βης διείδεν ὅτι ὑπὸ τὸ λῆμμα τοῦτο κατεχωρίσθησαν ἐκ συγχύσεως δύο διάφοροι λέξεις: 1) Τὸ ἐπίθ. *σιλλός* = ἀναφάλαντος, μῶμος, καὶ 2) τὸ οὖσ. *σίλλος* = κακολογία, χλευασμός: βλ. τὴν μεθεπομ. ὑποσ.).

1. Τοῦτο ἐξάγεται σαφῶς ἐκ τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας διέσωσαν οἱ μεταγενέστεροι καὶ Βυζαντινοὶ γραμματικοὶ καὶ λεξικογράφοι περὶ τῆς σημασίας τοῦ *σιλλός*. Ἐχουν συγκεντρωθῆ εἰς τὸ κατὰ πάντα ἐνημερωμένον ἄρθρ. *σιλλαίνω* τοῦ Θησ. τῆς Ἑλλην. Γλώσσης. (ὑπὸ *L. Dindorf*. Περίεργον εἶναι ὅτι εἰς τὰ μεταγενέστερα τοῦ Θησαυροῦ λεξικά τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς οὔτε ἡ τονικὴ διάκρισις μεταξὺ τοῦ οὖσ. *σίλλος* καὶ τοῦ ἐπίθ. *σιλλός* σημειοῦται οὔτε αἱ περὶ τῆς σημασίας τοῦ δευτέρου παλαιότεραι μαρτυρίαι μνημονεύονται: παράδειγμα τὸ ἄρθρ. *σίλλος* παρὰ *Liddell - Scott - Jones*).

2. Ὁ μ. *B. Φάβης* δὲν ἐπρόσεξε τὴν λεπτομέρειαν ταύτην καὶ παρεσύρθη διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἐξῆς ἀστήρικτον συμπέρασμα ἐπὶ τοῦ ἐρμηνεύματος ἀναφάλαντος: «Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ *Schmidt* ἀναφά[λ]αντος κατὰ περιγραφὴν τοῦ ἐτέρου *λ*, ἵνα δηλωθῆ ὁ ἀναφаланτίας. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ποίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχη ὁ ἀρχόμενος ἀποφαλακροῦσθαι πρὸς τὸν χλευάζοντα ἢ τὴν χλεύην. Τὴν λέξιν ταύτην ἡμεῖς συνδέομεν πρὸς τὴν ἰδιωματικὴν ἀναφάνταλος (Πελοπόνν.), ἣτις σημαίνει τὸν κοῦφον, τὸν μωρολόγον. Προηλθόν δὲ ἀμφότεροι οἱ τύποι ἐκ τῆς λέξεως ἀλαλάφαντος (*ἀλαλος* + *ἄφαντος*) διὰ μεταθέσεως φθόγγων κατὰ τὸ ἐξῆς σχῆμα: ἀλαλάφαντος) ἀλαφάνταλος) ἀναφάνταλος καὶ ἀλαλάφαντος) ἀλαφάνταλος) ἀναφάλαντος». (Λεξικογρ. Δελτ. 5, 1950, 86/87. Πβ. ἀνωτ. σελ. 50 ὑποσ. 2). Ἀφίνω κατὰ μέρος τὰς ἄλλας ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας δύναται νὰ διατυπώσῃ τις κατὰ τῆς ἐτυμολογίας ταύτης (σημασιολογικὰς καὶ φθογγολογικὰς) καὶ ἀρκοῦμαι εἰς μίαν καὶ μόνην: ὅσον καὶ ἂν βιάσωμεν τὰ χρονικὰ ὅρια εἶναι ἀδύνατον νὰ τοποθετήσωμεν τὸν ὑποθετικὸν τύπον ἀλαλάφαντος = μωρολόγος, κοῦφος, ὅστις μόνον ὡς νεώτερος σχηματισμὸς δύναται νὰ νοηθῆ (πβ. ὅσα λέγονται σχετικῶς ἀλλαχοῦ: Λεξικογρ. Δελτ. 2, 1940, 119) πρὸ τοῦ Ἡσυχιακοῦ ἀναφάλαντος, καὶ μάλιστα κατὰ τοσοῦτο ὅσον θὰ ἐχρειάζετο διὰ τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀλαλάφαντος εἰς ἀναφάλαντος. Προσεκτικωτέρα ἄλλως τε ἔρευνα ἀποδεικνύει, ὡς εἶδομεν, ὅτι καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχίου ἀναφάλαντος ἐσήμαιεν, ὄχι μόνον τὸν «χλευάζοντα», ἀλλὰ καὶ τὸν «μωρολόγον, φλύαρον, κοῦφον», ὅ,τι δηλ. σημαίνει καὶ τὸ νεώτερον ἀναφάνταλος.

3. Ἀνάγκην ἐξηγήσεως ἀντιθέτως ἔχει ἡ ἀρχικὴ μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ «ἀναφάλακρος» εἰς τὴν τοῦ «μωρολόγος, κλπ.». Ἐπειδὴ πάντως ἡ μεταφορὰ αὕτη συνετελέσθη ἐνωρίς, ἐφ' ὅσον πιστοῦται ἐκ τοῦ Ἡσυχίου, πρέπει νὰ ἔγινε κατὰ τινα σημασιολογικὸν μηχανισμόν, δυσνόητον ἴσως εἰς ἡμᾶς. Ἡ ὁμοιότης τῆς εἰκόνας τὴν ὁποίαν παρουσιάζει «ὁ ἀναφаланτίας» πρὸς τὴν τοῦ «μωρολόγου, κούφου, ἐξημιμένου», ὅστις ἔχει

χρώσεων τῆς αὐτῆς ἐννοίας.¹ Ὅθεν τὸ ἐπίθ. ἀναφάνταλος, ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἀναφάλαντος,² ἄσχετον δὲ πρὸς ἀντάλλαγος καὶ ἀντάλλαβος, πρέπει νὰ συνταχθῆ μετὰ τῶν ὀλίγων ἰδιωματικωτέρων αὐτοῦ τύπων εἰς ἴδιον λῆμμα, ὡς καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα, δηλ. τὸ ἐπίρρ. ἀναφάνταλα, τὸ οὖσ. ἀναφανταλιὰ καὶ τὸ ρῆμα ἀναφανταλιάζω.

Ἀπομένει τὸ ἀντάλλαβος-ἀλλάνταβος. Ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι ἐτυμολογικῶς ἄσχετον πρὸς τὸ ἀντάλλαγος ἀπεδείχθη ἤδη ἐπαρκῶς. Τῆς αὐτῆς περιόπου γνώμης ἦτο καὶ ὁ καθηγ. Β. Φάβης, ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ ἀντάλλαβος προῆλθεν ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἐπιθ. ἄνταλλος, συνωνύμου τοῦ ἀντάλλαγος, κατ' ἀναλογικὸν μεταπλασμὸν πρὸς ἄλλας εἰς -αβος κακίας δηλωτικὰς λέξεις, οἷον κουτσός - κούτσαβος, λερός-λέραβος, μύξης - μύξαβος, κλπ.³ Ἀλλὰ καὶ ἡ παραγωγή αὕτη εἶναι ἀδύνατος δι' οὓς λόγους καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἀντάλλαγος.⁴ Δὲν εἶναι ἄλλως τε καὶ ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι ἀρχικὸς τύπος τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τὸ ἀντάλλαβος καὶ ὄχι τὸ ἀλ-

τὴν κόμην ἄτακτον συνήθως καὶ ἀπεριποίητον, μὲ τὰς ὑπὲρ τὸ μέτωπον τρίχας πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀπίσω, συνετέλεσε πιθανῶς εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς σημασίας τοῦ ἐπιθέτου. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην φαίνεται νὰ ἐνισχύη καὶ ἡ παρ' Ἡουζίω γλῶσσα: «ἀνάσιλλον» τρίχωμα τὸ ἀπὸ τοῦ μετώπου ἐπὶ κορυφὴν ἐστραμμένον», περισσότερον δὲ ἡ παρὰ Σουίδα: «ἀνάσιλλος» ἀναφαλαντίας». Ἡ εἰκὼν «τῶν ἀνωρθωμένων καὶ ἀνακατωμένων μαλλιῶν» ἐχαρακτήριζε τὸν «σιλλόν», κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τὸν «ἀναφάλαντον».

1. Εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ ἀναφάλαντος δὲν ἀποδίδει τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν σημασιῶν τούτων μεμονωμένως, ἀλλ' ὅλας ἢ κατὰ ἐξ ὅλων συγχρόνως.

2. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν γραμματείαν τὸ ἐπίθ. ἀπαντᾶ καὶ ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἀναφάλακρος, ἀναφαλαντίας», ἀλλ' ὑπὸ μορφὴν ἀναφάλας (βλ. Μαλάλαν, σελ. 424, καὶ Κεδρονόν, σελ. 691, Βορν) ἢ ἀνάφαλος (βλ. Du Cange, Append. I, ἐν λ.). Δύο ἀπορίαι ἀνακύπτουν ἐντεῦθεν: 1) εἶναι τὸ ἀναφάλας-ἀνάφαλος συγκεκριμένους τύπος τοῦ ἀναφάλαντος ἢ τοῦ ἀναφάλακρος; 2) πρόκειται περὶ λέξεως τῆς ὁμιλουμένης ἢ περὶ παρεφθαρμένου λογίου τύπου ἀνήκοντος εἰς τὴν τυποποιημένην ὀρολογίαν τῶν Βυζαντινῶν εἰκονογράφων; (πβ. Ἰ. Ἀδαμαντίου, ἐν Λαογραφίᾳ 2, 1910, 232 ὑποσ. 2). Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τὸ συμπέρασμα εἶναι, νομίζω, ὅτι τὸ μὲν δημῶδες ἀναφάλαντος - ἀναφάνταλος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὴν σημασίαν «μωρολόγος, κοῦφος, ἐξημιμένος», παραλλήλως δὲ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης διετηρήθη τὸ ἀναφάνταλος (καὶ ἀναφάνταλος - ἀναφάλας: βλ. Ἰ. Ἀδαμαντίου, ἐνθ' ἄνω.) ὡς ὄρος τῆς εἰκονογραφίας ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἀναφαλαντίας».

3. Λεξικογρ. Δελτ. 1 (1939), 127/28. Πβ. σελ. 128: «Τὸ ἐπίθετον ἄνταλλος μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Σουίδα ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀντάλλαγος = ὁ ἀντηλλαγμένος, ὁ ἀντ' ἄλλου ληφθεὶς ἢ δοθεὶς. Ἐνταῦθα ὁμως σημαίνει τὸν οἶονεὶ ἐξεστηκότα, καθὰ τὸ ὁμοίως ἐσηματισμένον ἔξαλλος, καὶ ἀκολούθως τὸν ἀκατάστατον κτ. ὑφ' ἣν σημασίαν παραδίδεται τὸ ἄνταφλος (Πελοπόν. κ. ἀ. βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ.), ὅπερ παρήχθη ἐκ τοῦ ἄνταλλος.»

4. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπορίας εἶναι ὅτι ὑποστηρίζεται, ὅτε μὲν ὅτι τὸ ἀντάλλαγος ἐλήφθη «ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἄνταλλος» διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀντικατάλλαγος (βλ. ἄνω., σελ. 51 ὑποσ. 3), ὅτε δὲ ὅτι τὸ ἄνταλλος ἐλήφθη «ἐπὶ τῆς σημασίας

λάνταβος. Ἐὰν εἶναι τὸ δεύτερον,¹ δυνάμεθα νὰ συσχετίσωμεν τὸ ἐπίθετον πρὸς τὸ οἶονεϊ συνώνυμον ἀνάνταλος, ἀπαντῶν συνηθέστερον ὑπὸ μορφὴν ἀνάντολος ἢ ἀνάντελος καί, ἐν συνθέσει, παράνταλος ἢ παράντολος.² Ὁ Γ. Χαϊζιδάκις παράγει τὸ ἀνάνταλος τοῦτο «ἐκ τοῦ ἄλλ' ἀντ' ἄλλων» καὶ ὀρθογραφεῖ ἀννάνταλλος.³ Ἄλλ' οἱ συνηθέστεροι τύποι ἀνάντολος καὶ ἀνάντελος ὀδηγοῦν μᾶλλον πρὸς τὸ Τουρκικὸν *alantalan* ἢ *alantulan* = ἄνω - κάτω.⁴ Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐκ τοῦ ἀλάνταλος - ἀλάντολος⁵ προῆλθον ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ τύποι ἀνάνταλος - ἀνάντολος - ἀνάντελος, κατ' ἀνομοίωσιν ἢ καὶ συμφυρμὸν πρὸς τὸ συνών. ἀνάποδος, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ τύπος ἀλάνταβος κατὰ συμφυρμὸν πρὸς τὸ ἐπίσης συνώνυμον λωβός.⁶ Περιττὸν νὰ λεχθῆ ἅπαξ ἔτι ὅτι καὶ ἡ ἔτυμολογία αὕτη δὲν

τοῦ ἀντάλλατος» διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀντάλλατος (βλ. τὴν προηγ. ὑπόσημ.), ἐνῶ παρὰ Σουτῆρα λέγεται σαφῶς ὅτι «τὸν ἀντὶ ἐτέρου ἠλλαγμένον καλοῦσιν ἀντάλλατον, οὐχὶ ἀνταλλον». Ἡ διαφορὰ τῆς σημασίας ἄλλως τε καὶ μόνη ἀρκεῖ νὰ ἀποκλείσῃ οἴανδῆποτε ἔτυμολογικὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ Νεοελλην. ἀντάλλατος καὶ τῶν μεταγν. ἀνταλλος ἢ ἀντάλλατος.

1. Αἱ πιθανότητες, σημειωτέον, εἶναι αἱ αὐταί, δεδομένου ὅτι ἢ κατ' ἀντιμετάθεσιν μετάβασιν ἐκ τοῦ ἀντάλλατος εἰς τὸ ἀλλάντατος ἢ ἐκ τοῦ ἀλλάντατος εἰς τὸ ἀντάλλατος εἶναι ἐξ ἴσου πιθανὴ καὶ δυνατὴ. Ἴσως μάλιστα αἱ ὑπὲρ τοῦ ἀλλάντατος πιθανότητες εἶναι περισσότεραι, ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς μεγαλύτεραν ἔκτασιν (Ἡπειρος, Θεσσαλία, Στερ. Ἑλλάς, Πελοπόννησος) καὶ ποικιλίαν τύπων (ἀλλάντατος, ἴλάντατος, λάντατος).

2. Τύπος ἀνάνταλος μαρτυρεῖται ἐκ Χίου ὑπὸ τοῦ Α. Πασπάτη μόνον (Χιακ. Γλωσσ., 63), ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ τύπος ἀνάνταλλος τῶν λεξικῶν Προῦτας, Δημητράκου, Μ. Ἐγκυκλοπαιδείας (μὲ διπλοῦν λ, διὰ τὸ ἄλλος προφανῶς). Αἱ ἄλλαι πληροφορίαι τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ δίδουν τύπον ἀνάντολος ἐκ Κων/πόλεως, Χίου, Καρπάθου καὶ Σκύρου, τύπον δὲ ἀνάντελος ἐξ Ἡπείρου καὶ Κερκύρας. Ἐξ ἄλλου τύπος παράνταλος (μὲ ἐπιτατικὴν σημασίαν τῆς παρά: βλ. Γ. Χαϊζιδ., ἐν Ἀθηνᾶ 29, 1917, 194. Α. Α. Παπαδόπουλον, ἐν Ἀρχ. Πόντου 16, 1951, 56/57) ἀναφέρεται ἐκ Πελοποννήσου (Ἀμαλιάς, κ. ἄλλ.) καὶ παράντολος - παράντουλος ἐξ Εὐβοίας (ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ παρανάνταλος - παρανάντολος, καθ' ἀπλολογίαν. Πβ. τὰ ἀνάλογα παραφάνταλος ἐκ Πόντου, ἐκ τοῦ παραφανάταλος, καὶ παραφάνταλος ἐξ Αἰτωλίας καὶ Β. Εὐβοίας, ἐκ τοῦ παραφανάταλος).

3. Ἀθηνᾶ 29 (1917), 202.

4. Βλ. I. Χλωροῦ, Τουρκο - Ἑλλην. Λεξ. Α', σελ. 54. *Hony*, Turk. - Engl. Diction., σελ. 11.

5. Ἀληθοφανῶς ἐξ ἐπιρρ. ἀλάνταλα - ἀλάντολα, ὅθεν τὸ ἐν χρήσει σήμερον ἀνάντολα - ἀνάντελα (Ἡπειρος, Κων/πολις, κ. ἄλλ.), τοῦ ὁποίου ὁ σημασιολογικὸς καὶ φωνητικὸς συμφυρμὸς πρὸς τὸ κοινὸν καὶ σχεδὸν συνών. ἄλλ' ἀντ' ἄλλα (βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. ἄλλος) εἶναι εὐνόητος.

6. Ἴσως καὶ πρὸς τὸ ζαβός ἢ καὶ τὸ παλαβός. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ παρατηρουμένη διαφορὰ τονισμοῦ: ἀλλάντατος, ἀλλά καὶ ἴλάντατος. (Σημειώσω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅτι ἐκ συμφυρμοῦ ὡσαύτως τοῦ ἀνάταλα - ἀνάτολα πρὸς τὸ συνών. ἄνωπλα καὶ κάτωπλα (Μύκον.) = ἄνω - κάτω, ἀνόητα, προῆλθε πιθανῶς τὸ συνών. ἀνάταπλα - ἄνταπλα καὶ ἐπίθ. ἄνταπλος καὶ ρ. ἀντοπλιάζω: βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν λ. ἄνταπλα, ἀνταπλιάζω, ἄνταπλος).

πειθαναγκάζει, δίδει ὅμως τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος πιθανωτέραν, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς προσελεύσεως τοῦ ἐπιθέτου, ἢ ὁποῖα θὰ βοηθήσῃ, ἐλπίζω, εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ὀριστικῆς λύσεως, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι διάφορος τῆς προτεινομένης, ὑπὸ τὴν εὐνόητον βεβαίως καὶ ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν, ὅτι ἡ ἀναζήτησις αὐτῆς θὰ στηριχθῇ πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἀσφαλοῦς ἤδη συμπεράσματος, καθ' ὃ τὸ ἀνάνταβος ἢ ἀντάλαβος εἶναι ἐτυμολογικῶς ἄσχετον τόσον πρὸς τὸ μεταγενέστερον ἀντάλλαγος, ὅσον καὶ πρὸς τὸ νεώτερον ἀναφάνταλος.

ΙΩ. Ν. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

1. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἀπὸ τοῦ ἀν- ἀρχομένων λέξεων εἶχεν ἀντιμετωπισθῆ εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν (ὡς διαπιστοῦνται ἐκ τοῦ ἀρχείου) ἡ ἐτυμολογικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ ἀνάνταλος - ἀνάντολος καὶ ἀντάλαβος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκ τοῦ ἀντάλλος παραγωγῆς ἀμφοτέρων. Ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων ἡ ἐτυμολογία αὕτη δὲν ἐθεωρήθη, φαίνεται, ἰκανοποιητικὴ διὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον, δι' ὃ τὸ μὲν ἀνάνταλος - ἀνάντολος παρεπέμφθη, ὡς ἄπορον, εἰς τὸ παράρτημα τοῦ Λεξικοῦ, τὸ δὲ ἀντάλλαβος συνεδυσάσθη πρὸς τὸ ἀναφάνταλος καὶ κατεχωρίσθη μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸ ἀντάλλαγος.

ΤΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑΣ

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ δημοδῶς Ἀστυπαλιὰ ἢ Ἀστροπαλιὰ λεγομένη, καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων τῆς Ἀστροπαλιζιά, εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων εἰς πληθυσμὸν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. Κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς Κῶ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέχει περὶ τὰ 23 μίλια. Βορειοδυτικῶς τῆς Ἀστυπαλαίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 27 μιλίων κεῖται ἡ Ἀμοργός, νοτιοδυτικῶς δὲ καὶ εἰς ἴσην περίπου ἀπόστασιν ἡ Ἀνάφη. Νοτίως τῆς νήσου ἐκτείνεται τὸ Καρπαθιακὸν πέλαγος. Ὅρεινὴ τὸ πλεῖστον, ἔχει ὀλίγας πεδινὰς ἐκτάσεις καλλιεργησίμους. Οἱ κάτοικοί τῆς (1900 ἐν ὄλφ) εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὴν μοναδικὴν πόλιν, τὴν *Χώραν*, ἐκτὸς ὀλίγων γεωργῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὴν περὶ τὸν ὄρμον *Μαρινιζάνα* καλλιεργήσιμον ἔκτασιν καὶ εἰς τὰς τοποθεσίας *Στινῶνδα*, *Ἀργεῖτιδι* καὶ *Βαθύ*. Εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς νήσου εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ὀλίγοι ποιμένες. Στενὸς πορθμὸς, πλάτους 110 μ., χωρίζει τὴν νήσον εἰς δύο τμήματα: τὸ ἀνατολικόν, τὸ *Μέσα νητοί* καὶ τὸ δυτικόν, τὸ *Ὀξω νητοί*. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν κλιτύων κωνοειδοῦς λόφου, τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου στέφει μεσαιωνικὸν φρούριον, ἀνεγερθὲν ἐπὶ βάσεως ἀρχαίου ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν *Quirini*, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὴν νήσον ἀπὸ τοῦ 1207 μέχρι τοῦ 1537. Φυσικὸς ὄρμος παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ λόφου προστατευόμενος ἀπὸ τῶν βορείων καὶ βορειοδυτικῶν κυρίως ἀνέμων ἀποτελεῖ τὸν κύριον λιμένα τῆς νήσου.

Οἱ Ἀστυπαλαίεις ζοῦν ἐκ τῆς γεωργίας, τῆς ἀλιείας καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Ὑπάρχουν εἰς τὴν νήσον περὶ τὰ εἴκοσι ποιμνιοστάσια, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων, προερχόμενα ἐκ κληροδοτημάτων, ἀποτελοῦν ἰδιοκτησίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς νήσου.

Τὰ ἐκ τῆς διαχειρίσεως τῶν ποιμνίων τούτων τῆς Ἐκκλησίας εἰσοδήματα διατίθενται ὑπὸ τοῦ «Ε.Φ.Τ.Α.» (Ἐκκλησιαστικὸν Φιλανθρωπικὸν Ταμεῖον Ἀστυπαλαίας) διὰ κοινωφελεῖς σκοπούς: συντηρεῖται Ἡμιγυμνάσιον καὶ Γηροκομεῖον, βοηθοῦνται οἱ πάσχοντες, οἱ ἄποροι καὶ οἱ ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, προικίζονται πτωχαὶ καὶ ὄρφαναὶ νεάνιδες, διανέμονται δωρεὰν τὰ σχολικὰ βιβλία πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς μαθητάς, εὐπόρους καὶ ἀπόρους, καὶ πολλοὶ ἄλλοι φιλανθρωπικοὶ σκοποὶ θεραπεύονται.

Εἰς σεβαστὸν χρηματικὸν ποσὸν ἀνέρχονται κατ' ἔτος τὰ ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων φιλοδοξοῦν νὰ εὐεργετήσουν παντοιοτρόπως τὴν γενέτειραν.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀστυπαλαίας ταυτίζεται κατὰ τὰ κύρια αὐτῆς σημεῖα μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὁ Στράβων (I, 488, ΙΓ', 602), ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος (Ἀργοναυτ. Β., 866), ὁ Ἀπολλόδωρος (Βιβλιοθ. ΙΙ, 137, 7), ὁ Πλίνιος (Hist. Nat VIII 140. XXX 32, 45, 126), ὁ Πausανίας (Ἀχαϊκά 4, 1) καὶ ὁ Ἀθηναῖος (Θ, 400 d-e) ὁμιλοῦν περὶ τῆς νήσου.

Ὀλίγα ἐν τούτοις μανθάνομεν ἐκ τούτων περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ἐνῶ ἐκ τῶν σωζομένων πολυπληθῶν ἐπιγραφῶν διδασκόμεθα, ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἱστορικούς χρόνους ἡ νῆσος ἐκέκτητο ἱκανὴν σπουδαιότητα.¹

Μεγαρεῖς ἀποικοὶ ἐξελλήνισαν τὴν νῆσον, κατὰ τὸν Ψευδο-Σκύμνον (Περιογ. 551). Ἄλλ' ἐπιγραφὴ τοῦ 4ου π. Χρ. αἰ. εὑρεθεῖσα ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Ἐπιδαύρου χαρακτηρίζει σαφῶς τοὺς Ἀστυπάλαιεις ὡς ἀποίκους τῶν Ἐπιδαυρίων.² Τοῦτο δ' ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς γλώσσης τῶν σωζομένων ἐπιγραφῶν τῆς νήσου.

Κατὰ τὰ ἔτη 454-425 π. Χ. ἡ νῆσος μετέσχε τῆς πρώτης Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας,³ κατὰ δὲ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἠκολούθησε, φαίνεται, τὴν τύχην τῆς γειτονικῆς Κῶ.⁴

Οἱ Ρωμαῖοι ἐκτιμῶντες τὸ εὐλίμενον καὶ τὴν ἐμπορικὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως τῆς νήσου ἀνεγνώρισαν αὐτὴν ὡς «*civitas foederata*» καὶ ἐχρησιμοποίησαν ὡς ὄρμητήριον εἰς τὰς κατὰ τῶν πειρατῶν τοῦ Αἰγαίου ἐπιχειρήσεις. Ὅτε ἐδικάσθη ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἡ Ἀστυπάλαια καὶ ἡ λοιπὴ Δωδεκάνησος ἀπέτελεσαν τμῆμα τοῦ Ἀνατολ. Ρωμαϊκοῦ Κράτους, περιληφθεῖσαι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῇ «ἐπαρχίᾳ τῶν νήσων» μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον, βραδύτερον δὲ εἰς τὸ θέμα τῆς Δωδεκανήσου ἢ τὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.⁵

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡ Ἀστυπάλαια περιῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Ἐνετῶν Quirini καὶ Grimani, δοθεῖσα τὸ 1207 ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ Μάρκου Σανούδου εἰς τὸν Ἰωάννην Α' Quirini εἰς ἀνταπόδοσιν παρασχεθείσης συνδρομῆς διὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ δουκάτου τῆς Νάξου. Ὁ Ἰωάννης Α' Quirini διεμοίρασε τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἐξουσίαν του μετὰ τοῦ Μάρκου Grimani, ἐκ τοῦ Ἐνετικοῦ οἴκου τῶν Grimani. Τὸ 1269 ἡ νῆσος ἀνακατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ναυάρχου Λικαρίου, ἀλλὰ τὸ 1333 κατελήφθη ἐκ

1. Βλ. IG XII 3, 167-246. Πβ. καὶ Suppl. σελ. 278-279.

2. Βλ. IG² IV 1, 917 καὶ 1418. Πβ. καὶ Καββαδίου, Fouilles d'Epidaure I, 233.

3. Βλ. Oberhummer, ἐν Pauly-Wissowa, R.-E. ἀρθρ. Astypalaia 1, καὶ Merrill-Wade-Gery-McGregor, The Athenian Tribut List, Τόμ. I, σελ. 240-241.

4. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ τὸ ὄνομα Ὀνησικρίτου τοῦ Ἀστυπάλαιεως, ἀξιωματικοῦ καὶ ἱστορικοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Βλ. Ἀρρῖαν. Ἰνδ. 18. Πβ. Strasburger, ἐν Pauly-Wissowa, R.-E. XVIII, 460-64.

5. Βλ. M. Βολονάκη, ἐν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. ἀρθ. Ἀστυπάλαια.

νέου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Β' Quirini. Τὸ 1341 ὁ Ἐμίρης τοῦ Ἀϊδινίου Ὁμάρ βέης Μερβασάν ἐκυρίευσεν τὴν νῆσον καὶ ἠρῆμωσεν αὐτήν. Μετὰ τινὰς δεκαετίας ὁ Ἰωάννης Β' Quirini, διοικητὴς τῆς Ἱήνου καὶ Μυκόνου, μετέφερεν ἐκ τῶν νήσων τούτων ἀποίκους εἰς τὴν Ἀστυπάλαιαν καὶ μετωνόμασεν αὐτὴν εἰς Ἀστυνέαν. Ἐντὸς ὀλίγου ὁμοῦς ὑπεχρεώθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀποίκους εἰς τὰς νήσους των.

Ἡ Ἀστυπάλαια ἐν τούτοις κατωκίσθη ἐκ νέου. Διὰ τὴν προέλευσιν τῶν νέων ἀποίκων δὲν ὑπάρχουν βεβαίως ἀκριβεῖς ἱστορικαὶ μαρτυρίαι, ἀλλ' εὐλογον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὡς πιθανὸν τὸν ἀποικισμὸν αὐτῆς ὑπὸ κατοίκων τῶν παρακειμένων νήσων καὶ μάλιστα τῆς Θήρας, τῆς Κῶ καὶ τῆς Καρπάθου, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ κοινὰ φωνητικὰ φαινόμενα καὶ γενικώτερον τὴν γλωσσικὴν συγγένειαν, τὴν ὁποίαν τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας παρουσιάζει ἰδιαιτέρως πρὸς τὰ ἰδιώματα Καρπάθου καὶ Κῶ. Εἰς τὰς νήσους ἄλλωστε αὐτάς, ὡς πλησιεστέρας, ἦτο φυσικὸν νὰ καταφύγουν καὶ ὅσοι ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς νήσου διέφυγον τοὺς Τούρκους ἐπιδρομεῖς.

Πολλὰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς ὑπέστη κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ νῆσος ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τοῦτο μαρτυροῦν, πλὴν τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, καὶ τοπωνύμια τινὰ τῆς νήσου ὡς: τὸ Καταφύ,¹ ἔς τοῦ Καταφοῦ, τὸ Βιγλάρι,² ἢ ψηλὴ Βίγλα, τὸ Μεροβίγλι,³ ἢ Βάρδια.

Τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Λιζάπηδων,⁴ ὡς ὀνομάζει ὁ λαὸς τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ Βερβερίνους πειρατάς, διετήρησε καὶ ἡ λαϊκὴ παράδοσις: Ὁ Σ τὰ παλιὰ⁵ χρόνια — διηγεῖται ἡ κ. Εὐγενία Ντακοροῦ — τὸ Κάστρον ἐκλειδῶν-νετομ μὲ σιδερέν-νιες μπάρες⁶ τὸ ἢ πόρτα του ἦτο νδυμένη ἀλαμαρῖνα.⁷ Ἐκλειδῶν-νετο γὰρ τοὺς Λιζάπηδες, κλέφτες, ποῦ ἔρχουντα τὸ ὅπου ἔν νὰ δοῦ ν-δις ὁμορφες κόρες, τὶς ἐκλέβα. Τσαὶ ἄμ-μὰ ἠθελὲν νὰ ἰκούσων οἱ γενναῖτες, ὅτι ἦσαν οἱ Λιζάπηδες, ἐκλειδῶν-να ν-δὴμ πόρτα ν-δοῦ Κάστρον τσαὶ εἶχασι σὲ μερικὰ σπιδζα τσώσπιτα⁸ τσαὶ ἔναν ἄν-νοιγμα ἔς αὐτὰ τὰ τσώσπιτα τσαὶ

1. Καταφύγι) Καταφύ) Καταφύ, γενικ. τοῦ Καταφοῦ.

2. Τὸ Λατίν. *vigilarium*.

3. Ἡμεροβίγλι.

4. Λιάπηδες. Ὁ λαὸς συνεταύτισεν τοὺς Βερβερίνους καὶ Σαρακηνοὺς πειρατάς μὲ τοὺς Λιάπηδες τῆς Ἀλβανίας, οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστοὶ ὡς πολεμισταὶ καὶ ἐχρημάτισαν φοβεροὶ πειραταὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

5. παλαιά.

6. ἀμπάρα, μοχλός.

7. λαμαρῖνα.

8. τσώσπιτο, τὸ=ἔσώσπιτο, διαμέρισμα ἀπομεμονωμένον, κρύπτη. Καὶ ἐν Κύπρῳ σ-σώ-

χίντζασιν¹ ὄπζες εἶχα γ-κόρες ὁμορφες μέσα ὅς τὸ τῶσπιτον, ὅσο ν-νὰ φύουν υἱ Ατζάπηδες.

Τὸ 1537 ἰσχυρὸς στόλος τοῦ Χαϊρεδίν Βαρβαρόσσα κατέλαβε τὴν νῆσον καὶ διὰ τῆς συνθήκης Ἑνετῶν καὶ Τούρκων τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1540 ἡ Ἀστυπάλαια περιελήφθη εἰς τὸ ὑπὸ τοὺς Τούρκους σύμπλεγμα τῶν δώδεκα προνομιούχων νοτίων Σποράδων.

Μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 καὶ ἀπετέλεσε μέρος τῶν νοτίων Κυκλάδων. Διὰ τοῦ πρώτου Πρωτοκόλλου τῆς ἐν Λονδίνῳ διασκέψεως πρὸς καθορισμὸν τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὸν τελικὸν ὅμως καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας καὶ τὸ τμήμα τοῦτο παρεχωρήθη εἰς τὴν Τουρκίαν ἔναντι τοῦ βορείου ἡμίσεος τῆς Ἀμοργοῦ.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1912 ἡ Ἀστυπάλαια καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ συμπλέγματος νῆσοι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, τὸν Μάρτιον δὲ τοῦ 1947 ἐνεσωματώθησαν εἰς τὸ Ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν κράτος.

Τὸ ἀπόκεντρον τῆς θέσεως τῆς νήσου² καὶ ἡ ἐκ τούτου ἔλλιπής κατὰ τὸ παρελθὸν συγκοινωνία καὶ ἀραιὰ ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων νήσων καὶ κέντρων τῆς κυρίως Ἑλλάδος συνετέλεσαν, ὥστε τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου νὰ μείνῃ σχετικῶς ἀνεπηρέαστον.

Ὁ ἐπαναπατρισμὸς ἐν τούτοις τῶν μεταναστῶν, οἱ ὅποιοι ἀποδημοῦν εἰς μεγάλην σχετικῶς κλίμακα, τὸ σχολεῖον, ἡ παρουσία ὑπαλλήλων καταγομένων ἐξ ἄλλων Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν καί, κυρίως, ἡ ἀπὸ τῆς ἐνσωματώσεως καὶ ἐντεῦθεν πυκνοτέρα ἐπικοινωνία καὶ ἐπαφή τῶν κατοίκων μὲ τὰς Ἀθήνας, τὸν Πειραιᾶ καὶ ἄλλους Ἑλληνικοὺς λιμένας ἤσκησαν καταφανῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος.

Τὸ τυπικὸν καὶ ἡ προφορὰ τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς εἰσχωρεῖ καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ὁμιλίαν τῶν κατοίκων. Οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες φιλοτιμοῦνται νὰ παρακολουθοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν μεταναστῶν, τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν εὐαριθμῶν ἐπιστημόνων. Εἶναι διὰ ταῦτα αἰσθητὴ ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης εἰς τὸ λεξιλόγιον, τὸ τυπικὸν καὶ τὴν προφορὰν μεταξὺ τῆς ὁμιλίας τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν νεωτέρων.

Μὲ τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας εἰδικῶς οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἠσχολήθη:

σπιτον καὶ σ-σῶσπιτος==δωμάτιον μὴ ἔχον ἄμεσον ἔξοδον πρὸς τὸν δρόμον. Βλ. Σ. Μενάρδου, «Περὶ τῶν συνθέτων ἀπὸ τοῦ ἔσω καὶ ἔξω τοπωνυμίων» Ἐπετηρὶς Βυζαν. Σπουδῶν 8 (1931), σελ. 338.

1. ἔκτιζαν, ἐκρυπτον κτίζοντες τὴν εἴσοδον τοῦ τῶσπιτου.

2. Ἡ μὲν οὖν Ἀστυπάλαια ἰκανῶς ἐστὶ πελαγία, πόλιν ἔχουσα... (Στράβων, I, 488).

‘Ο *K. Dieterich* εξετάζει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου καὶ τῶν ἄλλων νοτίων Σποράδων ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰ τῆς Κρήτης καὶ Κύπρου. ‘Ο *X. Γ. Παντελίδης* ἐπίσης εξετάζει γενικῶς τὴν φωνητικὴν τῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας.’

‘Ο *A. Τσοπανάκης* ἐξ ἄλλου, εξετάζων λεπτομερῶς τὴν φωνητικὴν τῶν ἰδιωμάτων τῆς Ρόδου καθὼς καὶ τὴν φωνητικὴν, τὸ τυπικὸν καὶ τὰ συντακτικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος τῆς Χάλκης (Δωδεκανήσου), ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας διὰ τὰ παραλληλίσθη φαινόμενα τῶν ἐν λόγῳ ἰδιωμάτων πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, κατ’ ἀκολουθίαν δὲ καὶ πρὸς τὸ τῆς Ἀστυπαλαίας.’

Ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἐπεσκέφθην τὴν νῆσον δῖς: τὸν Αὐγούστον τοῦ 1954 καὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1955.

Κατόπιν ἐντολῆς τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐπεσκέφθην καὶ τρίτον τὴν νῆσον κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1956 καὶ κατώρθωσα οὕτω τὰ ὁλοκληρώσω τὴν συλλογὴν τοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸ ἰδίωμα αὐτῆς. Ἡ συγκέντρωσις τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἐν τῇ μοναδικῇ πολίχνῃ, ἢ κατανόησις καὶ ἢ εὐγενὴς προθυμία, τὴν ὁποίαν συνήντησα ἐκ μέρους τῶν κατοίκων, μὲ ἐβοήθησαν ἀποτελεσματικῶς εἰς τοῦτο.’

Γνησίους φορεῖς τοῦ ἰδιώματος εὔρον τοὺς μεσήλικας καὶ τοὺς γέροντας, ἰδίως δὲ τὰς γυναῖκας.

Ἡ μακροβιότης, προνόμιον τῆς νήσου, συνετέλεσεν ὥστε τὰ διατηρηθῶν μέχρι σήμερον πολύτιμα ἰδιωματικὰ στοιχεῖα.

Διὰ τὴν παροῦσαν μελέτην, ἐκτὸς τοῦ ὑπ’ ἐμοῦ συγκεντρωθέντος ἐπὶ τόπου ὕλικου, εἶχον ὑπ’ ὄψιν μου καὶ τὰ ἐν «Λαογραφία» (Τόμ. 1-16), «Δωδεκανησιακῇ Ἐπιθεωρήσει» (τεύχ. 1-12 (1947) καὶ 1-6 (1948)) δημοσιευόμενα κείμενα ἐξ Ἀστυπαλαίας, ὡς καὶ τὰ ἐν τῇ μνημονευθείσῃ συγγραφῇ τοῦ *K. Dieterich* παραμύθια, παροιμίας καὶ αἰνίγματα καὶ τὰ ἐν τῇ συλλογῇ *R.*

1. «Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden» (Wien, 1908).

2. «Φωνητικὴ τῶν Νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας». Ἀθῆναι, 1929.

3. «Essai sur la Phonétique des parlers de Rhodes» (Texte und Forschungen zur Byzantinisch - Neugriechischen Philologie. Herausgegeben von Prof. Dr. Nikos A. Bees (Βέης) No 40, Athen, 1940. Τοῦ αὐτοῦ, «Τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης (Δωδεκανήσου)» Ρόδος, 1949.

4. Ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπιθυμῶ τὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τὴν εὐγενεστάτην κυρίαν Εὐγενίαν Ντακοροῦ, τοὺς συναδέλφους κ. κ. Δ. Γεωργιάδην, Δ. Χατζηαντωνίου καὶ Γ. Περάκη, τὸν Συμβολαιογράφον κ. Ἄντ. Κωστόπουλον καὶ γενικῶς ὅλους, ὅσοι μὲ διηκόλυναν εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ὕλικου.

M. Dawkins περιεχόμενα ένδεκα παραμύθια, ταῦτα πάντα ἐξ Ἀστυπαλαίας.¹

Εἰς τὴν μελέτην, ἣτις ἐπακολουθεῖ, προτάσσω διὰ λόγους πρακτικοὺς καὶ μεθοδολογικοὺς τὸν λεξιλογικὸν θησαυρὸν, τὸν ὁποῖον κατώρθωσα νὰ συγκεντρώσω ἐκ τῆς νήσου, δεδομένου ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς στηρίζω τὰ φωνητικὰ καὶ γραμματικὰ συμπεράσματα, ἅτινα παρατίθενται ἐν συνεχείᾳ.

2. Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι Ο Ν

Α

ἀβδέλτα, ἡ (< βδέλλα) = 1) τὸ κοιν. βδέλλα,
2) μετφ. ἡ νεωστὶ φυτρώσασα κριθή.
(Ἡ λ. ὑπὸ τὴν μεταφορ. αὐτῆς σημασίαν δὲν περιέχεται εἰς τὸ οἰκτεῖον ἄρθρον τοῦ Ἰστ. Λεξ.)
ἄβζα, ἡ (< ἄβια) = ἡ στείρα (τὸ μεταγν. ἄβιος).
ἄβι, τὸ = τὸ κυνήγιον (τὸ τουρκ. av).
ἄβιντζῆς, ὁ (< ἄβτζῆς) = ὁ κυνηγός. (Τὸ τουρκ. avci).
ἄβολος-η-ο (α + βολή) = ὁ ἀκατάλληλος, ὁ κακόβολος.
ἀγαθάγκαθας, ὁ = εἶδος μονομίσχου ἀκάνθης. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἰστ. Λεξ.).
ἀγγαστρωμένη, ἡ = ἡ ἐγγαστρωμένη.
ἄγγονας, ὁ = ὁ ἔγγονος.
ἀγδράρι καὶ ἀγδάρι, τὸ (< ἀδράχι) = ἡ ἄδρακτος.
ἀγιάθονας, (< ἀδιάθονας) = ὁ δοθιήν.
ἀγκαλτσά, ἡ (< ἀγκαλεῖ) = τὸ κοιν. ἀγκαλεῖ.
ἀγκαλτσάντζω ἢ γκαλτζάντζω = ἀγκαλεῖ.
ἀγκάλτσασμα ἢ γκάλτσασμα, τὸ = τὸ ἀγκάλεσμα.
ἀγκαρδζακὸς-τσά-ὸ (< ἐγκαρδιακὸς) = ὁ ἐγκάρδιος, ὁ προσφιλής.
ἀγκαθωτὸς -ἡ -ὸ (< ἀκανθωτὸς -ἡ -ὸν) = ὁ φέρων ἀκάνθας, ὁ ἀκανθώδης.
ἀγκλούπι, τὸ (ἀντλία + κουρούπι) = ὁ καρπὸς τῆς λαγηνοφόρου κολοκύνθης χρησιμο-

ποιούμενος πρὸς ἀντλησιν ὕδατος. ἀγκλούπα, ἡ, μεγεθον. τοῦ προηγ.
ἀγκωνάρι, τὸ = ὁ γωνιαῖος λίθος: φρ. εὐτηδὰ ἡ πέτρα κάμνει γιὰ ἀγκωνάρι.
ἀγκωνίτης, ὁ = ὁ ἀγκών. φρ. βάρεσα ἴς τὸν ἀγκωνίτη.
ἀγλατσίδα, ἡ (< γαλατσίδα) = ἀγριόχορτον ἔχον γαλακτώδη ὄπν. (Βλ. Ἰστ. Λεξ., ἐν λ. γαλατσίδα).
ἀγνάφισκας, ὁ = ἰχθὺς ὁμοιάζων πρὸς παλαμύδα. Ἐν Λέρῳ ἀγναφίσκος καὶ ἀρναφίσκος, πληθυν. ἀγναφίστσια. Ἐν Χάλκῃ: ἀρναφίσκας. (Βλ. Α. Τσοπανάκη ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 116). Ἡ λ. πιθανῶς ἐκ τοῦ μετγν. γναφήσιος (ἰχθύς), δι' ὃ βλ. *Liddell-Scott-Jones* καὶ *D'Arcy Thompson*, *A Glossary of Greek Fishes*, ἐν λ. γναφήσιος.
ἄγουρας, ὁ = ὁ ἄγουρος, ὁ νεανίας.
ἀγούρζο, τὸ = τὸ οὔριον (ψόν).
ἀγρέλτα, ἡ = (< ἀγρέλλα) = ἡ ἀγριελαία.
ἄγρελίτιδι, τὸ ἢ ἄγριλιτίδι = Τοπων. τὸ ἀγριελίδι.
ἀγριαντζινάρα, ἡ = ἡ ἀγριαγκινάρα.
ἀγριοσειρίδα, ἡ = εἶδος ἐδωδίμου ἀγριοχόρτου, πιθανῶς τὸ παρὰ Διοσκορίδῃ σέρις. (Ἡ λέξις δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἰστορ. Λεξ.).²

1. «Forty five Stories from the Dodecanese» (Cambridge, 1950).

2. Τὸ ἀπλοῦν *σειρίδα* καὶ ἐν Κῷ, Ρόδῳ, Χάλκῃ. (Βλ. Α. Τσοπανάκη, Τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης, σελ. 106). Ἐν Ρόδῳ καὶ ἀγριοσειρίδα.

ἄγωνας, ὁ = ὁ ἀγών, ὁ μόχθος, τὰ βάσανα :

φρ. ἠτρανήξαμε ν-δὸν ἄγωνάμ μας.

ἄδάφτιστος-η-ο = ἀβάπτιστος-η-ον.

ἄδδζακρισία, ἡ = ἡ ἀδιακρισία.

ἄδόνι, τὸ = τὸ ἀηδόνι.

ἄθάναιη, ἡ = ἀγάθη ἡ Ἀμερικανική (κοιν.
ἄθάνατος).

ἄθερίνα, ἡ = ποσότης ἀθερινῶν. (Τὸ ἀρχ.
ἀθερίνη).

ἄθερνός, ὁ = ὁ ἰχθύς ἀθερίνα.

ἄθερος, ὁ = ὁ μὴ θερισθείς, ὁ ἀθέριστος.

ἄθρῶπακλος, ὁ (< ἀνθρῶπακλος) = ὁ με-
γαλόσωμος ἀνὴρ. (Ἡ λ. δὲν περιέχε-
ται ἐν τῷ Ἰστ. Λεξ.).

Ἄθυμαδάρι, τὸ (θυμάδα + -άρι). Τοπων.

Τόπος ὅπου ὑπάρχουν πολλοὶ θύμοι.

ἄκᾶβι, τὸ = ξύλινος κλοιὸς δεμένος εἰς τὸ
ἐν ἄκρον σχοινίου διὰ τοῦ ὁποίου δέ-
νουν τὰ δεμάτια θερισμένων δημητρια-
κῶν καὶ κλαδιῶν.

ἄκαμάτης-α (α-κάματος) ὁ ὀκνηρὸς, ὁ ἀπρό-
κοπος.

ἄκιμος-α-ὸ (ἐκ τοῦ ἀκμαῖος: βλ. Ἰστ. Λεξ.,
ἐν λ.) = ὁ ὄριμος.

ἄκοπο, τὸ = εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀλιέων,
ἡ ἄνευ ἀποδόσεως ἄγρα. (Ἡ λ. ὑπὸ
τὴν σημασίαν ταύτην δὲν περιέχεται: ἐν
τῷ Ἰστ. Λεξ.).

ἄκουή, ἡ (< ἀκοή) = ὁ ἀκουστικὸς πόρος.

ἄκουπας, ὁ (α + κουπᾶς, δι' ὃ βλ. Ἰστορ.
Λεξ. ἐν λ. ἀνακουπᾶς) = ὁ τράχηλος.

ἄκορζα, ἡ (< ἄκρια) = ἡ ἄκρα.

ἄκριβογός, ὁ = ὁ μοναχογιός, ὁ λίαν ἀγα-
πητός.

ἄκριβυκόρη, ἡ = ἡ μοναχοκόρη, ἡ προσφι-

λῆς κόρη.

ἄλάτσι, τὸ = τὸ ἄλατι.

ἄλειμμα, τὸ = ἡ ἐπίχρισις τοίχου διὰ δια-
λύματος ἀσβέστου ἢ ἀργίλλου.

ἄλεσμα, τὸ = 1) ἡ πρὸς ἄλεσιν ποσότης
δημητριακῶν, 2) τὸ προϊόν τῆς ἀλέ-
σεως.

ἄλετρο, τὸ = τὸ ἄροτρον.

ἄλευρά, ἡ (< ἄλευριᾶ) = πρόχειρον ἔδεσμα,
πολτὸς ἐξ ἀλεύρου, ὕδατος καὶ ἐλαίου
ἐψημένος.

ἄλευροθήκη, ἡ (< ἄλευροθήκη) = ξυλίνη
ὀρθογώνιος θήκη τοῦ ἀνεμομύλου ἐν
τῇ ὁποίᾳ διοχετεύεται τὸ ἐκ τῆς ἀλέ-
σεως ἄλευρον.

ἄλεφανδοῦ, ἡ (ἐκ τοῦ μεσν. ἀλυφαντοῦ)
= ἡ ὑφάντρια.

ἄλήθισα, ἡ = ἡ ἀλήθεια.

ἄλησμονῶ = λησμονῶ.

ἄλιδώνα, ἡ = (τὸ ἀρχ. ἐλεδώνη) εἶδος
ὀκτάποδος τοῦ γένους τῶν ἐλεδωνιδῶν,
ἀνοστώτερον τοῦ κοινοῦ ὀκτάποδος.¹

ἄλυσιούδζα, τὰ = αἱ ἀμυγδαλαὶ (αἱ ἀντιάδες).²

ἄλυσούδα, ἡ = ἡ σαύρα.³

ἄλισφατιά, ἡ (ἄλισφακῆ) = ὁ ἐλελίφασκος.

Ἄλισφασιδί, τὸ = τοπων.

ἄλογάτσι, τὸ (< ἀλογάκι) = 1) τὸ μικρὸν ἄλο-
γον, 2) ὁ θαλάσσιος ἵππόκαμπος. Τὸ
ἀλογάτσι τῆς θάλασσας.

ἄλιάντζω (< ἀλλάζω) = ἐνδύομαι ἐπισήμως.
Οἱ ἀλιαμένοι = οἱ ἐπισήμως ἐνδεδυμέ-
νοι καὶ μεταφ. οἱ προσκεκλημένοι.

ἄλτος-η-ο = ἄλλος-η-ο.

ἄλτοῦ = ἄλλοῦ.

ἄλτως (< ἀλλεῶς) = ἀλλέως.

1. Καὶ ἐν Κῶ, Μεγίστη, Μυκόνῳ, Σύμῃ, Χάλκῃ, Χίῳ κ. ἄ., (βλ. Dieterich, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 155.
M. Στεφανίδου, Λεξιλογὸν Ἀρχ. 6, (1923), σελ. 230 καὶ A. Τσοπανάκη: Τὸ ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 116).

2. Ἐν Νάξῳ: συλλιγούδια, ἐν Πάρῳ σ'λλ'γδιά. Ἡ λ. παρὰ Δουκαγγ. καὶ Σομ.

3. Ἐν Χίῳ συλλιγούδι. Ἡ λ. παρὰ Δουκαγγ. καὶ Σομ.

άλναρντζά, ή = ή λυγαργιά.

άλωνεύκω = άλωνεύω.

άλωποῦ, ή = ή άλώπηξ.

άμάδα, ή, συνηθέστερον κατὰ πληθυν. (σαμάδα ἐκ τοῦ σημάδα παρὰ τὸ σημάδι) = εἶδος παιδιάς.

άμαλιάδα, ή (< α προθ. + μαλλάδα, ὃ ἐκ τοῦ μαλλῶς) = νηματοειδῆ βρύα τῆς θαλάσσης ἐν εἶδει τολύπης μαλλίου. — άμαλιάδες τῆς θάλαττας.¹

άμάραγκας, ὁ (τὸ άρχ. άμάρακος) = τὸ φυτὸν ἐλίχρυσον τὸ Σικελικὸν (Helichrysum Siculum), άγριολούλουδον τῆς οἰκογενείας τῶν άμαράντων.

άμβάλτουσα, ή (< αναβάλλουσα) = ή αναβλύζουσα πηγή.

άμβασαδοῦρος, ὁ (τὸ ἐνετ. ambassador) = ὁ προξενητής, ὁ μεσολαβητής.

άμή· ἐπίρρ. βεβαιωτικὸν = ναί, βεβαίως.

² Αμμοῦδες, οἱ = τοπων. άμμώδης τόπος.

άμόλνυσι, ή = ή άφεςις, ή χαλάρωσις τοῦ δεσμοῦ (άπόλνυσις).

άμολυστιθιῶνας, ὁ (άπολυσθιῶνας) = ὁ τόπος, ἐν ᾧ άφίνουσι ἐλεύθερα πρὸς βοσκὴν τὰ ζῶα.

άμπάδικος-τσα-ο = ἐπὶ αἰγοπροβάτων· ὁ μὴ φέρων κέρατα. (Βλ. Ἰστ. Λεξ., ἐν λ. άββās).

άμπαλιάδα, ή = ή κηλῖς (τὸ Ἰταλ. pallata);

άμπαλίρος, ὁ (< παλίουρος;) = ὁ άσπάλαθος.³

άμπάρι, τὸ = (τὸ Ἀραβ. ambar) τὸ κοιν. = άποθήκη.

άμπελιτζά, ή = (< άμπελεξά) = τὸ κλημα τῆς άμπέλου.

άμπειάντζω (< άναπετιῶ) = στήνω τὰ δεμάτια κριθῆς ἢ σίτου εἰς τὸ άλώνιον πρὸς άλωνισμόν.

άμβροέλιτα, ή (< ὀμβρέλλα) = τὸ άλεξιθρόχιον.

ανάδοσι, ή = ή ἐκ τοῦ ἐδάφους ἢ τοῦ τοίχου αναδιδομένη ὕγρασία.

ανάμα, τὸ = τὸ νάμα, άκρατος οἶνος χρησιμοποιοῦμενος διὰ τὴν θείαν μετάληψιν.

ανάπλα, ή (ἐκ τοῦ μεσν. άνάπλιν κατὰ μεγέθυνσιν) = ὕψασμα πλατὺ ἐν ᾧ τοποθετοῦν τοὺς θερισμένους στάχους ἢ χόρτα πρὸς μεταφοράν.

ανάπονας, ὁ (άνά + πόνος) = φυχικὸν άχθος, τύψις: φρ. ἔκαμα ὅτι 'μπόρου' (διὰ τὸν θανόντα)· δὲν ἔχω τὸν άνάπονα.

άνάστσειλα (< άνάσκελλα) ἐπίρρ. = ὕπτως.

άνεδοσσιά, ή (< άναδοσιά)· βλ. άνάδοσι.

άνεθέρι, τὸ = εἶδος σφραγίδος προβάτων, καθ' ἣν κόπτουσι ἐλαφρῶς τμήμα τῆς περιφερείας τοῦ άφτιοῦ (τὸν άθέρα). (άθέρας > ἐθέρας > νεθέρας > νεθέρι > άνεθέρι). Ἐν Κῶ: νεθέρι.

άνέβαστος-η-ο = ἐπὶ ζύμης άλεύρου, ὁ μὴ ὕποστὰς τελείαν ζύμωσιν, αντίθ. άνεβαστός (Βλ. Ἰστορ. Λεξ., ἐν λ. άνανέβατος).

άνεμόποδας, ὁ = ὁ ποῦς, ή θάσις τῆς άνέμης.

άνεμοστρόφιλος, ὁ = ὁ άνεμοστρόβιλος.

άνενδρος η-ο = άνυδρος-η-ον.

άνερούφα, ή = ή δίνη.

άνεφαλιτζά, ή (< άνεφαλεξά) = ή συννεφιά.

άνεφαρντζά, ή (< άναφαριξά) = ή άσημάντου άποδόσεως άγρα ιχθύων.

άν-νοιωκλείσιμο, τὸ (< άνοιγωκλείσιμο) = τὸ άνοίγειν καὶ κλείειν. (Βλ. Ἰστ. Λεξ., ἐν λ. άνοιγωκλείσιμο).

άποφκάλιτω (< άποβγάλλω) = φονεύω. Πβ. τὸ κοιν. ξεβγάλλω.

⁴ Απρίλδισ, ὁ = ὁ Ἀπρίλιος.

άραες = άρά γε.

1. Ἐν Κῶ: μαλ-λούπια, ή.

2. Ἐν Ἰμβροφ: άπαλίρα, Πάρωφ: άπιλίρας, Μήλωφ: άπίλιρας.

ἀραμαντζάνι, τὸ = τὸ ραμαζάνι.

ἀρανίσκος, ὁ = ὁ οὐρανίσκος.

ἀρανδά: ἐπίρρ. = ἀραιά: φρ. ἀρανδά τσαι ποῦ
νά λάση (ἀραιά καὶ κάποτε νὰ τύχη).

ἀρανδιστά, τὰ = τὰ ραντιστά, εἶδος φαγη-
τοῦ ἐκ μικρῶν βώλων ζύμης.¹

ἄρβουρο, τὸ = ὁ ἴστος τοῦ πλοίου, (ἐκ τοῦ
'Ενετ. arboro. Βλ. 'Ιστ. Λεξ.).

ἀργαινή, ἡ (< ἀργατινή) = ἡ ἑσπέρα, τὸ
βράδυ. — ἦριτε μὲν ἀργαινή ν-νά
ποσπερίσωμε (συνών. ἀργαδιανός. Βλ.
'Ιστ. Λεξ.).

ἀρεβῶνας, ὁ = ὁ ἀρραβῶν.

ἀρέχω = ἀρέσω.

ἀριανιά, ἡ = τὸ ὀρίγανον.

ἀρκάτσα, ἡ = ἡ οἰκόσιτος αἰξ. (βλ. ἀρ-
κάτσικο).

ἀρκάτσικο, τὸ (< ἀργοκάτσικον) = τὸ οἰκό-
πιτον ἐρίφιον.

Ἀρκαύλι, τὸ (< Ἀρχαύλι) τοπων.

ἀροδάμαλο, τὸ (< ἀργοδάμαλο) = τὸ μι-
κρὸν δαμάλι τὸ μὴ δυνάμενον εἰσέτι νὰ
ἀροτριᾷ.²

ἀρκός, ὁ (< ἀργός) = ὁ κηφίγ.

ἀρμαδούρα, ἡ (ἐκ τοῦ 'Ενετ. armadura) =
τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου.

ἀρμαστὸς-η = ὁ ὄρμαστὸς, ὁ μνηστήρ.

ἀρμεαριζιά, ἡ (ἀρμεγαριζιά) = ὁ τύπος ὕπου
ἀμέλγουν τὰ αἰγοπρόβατα.

¹ Ἀρμενο, τὸ = τοπων.

² Ἀρμενοχώρι, τὸ = τοπων.

ἀρμεός, ὁ = (ἀρμεγός), ἀγγεῖον εἰς τὸ ὁ-
ποῖον ἀμέλγουν.

ἀρμοτσιρί, τὸ = ὁ ὄρμος νωποῦ τυροῦ.

ἀρμιδζά, ἡ = ἡ ὄρμιζά.

ἀρμύρα, ἡ = εἶδος ἀγριοχόρτου.

ἀρμυρὸς - ἀρμυρζά (< ἀρμυριά) - ἀρμυρὸ =
ἀλμυρὸς-ἄ-ὄν.

ἀρνόκουρο, τὸ = τὸ ἐκ τῆς κουράς τῶν
προβάτων ἔριον.

ἀρνόριφα, τὰ = ἀρνία καὶ ἐρίφια ὁμοῦ.

ἀρολόϊ, τὸ = τὸ ὥρολόγιον.

ἀρόψιχο, τό, συνήθ. κατὰ πληθυν. ἀρό-
ψιχα, τὰ = τὰ ἐν τῷ ὄρφῳ ὑπολείμματα
τοῦ νωποῦ τυροῦ. (ἐν Κρήτη: ρόψιχα,
ἡ. Κατὰ Σ. Ξανθοῦδίδην ἐκ τοῦ ἐπιθ.
ἀραιὸς καὶ τοῦ οὐσ. ψίχα. Βλ. Λεξι-
κογρ. Ἀρχεῖον 5, σελ. 284).

ἀρτζυροκούδουνο, τὸ = τὸ ἀργυροκούδουνο
ἀρτσή, ἡ = ἡ ἀρχή.

ἀρτσινίντζω (< ἀρχινίζω) = ἀρχίζω.

ἀρφάδι, τὸ (< ἀλφάδι) = τὸ ἀλφάδιον, ὄρ-
γανον τῶν κτιστῶν καὶ τῶν ξυλουργῶν
πρὸς ἐξακρίθωσιν τῆς ὀριζοντίας εὐ-
θείας.

ἀρφανὸς-ἡ-ὄ = ὄρφανὸς-ἡ-ὄν.

ἀρφανούλτα, ἡ = ἡ ὄρφανούλλα.

ἀρωσισιά, ἡ (< ἀρωσιζιά) = ἡ ἀρρώστια.

ἀρώτησι, ἡ = ἡ ἐρώτησις.

ἀρωτιῶ = ἐρωτῶ.

ἀσβέριτος-η-ο (τὸ 'Ιταλ. svelto) = ὁ εὐκίνη-
τος, ὁ ἐπιδέξιος.

ἄσερο, τὸ = τὸ ἄχυρον.

ἄσιν-νιός, ὁ = ὁ ἐχίνος.

ἄσινοπόδι, τὸ = τὸ (ἐ)χινοπόδι.

ἄθιοβάδα, ἡ = ἡ ἀχηβίδα (τὸ ἀρχ. χήμη).

ἄσμάρι, τὸ = τὸ σμήνος, τὸ ἀλλαχοῦ σμάρι.

ἄσμύναιρα, ἡ = ὁ ἰχθὺς μύραινα.

ἄσπα, ἡ = τὸ ἀσπρόχωμα, ἡ θηραϊκὴ γῆ.
(Βλ. 'Ιστ. Λεξ., ἐν λ.).

ἄσπάλαιθας καὶ ἄσπάλαιθος, ὁ = ὁ ἀσπά-
λαθος (ἀκανθώδης θάμνος).

1. 'Εν Κιμῶλῳ: ἀρραντό. Βλ. I. K. Βογιατζίδου, ἐν 'Αθηνᾶς 35 (1923), σελ. 108.

2. 'Εν Κύθνῳ: ἀροδάμαλο.

- ἄσπεντζα, ἦ = ὄστρακον θαλάσσιον, τὸ κοιν.
καλόγνωμη.
- ἄσπόδιλιας, ὁ = ὁ ἀσφόδελος.
- ἄσποδιλένιος-α-ο (< ἀσφοδιλ-λένιος) = ὁ ἐξ
ἀσφοδέλου.
- ἄσπράγκαιθας, ὁ (ἄσπρος + ἄκανθα) = εἰ-
δος ἀκάνθης.
- ἄσπροντζιγρώθθα, ἦ (ἄσπρος + διχρώτα) =
χρωματισμὸς αἰγὸς ἐχούσης τρίχωμα
κατὰ τὸ ἥμισυ λευκὸν καὶ τὸ ἕτερον
ἥμισυ ἄλλου χρώματος.¹
- ἄσπροσέλιτσα, ἦ (ἄσπρος + χελιδνός) = χρω-
ματισμὸς αἰγὸς ἐχούσης τρίχωμα χρώ-
ματος ἐλαφρῶς ξανθοῦ καὶ κατὰ τὴν
κοιλίαν λευκοῦ.
- ἄσπρόχορτο, τὸ = εἶδος ἀγριοχόρτου.
- ἄστακον-νορά, ἦ = ἡ οὐρὰ τοῦ ἀστακοῦ.
- * Ἀστασιδα, ἦ = τοπων. ὄνομα νησιδὸς παρὰ
τὴν Ἀστυπάλαιαν εἰς τὰς ρωγμὰς τῆς
βραχῶδους παραλίας τῆς ὁποίας φω-
λεύουν πολλοὶ ἀστακοί.
- ἄστένια, ἦ = ἡ ἀσθένεια.
- ἄστοιβή, ὁ = ὁ γνωστὸς ἀκανθώδης θάμνος
(τὸ ἀρχ. στοιβή).
- ἄστέρι, τὸ (< ἀστέρι) = τὸ πλῆθος (τὸ
Ἀραβοτουρκ. asker).
- ἄστρείδι, τὸ = τὸ κοιν. στρείδι,
- * Ἀστροπαλίτης - ιτσα = ὁ κάτοικος Ἀστυ-
παλαίας.
- * Ἀστροπαλιτζά, ἦ = Ἀστυπάλαια.
- ἄσσιέλιτα, ἦ = ἡ σκίλλα, κοιν. σκιλλοκρόμ-
μυδο (τὸ Λατ. squilla).
- ἄσσιτιθας, ὁ = θάμνος ἀρωματώδης (τὸ
ἀρχ. κίσθος).
- ἄσιν-νομάνα, ἦ (< ἐχνομάννα) = ὁ θῆλυς
ἐχίνος.
- ἄτᾶ = ἐπίρρ. αὐτοῦ-δᾶ.
- ἄτθέριστος-η-ο (< ἀθέριστος) = ὁ μὴ θε-
ρισθεὶς. Πβ. ἄθερο-.
- ἄτθότυρο, τὸ (< ἀνθότυρο) = εἶδος τυροῦ,
ὅμοιον πρὸς μυζήθραν.
- ἄτθυμοῦμαι = ἐνθυμοῦμαι.
- ἄτθός, ὁ = ὁ ἀνθός.
- ἄτὸς-ἦ-ὀ (μου-σου-του-της) = ἐγὼ αὐτός.
- ἄτσερόδητος-η-ο = ὁ ἀκέρδιτος, ὁ μὴ κερ-
δηθεὶς.
- ἄτσερνικὸς-τσά-ὀ = ἀρσενικὸς-ἦ-ὀν.
- ἄτσοίμητος-η-ο = ἀκοίμητος-η-ον: φρ. ἄτσοί-
μητο κανδήλι.
- ἄτσούν-ναρος, ὁ = ἡ κνήμη (μεγεθυν. τοῦ
οὔς. ἄτσουν-νάρι (< ἄντζα = κνήμη).
- ἄυλακάτσι, τὸ = τὸ ἀυλακάκι.
- ἄβντζερινός, ὁ = ὁ ἀυγερινός.
- ἄβντζή, ἦ = ἡ ἀυγή.
- ἄφκαινίτζω (< ἀβγατίζω) = 1) ἀυξάνομαι, κυ-
ρίως ἐπὶ τροφῶν. 2) προχωρῶ ἐν τῷ
ἔργῳ. (ἐκ τοῦ μεταγν. ἐκβατός. Βλ.
Ἰστ. Λεξ. ἐν λ. ἀβγατίζω).
- ἄφκό, τό = τὸ ἀβγό.
- ἄφκωτή, ἦ (< ἀβγωτή) = εἶδος κουλλούρας
φερούσης ὄν, παρασκευαζομένης κυ-
ρίως κατὰ τὸ Πάσχα.
- ἄφοράδα, ἦ = ἡ φοράδα.
- ἄφοραδάτσι, τὸ = τὸ φοραδάκι, ἡ φορβὰς
ἐνὸς ἔτους.
- ἄφτισενος, ὁ = εἶδος ἀρακά (τὸ ἀρχ. ἀφάκη;).
- ἄφτί, τὸ = τὸ οὔς.
- ἄφτω = ἄπτω, ἀνάπτω.
- ἄφ-φάλτι, τὸ (< ἀφάλ-λι) = ὁ ὀμφαλός.
- ἄφ-φαλιτίτης, ὁ (< ἀφαλ-λίτης) = ὁ ὀμφα-
λός.²
- ἄφ-φέντης, ὁ = ὁ αὐθέντης.

1. Βλ. Α. Καραναστάση, Ποιμενικά τῆς Κῶ, ἐν Λαογραφία 16 (1956), σελ. 47.

2. Καὶ ἐν Κύθνῳ: ἀφαλίτης, ὁ. Βλ. Ἰστ. Λεξ., ἐν λ.

* *Αφ-φεντικό*, τὸ = τοπων. Τὸ *ἀφ-φεντικό* πηγᾶδι = τὸ δημόσιον πηγᾶδι, τὸ εἰς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ (τὸ μ.ε.σν. *ἀφεντικός*, ὃ ἐκ τοῦ μετρ. *αὐθεντικός*).
ἀφ-φεντοκωπέλλα, ἡ (< *ἀφεντοκωπέλλα*) = ἡ *ὠραία* καὶ *σοβαρὰ* κωπέλλα.
ἀχαμνόγαλη, ἡ (*ἀχαμνός* + *γάλα*) = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἀποδίδουσα ὀλίγον γάλα.
ἀχνίντζω = *ἀχνίζω*.
ἀχιαπόδι, τὸ = τὸ ὀκταπόδι.

B

βαθισά (< *βαθισά*) ἐπίρρ. = *βαθέως*.
Βαίτιθης, ὁ = ὁ *Δαβὶδ* (> *Δαβίδης* > *Βαβίδης* > *Βαβίθης* > *Βαβίθης* > *Βαίτιθης*).
βαλανᾶς, ὁ = εἶδος σταφυλῆς ἐχούσης ῥωγὰς μεγάλας ὡς *βαλάνους*.
βάλια, ἡ (< *βάλλια*) = ὁ ὄρμος (τὸ Ἰταλ. *valle*).
βαλιτάτοι, τὸ (< *βαλλάκι*) = ὁ μικρὸς ὄρμος.
βάλτω < *βάλλω*.
βαρέλια, ἡ = ἡ *βαρέλλα*.
βαρέλι, τὸ = τὸ *βαρέλλι*.
Βάρδια, ἡ = τοπων. (τὸ Ἑνετ. *vardia*).
βαρντζορίτζικος -τσα -ο = *βαρεγορρίζικος* -η -ον.
βαρντζός -ᾶ -ὸ (< *βαρεγός* -ᾶ -ὸ) = *βαρὺς* -εἶα -ύ.
βαριθαλαμίδι, τὸ = τὸ *παραθαλαμίδιον*.
βαρύ, τὸ = τὸ *βαροζυγισμένον*.
βαρουφαίνομαι μόνον κατὰ γ' πρόσ. *βαρουφαίνεται*, *βαρουφάνη* = φαίνεται *δυσάρεστον*, ἐκακοφάνη.
βασιλάγκαθας, ὁ = εἶδος ἀκάνθης μεγαλυτέρας καὶ ἀγριωτέρας τῆς κοινῆς. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἰστ. Λεξ.).

βασιλοτσέλι, τὸ (< *βασιλοκέλλι*) = ἡ κηρή-θρα ἐν ἣ διαμένει ἡ *βασιλισσα*. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἰστ. Λεξ.).
βασιλίτσα, ἡ = ἡ *βασιλισσα*.
βασιλτσάς, ὁ = ὁ *βασιλεῖς*.
βασιλοπούλτα, ἡ = ἡ *βασιλοπούλλα*.
βασόλα, ἡ = ὁ *φασίολος*.
βασόλι, τὸ = τὸ *φασούλι*.
βασουλᾶτος -η -ο = ἐπὶ αἰγῶν, ὁ φέρων ἐπὶ τοῦ τριχώματος κηλίδας χρώματος διαφόρου τοῦ βασικοῦ.
βατί, τὸ = εἶδος ἰχθύος, τὸ κοιν. *σαλάχι*.
Βᾶτσε, οἱ = τοπων. *Βᾶσσαι* Δωρικὸς τύπος τοῦ *Βῆσσι* (*κοιλᾶς*).¹
βελουῶδος -α -ο = ἐπὶ ζώων, ὁ ἔχων τριχῶμα ἀπαλόν. τὸ κοιν. *βελουδέμιος*.
Βενεδάτζα, ἡ (< *Βενετζᾶ*) = ἡ *Βενετία*.
βενέτικος -τσα -ο = ὁ ἐκ *Βενετίας*.
βεντζιρῆς, ὁ = ὁ *βεζιρῆς*.
βεντζιρόπουλτο, τὸ = τὸ *βεζιρόπουλλον*.
βερβελτζά, ἡ (< *βερβελ* - *λιᾶ*) = ἡ κόπρος τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων.
βέρσα, ἡ (< *βέρσα*) = ὁ κλάδος κλήματος.
Βεργόνα, ἡ = ἡ *Γοργόνα*.
βάζαίν -νω (< *βγαίνω*) = *ἐκθαίνω*.
βζόλια, ἡ (< *βιόλ* - *λα*) = εἶδος ἰχθύος ὁμοίου πρὸς τὸ *βατί*. (Ὁμοιάζει κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς *βιολίον*).
βιτσιλτα, ἡ (< *βιτσιλ* - *λα*) = πτηνὸν ἀρπακτικὸν συγγενεῦον πρὸς *ἀετόν*. Ἄλλαχοῦ *βιτσιλλα*.
βλάφτομαι (< *βλάπτομαι*) = ἐπὶ γυναικῶν ἐγκυμονουσῶν, *αἰσθάνομαι* *ναυτίαν*, τάσιν πρὸς ἑμετον.²

1. Ἐν Ρόδῳ: *Bāsces*, καὶ ἐν Κύπρῳ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ: *Bātsa*. Ἐν Ἀρκαδίᾳ: *Bāssai*.
 Βλ. X. Παπαχριστοδοῦλου, *Τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου* (Ρόδος, 1951), σελ. 46.

2. Καὶ ἐν Ἀμοργῷ, Θήρῳ, Κρήτῃ, Κύπρῳ, Κῶ, Ρόδῳ, Σύμῃ. Βλ. Ἰστ. Λεξ., ἐν λ.

βλάχος, ὁ = εἶδος ἰχθύος. (epinephelus alexandrinus).¹

βλεπάρια, ὁ = ὁ φύλαξ, ὁ ἀγροφύλαξ.

βληχός-θα-ὁ = ἐπὶ ὕδατος, ὑφάλμυρος.

βνάζός, τὸ (< βλάς) = ὁ πλοῦτος, τὸ βίος.

βογγῶ = γογγύζω.

βόθωνας, ὁ = εἶδος δικτύου στρογγύλου ὡς ὁ πεζόβολος.

βολά, ἡ = ἡ φορά: φρ. Μνάβ βολά ν-τζ' ἔνα ν-τζαιρό.

βολάντζω (< βολάζω) = κτυπῶ διὰ τῆς βολαχτήρας τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἐκατέρωθεν τῶν δικτύων, διὰ νὰ φοβηθοῦν οἱ ἰχθύες καὶ ἐμπλακοῦν εἰς αὐτά.

βολαχτήρα, ἡ = τὸ ὄργανον (ξύλινος κόπανος) δι' οὗ οἱ ἀλιεῖς πλήττουν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, βολάζουν.

βόλος, ὁ = ἡ βολή τῶν δικτύων εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς ἀλιεῖαν.

βολύμι, τὸ = τὸ μολύβι.

βολουμοκάθιτο, τὸ = τὸ τεμάχιον μολύβδου τὸ δεμένον παρὰ τὸ ἄγκιστρον τῆς καυτιῆς.

βορζᾶς, ὁ = ὁ βορρᾶς.

βορκών-νομαι = βουρκώνω, δακρύζω.

βορτσάδικος-τσα-ο (βορκιάδικος) = ὁ πλήρης βούρκων. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἰστ. Λεξ.).

βοσκαρούδι, τὸ = ὁ μικρὸς βοσκός, ὁ βοηθός τοῦ βοσκῶ.

βοσκόπουλο, τὸ (< βοσκόπουλλο) = τὸ τέκνον τοῦ βοσκῶ.

βοστολό, τὸ (< βοσκλό) = ἡ βόσκησις.

βόστουσα, ἡ (< βόσκουσα) = ἡ σύζυγος τοῦ βοσκῶ.

βότυρας, ὁ = τὸ βούτυρον.

βούβα, ἡ (< γούβα) = ὁ ὑφαντικὸς ἴστός.

βουδόγλωττος, ὁ (< βοῖδόγλωσσος) = ἀγριόχορτον ἔχον φύλλα σχήματος γλώσσης βοός με ἀκανθωτὴν ἐπιφάνειαν.

βουδόσπιτο, τὸ = ὁ στάβλος.

βουδαζά, ἡ (< βοῖδεζά) = ἡ κόπρος τοῦ βοός.

βουθισά, ἡ (< βουτ-τριά) = ἡ κατάδυσις ἐν τῷ ὕδατι.

βουθῶ (< βουτ-τῶ) = καταδύομαι.

βουλδζάντζω (< βουλ-λιάζω) = βυθίζομαι.

βούλομαι = σκοπεύω, σκέπτομαι.

Βουν', τὸ = τοπων. λοφώδης τοποθεσία

βούρζα, ἡ (< βούργια) = δερμάτινος τάκκος. (τὸ Λατιν. bulga).

βουτσένδρι, τὸ (< βουκέντρι) = μακρὰ ράβδος φέρουσα κέντρον εἰς τὸ ἐν ἄκρον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ γεωργοὶ κεντῶσι τοὺς ἀροτήρας βοῦς. (Τὸ μεσν. βουκέντριν).

βραδντζά, ἡ (< βραδντζά).

βραδντζάντζει (< βραδντζάει).

βραδίνζασμα, τὸ (< βραδίνζασμα) = ἡ ἔλευσις τῆς ἑσπέρας (ἐκ τοῦ βραδινός. Βλ. Ἰστ. Λεξ.).

βρακᾶτος-η-ο = ὁ φέρων βράκαν (κοιν. φουφούλαν).

βραμιθισά, ἡ = ἡ τερεθινθισά.

βράντζω (< βράζω) = ἐπὶ γλεύκους, ζυμοῦμαι.

βρασιά, ἡ (< βραχιά) = ἡ βραχίονος ἀκτὴ.

βρασερό, τὸ (< βραχερό) = τὸ παρὰ τὴν βραχίονος χωράφιον. (ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἰστ. Λεξ.).

βρίθι, τὸ, πληθυν. βρίθισα. τὰ = τὰ ρεῖθια.

βροσειλῆς-α (< βροχειλῆς-α) = ὁ ἔχων μεγάλα χεῖλη (βλ. Ἰστορ. λεξ. ἐν λ. ἀφρόχειλος).

βρουσή, ἡ = ἡ βροχή.

βρούβα, ἡ = τὸ κοιν. ἀγριόχορτον.

1. Καὶ ἐν Χάλκῃ ὡσαύτως. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 117.

βρουβοκάμπουνο, τὸ = ὁ βλαστὸς τῆς βρού-
βας (τὸ β' συνθετικὸν ἐκ τοῦ κρᾶμβη-
κρᾶμβούνι). Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν
τῷ Ἰστ. Λεξ.).

βροῦλτο, τὸ (< βροῦλλο) = τὸ βροῦλλον.

βρομάρι, τὸ = ἡ βρόμη.

βυντζάντζω = βυζάνω.

βυντζαστάρι, τὸ = τὸ θηλάζον πρόβατον,
τὸ βυζαστάρι.

βυντζί, τὸ = τὸ βυζί.

βυτίνα, ἡ = ἡ λάγνος, τὸ πιθάριον.

βωλοσύρω = σύρω τὸν βωλόσυρον πρὸς ἰ-
σοπέδωσιν τῶν βώλων ἐν ἀροτριωθέντι
ἀγρῷ.¹

βωλόσυρος, ὁ = γεωργικὸν ἐργαλεῖον πρὸς
ἰσοπέδωσιν τῶν βώλων ἀροτριωθέντος
ἀγροῦ.

Γ

γαδουράγκαθια, ὁ = εἶδος ἀκάνθης.

γαδουριά, ἡ = εἶδος σταφυλῆς.

γαῖμα, τὸ = τὸ αἶμα.

γαλανὸς-ἡ-ὸ = ὁ λευκὸς — γαλανὴ προ-
βάτιθα = λευκὴ προβατίνα.

γαλάτισμα, τὸ = τὸ γάλα, τὸ ὅποιον ἀναμει-
γνύουν μὲ τὸν ὀρόν γάλακτος, τὸν τσί-
ρον, διὰ νὰ παρασκευάσουν μυζήθραν.
(Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν τῷ Ἰστ. Λεξ.).

γαλατοκούλτουρο, τό (< γαλατοκούλλουρο) =
τὸ κουλλούρι τὸ ζυμωμένον μὲ γάλα.

γαλαστρούφι, τὸ = ἀγριόχορτον ἔχον γαλα-
κτώδη χυμόν. (Ἡ λ. δὲν περιέχεται ἐν
τῷ Ἰστ. Λεξ.).

γαλατοῦσα, ἡ = ἐπὶ προβάτων, τὸ ἀποδίδον
πολὸ γάλα.

γαλέτιθα, ἡ (< γαλέττα) = ἡ θαλασσία μέ-
δουσα. (Ἡ ὀνομασία πιθανῶς προήλθεν

ἐκ τοῦ σχήματος).

γαμβρολοῶ, (< γαμβρολογῶ) = ἀρραβωνίζω.
γάστρα, ἡ = ἡ γλάστρα.

γδυμνὸς-ἡ-ὸ = γυμνὸς-ἡ-ὸν.

γδυμνολάιμος-ἡ-ο = ἐπὶ ὀρνίθων, ὁ ἔχων
τὸν λαίμον γυμνόν, ἄνευ πτελῶν.

γεβενδίντζω (τὸ παρὰ Δουκαγγίω γεβεντί-
ζω) = διατυμπανίζω, δημοσιεύω.

γεῖρα, ἡ (< αἶρα) = 1) τὸ φυτὸν αἶρα/ ἡ με-
θυστική, 2) ὁ καρπὸς αὐτοῦ.

γέλτσο, τὸ (< γέλιο).

γεμίντζω (< γεμίζω).

γεμώντζω = γεμίζω.

γεναιτίσι, τὸ (< γυναιτίκι) = ὁ γυναικωνίτης.

γερμανός, ὁ = εἶδος ἰχθύος.

γέρονδας, ὁ = ὁ γέρον.

γερόνδιτσα, ἡ (< γερόντισσα).

γερονδοβορντζᾶς, ὁ (< γεροντοβοριάς) = ὁ
βορρᾶς, ὅταν ἀρχίσῃ νὰ μειοῦται ἡ ἔν-
τασις του.

γερονδομοῖρι, τὸ = ἡ μοῖρα τῆς πατρικῆς
περιουσίας, τὴν ὁποίαν οἱ γονεῖς κρα-
τοῦν διὰ τὰ γηρατεῖα των.

γυαλός, ὁ = ὁ αἰγιαλός.

γιάνδα = γιάτι.

γιλέτσι, τὸ = τὸ γελέκι.

γίμελτος, ὁ (< γίμελλος) = ὁ δίδυμος (τὸ
Λατιν. gemellus).

γιότθος, ὁ = (τὸ ἀρχ. Ἰονθος) ἐξάνθημα
ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν προβάτων προ-
καλούμενον ὑπο ὠρισμένου ἐντόμου.

γιούφτικος-τσα-κο = γύφτικος-ἡ-ον.

γιούφτος = γύφτος.

γιών-νω (τὸ μετγν. ἰῶ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ.
ἰοῦμαι) = σκωριάζω, λερώνω.

γκάφτω (< κάμπτω) = παρακάμπτω, στρέφω.

1. Ἐν Κῶ: βωλοσυρίζω. Βλ. Α. Καραναστάση, «Οἱ ζευγᾶδες τῆς Κῶ», ἐν Λαογραφίᾳ 14 (1952), σελ. 214, 286.

γκλεούδι, τὸ = τὸ γλύκισμα ἢ οἱ ξηροὶ καρποὶ οἱ προσφερόμενοι εἰς τοὺς ἐπισκέπτας.

γκρεμ-μασταρζά, ἦ = κρεμασταρζά.

γκρύφτω = ἐγκρύπτω.

γλαρᾶτος-η-ο = ἐπὶ αἰγῶν, ὁ ἔχων τὸν χρωματισμὸν γλάρου.

γλήγορα καὶ γλήγορι = γρήγορα.

γλινὸς-ἦ-ὸ (<λιγνὸς-ἦ-ὸν): φρ. ψηλὸ γλινόμ-μου γλασιμί.

γλύταικας, ὁ = ὁ λόξυγκας, ὁ λύγξ.

γλῶτσα, ἦ = ἡ γλῶσσα.

γνώρα, ἦ = ἡ γνωριμία: φρ. ἔν δοῦ δωκα γνώρα = δὲν ἐγνωρίσθην μετ' αὐτοῦ.

γνωρίντζω = γνωρίζω.

γομάρι, τὸ = τὸ βᾶρος, τὸ φορτίον.

γονάτσι, ἦ = τὸ γονάτισμα.

γονατίντζω (<γονατίζω).

γοντζύντζω (<γογγύζω).

γούγα, ἦ = τὸ κοιν. οὔγια (ῥα).

γούλα, ἦ = 1) Ἐξάρτημα τοῦ ξυλίνου ἀρότρου. 2) ἡ ὀπὴ εἰς τὸ κέντρον τῆς μυλοπέτρας, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσρέει ὁ καρπὸς πρὸς ἄλλοισιν.

γούν-να, ἦ = τὸ σύνολον τοῦ μαλλίου κουρευθέντος προβάτου.

γούπλα ἦ, = ἰχθύς, τὸ κοιν. γῶπα.

γουπλόδιχτιο, τὸ = εἰδικὸν δίχτυον χρησιμοποιοῦμενον πρὸς ἄγραν γωπῶν.

γούρα, ἦ = λιθίνη λεκάνη.

γουρνάτσι, τὸ = τὸ μικρὸν γουρούνι.

γουρνόφαρο, τὸ = τὸ γουρουνόψαρον.

γουρνόπουλιος, ὁ = τὸ γουρουνόπουλλον.

γουρνωτὸς-ἦ-ὸ = εἶδος πεταλίδας, ἐχούσης ὄστρακον κοῖλον, γουρνωτόν.

γράφω = ἐκτὸς τῆς κοιν. σημασίας καὶ ζωγραφίζω: ἄσμ. τσαὶ στήδ δεξάν-διων-δήμ μερζά, γράψε ἴνάγ καβελτάρη/ἀρματωμένομ με σπαθί, τσαὶ με χρου-

σὸ γ-κοντάρι.

γροικῶ = ἀντιλαμβάνομαι, ἀκούω.

γροντζά, ἦ = ἡ γρτζιά.

γρούλιης, ὁ (<γρούλλης) = ὁ γουρλομμάτης.

γρουπνῶ = ἀγρουπνῶ.

γυαλδούρης, ὁ = εἶδος σταφυλῆς ἐχούσης μεγάλας ρῶγας χρώματος ἐλαφρῶς κίτρινου.

γυάλτα, ἦ (<γυάλ-λα) = 1) ὑάλινον δοχεῖον τὸ κοιν. γυάλα. 2) ὑάλινος φακὸς χρησιμοποιοῦμενος ὑπὸ τῶν ἀλιέων δι' ἀνίχνευσιν τοῦ βυθοῦ.

γυαλιάδικος-τσα-ο (γυαλ-λάδικος-η-ο) = ὁ χρησιμοποιοῦν γυάλταν: φρ. γυαλιάδιστα βάρκα = ἡ ἀλιευτικὴ λέμβος ἢ χρησιμοποιοῦσα γυάλταν.

γυαλιαντζής, ὁ = ὁ γυαλ-λιαντζής, ὁ ἀλιεύων μὲ γυάλταν.

γυαλιερὸς-ἦ-ὸ (<γυαλ-λερὸς) = ὁ ἀστράπτων ὡς ἡ ὕαλος.

γυαλικό, τὸ = τὸ σύνολον τῶν ὑαλίνων σκευῶν.

γυαλίντζω (<γυαλ-λίτζω) = ἀπαστράπτω.

γυαλτοκοπιά, ἦ (<γυαλ-λοκοπιά) = ἡ στυλ-πνότης.

γύλιος, ὁ = ὁ γύλ-λιος (ἰχθύς).

γυρεύκω = γυρεύω.

γυρευκονδὶς ἐπίρρ. = γυρεύοντας.

ἴγῶ ἢ ἴβῶ = ἐγῶ.

Δ

δαβρί, τὸ = τὸ ραβδί.

δαβρίδι, τὸ = τὸ ραβδίδι, ὁ ραβδισμός.

δαμάντζω = δαμάζω.

δαφνοσέλιτσα, ἦ (<δαφνοχέλιτσα) (δαφνάτη + χελιδιά) = ἡ αἴξ ἢ ἔχουσα εἰς μὲν τὸ πρόσωπον, τὴν ράχιν καὶ τοὺς πόδας σκοῦρον χρῶμα, κατὰ δὲ τὴν κοιλίαν λευκόν.

- δάφτισι, ή = ή βάπτισις.
 δαφίντζω = βαπτίζω.
 δάχτυλας, ό = 1) δάκτυλος. 2) θαλάσσιον
 όστρακοειδές, τὸ ἄλλως σωλήνας.
 δαζαλέω (<διαλέγω) = ἐκλέγω.
 Δεκανίτσα, τὰ (<Δεκανίκια) = τοπων.
 δεκτιός-ά-ό = δεξιός-ά-όν.
 δενδρουλιάτσι, τὸ = τὸ δενδρουλ-λάκι.
 δερμάτι, τὸ = τὸ δέρμα.
 δερφίνι, τὸ = τὸ δελφίνι.
 δερφός, ό = ό ἀδελφός.
 δέιτς, ό = τρόπος ἀλιείας τῶν σκάρων. Δέ-
 νουν (ἀγκιστρώνουν) ἕνα ζωντανὸν σκά-
 ρον, τὸν ὁποῖον σύρουν ὅπισθεν τῆς
 λέμβου. Πρὸς αὐτὸν προστρέχουσιν ἄλ-
 λοι σκάραι τοὺς ὁποίους συλλαμβάνουν
 οἱ ἀλιεῖς διὰ τῆς ἀπόχης.
 Δευτερόλης, ό = ό μὴν Ἰούλιος.
 Δημαρτσιά, ή = ή Δημαρχία.
 δηοῦμαι = διηγοῦμαι.
 διβολιτζά, ή (<διβολ-λιζά) = 1) Τὸ δεύτερον
 ὄργωμα ἀγροῦ. 2) ὁ ἀγρὸς ὁ διὰ δευ-
 τέραν φοράν ὄργωθεις.
 διγνωμίντζω (<διγνωμίζω) = διχογνωμῶ.
 δικολογιά, ή = 1) ἡ συγγένεια. 2) τὸ σύ-
 νολον τῶν συγγενῶν.
 δίμιτο, τὸ = τὸ διὰ διπλῶν μίτων ὑφαινό-
 μενον ὕφασμα.
 διμνίτς, ό (<διμηνίτς)=1) ὁ ὀψίμως σπει-
 ρόμενος σίτος ἢ κριθή. 2) ὁ ἀγρὸς ὁ
 σπαρεῖς με διμηνίτην.
 ὀδιοχτήτς, ό (<ἰδιοκτῆτς).
 διπλαρμεά, ή = ή ἀμελείς τῆς ἐσπέρας ἐν
 σχέσει πρὸς τὴν τῆς πρωΐας.
 διπλή, ή = εἶδος κλινοσκεπάσματος ἔχοντος
 πάχος μεγαλύτερον τοῦ συνήθους.
 διπλοπόδι ἐπίρρ. = ὀκλαδόν (κοιν. σταυρο-
 πόδι).
 δισάγγονο, τὸ = τὸ δισέγγονον.
 Δισάτσα, τὰ (<Δισάκκια) = τοπων.
 Διτσέβρις, ό = ό Δεκέμβριος.
 δίτθος-α-ο = δίκαιος-α-ον.
 διχάλι, τὸ = τὸ διχηλον ξύλον.
 διχισάρικος-τσα-ο = ό διὰ δικτύου ἀλιεύων·
 φρ. διχισάριτσα βάρκα.
 διτσαβάντζω (<διαβίζω) = ἀναγιγνώσκω.
 διτσακονῶ (<δικωνῶ) = ἐπαίτῶ, εἶμαι δντζα-
 κονιάρις (= ἐπαίτης).
 διτσαλοῖντζομαι (<διαλογίζομαι) = σκέπτο-
 μαι, διανοοῦμαι.
 διτσαλοῖσμός, ό (<διαλογισμός) = ή σκέψις,
 ή λογικὴ σκέψις· φρ. διτσαλοῖσμός νά
 σοῦ ὄρη.
 διτσαμανδικό, τὸ (<διαμαντικόν) = τὸ σύ-
 νολον τῶν ἀδαμαντίνων κοσμημάτων.
 διτσανος, ό (<ἰνδῆανος) = ή γαλοπούλα.
 Διτσαπόριτσα, τὰ (<Διαπόρια) = τοπων.
 διτσαρτών-ρω = διορθώνω.
 διτζάτα, ή (<διτάτα) = ή ἀγωγή· φρ. ὄεν
 ἔχου διτζάτα.
 διτσαταή, ή (<διαταγή).
 διτζάφι, τὸ (<θειζάφι) = τὸ θεῖον.
 διτσαφίντζω (<θειαφίζω) = ἐπιπάσσω διὰ θείου
 τὰ φύλλα ἀμπέλου.
 διτσαφορά, ή (<διαφορά).
 διτζό = δύο.
 διτζόνιστρο, ὁ τὸ (<διδόνιστρο) = δόνιστρον,
 εἰδικὸν ξύλον δι' οὗ οἱ ποιμένες ταρῶ-
 σουν τὸ γάλα.
 διτζόσμος, ό (<δυόσμος) = τὸ ἡδύοσμον.

1. ὄΕν Κρήτῃ: δόνισος, αἰδόνισον καὶ αἰδόνισος (βλ. Σ. Ξανθοῦδίδου, Ποιμενικὰ Κρήτης, ἐν Λεξικογρ. ὄΑρχ. Ε (1918), σελ. 281 Μαυρακάκη I, Ποιμενικὰ Δυτ. Κρήτης, σελ. 57. ὄΕν Κῶ: διδόνιστρο. Βλ. Α. Καραναστιάση, Ποιμενικὰ τῆς Κῶ, ἐν Λαογραφία, 16 (1956) σελ. 83.

δομάτσι, τὸ (<δομάκι) = ὁ οἶαξ τοῦ πηδα-
λίου.

δουλιτζά, ἡ = ἡ δουλειά.

Δρακονδόσπηλιτσο, τὸ (<Δρακοντόσπηλ-λιτσο)
= τοπων. σπήλαιον ὑποκείμενον ὡς
κατοικία δρακόντων.

δραπάνι, τὸ = τὸ δρέπανον.

δρομιτσά, ἡ (<δρομικιά) = ὄρος κτιστῶν,
ἐκάστη πέτρα κτιζομένη εἰς τὴν προ-
σθίαν ὄψιν τοῦ τοίχου καὶ τοποθετου-
μένη ὀριζοντίως κατὰ ἰσοδομικὸν τρόπον.

δροσιτής, ὁ = ἰχθύς τοῦ γένους τῶν καρ-
χαραιοειδῶν.

δῶπα = ἐδωδά.

Ε

ἐβραῖος, ὁ = εἶδος ἐχίνου ἀκαταλλήλου
πρὸς βρῶσιν.

ἐγκλεισι, ἡ = τὸ κοιν. γλυκάδια, τὸ λίπος
μετὰ ἀδένων, τὸ καλύπτον τὰ ἔντερα.

ἐγροικῶ (<γροικῶ) = ἀκούω, συμμορφου-
μαι: φρ. ἔν ἐγροικῶ καθόλου (δὲν δέ-
χεται συμβουλάς).

ἐδησι, ἡ = ἡ εἶδησις.

ἐδικὸς-ισά-ὸ = ἰδικὸς-ἡ-όν.

ἐδῶπα = βλ. δῶπα.

εἰνερεύκομαι = ὄνειρεύομαι.

εἶνερο, τὸ καὶ εἶνερο-τὸ = ὄνειρον.

ἐκκλησιτῶ ἢ ἐγκλησιτῶ, ἡ = ἡ ἐκκλη-
σία.

ἐλεύτερο, τὸ = ἡ ἐλευθερία: φρ. ἔσει τὸ
ἐλεύτερο ν-νά κάμη ὁ, τι βούλεται.

ἐλῶτζά, ἡ (<ἐλ-λιτῶ).

ἐλιτιος-η-ο (<ἐλ-λιτιος) = ὀλίγος-η-ον.

ἐλυθιας, ὁ (<ἐλυθ-θιας) = τὸ ἀρχ. ὄλυθιος

1) ἡ συκὴ ἢ παράγουσα ἄρρενα σῦκα,

2) τὸ ἄρρεν σῦκον.

ἐμιλιτζά, ἡ = ἡ ὀμιλία.

ἐμπέτης, ὁ = 1) τὸ στήσιμον τῶν δεματίων
κριθῆς ἢ σίτου εἰς τὸ ἀλώνιον πρὸς
ἀλωνισμόν. 2) τὸ σύνολον τῶν στηθέν-
των πρὸς ἀλωνισμόν δεματίων. Πβ.
ἀμπειάντζω.

ἐμβζο, τὸ (<ἐμπυον) = τὸ πύον.

ἐμπροπεσά, ἡ (<ἐμπροπεσά) = ἡ ὠραιότης,
ἢ ἐμπρέπεια.

ἐν-νιαμήν-νια, τὰ = τὰ ἐννεάμηνα μνημό-
συνα.

ἐνιζημιά, ἡ = ἡ ζημία.

ἔξαμενή, ἡ (<δεξαμενή).

ἐξυαλίνα, ἡ = βλ. ξυαλίνα.

ἐξώψαλμος, ὁ καὶ ἐξώψαρμος = ὁ ἐξάψαλμος.

ἐπέροντσι, ἐπίρρ. = πέρυσσι.

ἐργκάντζομαι = ἐργάζομαι.

ἔρη, τὰ (<γέρη) = τὰ γήρατα.

ἔριθα, ἡ = ἡ ὄριθα.

ἐριθοισέλιτι, τὸ (<ἐριθοισέλι-λι) = τὸ ὄριθο-
κέλλι, ὁ ὄριθίων.

ἐριθόφειρα, ἡ = ἡ ὄριθόφειρα.

ἔσηλή, ἡ (<ἐχηλή) = τοπων. ἢ Χηλή.

ἐτότες = τότε.

ἐτσεῖ = ἐκεῖ.

ἐτσεῖνος-η-ο = ἐκεῖνος-η-ο.

εὔκομαι = εὔχομαι.

εὐλοητός, ὁ (<εὐλογητός): φρ. ὁ παππᾶς.
ἦβαλεν εὐλοητὸ = εἶπε τὸ "εὐλογημένη
ἡ βασιλεία....".

εὐσή, ἡ = ἡ εὐχή.

ἔφιδουσα, ἡ = τοπων. ὄνομα νήσου, ἢ

ἔφιδουσα.

ἐφιακακόμοιρος-α-ο = ὁ λίαν δυστυχῆς.

ἐφτέρνα, ἡ = ἡ πτέρνα.

ἔχτυπος, ὁ = ὁ ἔκτυπος.¹

ἔψιμος-η-ο = ὄψιμος-ον.

1. Βλ. Φ. Κουκουλέ, Ἐπετηρὶς Φιλοσοφ. Σχ. Πανεπιστ. Ἀθηνῶν, (1955-56), σελ. 335.

ἔφιμο, τὸ = τὸ ἐξ ὀψίμων σταφυλῶν πετι-
μέζι.

Ζ

ζάρτικας, ὁ = ὁ τάφος.

ζέν-νιο, τὸ = τὸ οὐροδοχείον.

ζμίνιζομαι (ζὸσμίζομαι): φρ. ζμίστη ν-δὸ
σισυλιτὶ (ὠσμῆθη τὸ σκυλλί).

ζερονάωπος, ὁ (ζεροντωπὸς) = ὁ κῆπως
γέρων.¹

Θ

θάλασσα, ἡ = ἡ θάλασσα.

θαλασσομάχος, ὁ (θαλασσομάχος) = τὸ
σχοινίον τὸ συνδέον τὸ μπασιούνη τοῦ
πλοίου μὲ τὸ ποδόσταμο. Βλ. λ.

θαρμίνιζω (ζὸφθαλμίζω) = βασκαίνω.

θέτιω = ἀποθέτω: φρ. ἤθεκα τὰ ψωμυιά.

“Αμα σὲ κουνάῃσω νὰ θέτισης τὸ κου-
τάλι.

θίδα, ἡ = ἀρκευθίδα.

θιδοκουτσά, ἡ (θιδοκουκκιά) = ἡ ἀρκευ-
θίδα.²

Ι

ἴδνιζος-α-ο = ἴδιος-α-ον.

ἱεροσολυμᾶτος-η-ο = ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων.

ἴσ-σιτα ἢ ἴσ-σιτας = ἐπιφών. ἐπὶ καλῆς ὀσμῆς.

ἴσωστε = ἴσως.

Κ

καβαλιάρης, ὁ (καβαλ-λάρης) = 1) ὁ ἀναβά-
της· 2) λωρὶς τοῦ σάγματος ζώνουσα
τὴν κοιλίαν τοῦ ζώου, εἰς τὸ παρὰ
τοὺς ἐμπροσθίους πόδας τμήμα αὐτῆς.

καβαλιῖνα, ἡ (καβαλ-λιῖνα) = ἡ κόπρος τοῦ
ἵππου.

κάβος, ὁ = 1) τὸ ἀκρωτήριον (τὸ Ἴταλ.
capo), 2) τὸ ἄκρον σχοινίου.

καβοτσέρης-α-ικο (καβοκέρης-α-ικο) = ἐπὶ
αἰγῶν καὶ προβάτων, ὁ ἔχων καμπύλα
κέρατα.

καβουρντινιζω = καβουρδίζω (ἐκ τοῦ Τουρκ.
kavurmak).

καβουρολός, ὁ (καβουρολόγος) = ξύλινος
κοντὸς φέρων εἰς τὸ ἔν ἄκρον του σι-
δηροῦν κέντρον, διὰ τοῦ ὁποίου καρ-
φώνουν καὶ ἀνασύρουν τὰ καβούρια.

καβουρομάνα, ἡ = 1) ὁ θῆλυς καρκίνος.
2) εἶδος μικροῦ θαλασσίου κοχλίου.

καβούτσι, τὸ (καβούκι) = τὸ κέλυφος.

κάγκαρο, τὸ = σύρτης σιδηροῦς συγκρατῶν
τὴν κλειστὴν θύραν.

καγκουν-νιοῦμαι = σείομαι.

καένας-καμνά-καένα = κανεῖς-καμμία-κανέν.
κάθα = κάθε.

καθανεῖς-καθαμνά = ἕκαστος-η.

καθάρνιζος-α-ο = καθάρεις-α-ον.

Καθαροδευτέρα, ἡ = ἡ Καθαρὰ Δευτέρα.

καθίνιζω = καθίζω.

καθιτεύκω (καθιτεύω) = ἀλιεύω διὰ κα-
θιτῆς.

καθιτή, ἡ = τὸ κοιν. καθιτή, ὄρμια μή-
κους 50 - 60 ὄργ. φέρουσα εἰς τὸ ἄκρον
βαρίδιον ἐκ μολύβδου καὶ 5-6 ἄγκιστρα
προσδεδεμένα εἰς μικρὰς ἀπ' ἀλλήλων
ἀποστάσεις. Ποντίζεται καθέτως.

καθιτολόος, ὁ (καθιτολόγος) = ὁ διὰ κα-
θιτῆς ἀλιεύων.

καῖμάτσι, τὸ = τὸ καῖμάκι.

1. Αἱ λοιπαὶ ἀπὸ ζ ἀρχόμεναι λέξεις περιέχονται εἰς τὰς ἀπὸ νιζ - ἀρχομένας, διότι οὕ-
τως ἀκούεται τὸ ζ ἐν τῷ ἰδιώματι.

2. Αἱ λοιπαὶ ἀπὸ θ ἀρχόμεναι λέξεις περιέχονται εἰς τὰς ἀπὸ τθ- ἀρχομένας.

- κακοβάλλω (< κκοβάλλ-λω) = ύποπτέομαι.
- κακόφεγγα = έπίρρ. αντίθ. καλόφεγγα, ό ίδ.
- κακοχολιζάντιζω (< κκοχολ-λζάζω) = λυπούμαι πολύ.
- κακράνι, τό = τό κρανίον (έκ τοῦ άρχ. κάρκαρος = ξηρός. (Βλ. Φ. Κουκουλέ, έν 'Αθηνας 29, 1917, Λεξικογρ. 'Αρχ., σελ. 99).
- κακχαβζά, ή = ή κκκαβιά (ψαρόσουπα είδικώς παρασκευαζομένη έκ διαφόρων μικρών ίχθύων).
- κακχαρίντιζω = κακκαρίζω.
- καλαμίντιζω (< κκαλαμίζω) = τυλίσσω τό νήμα είς τά μασούρια (κκαλάμια).
- καλαμοκάν-νι, τό (κάλαμος + καννί) = τό μεταξὺ δύο σπονδύλων τμήμα κκαλάμου χρησιμοποιούμενον πρὸς τύλιξιν τοῦ ύφαιδίου.
- καλαμπότσι, τό = κκαλαμπόκι.
- καλαμωτή, ή = πλεκτόν έκ κκαλάμων έπί τοῦ όποίου άπλώνουν τόν νωπόν τυρόν πρὸς ξήρανσιν. (ή λ. μεσν.).
- καλάθ-θι, τό ή κκαλάθι = τό κκαλάθιον.
- καλημερίντιζω = κκαλημερίζω.
- καλόγνωμη, ή = βλ. άσπεντιζα.
- καλογρζά, ή (< κκαλογραζά) = 1) ή μοναχή 2) μικρός ίχθύς, ό χρόμις (κοιν. κκαλόγραμα, κκαληθεις οὔτω έκ τοῦ σκοτεινοῦ χρώματός του).
- καλοεράτσι, τό = ύποκορ. τοῦ έπομένου.
- καλόερος, ό = ό κκαλόγηρος.
- καλοθωρῶ = εἰδνωῶ, συμπαθῶ.
- καλορίντιζικος-τσα-ο = κκαλορριζικος-η-ον.
- καλοτσαίρι, τό = τό κκαλοκίρι.
- καλοῦπνάρις, ό = έπίθ. τοῦ ὕπνου, ώς κκαμίζοντος εἰκόλως τά βρέφη.
- καλόφεγγα = έπίρρ. έπί πανσελήνου, ἔταν ό δύων ήλιος φωτίζει τήν ανατέλλουσαν σελήνην. Πβ. τό άλλαχοῦ: λιόκρουσι.
- καλύιθερος-η-ο (= κκαλύι-τερος-α-ο).
- καμαρόφρυδο, τό = αί τοξοειδεις ὕφρυς.
- καματεύκω (< κκαματεύω) = έπί μελισσῶν, εργάζομαι, δρέπω τήν γύριν τῶν άνθέων: φρ. οὔλτα τά κκαδζά τά κκαματεύκουν οι μέλισσες (όλα τά άνθη τῶν θάμνων άπομυζοῦν αί μέλισσας).
- κάματος, ό = 1) τό ὄργωμα μιᾶς ήμέρας. 2) ή ὀπή, ή εἴσοδος τής κυψέλης.
- καματσεύκω = κκαμακσεύω, άλιεύω δια κκαμακίου.
- καμάτσι, τό = τό κκαμάκι (κάμαξ).
- καμβανέλι, τό (< κκαμπανέλλι) = είδος μικροῦ κώδωνος.
- κάμπικος-τσα-κο = ό έν πεδιάδι κκαίμενος: κκαμπικο χωράφι.
- καμβούρι, τό = ό βλαστός τής βρούδας. (κκαμβούρι < κκαμβή).
- καν-ναβέιθα, ή = μικρόν κκαθώτιον, κκαουόλο (έκ τοῦ 'Ιταλ. canovetta).
- κάν-νω = κκαμνω. 2) μετφ. λέγω: φρ. κκαν-νει μου, γιάντα δέμ μιλάς; (μου λέγει, γιατί δέν όμιλεις;)
- καντζάνι, τό = τό κκαζάνι.
- καντζανίντιζω = κκαζανίζω, άποστάζω τήν ρακήν. (Τό άλλως κκαζανεύω).
- καντζανίντιζω (κκαζαντίζω) = κκαλουτίζω (τό Τουρκ. kazanmak).
- καντζατζένος-η-ο = ό έκ κκατζατσιού ύφανθεις. Βλ. λ.
- καντζάτσι, τό = μεταξίνον νήμα (έκ τοῦ Τουρκ. kaz = μετάξα).
- καντζεύκω = κκαρδίζω.
- κκανδηλανάφτης - κκανδηλανάφτιτσα (< κκανδηλανάπτης-ιτσα) = ό νεωκόρος.
- κκανδήλι, τό = κκανδήλι.
- κκαπελιού, ή = : κκαπελ-λου.
- κκαπίστρι, τό = ό ρυτήρ (τό μεσν. κκαπίστριον).
- κκαπιστροότσιου, τό (< κκαπιστροότσιου) = τό σκηνίον τό κκαρησιμεῖον ώς λαβή τοῦ ρυτήρος.

καπνιστό, τὸ = ἡ ριπή ἀνέμου, τὸ ἄλλως σαγανάκι.

καπότιθο, τὸ = ἐπενδύτης ἐκ μαλλίνου χονδροῦ ὑφάσματος ἐγχωρίου ὑφάνσεως μετὰ καλύμματος τῆς κεφαλῆς. (τὸ Ἴταλ. cappotto).

καππαρόσ-ἡ-ὀ = ἐπὶ ζώων, ὁ πυρροκόκκινος (τὸ ἀρχ. καπυρός).

καππαροσελιζός - ἂ - ὀ = (καππαρός + χελιός, ὁ ἐκ τοῦ χελιδονοῦς) = ὁ πυρροκόκκινος καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν λευκός.

καραβίδα, ἡ = τὸ πυραμιδοειδοῦς σχήματος ξύλινον κιβώτιον τοῦ ἀνεμομόλου ἐν τῷ ὁποίῳ τίθεται ὁ πρὸς ἄλλοισιν καρπός.

καράμπογλα, ἡ = τὸ ἔνυδρον θεικόν ὑποξείδιον τοῦ σιδήρου.

καρδιζά, ἡ = ἡ καρδιά.

καρένα, ἡ (< καρίνα) = ἡ τρόπις. (τὸ Λατιν. carina).

καρκαρίας, ὁ = ὁ καρχαρίας.

καρπερός-ἡ-ὀ = ἐπὶ χωραφίων ἢ δένδρων, ὁ γόνιμος, ὁ καρποφόρος.

καρπούντζι, τὸ = τὸ καρπούζι (τὸ Τουρκ. karpuz).

καρπῶ = κάρπω καρπών, καρπίζω.

καρτέρι, τὸ = εἶδος δικτύου, τὸ ὁποῖον παραινέει ὄλην τὴν νύκτα ποντισμένον ἐν τὸς τῆς θαλάσσης.

κάρτσα, ἡ = ἡ κάλτσα.

κάρφα, ἡ = ἀγριόχορτον (Δωρ. τύπ. τοῦ ἀρχ. οὐς. κάρφη).

καρφοδίχαλο, τὸ = δίχαλον ξύλον χρησιμοποιοῦμενον ὑπὸ τῶν γεωργῶν εἰς τὸ ἀλώνισμα.

καρφόμελο, τὸ = ὁ καρπὸς τῆς κάρφας.

κασαβέθι, τὸ = ἡ στενοχωρία (τὸ Τουρκ. kasavet).

κάση, ἡ = ἡ φωλεά, ἐν τῇ ὁποία γεννοῦν τὰ φῶς των αἰ ὄρνιθες. (τὸ παρ' Ἑσυχ. κάσ-

σει = νεοσσιᾶ. (Πβ. Φ. Κουκουλέ, Ἀθηνᾶς 26, 1914, Λεξικογρ. Ἀρχ. σελ. 86).

καστανίδα, ἡ = ἀγριόχορτον.

Καστελιόριντζο, τὸ = τὸ Καστελλόριζον, ἡ Μεγίστη.

καστρέφτης, ὁ = ὁ καθρέπτης.

καστρότοιχος, ὁ = 1) ὁ τοίχος τείχους. 2) πᾶς πλατὺς καὶ στερεὸς τοίχος.

κατάβαρος-ἡ-ο = ἐπὶ θηλέων, ἡ εὕρισκόμενη εἰς τοὺς τελευταίους μῆνας τῆς κηύσεως: φρ. κατάβαρον εἶν' ἀδ νιζό.

καταλασᾶς (<καταλαχσᾶς) ἐπιρ. = τυχαίως.

κατάρικο, τὸ = ἡ ξυλίνη στεφάνη ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ ἀνεμομόλου ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπικάθηται ἡ στέγη.

κατάρτι, τὸ = ὁ ἰστὸς τοῦ πλοίου.

κατατσινωῶ (<κατακινῶ) = προπέμπω, κατενοδώνω.

κατεβάντζω = κατεβάζω.

κατελιτζῶ (καταλ.υῶ) = καταλύω, παραβαίνω τοὺς κανόνας τῆς νηστείας, ἐπὶ τροφῆς.

κατελυμός, ὁ (<καταλυμός) = 1) ἡ ἀδυναμία. 2) ἡ φθορά.

κατελῶ = φθείρω, καταλύω.

κάτεργκο, τὸ (<κάτεργον) = εἶδος ἰχθύος τοῦ βυθοῦ.

κάτθησ-α = γάττος-α.

κατηγορημένος-ἡ-ο = κατηγορημένος - ἡ -ον.

κατιμέρι, τὸ = εἶδος γλυκύσματος (τὸ Τουρκ. katimer).

κατουρίδι, τό, πληθυν. κατουρίγια, τὰ = τὸ κατωρύχι, κλάδος κλήματος τὸν ὁποῖον χώνουν ἐν τῷ ἐδάφει διὰ τὴν ριζώση. (Ἐν Κόμῃ: κατωρύγι. Περὶ τοῦ ἐτόμου τῆς λέξεως, βλ. Β. Φάβη, ἐν Ἐπιστημ. Ἐπετ. Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης, 5, 1940, σελ. 67-72).

κατοιτσά, ἡ = ἡ κατοικία.

κατσῆ, ἡ (<κακῆ) = ἡ κακῆ, ἡ ἀντίστρο-

φος ὄψις ὑφάσματος, ἀντίθ. καλή, ἦ.
 κατσικοκούδουνο, τὸ = τὸ κουδούνη διὰ
 κατσίκα.
 κατσουλῶν-νω (<κατσουλ-λώνω) = ἀναρρι-
 χῶμαι.
 κατωπάδι, τὸ = τὸ κατακάθι.
 καυκαλίδα, ἦ (<καυκαλ-λίδα) = ἦ καυκαλίσ,
 εὐῶδες ἀγριόχορτον ὅμοιον μὲ τὸ ἀγριο-
 σέλιον.
 καύκαλο, τὸ (<καύκαλ-λο) = τὸ κρανίον.
 κανκᾶς, ὁ = ὁ κανγαῖς.
 καῦκος, ὁ = ὁ ἐραστής ἐνυπάνδρου γυναικός
 (τὸ μεσν. καῦκος: βλ. Φ. Κουκουλέ,
 ἐν Ἀθηνᾶς 28, 1916, σελ. 338).
 καφετζῆς, ὁ = ὁ καφετζῆς.
 κάφτρα, ἦ = τὸ ἐμπρόσθιον τόξον τοῦ ξυ-
 λίνου σκελετοῦ τοῦ σάγματος.
 καφρογαλτσάντζω (<καφρογαλ-λάζω) = ἐπὶ αἰ-
 γοπροβάτων, ἔχω τοὺς μαστοὺς ἐσπαργω-
 μένους.
 καφρογάλτσασμα, τὸ = τὸ σπάργωμα τῶν
 μαστῶν.
 καφρολοῦ (<καφρολογῶ) = καφαλίζω, καίω
 τὰ χόρτα καὶ τοὺς θάμνους τοὺς πε-
 ριεχομένους ἐν τῷ ἀγρῷ.
 καφρομάνα, ἦ = ἦ δυστυχῆς μάνα.
 καωματοῦ, ἦ (καμωματοῦ) = ἦ πολυ-
 πράγμων γυνή.
 κλάδα, ἦ = τὸ κλάδευμα.
 κλαδεύκω = κλαδεύω.
 κλαστό, τὸ = ὁ μηρὸς τοῦ χοίρου.
 κληρονόμος, ὁ = ὁ κληρονόμος.
 κλέφκω = κλέπτω.
 κλεφτῖνα, ἦ = ἦ κλέφτρα.
 κλινᾶδος-η-ὸ = ὁ μελαγχολικός. (ἦ λ. ἐκ
 τοῦ ρ. κλίνω - κλιντὸς = ὁ κλίνων ἐκ

λύπης τὴν κεφαλὴν).¹
 κλώτσος, ὁ = τὸ λάκτισμα.
 κλουθῶ = ἀκολουθῶ.
 κλώστενος-η-ο = ὁ ἐκ βαμβάκερῆς κλωστής.
 κλωτσόπουλο, τὸ (κλωτσόπουλ-λο) = τὸ
 κλωτσόπουλλον.
 κλωτσοῦ, ἦ = ἦ κλώσσα.
 κλωτσοῦ = κλωσσῶ.
 κόβγκω = κόπτω.
 κόκχα, ἦ = ἦ ἐντομή, ἦ κόκκα. (τὸ ἰταλ.
 coccia).
 κοκχαλίτζω = κοκκαλίζω.
 κόκχαλο, τὸ = τὸ κόκκαλον.
 κολαῖνα, ἦ = τὸ περιδέριον (τὸ Ἴτ. collana).
 κολάντζω (<κολάζω) = παρασύρω, παρακινῶ
 τινα εἰς τὴν ἀμαρτίαν.
 κολάτσα, ἦ = ἦ ὀπισθία κυκλικὴ ὄψις τῆς
 κυλινδρικής ξυλίνης κυψέλης.
 κολοκάσι, τὸ = τὸ ρίζωμα τοῦ φυτοῦ κο-
 λοκοσία.
 κολοκούρεμα, τὸ = τὸ κούρευμα τῶν προ-
 βάτων κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμήμα τοῦ
 σώματος των.
 κολόκουρο, τὸ = τὸ σύνολον τῶν ἐρίων ἐ-
 νὸς προβάτου ἐκ κολοκουρέματος.
 κολοράδι, τὸ (κόλος + οὐράδι) = τὸ ὄρροπύγιον.
 κολοτσουθισά, ἦ = ἦ κολοκουθισά.
 Κολιζονήτσα, τὰ -τοπων. τὰ Κολ-λιονήσια,
 ὄνομα νησίδων εἰς τὰ ὕδατα τῶν ὀ-
 ποίων ἀλιεύονται κολιοί.
 κολτζός, ὁ (κολ-λιός) = ὁ ἰχθύς κολιός.
 κολιτητῆρι, τὸ (<κολ-λιτητῆρι) = ὄνομα μικροῦ
 ἰχθύος προσκολλημένου εἰς βράχους διὰ
 τινος θηλῆς, ἣν φέρει εἰς τὴν κοιλίαν του.²
 κόλυβο, τὸ (<κόλ-λυβο) συνήθ. κατὰ πλη-
 θυν. κόλυβα, τὰ = τὸ κοιν. κόλυβα.

1. Καὶ ἐν Καρπάθῳ, Κρήτῃ, Νάξῳ, κλιντός.

2. Ἐν Χάλκῃ: σφελλακία, ἦ: βλ. Α. Τσοπανάκη, τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης, σελ. 120).

κομ-μός, δ = τὸ κόψιμον, ἢ κόψις.
 κομποβολόνα, ἢ = καρφίτσα, ἢ ὁποία φέ-
 ρει ὑαλίνην ἔγχρωμον σφαιρικὴν κεφα-
 λήν.
 κομπζάντζω (< κομπιάζω) = δυσχεραίνομαι
 εἰς τὸ λέγειν, διστάζω νὰ ὁμιλήσω.
 κονδαρτζά, ἢ (< κονταρτζά) = τὸ κτύπημα διὰ
 κονταρίου.
 κονδεύκω (< κοντεύω) = πλησιάζω πρὸς τὸ
 τέρμα.
 κόνδρα, ἢ (< κόντρα) = ἢ ἐκ προστριβῆς τοῦ σά-
 γματος πληγὴ ἐπὶ τῆς ράχως ὑποζυγίου.
 κονδοσέρης-α-ικο (< κοντοχέρης-α-ικο) = ὁ
 ἔχων κοντοὺς βραχίονας (παρὰ Δουκαγγ.
 κονδοχέρης).
 κονδοσιμών-νω = πλησιάζω.
 κονδούτοιχος, ὁ = ὁ τοίχος τῆς στενῆς πλευ-
 ρᾶς τῆς οἰκίας. Ἀντίθ. μακρότοιχος.
 κονδούρι, τὸ (< κοντούρι) = τὸ ἔλυμα τοῦ
 ἀρότρου, τὸ ἄλλως ἀλετροπόδι.
 κόνδυλας, ὁ (< κόνδυλος) = ὁ ἄρμος, οἱ
 κατ' ἀποστάσεις κόμβοι ἐπὶ τοῦ στε-
 λέχους τῶν φυτῶν σίτου, κριθῆς κττ.
 κονδυλτζάντζω (< κονδυλ-λιάζω) = ἐπὶ τῶν
 δημητριακῶν, ἀποκτῶ (δι' ἀναπτύξεως
 τοῦ στελέχους) κονδύλους.
 κόνδυλο, τὸ = βλ. κόνδυλας.
 κοπανίντζω = κοπανίζω.
 κοπανιστή, ἢ = εἶδος μυζήθρας.
 κοππαστή, ἢ (κουπαστή) = τὸ κατάστρωμα
 τοῦ πλοίου.
 κορδάχτυλο, τὸ (< ἀκροδάχτυλο) = τὸ ἄκρον τοῦ
 δακτύλου: φρ. πονῶ τὰ κορδάχτυλά μου.
 κορδέλτα, ἢ = ἢ κορδέλ-λα.
 κόρδωμα, τὸ (< κόρδωμα) = τὸ λιθάρι, μὲ
 τὸ ὁποῖον πετροβολοῦν, διὰ νὰ ἐκδιώ-
 ξουν ζῶον τι (ἀκρόδωμα).

κόρη τοῦ γυαλοῦ, ἢ = εἶδος μικρᾶς παραβίδος.
 κορμάτσι, τὸ = τὸ κορμάκι, τὸ μικρὸν σῶμα,
 θωπευτικῶς.
 κορνάτσι, τὸ (< κορνάκι) = ὁ μικρὸς τράγος
 (ἐκ τοῦ Ἴταλ. corno).
 κόρυντζα, ἢ (< κόρυζα) = ἢ γνωστὴ ἀσθέ-
 νεια τῶν ὀρνίθων: φρ. νὰ φκάλῃς τὴ
 γ-κόρυντζα (ἀρά).
 κορφή, ἢ = ἢ κορυφή.
 κόρφος, ὁ = ὁ κόλπος.
 κόσ-συλας, ὁ (< κόγχυλας) = ἢ κογχύλη.
 κότθα, ἢ = ἢ κότ-τα.
 κοιθοπούλι, τὸ (< κοι-τοπούλ-λι) = τὸ κοι-
 τόπουλλον.
 κοισηλίδα, ἢ (< κολ-λητσίδα) = ἀγριόχορτον
 ἀγκαθωτόν, τὸ ὁποῖον προσκολλᾶται εὐ-
 κόλως ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων.
 κότσι, τὸ = ὁ ἀστράγαλος τοῦ ποδός.
 κοισινάδι, τὸ (< κοκκινάδι) = ἀσθένεια τοῦ
 σίτου.
 κοισινίντζω = κοκκινίζω.
 κοισινολάφωπη, ἢ (< κοκκινολάφωπη) =
 χρωματισμὸς αἰγὸς (κόκκινος + ἐλαφω-
 πός), ὑπόφαιος καὶ ὑπόξανθος.
 κοισινομέλισος -η -ο (κοκκινομέλισος) =
 πυρρόξανθος, ὁ πλησιάζων πρὸς τὸ
 χρῶμα μελίσης.
 κοισινόμερτος -η -ο = ἐπὶ προβάτων, ὁ ἔ-
 χων ἐρυθρωπὸν τρίχωμα περὶ τοὺς ὀ-
 φθαλμοὺς ἢ κηλίδας χρώματος καὶ
 σχήματος μύρτου.
 κοισινομ-μάτης -α -ικο = κοκκινομάτης -α
 -ικον.
 κότσινος-η-ο = κόκκινος-η-ον.
 κοισινόσελτζος-α-ο (κόκκινος+χελιδονιός)
 = ὁ ἔχων ἐρυθρωπὸν τρίχωμα, λευκὸν
 δὲ κατὰ τὴν κοιλίαν.

1. Κόντουρος, (κοντός + οὐρά). Βλ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ. 1, 237, 2, 283. Πβ. Π. Α. Φουρλίκη Μεγαρικά μελετήματα, ἐν Ἀθηνᾶς 30, (1919), σελ. 256 κέξ.).

κοτσινωπός-ή-ό = κοκκινωπός-ή-όν.

κοτσύντζω (τὸ ἀρχ. κοκκύζω) = ἐπὶ ἀλέκτορος, κράζω: φρ. ἐκότσουσεν ὁ πετεινὸς τὴν ἀβτιζή.

κουβάνι, τὸ = ἡ κυψέλη (Τουρκ. *kouvan*).

κουγλαχιά ἐπίρρ. = μεγαλοφώνως.

κουγλιάντζω (<χουγιάζω) = φωνάζω.

κούγιο, τὸ = ὁ ἡλίθιος. (τὸ Ἰταλ. *cuio*).

κούδουνας, ὁ (<κώδωνας) = 1) ὁ κώδων 2) ἐξάρτημα τοῦ ἀνεμομόλου.¹

κουκχούλι, τὸ (<κουκ-κούλ-λι) = τὸ βομβύκιον τοῦ μεταξοσκώληκος.

κουκχουλιθρένιος-α-ο (<κουκ-κουλ-ληθρένιος-α-ο) = ὁ ὑφανθεὶς διὰ νήματος ἐκ κουκουλίων μετὰξής.

κουμελίτης, ὁ (<κουμेल-λίτης) = ὁ σιδηροῦς τρίπους τῆς ἐστίας (ἐκ τοῦ Λατιν. *cumulus*).

κουμούλια, ἡ πληθυν. κουμούλιτες, οἱ = οἱ δύο λίθοι, ἀντὶ τρίποδος, ἐν τῇ ἐστία.

κούν-νια, ἡ = 1) τὸ λίκνον. 2) ἡ αἰώρα.

κουντζουγλαίνομαι (κουζουλαίνω-ομαι) = τρελλαίνομαι.

κούπ-πια, ἡ = ἡ κούπα, τὸ πινάκιον.

κουππᾶς, ὁ = ὁ κωπηλάτης.

κουππιδέρονω = περιφέρομαι τῆδε κακίσει.

κουρά, ἡ = (ποιμεν. ὄρος), τὸ κούρευμα τῶν προβάτων.

κουρδουτσελίντζω (<κουρδουκελίζω) = κάμνω κουρδουκέλας.

κουρκούδιτζαλος, ὁ (κουρκούδεξαλος) = σαύρα διαιτωμένη ἐντὸς φραγμῶν, ὁμοία πρὸς κροκόδειλον.

κουρκουν-νια, ἡ = εἶδος κουδουνίου ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὰ πρόβατα.

κουτάλα, ἡ = ἡ ὠμοπλάτη.

κούτελτο, τὸ (<κούτελ-λο) = τὸ μέτωπον.

Κουτέλια, ἡ = τοπων. ὄνομα βουνοῦ.

κουτελίτης, ὁ (<κουτελ-λίτης) = τὸ λωρίον τοῦ χαλινοῦ τὸ περιβάλλον τὸ μέτωπον τοῦ ἵππου.

κούτσα, ἡ = ἡ κούκλα, ἡ πλαγγών.

κουτσοσέρης-α-ικο (κουτσοχέρης-α-ικο) = ὁ κυλλός, ὁ κουλλοχέρης.

κουτσομούρα, ἡ = εἶδος τρίγλης, τὸ κοιν. κουτσομούρα.

κουτσουνᾶς, ὁ = ἀγριόχορτον τοῦ ὁποίου τὸ ἄνθος εἶναι ἡ παπαρούνη.

κουτσούτι, τὸ = εἶδος σημάνσεως τῶν προβάτων, καθ' ἣν κόπτουν τὸ ἄκρον τοῦ ὠτός).

κουφάλια, ἡ (<κουφάλ-λα) = τὸ κοίλωμα: φρ. ἡ κουφάλια τοῦ δένδρου, τοῦ δονατοῦ.

κουφοουτσά, ἡ = ἡ κουφοουκεῖα.

κόφα, ἡ = ἡ οὐρά τῆς φουφούλας.

κοφτός, ὁ = πρόχειρον ἔδεσμα ἐκ σίτου κεκομμένου.

κόφτω = φεύγω, τρέχω.

κράμβη, ἡ = ἡ κράμβη.

κραιηχήρα, ἡ = περιάπτων ἔχον τὴν μαγικήν ιδιότητα νὰ προλαμβάνη τὸν πρόωρον τοκετὸν τῶν προβάτων.

κρασᾶς, ὁ = εἶδος χυμώδους σταφυλῆς.

κρεβάτι, τὸ = τὸ κρεβάτι.

κρεμμύδα, ἡ = ὄνομα ἰχθύος.

κρίοπουλτο, τὸ (<κρίοπουλ-λο) = μικρὸς κρίος, ὄχι μεγαλύτερος ἐνὸς ἔτους.

κρίατθος, ὁ = (<κρεββατ-τος) = τὸ κρεβάτι.

κρίστα, ἡ = τὸ λειρίον τοῦ ἀλέκτορος.

κρουππί, τὸ (<κρουρουπ-πί) = 1) τὸ λαγύνιον. 2) κυψέλη ἐξ ὀπτῆς γῆς.

κρουτσέλια, ἡ (κρικέλ-λα) = μέγας κρίκος.

κρυζών-νω = κρυώνω.

κρύφκω = κρύπτω.

κωπέλια, ἡ = ἡ κωπέλ-λα.

κωπέλι, τὸ = τὸ κωπέλ-λι.

κωπελ-τούδα, ἡ = κωπελ-λούδα.

1. Καὶ ἐν Νάξῳ, Πάρῳ, Σερίφῳ: κούδουνας.

Λ

λαάντιζω (λογιάζω) = παρατηρῶ, ἐξετάζω, σκέπτομαι.

λαβρακῶ = αἰσθάνομαι λάβραν, πυρέσσω.

λαβράται, τὸ (<λαβράκι) = ὁ γνωστός ἰχθύς.

λαγαρό, τό, συνήθ. κατὰ πληθυν. λαγαρά, τὰ = ὁ λαιμὸς (ἐκ τοῦ ἐπιθ. λαγαρός = μαλακός).

λαγκων-νιά, ἡ = ἡ ὕλακῆ τοῦ θηρευτικοῦ κυνὸς καθ' ἣν στιγμὴν ἀνακαλύπτει τὸ θήραμα.

λαδικό τὸ = 1) τὸ ἐλαιοδοχεῖον. 2) μετφ. ἡ πολυπράγμων γυνή.

λαϊτσή, ἡ (<λαϊκή) = ἡ μυζήθρα ἢ παρασκευαζομένη ἐκ γάλακτος ξινισμένου.

λακάνη, ἡ = ἡ λεκάνη.

λαλά, ἡ = ἡ μάμμη.¹

λάλησμα, τὸ = τὸ λάλημα. Βλ. λαλῶ.

λαλτσά, ἡ (<λαλ-λῆ) = ἡ λαλιά.

λαλῶ = ὀδηγῶ τὰ ζῶα.

λαμβίκος, ὁ = ὁ ἀποστακτήρ.

λαμβριανός, ὁ = ὁ πασχалиνὸς ἀμνός.

λαμβρόπιττα, ἡ (<λαμπρόπιτ-τα) = τυρόπιττα εἰδικῶς παρασκευαζομένη κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα κατ' ἔθιμον.

λάμνω = ἐπὶ ζώων, ὀχεύω. (τὸ ἀρχ. ἐλαύνω).

λάνδα, ἡ = τὸ ἔλος (τὸ Ἴταλ. landa).

λάντζα, ἡ = τὸ μέγαλον βαρέλιον.

λαντζάνια, τὰ = τὸ κοιν. λαζάνια ἢ χυλοπίττες.

λαρούντζι, τὸ = τὸ λαρύγγι.

λάρουγγας, ὁ = ὁ λάρυγγας.

λασαίν-ναι (<λαχάινει) = λαγγάνει: φρ. λα-σαίν-ναι καμνιάφ φορὰ ν-τζαῖ πσάν-νεις κανέναν ἀστακό.

λατάρι, τὸ = ὁ τράγος ὁ διὰ ἀναπαραγωγὴν (ἐλαύνω).

λατός, ὁ = ὁ σεξουαλικὸς ὄργανός: φρ. τὰ ντζὰ εἶναι ἴς τὸλ λατὸ ν-δω (ἐλαύνω - *ἐλατός, κατὰ τὸ τρυγητός, ἀμητός. Βλ. Γ. Χατζιδ. ἐν Ἀθηνᾶς 20, 1908, σελ. 544).

λατρεύκομαι (<λατρεύομαι) = διευκολύνομαι, ἐξυπηρετοῦμαι (κάμνω τῆ λάτρα μου).

λαφ-φάτισω = ἀσθμαίνω.²

λαφωπός-ἡ-ὸ (<ἐλαφωπός) = ἐπὶ αἰγῶν, ὁ ἔχων τρίχωμα λευκὸν ἀποκλίνον πρὸς τὸ φαῖον.

λαφασιίδα, ἡ (<λαφακίδα) = ἀγριόχορτον ἐδώδιμον, ἄλλως λαφάνα.

λεβόκομμα, τὸ (<λοβόκομ-μα) = εἶδος σφραγίδος τῶν προβάτων. Κόπτουν τμήμα τοῦ λοβοῦ τοῦ δεξιοῦ ὠτός.

λεθρίνι, τὸ = ὁ γνωστός ἰχθύς λυθρίνι (ἐρυθρίνος).

λείβομαι = στεροῦμαι τινος (λείπομαι).

λειφτό, τὸ = τὸ ἐλλιποβαρὲς κατὰ τὴν ζύγισιν.

λέπινο, τὸ = ἡ λεπίς, ἡ φολὶς τῶν ἰχθύων: φρ. τὰ ψάρζα ἔχου λ-λέπινα.

λεποδύτης, ὁ = ὁ λωποδύτης.

λεχτρικό, τὸ = τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς.

ληνός, ὁ = τὸ κοιν. πατητήρι (τὸ ἀρχ. ληνός).

λιβενδοσίταρο, τὸ = εἶδος σίτου.

λίλτερη, ἡ (<λίλ-λερη) = ἡ ἰλαρά.

λιμόχαν-νο, τὸ = ὁ μικρὸς χάνος.

λιμβίντζομαι (<λιμπίζομαι) = 1) θαυμάζω, 2) ἐπιθυμῶ.

λινοπότης, ὁ = 1) ἡ πηγὴ ἢ ποτίζουσα ἄγρον ἐσπαρμένον μὲ λίνον. 2) ἡ πηγὴ

1. καὶ ἐν Θήρσ Καρπ. Κρήτ. Νάξ. Πάφ. κ. ἀ.: λαλά.

2. Ἐν Κῶ: λοφ-φάσ-σω. Ἐν Χάλκῃ: λεφάσσω. Βλ. Α. Τσοπανάκη, Τὸ Ἰδιῶμα Χάλκης, σελ. 82.

εἰς τὴν ὁποίαν ποτίζονται τὰ ποιμνία.
 λιών-νω (λιγώνω) = λιποθυμῶ.
 λιόρι, τὸ = τὸ περιτειχισμένον τμήμα τῆς
 στάνης ἐν τῷ ὁποίῳ περιορίζουν τὰ
 αἰγοπρόβατα (ἀλιόρι, τό. Βλ. Ἰστ. Λεξ.
 Ἡ λ. ἐν ἐγγράφῳ Ἀμοργοῦ τοῦ ἔτους
 1506 "τὸ ἀλιόρι τῆς μάνδρας τῶν καμι-
 νίων", Βλ. Ἱ. Βογιατζίδου, Ἀμοργός,
 (Ἀθήναι), 1918, σελ. 76).
 λιοιθυμιά, ἡ = ἡ λιποθυμία.
 λόγγρα, ἡ = ἡ βλάσφημος γυνή.
 λογγρίντζω = βλασφημῶ.
 λοξινίδα, ἡ = ἀγριόχορτον ἔχον μακρὸν μίσχον
 καὶ φύλλα ἔχοντα τὸ σχῆμα τοῦ ὠτός.
 λόος, ὁ (<λόγος).
 λουαρτζάντζω (< λογαριάζω).
 λουαρτζασμός, ὁ = ὁ λογαριασμός.
 λουμπός, ὁ = τὸ παχὺ ἔντερον τοῦ προβά-
 του καὶ τῆς αἰγός.
 λοχοῦ, ἡ = ἡ λεχώ.
 λοχώνα, ἡ = 1) ἡ λεχώ. Πβ. λοχοῦ. 2) ὁ
 θῆλος ὀκτάπους.
 λουλτούδι, τὸ (< λουλ-λούδι) = τὸ λουλούδι.
 λουσέρινα, ἡ = ὁ λύχνος (τὸ Ἱταλ. lucerna).
 λουτροῦ, = 1) λειτουργῶ. 2) τελῶ διὰ τοῦ
 ἱερέως λειτουργίαν ὑπὲρ ἐμοῦ.
 λουτροουῦμαι = ἐκκλησιάζομαι.
 λουτρουγιά, ἡ = ἡ λειτουργία.
 λτάμπα, ἡ (< λ-λάμπα) = ἡ λάμπα.
 λτερών-νω (< λ-λερών-νω) = λερώνω.
 ἴλιος-η-ον (< λ-λίος) = βλ. ἔλιος-α-ο.
 λτύρα, ἡ (< λ-λύρα) = ἡ λύρα.
 λυθτισάντζω (< λυθιάζω) = ἀναρτῶ ἐπὶ τῆς
 συκῆς ὀλύνθους διὰ γονιμοποίησιν.
 λύθι, τὸ (< ὀλύθ-θι) = τὸ ἄρρεν σῦκον. (τὸ

ἀρχ. ὀλύνθος).
 λητάδι, τὸ = ἡ δεσμὴς θερισμένου σίτου ἢ
 κριθῆς.¹
 λύκος, ὁ = ἄγριον χόρτον λίαν ἐπιβλαβὲς εἰς
 τὰ κουκκιά.

Μ

μαγαντζί, τὸ = τὸ μαγαζιον (magazin).
 μαγιών-νομαι = γίνομαι ὀκνηρὸς κατὰ τὸν
 μῆνα Μάϊον, ὅτε αἱ ἐργασίαι τῆς γεωρ-
 γίας εἶναι περισσότερον ἐπείγουσαι, μὲ
 πιάνει ὁ Μάϊος κατὰ τὴν λαϊκὴν ἔκ-
 φρασιν.
 μαγκάρω = ἐπὶ ἀνεμομύλου, σμικρύνω τὰ
 ἰστία τοῦ μύλου συμπτήσων αὐτά, ὅταν
 φυσᾷ σφοδρὸς ἄνεμος (τὸ Ἱταλ. man-
 care).
 μαγκιόρος -α -ο = σπουδαῖος-α-ον (τὸ Ἱταλ.
 maggiore).
 μάγκου ἐπίρρ. = τοῦλάχιστον (τὸ Ἱταλ. al
 meno).
 μαδεύκω (< μαδεύγω) = μαζεύω, συλλέγω.
 μαέρεμα, τὸ (< μαγείρεμα) = ἡ φάβα.
 μαερεύκω = μαγειρεύω.
 μαῆς = μαθῆς.
 μάϊτσα, ἡ = ἡ μάγισσα.
 μακαρέντζω = μακαρίζω.
 μακαροῦνα, ἡ συνήθ. κατὰ πληθυν. μακα-
 ροῦνες, οἶ = εἶδος μακαρονίων παρασκευ-
 αζομένων προχείρως ὑπὸ τῶν γυναικῶν.²
 μακροβύντζα, ἡ = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἔχουσα
 μακρὰς θηλάς τῶν μαστῶν.
 μαλαματέν-νιος-α-ο = τὸ κοιν. μαλαματέ-
 νος-η-ο, χρυσοῦς.
 μαλ-λᾶς, ὁ³ = ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ

1. Ἐν Καρπάθῳ: ληταρά, ἡ. Βλ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Α, σελ. 68.

2. Διὰ τὸ ἔτυμον τῆς λ. Βλ. Φ. Κουκουλέν, ἐν Ἀθηνᾶς 28, (1916), σελ. 338.

3. Δὲν παρατηρεῖται ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξις λ-λ > λτ, διότι ἡ λ. ὡς ὄρος τῶν κτιστῶν εἶναι κοινή.

κτίσται ἐπιχρίουν τοὺς τοίχους (τὸ Τουρκ. mala).

μάλιτος, ὁ (<μάλ-λος) συνήθ. κατὰ πληθύν. μάλιτοι, οἱ = ἡ λ. ὡς μεγεθύν. τοῦ οὐσ. μαλλίον: φρ. μάλιτους ποῦ τοὺς ἔσει! (πόσον μακρὰ μαλλιά ἔχει!).

μάλιτερος-η-ο (<μάλ-λερος-η-ο) = μάλλι-νος-η-ον.

μαλίτι, τὸ (<μαλ-λί) = τὸ μαλλίον.

μαλιτών-νω (<μαλ-λώνω) = μαλώνω, ἐπι-πλήττω.

μαμουντζᾶς, ὁ = ἀνδρικὸν ὑπόδημα καλύ-πτον ὀλόκληρον τὴν κνήμην.¹

μάννα, ἡ = πλὴν τῆς κοινῆς σημασίας (μάν-να), ἡ ρίζα τοῦ κλήματος.

μάνικα, ἡ = ἡ λαβὴ (τὸ Ἰταλ. manica).

μανικωτὸς-ἡ-ὸ = ὁ ἔχων λαβὴν: φρ. μανι-κωτὸμ μασαίρι (μαχαίριον μὲ λαβὴν).

μαν-νάρι, τὸ = ὁ πέλεκυς.

μανὸ, τὸ = δίκτυον ἔχον μεγάλας ὀπὰς (ἐκ τοῦ ἀρχ. μανὸς = ἀραιός).

μάνδεμα, τὸ = μάντευμα: φρ. εἶνδα μάν-δεμα ἦτο ν-δῶρα τσ' εὐτό; (Ἡ λ. λέγεται ἐπὶ ἐρωτήσεως καὶ συνοδεύεται πάντοτε σχεδὸν μὲ τὸ εἶνδα, ἴσοδυνα-μεῖ δὲ μὲ τὸ ποῖος ὁ λόγος).

μαντζι = μαζι.

μάνδρα, ἡ = ἡ μάνδρα, τὸ ποιμνιοστάσιον.

μανδραούρα, ἡ = ὁ μανδραγόρας.²

μανδροκάθισμα, τὸ = 1) ἡ τοποθεσία ἐν ἣ εὐρίσκεται ἐγκατεστημένον ποιμνιοστά-σιον, 2) τὸ σύνολον τῶν ἐγκαταστάσεων ποιμνιοστασίου.

μανδρούλι, τὸ (<μανδρούλ-λι) = τὸ κελλίον.

μανωμένος-η-ο = ἐπὶ δικτύων, τὸ τριπλοῦν δίκτυον, τὸ ἐξ ἑνὸς πυκνοῦ κεντρικοῦ

δικτύου καὶ ἐκατέρωθεν δύο μανὸ.

μαξελιάρι, τὸ (<μαξελ-λάρι) = τὸ μαξιλλάριον.

μαξελιάτη, ἡ (<μαξελ-λάτη) = ἐπὶ αἰγῶν, ἡ ἔχουσα μέλαν τρίχωμα εἰς δὲ τὰς (μα-σέλ-λας) σιαγόνας ἐρυθρωπόν.

μαουλάς, ὁ (<μαγουλάς) = ἀσθένεια προ-καλοῦσα οἴδημα εἰς τὰς παρειάς.

μαούνα, ἡ = ἡ φορτηγὴς (τὸ Τουρκ. mauna).

μαργοῦσα, ἡ = ἰχθύς, ὅμοιος πρὸς σαλάχι, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὸ αἰσθηματῆς αἰμω-δίας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ψαύοντος αὐτόν.

μαρκαριτάρι, τὸ = τὸ μαργαριτάρι.

μαρμαρόπετρα, ἡ = πέτρα ὁμοιάζουσα πρὸς μάρμαρον.

μαρούλι, τὸ (<μαρούλ-λι) = τὸ μαρούλιον.

μαρουλιτίδα, ἡ (<μαρουλ-λίδα) = ἡ μαρου-λίδα, εἶδος χόρτου.

μαρούπια, ἡ (<μαρούπ-πα) = ἡ μαρώπα. (Διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λ., βλ. Γ. Χατζιδ., Γλωσ. Μελ., σελ. 222 σημ. 2).

μάρουπο, τὸ = τὸ μάρωπον (πρόδκτον).

μαρτισανὸς-ἡ-ὸ (<μαρτιανὸς) = ὁ γεννώμενος κατὰ μῆνα Μάρτιον.

μασαίρα, ἡ = μεγεθ τοῦ οὐσ. μασαίρι = μαχαίρι.

μασαιρίδα, ἡ = ἀγριόχορτον τοῦ ὁποῖου τὰ φύλλα ἔχουν σχῆμα μαχαίρας.

μασέλλα, ἡ (<μασέλ-λα) = 1) τὸ κοιν. μασέλλα (τὸ Ἰταλ. mascella), 2) ἡ λαβὴ τοῦ ἀστακοῦ.

μασουράτσι, τὸ (<μασουράκι) = τὸ μικρὸν μασούρι.

ματαβάντζω (<μεταβάζω) = βάλλω ἐκ νέου

μάτθακας, ὁ (<μάτ-τακας) = ὁ κρότων (αἰ-μάτακας).

ματθασιάντζω (<ματ-τακιάζω) = εἶμαι πλή-ρης κροτώνων.

μ-ματίντζω = ἀμματίζω, συνδέω, συμπλέκω:

1. Ἐκ τοῦ Τουρκ. mahmuz.

2. Ἡ λ. καὶ ἐν Ἀμοργῷ, Θήρῳ, Κῷ, Πάτμῳ, κ. ἄ.

φρ. *μ-ματίντζω τήγ γούλαμ με τὸ σταβάδι ν-δ' ἀλείρου.*
μ-ματισιά, ή (<ἀμματισιά) = ή ἀμμάτι-
 σις. Λέγεται καὶ *μ-μάδζασμα*, τό.
μαυραγανίτης, ὁ = εἶδος σίτου ἔχοντος στά-
 χυν με μαῦρα ἄγανα.
μαυρόμετρος-η-ο = ἐπὶ αἰγῶν, ή ἔχουσα
 λευκόχρουν τρίχωμα καὶ μελανὰς κη-
 λιδὰς εἰς τὸ πρόσωπον καὶ περὶ τοὺς
 ὀφθαλμούς. Βλ. *κοισινόμερτος-η-ο.*
μαυρόπετρα, ή = ή μαύρη πέτρα.
μαυροσφονδύλα, ή = ἐπὶ αἰγῶν, ή κατὰ
 τὸ ἐμπρόσθιον ἥμισυ τοῦ σώματος
 μαύρη καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ λευκή.
μαυρόπαρη, ή = ἐπὶ αἰγῶν, ή ἔχουσα τρί-
 χωμα μαῦρον πρὸς τὸ φαιόν.
μαχραμπᾶς, ὁ = ή πετσέττα (τὸ Τουρκ. *malh-*
rama).¹
μεαλομούσταρη, ή (<μεγαλομάσταρη) = ἐπὶ
 αἰγῶν, ή ἔχουσα μέγαλον μαστάριον.
μεάλος-η-ο = μέγανος-η-ον.
μεδὲ = μήτε.
μεινᾶς, ὁ συνήθ. κατὰ πληθυν. *μεινᾶδες*,
 οἱ = αἱ μέλισσαι αἱ ἀπομένουσαι μετὰ τῆς
 παλαιᾶς βασιλείσης ἐν τῇ κυψέλῃ, ὅταν
 διχασθῇ τὸ ἀρχικὸν σμήνος.
μέλα, ή συνηθέστ. κατὰ πληθυν. *μέλες*, οἱ
 = τὸ χίμετλον, κοιν. *χιονίστρες*.
μελιγγᾶτος-η-ο = ἐπὶ αἰγῶν, ὁ ἔχων ξανθὸν
 τρίχωμα.
μελίντζι, τὸ = τὸ μηλίγγι, ή μηνιγγέ.
μέλιτσα, ή = ή μέλισσα.
μελιτσοντζιγρώτθα, ή (<μελισ-σοδι:χρώτ-
 τα) = ή αἰξ ή κατὰ τὸ ἥμισυ *μελιτση*

καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ λευκή.
μελιτσός-ή-ὸ (<μελισ-τσός-ή-ὸν) = ὁ ἔχων τὸ
 χρῶμα τῆς μελίτσης.
μελιτσουρκός, ὁ (<μελιτ-σουρκός) = ὁ με-
 λισσουρκός.
μελιτσοφᾶς, ὁ (<μελισ-σοφᾶς) = τὸ πτηνὸν
 μελισσοφάγος.
μελοκόπι, τὸ = εἶδος ἰχθύος, τὸ ἀλλαχοῦ
μυλοκόπι (τὸ ἀρχ. μύλλος).
μελομαετζιά, ή (<μελομαγειριᾶ) = γλύκι-
 σμα ἐξ ἀλεύρου καὶ μέλιτος.
μένουλιτα, ή (<μένουλ-λα) = ἰχθύς τοῦ γέ-
 νους τῶν μαινίδων (τὸ Ἴταλ. *menola*).
μερί, τὸ = τὸ μηρίον, ὁ μηρός.
μερίδι, τὸ = τὸ μερίδιον.
μερμιντζόλτος, ὁ (<μερμιζόλ-λος), συνήθ.
 κατὰ πληθυν. *μερμιντζόλτοι*, οἱ = ζυ-
 μαρικόν, ἐκ τριμμάτων ζύμης.²
Μεροβίγλι, τὸ = ή σκοπιὰ τῆς ἡμέρας, τοπων.
μεριζιά, ή (<μερεῖα) = τὸ μέρος, ή πλευρά.
μερών-νω = ἡμερώνω.
μερωτός-ή-ὸ (<ἡμερωτός) = ὁ ἡμερος: φρ.
μερωτὸ ἀρνὶ ≡ τὸ οἰκόσιτον πρόβατον.
μεσοτσιά, ή (<μεσοτσιᾶ) = ή μεσοτσιᾶ.
μεστών-νω = μεστώνω, ὠριμάζω.
μῆλο, τὸ = ή ἐπιγονατίς.
μιάλος - ο - η = βλ. *μεάλος - η - ο*.
μιλάτθι, τὸ (μιλάθ-θι) = ὁ ἀρίστης ποιότητος
 σπόγγος.³
μισοκομεῖο, τὸ = τὸ νοσοκομεῖον.
μισοκόμος-α = ὁ-ή νοσοκόμος.
μισόκοπος-η-ο = ὁ μεσόκοπος, ὁ μεσηλιξ.
μισοκούδουνο, τὸ (<μισοκούδουνο) = ὁ κω-
 δωνίτσος ὁ χρησιμεύων ὡς πληκτρον με-

1. Ἐν Κρήτῃ: *μαχραμπᾶς* Ἐν Μυκόνῳ, Νάξῳ, Πάρῳ, Σάμῳ: *μαχαμπᾶς*. Ἐν Ἀθῶν *παχραμπᾶς*. Ἐν Σαμοθράκῃ: *μααχαμπᾶς*.

2. Ἐν Σίφῳ: *μερμιζόλι*, τὸ (ἐκ τοῦ Ἴταλ. *vermicciuolo*, ἐκ τοῦ σχήματος τῶν τριμ-
 μάτων ζύμης).

3. Ἐν Κῶ *μελάθ-θι*. Ἐν Χάλκῃ: *μαλάθ-θι*. Βλ. *Α. Τσοπανάκη*, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 127.

γαλυτέρου κώδωνος τῶν αἰγοπροβάτων.
Μισοπενδήκοστή, ἦ = ἦ *Μεσοπεντηκοστή*.
μισόρανα — ἐπίρρ. *μεσούρανα*.
μισογάρικος-τσα-κο = ὁ συνεταιρικός, ὁ ἐξ ἡμισείας (*μισιάρικος*).
μιτάρι, τὸ (τὸ ἀρχ. *μιτάριον*) = ἐξάρτημα τοῦ ὑφαντικοῦ ἴστοῦ.
μίτσικας — ἐπιφών. ἐπὶ καλῆς ὀσμῆς, τὸ ἄλλως ἴχικας.
μιτσὸς-ἦ-ὸ = *μικρὸς-ἄ-ὸν*.
μιτσοματθαίν-νω = *μικρομαθαίνω*, *μανθάνω* ἐκ *μικρᾶς ἡλικίας*.
μνᾶ = *μιά*.
μνημονεύκω = *μνημονεύω*.
μνιαμνιό, τὸ = εἰς τὴν παιδικὴν γλῶσσαν, τὸ φαγητόν.
μνοιάντζω = ὁμοιάζω.
μολοῶ = ὁμολογῶ.
μολυβότσιονο, τὸ = τὸ *μολυβόσχοινον*, *σχοινίον* τῆς τράτας φέρον κατ' ἀποστάσεις βώλους ἐκ *μολύβδου*.
μολῶ = ἀφίνω, ἀπολύω: φρ. *μόλητσεν ἡ ἐκκλησιὰ* = ἀπέλυσεν ἡ ἐκκλησία.
μονάρισις, ὁ (<*μονόρχις*), ἐπὶ τράγων καὶ κριῶν = ὁ ἔχων ἓνα μόνον ὄρχιν.
μονημερίτικος καὶ *μονομερίτικος-τσα-ο* = ὁ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ συντελούμενος: φρ. *μονημερίτικομ παν-νι* = τὸ πανὶ τὸ ὁποῖον ὑφαίνεται ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ.
μονόβλιτθος-η-ο (<*μονάγλιθ-θος*) = ἐπὶ σκόρδων, τὸ ἔχον μίαν μόνην ἄγλιθα (μίαν σκελίδα).
μονογάλι, τὸ = τὸ *μανουάλι* (τὸ Ἰταλ. *manuale*).
μονομίτικος-τσα-ο = ὁ ὑφαντικός ἴστος ὁ ἔχων ἐν *μιτάρι*. βλ. λ.
μονομτσᾶς ἐπίρρ. = *μονομτσᾶς*, διὰ μιᾶς.
μονορουφηξᾶς ἐπίρρ. = μὲ μίαν *ρουφηξᾶν*.

μονοφωνῆς ἐπίρρ. = διὰ μιᾶς φωνῆς.
μονοφωνητό, τὸ = ἡ *κραυγή*.
μοιρζολόϊ, τὸ = τὸ *μοιρολόγι*.
μοσκάρα, ἦ = ὁ *μετημφιεσμένος* κατὰ τὰς Ἀπόκρως, ὁ *μασκαρᾶς*.
μοσκαχτάποδο, τὸ (<*μοσκαχτάποδο*) = εἶδος ὀκτάποδος.
μοσκοκάρφι, τὸ (<*μοσχοκάρφι*) = τὸ *γαρίφαλο* (ὁ *καρπός*).
μοσκοκαρφσά, ἦ (<*μοσχοκαρφσά*) = 1) ἡ *γαριφαλῆ*, 2) τὸ ἄνθος *γαρίφαλον*.
μούδα, ἡ *συνήθ.* κατὰ *πληθυν.* *μούδες*, οἱ = *μικρὰ ἰσομήκη σχοινία ἐρραμμένα* εἰς *διπλὴν παράλληλον σειρὰν* παρὰ τὴν *βάσιν* τοῦ ἴστιου *λέμβου*, *χρησιμεύοντα*, ὅπως *συμπύσσουν* τοῦτο, ὅταν *πνέη σφοδρὸς ἄνεμος*.
μουλέρω (Πβ. Ἰστ. Λεξ. ἐν λ. *ἀμολ-λάρω*) = *τρέχω*.
μουλί, τὸ = ὁ *στόμαχος*.
μουλιζάντζω (<*μουλ-λιάζω*) = *μαλακώνω*.
μούνευρο, τὸ = τὸ *βούνευρον*.
μουνουχάρι, τὸ (<*εὐνουχάρι*) = ὁ *εὐνουχισμένος κριὸς ἢ τράγος*.
μοῦνδος, ὁ = ὁ *μεγάλος σωρὸς* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *monte*).
μουρμούρι, τὸ = εἶδος ἰχθύος.
μουρουν-νιά, ἦ = ἡ *μορέα*.
μούρουνο, τὸ = τὸ *μούρον*.
μούρωμα, τό· βλ. *μουρών-νω*.
μουρών-νω = *καλύπτω* τὸ *πρόσωπον*, τὴν *μούρην*.
μουσιάρι, τὸ = τὸ *μαστάριον*.
μουστομαερζά, ἦ (<*μουστομαερζά*) = ἡ *μουσταλευρῆ*.
μουστούσι, τὸ = (*στομούχι*) *φίμωτρον* διὰ τὰ *ζῶα* *πλεκτὸν* ἐκ *βούρλων*.
μουτθαλισά, ἦ (<*μουτ-ταλ-λιά*) = ἡ *συννεφιά*. (ἐκ τοῦ *μουντὸς - μουνταλιά*) *μουτ-*

- ταλλιά)μουτθατζιά). Βλ. Φ. Κουκουλέν, ἐν Ἀθηνᾶς 35 (1923), σελ. 193 κέξ.
- μούχλα, ἡ = ὁ εὐρώς.
- μουχλιτζάντζω = μουχλιτζάω.
- μουχλός, ὁ = ὁ μοχλός.
- μουχλί, τὸ = τὸ μοχλίον: φρ. τὸ μουχλί *n-dou* σερόμυλου (τὸ μοχλίον τοῦ χειρομόλου).
- μουχούριτα, ἡ = τὸ πινάκιον.
- μπάλτα, ἡ (<μπάλ-λα) = ἡ μπάλλα.
- μπαλιτωσιά, ἡ (<μπαλ-λωσιὰ)=τὸ κτύπημα μπάλλας.
- μπάρα = μήπως.
- μπαρβέρης, ὁ = ὁ κουρεύς. (ἐκ τοῦ Ἴταλ. *barbiere*).
- μπαρβερίτζω = ξυρίζω, κείρω.
- μπαρκόνι, τὸ = ὁ ἐξώστης, (τὸ Ἴταλ. *balcone*).
- μπαροῦτιθα, ἡ (<παροῦτ-τα) πληθυν. παροῦτιθες, οἱ = τὰ δύο καμπύλα ξύλα τὰ ἐκατέρωθεν τῆς γούλας, τῆς βάσεως τοῦ ξυλίνου ἀρότρου, ἐν εἶδει πτερύγων, χρησιμεύοντα εἰς τὴν διάνοξιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ὕιου χαρασσομένου αὐλακος (παρώτια, τά. Βλ. Γ. Χαιζιδάκι, ἐν Ἀθηνᾶς, 20, 1908, σελ. 562).¹
- μπασιάρδικο, τὸ = τὸ νόθον (τὸ Ἴταλ. *bastardo*).
- μπατιθά, ἡ (<ἐμβατικεῖα) = ἐκάστη πέτρα κτιζομένη ἐγκαρσίως εἰς τὸν τοίχον.
- Πβ. δρομιθά.
- μπερίκο, τὸ = τὸ γιλέκον.
- μπήω = ἐμπήγω.
- μπισιός -ῆ -ὸ = πιστός, ἔμπιστος.
- μυβλάντζω = χύνω, σκορπίζω.
- μυβλέπω = ἐμβλέπω.
- μυβλέττα, ἡ (<μπλέτ-τα)=ἡ πτυχῆ. (τὸ ἐνετ. *pieta*).
- μυλοννιστρίνα, ἡ = τὸ φιλοδώρημα κυρίως ἐπὶ τῷ νέφ ἔτει (ἐκ τοῦ ἰταλ. *buona strenna*).
- μυόκχαλη, ἡ (<μυόκ-καλη)=εἶδος κουδουνίου ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ ποιμνια.
- μυόλιτσα, ἡ (<μυόλγια) = μεταξωτὴ ταινία διὰ τῆς ὁποίας ἔδεναν παλαιότερον αἱ γυναῖκες τῆς Ἀστυπалаίας τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ἐκάλυπτον τὰ ὦτα καὶ ἔδεναν τὰ ἄκρα τῆς εἰς τὸν λαιμόν.
- μυοξιᾶς, ὁ = μεταξωτὸν ἢ μάλλινον τριγωνικὸν μανδῆλιον, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ γυναῖκες καλύπτουν τὴν ράχιν.
- μυοριτζάντζω (<μυοριτζάω) = ἐπὶ κακοκαιρίας, κατὰ τρίτον πρόσωπον, ἐφάνη μπόρα: φρ. *μυοριτζασεν ὁ οὐρανός* = ἐκάλυψε τὸν οὐρανὸν μπόρα.
- μυοσιέρι, τὸ = οἱ νεφροὶ καὶ τὸ περὶ τοὺς νεφροὺς τμήμα. Συνών. *νεφραμιά*.
- μυοσταμίντζω (<μυοστανίτζω) = καλλιεργῶ ἀγρὸν προοριζόμενον διὰ μυστάνι.
- μυουκχαλόρτα, ἡ = τὸ ἄνοιγμα, ἡ εἴσοδος τοῦ κότους τοῦ πλοίου (τὸ Ἴταλ. *boccaporta*).
- μυουροῦ, ἡ = κογχύλη πορφύρας χρησιμοποιομένη ἀντὶ σάλπιγγος ὑπὸ τῶν ποιμένων.
- μυουτσι, τὸ (<μυουκκι) = τὸ κυκλικὸν ἄνοιγμα ἐπὶ τῆς πύρας ἀλιευτικῆς

1. Ἐν Ρόδῳ: παροῦτι. Βλ. Α. Βρόντη. οἱ ζευγᾶδες τῆς Ρόδου, ἐν Λαογραφίᾳ 12 (1938-1948), σελ. 108. Ἐν Καρπάθῳ: παρόφτι. Βλ. Μιχαηλίδου - Νουάρον, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου Β., σελ. 22. Ἐν Χάλκῃ: παροῦττα. Βλ. Α. Τσοπανάκη, τὸ ἰδίωμα Χάλκῆς, σελ. 111. Ἐν Κῶ: παροῦτιθα. Βλ. Α. Καρανασάση, οἱ ζευγᾶδες τῆς Κῶ, ἐν Λαογραφίᾳ, 14 (1952), σελ. 210.

λέμβου ἐν τῷ ὁποίῳ ἴσταται ὁ ἀλιεύων
 διὰ γνάλας. βλ. λ. (ἐκ τοῦ Ἰταλ. buco).
 μπρατσέρα, ἡ = τὸ διῆστιον ἰστιοφόρον.
 μπροβέλω (⟨προβέλ-λω) = προβάλλω, ἐμ-
 φανίζομαι, φαίνομαι ἔκ τινος σημείου.
 μπροκότσι, τὸ (⟨προκόκκι) = εἶδος σφραγίδος
 τῶν προβάτων, ἥτοι γωνία δι' ἐντομῆς
 ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας πλευρᾶς τοῦ ὠτίου.
 μβρολάτης, ὁ = (προ + ἐλάτης) = ὁ μεγα-
 λύτερος κριὸς τοῦ ποιμνίου, ὁ προπο-
 ρεούμενος αὐτοῦ.
 μπρολύτθι, τὸ (πρὸ + ὄλυνθος) = εἶδος σύ-
 κου ὠριμάζοντος πρωῖμως.
 μπροσημάδα, ἡ (προσημάδι) = τὸ σημεῖον
 ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ προμηνῶν βροχῆν.
 μπροστελιῖνα, ἡ (⟨μπροστελ-λίνα) = ἡ λω-
 ρίς τοῦ σάγματος ἢ ζώνουσα τὸ ἔμ-
 προσθεν μέρος τῆς κοιλίας τοῦ ὑποζυγίου.
 μπροστινάρι, τὸ = σινδόνιον φέρον κεντή-
 ματα, κρεμάμενον ὡς παραπέτασμα τοῦ
 κρεββατιοῦ.
 μπρουά = τὸ νερὸν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παιδῶν.
 μβρουντζοκούδουνο, τὸ = χάλκινον κου-
 δόνι.
 μπώθω = ἀπωθῶ.
 μυλωνάδισα, ἡ (⟨μυλωνάδισ-σα) = ἡ σύζυ-
 γος τοῦ μυλωνᾶ.
 μυντζηθρικὸ, τὸ = τὸ τυροβόλιον διὰ μυ-
 ζήθρας.
 μυξασμός, ὁ = ἐπὶ προβάτων, ἡ ἀσθένεια
 καταρροή.
 μυρωδντζά, ἡ = ἡ μυρωδιά.
 μυτθάρα, ἡ (⟨μυτ-τάρα) = ἡ μεγάλη μύτη
 μυτθαριτζά, ἡ (⟨μυτ-ταριτζά) = ἡ λωρίς τοῦ
 χαλινοῦ ἢ περιβάλλουσα τὴν μύτην τοῦ
 ζώου.
 μύτθη, ἡ = ἡ μύτη.
 μυτθορούθουνο, τὸ (⟨μυτ-τορούθουνο) = ὁ
 ρώθων.

μωροπόν-νια, τὰ = αἱ ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ.
 μωροπονῶ = αἰσθάνομαι τοὺς πόνους τοῦ
 τοκετοῦ.
 μῶς = εὐθύς ὡς, μόλις ὡς.

Ν

ναίστσε (⟨ναίσκε) = βεβαίως ναί.
 ντζάρω = κχοικῶ, συχνάζω (τὸ Ἰταλ. usare).
 ναιῶνας, ὁ = αἰῶνας (τὸ ν ἐκ συνεκφορᾶς).
 ναιώνιος-α-ο = αἰώνιος-α-ον.
 ναν-νά, ἡ = ἡ ἀνάδοχος.
 ναν-ναρίτζω (⟨νναρίζω) = νανουρίζω, βαυ-
 καλίζω.
 νάπ-προς, ὁ = ξύλινον πινάκιον.
 νεβαίν-νω = ἀναβαίνω.
 νεγουλτσάντζω (νεγουλ-λτζάζω) = ἀναγου-
 λιάζω.
 νείκος-τσα-ο = νέος-α-ον: φρ. νείκομ παιδί.
 νεκατεύκω = ἀνακατεύω.
 νεκουφῶ = ἀνακουφίζω, ἀνυψώνω.
 νεκουφίτης, ὁ = ἀσθένεια παιδῶν καθ' ἣν
 ἀναφαίνονται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν βρε-
 φῶν σπειρία.
 νελύω (⟨ἀναλύω) = ἐκτολίσσω: φρ. νελύω
 τὸ νῆμα.
 νετζητῶ = ἀναζητῶ.
 νεορεύκω = βλ. νοερεύκω.
 νεπετῶ = ἀναπετῶ: φρ. νεπετᾶ τὸ μ-μάτιμ
 μου.
 νερεύκομαι = ὀνειρεύομαι.
 ν-νερό, τὸ = τὸ νερό.
 ν-νεροστάφυλο, τὸ (⟨νεροστάφυλ-λο) = τὸ
 νεροστάφυλλον, εἶδος ὕδαροῦς καὶ ἀγλύ-
 κου σταφυλῆς.
 νερουφῶ = ἀναρροφῶ.
 νεσηδγάντζω = ἀηδιάζω.
 νεσκουμπών-νω = ἀνασκουμπώνω.
 νεστορία, ἡ (⟨ἱστορία) = 1) ἡ διήγησις 2) ἡ
 περιγραφή 3) ἡ ἀπεικόνισις.

*νεστοροῶ (<ἀνιστορῶ) = ἀντιλαμβάνομαι, κατανοῶ.
 *νεσύρωνω = ἀνασύρω.
 νετιθέρω=τελειώνω, ἐξοφλῶ (τὸ Ἴτ. nettare).
 *νετρισάντζω = ἀνατριχιάζω.
 νέφαλο, τὸ = τὸ νέφαλον.
 νεφόκαμ-μα, τὸ = ἡ θερμότης ἐν συννεφώδει ἡμέρα.
 *νεχαράτω (<ἀναχαράσσω) = μηρυκάζω.
 νησιί, τὸ (<νησ-σιί) = τὸ νησί. Τὸ Μέσα νησιί, τὸ "Ὄξω νησιί τοπων.¹
 ν-νιάμερο, τὸ (<ἐν-νεάμερον) = τὸ ἀπὸ 6-15 Αὐγούστου χρονικὸν διάστημα: φρ. Τὰ ν-νιάμερα τῆς Παναγιᾶς.
 νιατό, τὸ (<νεατό) = τὸ πρῶτον ὄργωμα ἀγροῦ προοριζομένου διὰ κηπουρικά.
 νιαυτός μου, σου, του ὁ = ὁ ἑαυτός μου -σου-του.
 νικολός, ὁ = ὄνομα ἰχθύος.
 ν-νιότη, ἡ = ἡ νεότης.
 νίφκω = νίπτω.
 νοερεύκω (<ἀναγορεύω) = ἀναζητῶ, μεριμνῶ.
 νοικοσύρις, ὁ = ὁ οἰκοκύρις.
 νοισάντζω = ἐνοικιάζω.
 ν-νοιώω = ἀνοίγω.
 νομή, ἡ = 1) τόπος κατάλληλος διὰ βοσκήν. 2) ἡ βοσκή. 3) ἡ χρηματικὴ ἀξία τοῦ πρὸς νομὴν χόρτου.
 ν-νορά, ἡ = ἡ οὐρά.
 *νοχλίντζομαι (<ἐνοχλίζομαι) = ἐνοχλοῦμαι.
 ν-δαμιών-νω = ἐνταμώνω.
 ν-δελιαδντζάντζω (<τυλιγαδιάζω) = τυλίσσω τὸ νῆμα εἰς τὸ τυλιγάδι.
 ντζάολος, ὁ = ὁ διάβολος.
 νδελτομάχομαι (ντελ-λομάχομαι) = ὑποφέρω ἐκ στομαχικῆς διαταράξεως.
 ντζαλίντζομαι = ζαλίζομαι.

ντζαρδέλια, ἡ (<σαρδέλλ-α) = ἡ σαρδέλλα.
 ντζατουνένιος -α -ο = μεταξωτός.
 ντζαφείρι (<ζαφείρι) = ὁ σάπφειρος.
 ντζαφειρέν-νιος -α -ο = ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ σαπφείρου.
 ντζαφοράς, ὁ = ἡ ζαφορά (τὸ φυτὸν κρόκος ὁ καρτραϊκός).
 ντζάχαρι, ἡ = ἡ ζάχαρις.
 ντζαχαρόπειρα, ἡ (<ζαχαρόπετρα) = πέτρα ὑπόλευκος συγκειμένη ἐκ κόκκων, ὡς ἡ ζάχαρις.
 ντζερβός -ἡ -ὸ (<ζερβός -ἡ -ὸ) = ὁ ἀριστερόχειρ.
 ντζένια, τὰ = (<ζένια) = τὰ ἐργαλεῖα.
 ντζευγᾶς, ὁ = (<ζευγᾶς) = ὁ γεωργός.
 ντζευγκάρι, τὸ = 1) τὸ ζεύγος. 2) ἡ δι' ἀρότρου καλλιέργεια.
 ντζευγκαρικό, τὸ = 1) ὁ ἀροτριῶν βοῦς. 2) τὸ ὄργωμα μιᾶς ἡμέρας ὑπὸ ζεύγους βοῶν.
 ντζεύλα, ἡ (<ζεύλα) = ἡ ζεύγλη, τὸ μέρος τοῦ ζυγοῦ ὅπου εἰσέρχεται ὁ τράχηλος τοῦ βοός.
 ντζευλόραμ-μα, τὸ (<ζευλόραμ-μα) = τὸ ράμμα τῆς ζεύλας, ὁ σπάγγος ὁ ἐνώνων τὰ ἄκρα τῶν δύο ξύλων τῆς ζεύλας.
 ντζευντζίτης, ὁ (ζευγίτης) = ὁ γεωργός. Παροιμ.:
 ἄλλα μελετᾷ τὸ βόδι
 τὸ ὁ ντζευντζίτης ἄλλα κἀν-νει.
 ντζεύω (πρόφ. ντζέφω) = ζεύω θέτω ὑπὸ ζυγόν.
 ντζιχρώτθα, ἡ (<διχρώτ-τα) = ἡ αἶξ ἡ ἔχουσα δίχρωμον τρίχωμα.
 ντζόρικος -τσα -κο = ὁ ζόρικος, ὁ δύστροπος, ὁ δύσκολος.
 ντζόσμος, ὁ = ὁ ἡδύσμος.

1. Ἐν Μαχαιρῆ 1, 8 (Dawkins): νησιί.

νιζόνιστρο, τὸ (<δόνιστρο) = εἰδικὸν ξόλον
 δι' οὗ οἱ ποιμένες ταράσσουν τὸ γάλα.
 νιζουλεύκω = ζηλεύω.
 νιζουλοφτονῶ = ζηλοφθονῶ.
 νιζυάλετρα, τὰ (<ζυγάλετρα) = ὁ ζυγὸς καὶ
 τὸ ἄροτρον ὁμοῦ.
 νιζυαριά, ἡ = ἡ ζυγαριά.
 νιζύϊ, τὸ (<ζύγι) = 1) ὠριζμένη ποσότης
 πρὸς ζύγισιν: φρ. ἔχω πένδε νιζύγια
 καρπούνιζια. 2) κατὰ πληθυν., τὰ
 σταθμά.
 νιζύμη, ἡ = ἡ ζύμη.
 νιζύμωμα, τὸ = τὸ ζύμωμα.
 νιζυμωτό, τό, = 1) τὸ ζυμωτόν, τὸ ζύμω-
 μα. 2) ὁ ἐκ τῆς ζυμώσεως ἄρτος: φρ.
 νιζυμωτὸ ψωμί.
 νιζυμών-νω = ζυμώνω.
 νιζυός, ὁ = ὁ ζυγός.
 νιζῶ = ζῶ.
 νιζωή, ἡ = ἡ ζωή.
 νιζωνδარი, τὸ = ἡμερωτό, ὃ ἴδ.
 νιζωνδανός - ἡ - ὁ = ζωντανός.
 νιβανές, ὁ = ὁ ἄνους (τὸ Τουρκ. divane).
 νδουν-νιάς, ὁ = ὁ κόσμος (τὸ Τουρκ. dünya).
 ντρεισάρω = στρέφω, μετακινῶ τὸν ἄξονα
 τοῦ ἀνεμομύλου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν
 τοῦ ἀνέμου (τὸ Ἰταλ. drizzare = στρέφω).
 νύπνος, ὁ = ὁ ὕπνος.
 νύσι, τὸ (<νύχι) = ὁ ὄνυξ.
 νυσιάνιζω = νυστάζω.
 νυχισά ἡ = ἡ διάρκεια τῆς νυκτός.
 νῶμος, ὁ = 1) ὁ ὄμιλος. 2) τὸ πρόσθιον ξύ-
 λινον τόξον τοῦ σκελετοῦ τοῦ σάγματος
 (ὡς στηριζόμενον ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ
 ζῴου).

Ξ

ἕξαγκλίνιζω (<ἕξαντλίζω) = ἀντλῶ, ἕξαν-
 τλῶ τὸ ὕδωρ φρέατος διὰ νὰ καθαρί-

σω τὸν πυθμένα.
 ἕξαγκώνι, τὸ = εἶδος κριθῆς, ἧς ὁ στάχυς φέ-
 ρει ἕξ σειρὰς κόκκων.
 ἕξαμήν-νια, τὰ = τὰ ἕξάμηνα (μνημόσυνα).
 ξαν-νοίω = ἕξανοίγω, ἐρευνῶ, ἀναζητῶ: φρ.
 εἶνδα ξαν-νοίεις; (= τί ζητεῖς;).
 ξάρτι, τό, συνήθ. κατὰ πληθυν. ξάρτια,
 τὰ = οἱ ἐπίτονοι, τὰ σχοινία τὰ συγκρα-
 τοῦντα τὸν ἴστον τοῦ πλοίου.
 ξαθός - ἡ - ὁ (<ξαθ-θός) = ξανθός.
 ξεβοτανίνιζω (<ξεβοτανίζω) = καθαρίζω τὸν
 ἐσπαρμένον ἀγρὸν δι' ἀφαιρέσεως τῶν
 ζιζανίων.
 ξεβοτάνισμα, τὸ = βλ. ξεβοτανίνιζω.
 ξεγκαν-ναρίνιζομαι = ἕξαγκαναρίζομαι, στε-
 νοχωροῦμαι, πιέζω ἐμαυτὸν. (Πβ. Ἰστ.
 Λεξ. ἐν λ. ἀγκαννάρω).
 ξεκλερεμένος - ἡ - ο = ὁ ἀπόκληρος.
 ξεγκλίνιζω = βλ. ξαγκλίνιζω.
 ξελαθρεύκω = ἐξολοθρεύω.
 ξελιχνίνιζω = ἐκλιχμίζω.
 ξεμεριδάζάνιζω (<ξεμεριδιάζω) = διαμελί-
 ζω, τεμαχίζω.
 ξενανιτεύω = ξευγνύω ἐκ νέου.
 ξενεδιζά, ἡ = ἡ ξενιτειά.
 ξενοτσιωτῶ (<ξενοχοιτῶ) = 1) ἐπὶ ὄρνιθων,
 κοιτάζομαι ἐν ξένῳ ὄρνιθῶνι. 2) ἐπὶ
 συζύγων, ἀπιστῶ, συχνάζω εἰς ξένην
 κοίτην.
 ξεπατών-νω = καθαρίζω τὸν πάτον, τὴν ἐ-
 πιφάνειαν τοῦ ἄλωνιου. 2) Μέσο. ἀφαι-
 ροῦμαι τὸν πυθμένα: φρ. ξεπατώθη
 ν-δὸ τσουγκάλι.
 ξερογκανίνιζω = χασμῶμαι καὶ ἐρεύγομαι.
 ξεροτήανο, τὸ = τὸ ξεροτήγανον, (εἶδος γλυ-
 κίσματος).
 ξεσειλών-νω (<ξεχειλώνω) = ἐκχειλίζω.
 ξεσμαρῶμα, τὸ = βλ. ξεσμαρῶν-νω.
 ξεσμαρῶν-νω = ἐπὶ μελισσῶν, 1) χωρίζω τὸ

αύξηθῆν συμῆνος εἰς δύο: φρ. πάω νὰ ξεσμαρώσω τίς μέλιτσες· 2) ἀπροσώπως, τὸ ἀρχικὸν συμῆνος χωρίζεται εἰς δύο: φρ. ξεσμάρωσε ν-δὸ κρουππί (ἡ κυψέλη).

ξεσιτάσασμα, τὸ = βλ. ξεσιτασάντζω.

ξεσιτασάντζω (<ξεσταχυάζω) = ἀποκτῶ στάχυν, ἐπὶ δημητριακῶν.

ξετελεύκω (<ξετελεύω) = ἀποτελειώνω.

ξετρασηλίντζω (<ξετραχηλίζω) = γυμνῶν τὸν τράχηλον.

ξετρασήλισμα, τὸ = βλ. ξετρασηλίντζω.

ξετσιλιών-νω (<ξετσιλ-λώνω) = ἐξογκῶν ἢ ἐξογκοῦμαι: φρ. ξετσιλίτωσέ ν-δο τὸ σατοί. ξετσιλιώθην ἢ γεναῖκα (ἐπὶ ἐπιτόκων).

ξεφκάλτω (<ξεβγάλ-λω) = ἀποπλύνω τὰ ρούχα διὰ καθαροῦ ὕδατος.

ξεψωμίντζω (<ξεψωμίζω) = ἐπὶ ἀγροῦ, ἀδυνατίζω, ἐξασθενῶ, καθίσταμαι ἄγονος: φρ. ξεψώμισε ν-δὸ χωράφι.

ξεψωμίστρα, ἡ = ἡ ἄγονος γῆ.

ξήλωμα, τὸ = τὸ ψήλωμα, τὸ ἐπὶ ὑψώματος κείμενον χωράφιον.

ξομπλιάντζω (<ἐξομπλιάζω) = 1) σχεδιάζω, διακοσμῶ. 2) ἀντιγράφω τὸ σχέδιον (ξόμπλι). 3) μεταφ. σχολιάζω.

ξόμπλι, τὸ = τὸ ἐξόμπλιον (βυζαντινόν).

ξορίντζω (<ἐξορίζω) = Μέσ. ἐξέρχομαι τῶν ὀρίων, ἀπομακρύνομαι: φρ. ξόρισεν ἡ βάρκα (παρεσύρθη ὑπὸ σφοδροῦ ἀνέμου).

ξορτσίντζω = ἐξορχίζω.

ξύαλος, ὁ = τὸ δξύγαλα.

ξυαλίνα, ἡ = ἡ δξύγαλίνα, τὸ δξύγαλα.

ξυλόσουπθα, ἡ (<ξυλοσηπιά) = τεμάχιον ξύλου φέρον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν προσηρμοσμένον κάτοπτρον, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἀλιέων πρὸς ἀλιεῖαν σηπιῶν.

ξωτάρης, ὁ = ὁ διαμῆνων καὶ ἐργαζόμενος ἐν τῇ ὑπαίθρῳ.

Ο

Ὀβριακός - τὰ - ὀ = Ἐβραϊκός - ἡ - ὄν.

ὀδήποτε = ὀποτεδήποτε.

ὀjοιος - α - ο = οἶος, οἶοσδήποτε.

ὀμορφιά, ἡ = ἡ ὀμορφιά.

ὀμπρός = ἐμπρός.

ὄνας - ὄνοῦς = ἕνας - ἕνός.

ὄνδεν = ὅταν.

ὀξόδοτος, ὁ = τοπων. τοποθεσία καταλήγουσα εἰς ὀξὸν (κρημνόν).

ὀξωποδῶς, ὁ = ὁ ἐξαποδῶ, ὁ διάβολος.

ὀπότι = ὅταν, ὀπόταν.

ὀργκο, τὸ = τὸ νῆμα (διότι ἡ ταλασιουργία εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον τῶν γυναικῶν).

ὀργκου - πούργκου (ἔργον ἐπὶ ἔργου) = ἐπίρρ. ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον.

ὄρι, τὸ = τὸ ὄρος.

ὄροξι, ἡ = ἡ ὄρεξις.

ὄρπίδα, ἡ (<ἐλπίδα).

ὄρπίντζω = ἐλπίζω.

ὄρφός, ὁ = ὁ ὄρφως (ἰχθύς).

ὄρτσά, ἡ (<ὄρτσά) = ἡ σκιά.

ὄτι = ἐπίρρ. 1) μόλις ὡς. 2) μόνον: φρ. ὄτι γῶ 'πόμεινα.

ὄυλτοφέγγαρα (ὄυλ-λοφέγγαρα) = ἐπίρρ. ἐν πανσελήνῳ.

ὄυλτοχάλαβρος - η - ο (ὄυλ-λοχάλαβρος < ὄλοχάρβαλος - η - ον) = ἐτοιμόρροπος.

ὄυλτόγυρα (<ὄυλ-λόγυρα) ἐπίρρ. = ὄλόγυρα.

ὄυλτος - η - ο (<ὄυλ-λος) = ὄλος - η - ον.

ὄυλτομόναχος - ση - ο (<ὄυλ-λομόναχος) = ὄλομόναχος.

ὄυλτοστόλιστος - η - ο (<ὄυλ-λοστόλιστος) = ὄλοστόλιστος, καταστόλιστος.

ὄφεις, ὁ (πληθυν. ὄφιδες, οἱ) = τὸ μεγάλο φίδι.

ὄχιρρητα, ἡ = ἡ ἐχθρότης.

ὄχιρός, ὁ = ἐχθρός.

II

πααίν-νωμα, τὸ = ἡ μετάβασις.

παῖδι, τὸ (παγίδι) = ἡ πλευρά.

παῖλντίνιζω = ἀποκάμνω (τὸ Τουρκ. bayil-mak).

παίρω = παίρνω.

παλαθούνα, ἡ (<καλαθούνα) = τὸ καλάθιον.

παλαβός - η - ο (<παλ-λαβός) = παλαβός.

παλιηκάρι, τὸ (<παλ-ληκάρι) = ὁ ἔφηβος.

παλιηκαρόπουλο, τὸ (<παλ-ληκαρόπουλο) = τὸ μικρὸ παλληκάρι.

παλαζών-νω (<παλ-λαζώνω) = γηράσκω.

παλαζόγερω, ὁ = ὁ παλαγόγερω, ἐμπαικτικῶς.

παλιζόγρητσα, ἡ (<παλ-λαζόγρητσα) = ἡ κακὴ γραιία.

παλισός - ἄ - ὀ (<παλ-λαζός) = ὁ γέρων.

παλισοφορεμένος - η - ο (<παλ-λαιοφορεμένος) = ρακένδυτος.

²παλων-νιά, ἡ = ἡ ἀπαλωνιά, τὸ πολὺ λεπτόν ἄχυρον (ὡς περιζώτερον ἀπομακρυνόμενον τοῦ ἄλωνιου).

παμβατσόλτα, ἡ (<παμπακιόλ-λα) = τὸ βαμβακερὸν νῆμα.

παμπόρι, τὸ = τὸ βαπόρι.¹

πανατιθύρι, τὸ = τὸ παράθυρον.

παναῦρι, τὸ = ἡ πανήγυρις.

πανδρεύκω = ὑπανδρεύω.

Πάνερμος, ὁ = τοπων. (Πάνορμος) ὄρμος, ἀσφαλὲς καταφύγιον τῶν πλοίων: φρ. Ὁ Ἄϊς Νικόλας τοῦ Πανέρμου.

παν-νίνιζω (<παννίζω) = καθαρίζω διὰ τῆς πάν-νας τὸ δάπεδον τοῦ φούρνου ἀπὸ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς πυρᾶς.

παν-νοῦσα, ἡ = κοιν. κουρελοῦ, κλινοσκέπασμα ὑφασμένον ἐκ λωρίδων τετριμμένου ὑφάσματος καὶ στρωνόμενον ἀντὶ τάπητος ἐπὶ τοῦ δαπέδου.

πανδήχνω (ἀπαντέχω) = συναντῶ.

πανώγραμμα, τὸ = ἡ ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν ἀναγραφομένη διεύθυνσις.

πάππους, ὁ = ὁ πάππος.

παραγαντζίδικος - τσα - κο = ὁ διὰ παραγάδιου ἀλιεύων: φρ. παραγαντζίδιτθα βάρκα.

παραλογιάνιζω (<παραλογιάζω) = δμιλῶ καὶ σκέπτομαι παραδόξως.

παράλοος - η - ο (<παράλογος - η - ον) = ὁ σπάνιος, ὁ ἐκλεκτός: φρ. παράλοα λόγια.

παράμαλτο, (<παράμαλ-λο) = ἀλιευτ. ὄρ. ἡ θριξ ἢ τὸ ἐκ πλαστικῆς οὐσίας λεπτόν νῆμα, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ἄγκιστρον τῆς καθετῆς ἢ ἄλλου εἴδους ὄρμιᾶς.

παραμύθι, τὸ (παραμύθ-θι) = τὸ παραμύθιον.

παρανεβαίν-νω = ἐπὶ ζύμης, φουσκώνω πέραν τοῦ δέοντος: φρ. παρανέβηκα ν-δὰ ψωμυιά.

παραντζελτσά, ἡ (<παραγγελ-λγᾶ) = ἡ παραγγελία.

παραντζέλτω = παραγγέλ-λω.

παραπόνεμα, τὸ = τὸ παράπονον.

παραστήν-νω = στήνω τὰ δεμάτια κριθῆς ἢ σίτου εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἄλωνιου.

παρασίν-νω = παριστάνω.

παράστη, ὁ = τὸ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἄλω-

1. Καὶ ἐν Χάλκῃ. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 89.

- νίου ιστάμενον κατὰ τὸν ὀλωνισμόν ζῶον.
- παρασιθά, ἡ (παρεστία) = ἡ ἐστία, ἄλλως τζάκι, παραγώνι.
- Παρασισευκᾶς, ὁ, συνήθ. κατὰ πλῆθυν.
- Παρασισευκᾶδες, οἱ = Κακοποιᾶ ὄντα ἀναφερόμενα εἰς παραδόσεις σχετιζόμενας πρὸς τοὺς πειρατὰς καὶ ἐμφανιζόμενα κατὰ Παρασκευήν.
- παράτσιαιρα (< παράκαιρα) = ἐπίρρ. ἐνωρίς.
- παραφίν-νω (< παραφίνω) = συμβουλεύω, κληροδοτῶ διὰ διαθήκης, ἐπὶ μελλοθανάτου, ἀφίνω τὴν τελευταίαν μου θέλησιν: φρ. εὐτισὴ ν-τζαὶ κατάραμ παπαφίννω ἴς τὰ παιδντζά μου νὰ μὴμ πουλήσουν ν-dòm μύλο.
- παρηγοτζά, ἡ = ἡ παρηγοριᾶ.
- παρηγοῶ = παρηγορῶ.
- παριοῦμαι = εἶμαι ἐπιδέξιος.
- παρτᾶς, ὁ = ὁ πέλεκυς (τὸ Τουρκ. balta).
- πασαμέρα = ἐπίρρ. ἐκάστην ἡμέραν.
- Πάσκα, τὸ = τὸ Πάσχα.
- πασκαλιτζά, ἡ (< πασχαλ-λιᾶ) = ἡ περίοδος καθ' ἣν ἐπιτρέπεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας ἡ κατάλυσις πικντὸς μὴ νηστησίμου ἐδέσματος.
- πάσμα, τὸ = τὸ πρὸς πασμόν.
- πασμός, ὁ = ἡ διάλυσις τυροῦ ἢ παστῶν σαρδελλῶν ἢ νωπῶν ἰχθύων ἐντὸς τῆς θαλάσσης πρὸς προσέλκυσιν ἰχθύων (τὸ ἀρχ. πάσμα).
- πασπαρᾶς, ὁ = πρόχειρον ἔδεσμα ἐξ ἀλεύρου καὶ χοιρείου λίπους.
- πασπατεύκω = πασπατεύω, ἀνιχνεύω διὰ τῆς ἀφῆς.
- πασσιόντζω (< πασκίζω) = πασχίζω, καταβᾶλλω προσπαθείας.
- πασὺς - ἄ - ὕ = παχύς.
- ἴπατᾶ = ἀπεδῶ.
- πατέλιτης, ὁ (< πατέλ-λης) = ὁ φαλακρός, ὁ ἀναφαλαντίας (ἐκ τοῦ Ἴταλ. patella).
- πατητήρα, ἡ = τὸ ξύλινον πέταλον τοῦ ὕφαντικοῦ ἴστοῦ.
- πατητήρι, τὸ = ὁ ληνός.
- πατούρα, ἡ = 1) εἰς τὴν γλώσσαν τῶν κτιστῶν, ἡ προσεσχόη. 2) ὅ,τι καὶ πατητήρα, ὁ ἴδ.
- πάτσουλιτο, τὸ (< πάτσουλ-λο) = μικρὸν ξύλον (πάσσαλος;)
- πατσουλιτοκαύτης, ὁ (< πατσουλ-λοκαύτης) = ὁ καίων τὰ πάτσουλλα Ἐπίθετον τοῦ μηνὸς Μαρτίου: φρ. ὁ Μάρτις ὁ πατσουλιτοκαύτης.
- παῦλος, ὁ = ὁ ἄρτος εἰς σχῆμα ἐπίμηκες, ὡς πωλεῖται σήμερον εἰς τὰ ἀρτοποιεῖα, κοιν. φραζόλα.¹
- παχνί, τὸ (φατνί) = ἡ φάτνη.
- παχνίντζω = ρίπτω ἄχυρον ἐν τῇ φάτνῃ.
- πεικάντζω (< ἀπεικίζω) = ἀντιλαμβάνομαι.
- πεικῶ = βλ. πεικάντζω.
- πελυθρόνα, ἡ = ἡ πολυθρόνα.
- πελιστέρι, τὸ = τὸ περιστέρι.
- περγκαντί, τὸ = εἶδος ἰστιοφόρου (Ἐκ τοῦ Ἑνετ. brigantin).
- πέρδικα, ἡ = ἡ πέρδικα.
- περδικαύκουλιτο, τὸ (< περδικάβγουλ-λο) = τὸ ῥὸν τῆς πέρδικας.
- περιάλι, τὸ (< περιγιάλ-λι) = ἡ παραλία.
- περιαλιίδα, ἡ (< περιγιαλ-λιδα) = βλ. περιάλι.
- περιαλιτσά, ἡ (< περιγαλλιτᾶ) = ἡ παραλία.
- περίκαλτος -η - ο (< περίκαλ-λος) = ὠραιότατος -η - ον.

1. Ἡ λέξις συναντᾶται καὶ εἰς ἄλλας νήσους τῶν Κυκλάδων. Ἐν Κρήτῃ: ποῦλος. Διὰ τὸ ἔτυμον τῆς λ. Βλ. Β. Φάβην, ἐν Ἀθηνᾶς 45 (1933) σελ. 268.

περικαιινός - ή - ό = παρακαιινός.
 περίκοντα έπίρρ. = πολὺ πλησίον.
 περιλοή, ή = ή έπίπλωσις: φρ. ή περιλοή
 τοῦ σπιδοῦ.
 περιμάχως, ό (< ύπερμάχως) = ό ὕμνος
 «Τῆ̄ ύπερμάχῳ...».
 περιμπλοκάς, ό¹ (καὶ μπεριμπλοκάς, ό, εκ
 συνεκφοράς) = ή περιπλοκάς, άγριόχορ-
 τον.
 περινόσπορος, ό = ό περονόσπορος.
 περιόλι, τὸ = τὸ περιβόλι.
 περῖολος, ό = ό περιβολος.
 περιπόλια (<περίπολ-λα) έπίρρ. = πάρα πολὺ.
 περιφαίνομαι συνήθ. άπροσώπως, περιφαί-
 νεταιί σου = σου φαίνεται, νομίζεις ὅτι.
 περιφλεμονία, ή = ή περιπνευμονία.
 πέρυσι (<πέρυς-σι) = πέρυσι.
 πετεινοχωρίτζω = έπί ὀρνίθων: φρ. πετει-
 νοχωρία ν-άα πουλιτῶ = άνεπτύχθη-
 σαν τὰ ὀρνίθια τόσον, ὥστε διακρίνον-
 ται ἤδη κατὰ φύλον.
 πενθερός - ά (<πεθ-θερός) = ό πενθερός,
 ή πενθερά.
 πετρόλαδο, τὸ = τὸ πετρέλαιον.
 πετροπέρικα, ή = ή πέρικα ή διαιτωμένη
 εις μέρη πετρώδη.
 πετσοισέφαλο, τὸ = τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς.
 πζάν-νω = πζάνω.
 πζάιτο, τὸ = τὸ πζάιτον (Ιταλ. *piatto*, ὃ εκ
 τοῦ έλλην. πλατύς. Βλ. λεξ. Zingarel-
 li).
 πηάδι, τὸ = τὸ πηγάδι.
 πήτσιω = πήτσιω: φρ. πήτσιω τὸ γάλας.
 πινακωτὸ, τὸ = σανίς φέρουσα κοιλώματα
 έντός τῶν ὁποίων τίθενται τὰ πρὸς ὀ-
 πτησιν ψωμιά.

πινατσάντζω (<πινακιάζω) = εις τὴν γλώσ-
 σαν τῶν μυλωθρῶν, ρίπτω τὸ ἄλεσμα
 εις τὴν καραβίδα. Βλ. λ.
 πίντζης, ό = είδος άρακά, τὸ κοιν. μπιζέλι
 (τὸ άρχ. πίσον).
 πιννόσπορος, ό = βλ. περινόσπορος.
 πισάνδι, τὸ = τὸ ὀπίσθιον άντίον τοῦ ὀ-
 φαντικοῦ ίστοῦ. Πβ. προσάνδι.
 πισταγκωνίντζω (< ὀπισθαγκωνίζω) = δένω
 ὀπισθάγκωνα.
 πιστάγκωνα = έπίρρ. ὀπισθάγκωνα.
 πιστεύκω = πιστεύω.
 πιστεύκως, ό = τὸ “πιστεύω”, τὸ σύμ-
 βολον τῆς πίστεως: φρ. λέει τὸμ πι-
 στεύκω.
 πιστοά, ή (<πιστῶ) = έξάρτημα τοῦ σά-
 γματος, ξύλινος κοντὸς μήκους 0,30 μ.
 έξηρητημένος διὰ δύο σχοινίων εκ τοῦ
 σάγματος καὶ προσηρμοσμένος κάτω-
 θεν τῆς οὐράς τοῦ ζώου, ἵνα συκρατῆ
 τὸ σάγμα εις τὰς κατωφερείας.
 πισσοράμματα, τὰ = τὰ ράμματα, τὰ σχοι-
 νιά τῆς πιστοῶς.
 πιταντοῦ = έπίρρ. έπιταντοῦ, έπί τούτῳ.
 πίθα, ή = ή πίτ-τα.
 πιθακῶν-νω (<πιτ-τακῶν) = πιέζω τινὰ
 πολὺ, τὸν κάμνω πίτ-ταν.
 πιθαρίδι, τὸ (<πιτ-ταρίδι), συνήθ. κατὰ
 πληθυν.
 πιθαρίδντζα, τὰ = χυλοπίττες.
 πιθῶν-νω = βλ. πιθακῶν-νω.
 πιθωτό, τὸ (<πιτ-τωτό) = 1) ὁ ἄρτος ὃ
 παρασκευαζόμενος τελευταίος εκ τῶν
 ὀπολειμμάτων τῆς ζύμης. 2) Είδος
 κώδωνος (εκ τῶν άναρτωμένων εις τὸν
 λαιμόν τῶν αίγοπροβάτων), πεπισμέ-

1. Έν Κῶ: περιμπλοκάι. Έν Ρόδῳ: περιμπλεκάι. Βλ. Α. Tsoranakis, Essai sur la Pho-
 nétique des parlers de Rhodes, σελ. 148.

- νου κατὰ τὰς πλευράς.
- ¹πιτιμίντζω (<ἐπιτιμίζω)=ἐπιτιμῶ: φρ. ξορ-
ταιντζεται τσαι πιτιμίντζεται ὁ ντζάο-
λος (ἐξορκίζεται καὶ ἐπιτιμᾶται ὁ διά-
βολος).
- πλαδιζοκουισιά, ἡ (<πλατσοκουκιά)=κουκ-
κὰ παράγουσα πλατέα κουκκιά.
- πλαδιζοκούτσι, τὸ = τὸ πλατὸ κουκκί.
- πλακοπεταλίδα, (<πλακοπεταλ-λίδα) = ἡ
πεταλίδα τῆς ὁποίας τὸ ὄστρακον εἶναι
πεπλατυσμένον.
- πλανδάντζω = πλαντάζω, ἀποκάμνω.
- πλανδῶ = βλ. πλανδάντζω.
- πλάνος, ὁ = τὸ δόλωμα.
- πλάστριγγας, ὁ¹ = τὸ λίθινον περιτείχισμα
τοῦ ἄλωνιου.
- πλαστρίντζι, τὸ² (<πλαστρίγγι) = σιδηροῦν
ἐργαλεῖον ὅμοιον περίπου μὲ σμίλην, ἐ-
φηρμοσμένον ἐπὶ ξυλίνου κοντοῦ καὶ
χρησιμοποιοῦμενον ὑπὸ τῶν γεωργῶν
πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ὄνιου ἀπὸ τὰς
ρίζας καὶ ἄλλας ἀκαθαρσίας ἢ πρὸς
διάνοξιν ὁπῆς ἐν τῷ ἄλωνίῳ, ἐν ᾗ ἐν-
σφηνοῦται ὁ στύλος.
- πλαστρὸς -ἡ -ὸ (<πλαστὸς -ἡ -ὸν) = ὁ ἐκ
ζύμης πλασθεὶς. πλαστρὸς μακαροῦνες=
πρόχειρα μακαρόνια, τὰ ὁποία πλάτ-
τουν ἐκ φύλλων ζύμης.
- πλάτιθω (<πλάτ-τω) = πλάττω.
- πλάτσα, ἡ = ἡ πλατεῖα (τὸ ἰταλ. piazza).
- πλέμα, τὸ (<πλέγμα) = ἡ πλέξις, ἡ πρᾶξις
τοῦ πλέκειν.
- πλωρζὸς -ἂ -ὸ = πρωραῖος -α -ο: φρ. τὸ
πλωρτζὸ γ-κατάρτι=ὁ πρωραῖος ἰστός.
- πνιγούρι, τὸ = τὸ πλιγούρι (τὸ τουρκ. bul-
gur).
- ²ποβόρι, τὸ = τὸ ἀποβόρι, ὁ μετὰ τὴν παῦ-
σιν τοῦ σφοδροῦ βορρᾶ ἐπιπνέων ἐλα-
φρὸς βόρειος ἄνεμος.
- πόδας, ὁ = ὁ ποῦς: φρ. ποινῶ τὸμ πόδα
μ-μου.
- ³ποδντζώχνω (ποδιώχνω) = ἀποδιώκω.
- ⁴ποδοσίμι, τὸ (<ἀποδοσίμι) = τὸ δῶρον τὸ
ἀποστελλόμενον πρὸς οἰκεῖον ἢ φίλον.
- ποδόσταμο, τὸ = ἡ προέκτασις τῆς τρόπι-
δος κατὰ τὸ πρωραῖον καὶ πρυμναῖον
αὐτῆς ἄκρον.
- ποδοτσέφαλα, τὰ (<ποδοκέφαλα) = οἱ πό-
δες καὶ ἡ κεφαλή ὁμοῦ.
- ⁵ποθαμ-μός, ὁ = ὁ θάνατος: φρ. ⁶έν ἔσει
⁷ποθαμμὸ (δὲν ἀποθνήσκει).
- ⁸ποθέτθω (<ποθέτ-τω) = ἀποθέτω, καταθέ-
τω τι.
- ⁹ποκλάμι, τὸ (<πλοκάμι) = ὁ πλόκαμος.
- ¹⁰ποκορδίντζω (<ἀποκορδίτζω), συνήθ. τὸ
μέσ. ¹¹ποκορδίντζομαι = ἀνατανύομαι.
- ¹²ποκοιθῶ (<ἀποκοιτ-τῶ) = ἀποτολμῶ.
- ¹³ποκρών-νω (<ἀποκρεώνω) = ἀποκρεύω.
- ¹⁴πολάμνω (ἀπὸ + ἐλαύνω): ἐν τῇ φρ. ¹⁵πολά-
σα ν-δὰ ντζᾶ = τὰ ζῶα διηλθόν τὴν
περίοδον ὄργασμου.
- πολδύχρονος -η -ο (<πολ-λύχρονος) = πο-
λυχρόνιος.
- ¹⁶πολημένω (ἀπὸ + ἀνημένω) = ἀναμένω.
- πολιτεύκομαι (<πολιτεύομαι) = ἐκπολιτίζο-
ζομαι: φρ. οὔλιτομ βολιτεύντζεται μβζὸν
ὁ κόσμος (ὄλον ἐν ἐκπολιτίζεται πλέον
ὁ κόσμος).

1. Καὶ ἐν Χάλκῃ. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄν., σελ. 116. Ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ πλάστριγγα ἀλλὰ
μὲ διάφορον σημασίαν. (Βλ. Rolfs, Etymolog. Wörterb., n° 1723).

2. Ἐν Κῶ καὶ Χάλκῃ: πλάστρίγγι. Ἐν Ρόδῳ: πλαστρούγγι. Βλ. Α. Τσοπανάκης, Phoné-
tique, σελ. 103.

²πολοοῦμαι (ἀπολογοῦμαι) = ἀποκρίνομαι :
φρ. ²πολοήθη νιζ² εἶπε ν-δου (ἀπεκρίθη καὶ τοῦ εἶπε).

πολυγόνατος, ὁ (<πολ-λυγόνατος) = τὸ πολυγόνατον, φυτὸν τῆς οἴκογ. τῶν λειριοειδῶν.

πολτοπραξοῦ, ἡ (<πολ-λοπραξοῦ) = ἡ πολυπράγμων γυνή.

πολυτέλεος, ὁ (<πολ-λυτέλεος) = ὁ πολυτέλεος τῆς ἐκκλησίας.

πονδίκαιτος, ὁ (<πονδίκαιλ-λος) = μεγεθυν. τοῦ ποντικός.

πονδικός, ὁ = 1) ὁ μῦς· 2) ὁ τένων μῦς τοῦ βραχίονος.

ποριξιμνός - ἄ - ὁ = ὁ ἀπορρίψιμος, ὁ ἀποβλητέος.

πορόπειρα, ἡ = ὁ πορώδης λίθος.

πορπατῶ = περιπατῶ.

Πορταίτισα, ἡ (<Πορταίτις-σα) = ὁ παρὰ τὴν πύλην τοῦ φρουρίου ναὸς τῆς Παναγίας.

πορτοκάλλι, τὸ (<πορτοκάλ-λι) = τὸ πορτοκάλ-λιον.

πορτοκαλτσά, ἡ (<πορτοκαλ-λτσά) = ἡ πορτοκαλλέα.

²ποσαιρετῶ = ἀποχαιρετῶ.

²ποσερίνιζω = ἀποχερίζω, χειρονομῶ.

²ποσπέρι, τὸ (<ἀποσπέρι) = ἡ ἑσπερίς.

²ποσπερίτης, ὁ = ὁ ἀστὴρ ἀποσπερίτης.

²πόσπερνω = ἀποσπείρω, τελειώνω τὴν σποράν.

²ποσύρνω¹ = ἀποσύρω, ἐπὶ ἄρτων : φρ. ²ποσύρα ν-δὰ ψωμνιά (ἐψήθησαν).

²πόσυρτος - η - ο¹ (<ἀπόσυρτος - η - ον) = ἐπὶ ἄρτου, ὁ ἄψητος.

²ποστειλητό, τὸ (<ἀποσκελ-λητόν) = ὁ κοινὸς

τρόπος ἵππασίας, μὲ τὰ σκέλη ἀνοικτὰ καὶ τοὺς πόδας ἐκατέρωθεν τοῦ σάγματος ποτίνιζω = ποτίζω.

²ποισοιμίνιζω = ἀποκοιμίζω.

πούγετι = ἐπίρρ. οὐδαμοῦ.

πούγκα, ἡ = 1) ὁ θύλακος. 2) γλύκισμα ἐκ νωποῦ τυροῦ, ψοῦ, σακχάρως ἐντὸς φύλλου ζύμης διπλωμένου εἰς σχῆμα θυλάκου.

Πούλαρης, ὁ = τοπων.

Πουλαρζανὸς - ἡ - ὁ = ὁ διαμένων εἰς Πούλαρην.

πουλακαῆνος, ὁ (<πουλ-λακαῆνος) = μεγεθυν. τοῦ οὐσ. πουλι (πουλ-λί).

πουλιάδα, ἡ (<πουλ-λάδα) = ἡ ὄρνις, πρὶν ἀρχίση νὰ γεννᾶ.

πουλί, τὸ = τὸ πουλ-λί.

πουλιάρτζα, τὰ (<πουλ-λάρια) = τὰ ψά, τὰ ὅποια ἐπφάζει ἡ κλώσσα.

²ποφάει, τό = τὸ ἀποφάγει.

ποῦμα, τὸ = τὸ πῶμα.

πουνδαρέλι, τὸ (<πουνταρέλ-λι) = ἡ περόνη (τὸ Ἴταλ. punteruolo).

πουρκός, ὁ (<ὑπουργός) = ὁ βοηθὸς τοῦ κτίστου.

²ποφουμίνιζω (<ἀποφημίζω) = ἀποδοκιμάζω. Τὸ μέσ. ἀπογοητεύομαι.

²πόψε = ἀπόψε.

πραγκαρόλτα, ἡ (<πραγκαρόλ-λα) = εἶδος καθετῆς, δι' ἧς ἀλιεύουν ὀκταπόδια καὶ καλαμάρια.

πραγκός, ὁ = ξύλινος κοντὸς φέρων ἄγκιστρον κατὰ τὸ ἄκρον καὶ χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν ἀλίειαν τῆς μύραιναις.

πραμάτσα, ἡ = ἡ πραμάτεια.

πρασινάδα,² ἡ = ἡ χθὺς πρασίνου χρώματος,

1. Ἐν Κῶ, Χάλκη κ. ἀ. : ποσύρω, ἀπόσυρτος. Βλ. Α. Τσοπανάκη, τὸ ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 98 ὑποσημ. 1.

2. Ἐν Ἄνδρῳ : πρασινάλα.

ὅμοιος πρὸς τὸν γύλλον.
 πραχίτινα, ἦ = βλ. πολιοπραξοῦ.
 πρικορόδικο, τὸ = τὸ πικροράδικον.
 προβατιθούρι, τὸ (<προβατ-τούρι) = ποίμνιον
 συγκείμενον ἐκ προβάτων.
 προβυτζάν-νω (<προβυζάνω) = βοηθῶ τὸ
 τὸ νεογέννητον πρόβατον διὰ τὰ θηλάση.
 προλαλά, ἦ = ἡ προμάμμη.
 προντζύμι, τὸ = τὸ προζύμι.
 πρόοδος, ὁ = ἡ πρόοδος: φρ. παιδι ν-δοῦ
 προόδου.
 προπάπλους, ὁ = ὁ προπάπ-πος.
 πρόπολι, ἦ = ἡ πρόπολις, ἡ κολ-λώδης οὐ-
 σία δι' ἧς αἱ μέλισσαι χρίουν ἐσωτε-
 ρικῶς καὶ φράσσουν τὰς κυψέλας των.
 προσάνδι, τὸ = τὸ ἐμπρόσθιον ἀντίον τοῦ
 ὕφαντικοῦ ἴστοῦ. Πβ. πισάνδι.
 προσαπόκο ἐπίρρ. = περίπου (τὸ Ἴταλ. pres-
 so a poco).
 προσβόλι, τὸ = ἡ κενὴ κυψέλη ἢ τοποθε-
 τουμένη πλησίον ἄλλης, τῆς ὁποίας τὸ
 σηῆνος μέλλει νὰ διαιρεθῆ, ὡς ὑπερ-
 αυξηθέν.
 προσισέφαλο, τὸ = τὸ προσκέφαλον.
 προσιουνῶ = προσκυνῶ.
 προτιμή, ἦ = ἡ τιμή, ἢ προτίμησις.
 προῦκα, ἦ = ἡ προίξ.
 προφηδζά, ἦ = ἡ προφητεία.
 πρυμνός - ἄ - ὁ = πρυμναῖος.
 πρωμάρι, τὸ = τὸ πρωίμως γεννηθὲν ἀρ-
 νιον.
 πρωμοβρόσα, τὰ (<πρωίμοβρόγια) = τὰ πρω-
 τοβρόγια.
 πρωτόγονος, ὁ = τὸ πρωτόπαιδον.
 πρωτόσμαρο, τὸ = τὸ πρῶτον ἐκ τῆς κυψέ-
 λης ἀποσχιζόμενον σηῆνος μελισσῶν.
 πσάν-νω = πιάνω.

πυδιτζά, ἦ = ἡ πυτία.
 πυκνών-νομαι = ἔχω καταρροήν.
 πυρίντζω (<πυρίζω) = ἐπὶ φούρνου, ἔχω τὴν
 ἀπαιτουμένην θερμότητα πρὸς ἔψησιν
 ἄρτων: φρ. πύρισεν ὁ φούρνος.
 πύρκος, ὁ = ὁ πύργος.
 πφάλτα, ἦ' (<π-πάλ-λα) = τὸ πεπλατυσμένον
 ἄκρον τῆς κώπης τὸ βυθιζόμενον εἰς τὸ
 ὕδωρ (ἐκ τοῦ Ἴταλ. pala: βλ. Λεξικ.
 Zingarelli). Ἄλλως ὁ Ἄ. Τσοπανά-
 κης (Τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης, σελ. 98).
 πωρονό, τὸ = τὸ πρωϊνόν, ἢ πρωΐα.

P

ραντζατοί, τὸ = τὸ ροζακί, εἶδος σταφυλῆς.
 ραίντζω (<ραγίζω).
 ραίνω - 1) ραντίζω. 2) Μέσ. σκορπίζομαι,
 πλανῶμαι: φρ. ἐράναν οἱ jάθρωποι
 ἔς τὰ βουνά.
 ρανδίντζω = ραντίζω.
 ράππη, ἦ (<ράπ-πη) = τὸ ἀπομείναν στέλε-
 χος τοῦ θερισθέντος σίτου ἢ κριθῆς.
 (Πβ. Ἡσύχ.: ράπα τὴν καλάμην καὶ
 τοὺς ἐν αὐτῇ ἀβλοῦντας).
 ράσι, ἦ = ἡ ράχισ.
 ρασιδοκόκχαλο, τὸ (<ραχιδοκόκ-καλο) = ἡ
 σπονδυλικὴ στήλη.
 ρασόβρακα, ἦ = περισκελὶς ἐκ μαλλίνου ἐγ-
 χωρίου ὑφάσματος, τὴν ὁποίαν φέρουν
 οἱ ποιμένες, ὅταν ἀμέλγωσι, διὰ τὰ προ-
 φυλάσσουν τὰ ἐνδύματά των ἀπὸ τὸν
 ρύπον τοῦ ἐρίου τῶν προβάτων.
 ρέομαι = ὀρέγομαι, ἐπιθυμῶ, ἀγαπῶ: φρ. ὁ
 γαμβρὸς ἐρέετο ν-δῆμ πειθερά.
 ρεΐτσι, τὸ (<ρεΐκι) = ἡ ἐρεΐκη (θάμνος).
 ρεμόνι, τὸ = κόσκινον μεγαλύτερον τοῦ συ-
 νήθους διὰ τοῦ ὁποίου κοσκινίζουσιν τὸν

1. Ἐν Χάλκῃ: μπάλλα. Βλ. Α. Τσοπανάκη, τὸ ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 98.

καρπὸν διὰ νὰ καθαρίσουν αὐτὸν ἀπὸ τὰ σκύβαλα καὶ ἄλλας ἀκαθαρσίας· (τὸ ἀλλαχοῦ δερμόνι).

ρεμονίντζω = ρεμονίζω, κοσκινίζω.

ρεμπέλι, τὸ (<ρεμπέλ-λι) = ἡ ὀκνηρία.

ρεμπελετεύκω (<ρεμπελ-λεύω) = εἶμαι ὀκνηρός.

ρεσπέρης, ὁ = ὁ γεωργός.

ῥέχω = ἀρέσω.

ρεῖνα, ἡ = εἶδος ἰχθύος.

ρεντζα, ἡ = ἡ ρίζα.

ρεντζάφτι, τὸ (<ριζάφτι) = ἡ ρίζα τοῦ ὠτός, ἡ θάσις τοῦ πτερυγίου.

ρεντζικό, τὸ = τὸ ριζικόν.

ριζάρικος - τσα - ο = ἐπὶ αἰγοπροβάτων, τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον ἀποβάλλει τὸ ἔμβρυον: φρ. ριζάρικο νιζῶ.

ριζάντζω (<ριζάζω) = ἐπὶ ζώων κυοφορούντων, ἀποβάλ-λω.

ριζῶ = θλ. ριζάντζω.

ρίπια, ἡ (<ρίπ-πια) = ἡ σανίς ἡ κλείουσα τὴν προσθίαν ὄψιν τῆς ξυλίνης κυλινδρικής κυψέλης (τὸ ἀρχ. ῥίψ - ῥιπός).

Ρίχτες, οἱ = τοπων. κατώφερῆς τοποθεσία.

ριφάδι, τὸ = τὸ θῆλυ ἐρίφιον.

ρογό, τὸ = τὸ ὑπόγειον.

ροδιτά, ἡ (<ραδικιά) = τὸ φυτὸν τοῦ ραδικιοῦ.

ροδίτσι, τὸ = τὸ ραδίκι, ὁ βλαστὸς τοῦ ραδικιοῦ.

ροδιτζά (<ροδεζά), ἡ = ἡ ροδιή.

ροδόσταμο, τὸ = τὸ ροδόσταγμα.

ροζονάρω = γλυκομιλῶ, γλυκοκουθεντιάζω. (τὸ Ἰταλ. ragionare).

ρόκχα, ἡ (<ρόκ-κα) = ἡ ἡλακάτη.

ροκχάνα, ἡ (<ροκ-κάνα) = σχοινίον μήκους

0,30 μ. προσηρητημένον ἐπὶ ζώνης καὶ φέρον εἰς τὸ ἄκρον κόμβον. Χρησιμοποιοῦν αὐτὸ οἱ ἄλιεις διὰ νὰ σύρουν τὴν "τράταν".

ρονοδίτης, ὁ = ὁ εἰρηνοδίκης.

ρόντζος, ὁ = ὁ ρόζος.¹

ροπή, ἡ = ἡ ἀσθένεια.

ρουμπί, τὸ = εἶδος κουδουνίου ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὰ αἰγοπρόβατα.

ρουμπίνα, ἡ = ἡ κλέπτουσα: φρ. κλεφτίνα, ρουμπίνα.

ρουτιθούνη, τὸ (<ρουθ-θούνη) = ὁ ρώθων.

Ρουτσιά, ἡ = ἡ Ρωσσία.

ρουτσούνι, τὸ = ἡ ἐξοχή, τὸ ἐξέχον μέρος.

ῥωτοχιτυποῦμαι (<ἔρωτοκτυποῦμαι) = ἐρωτεύομαι παραφύρως.

ῥωτῶ = ἐρωτῶ.

Σ

σαιρέτισμα, τό· συνήθ. κατὰ πληθυν.

σαιρετίσματα, τὰ = τὰ χαιρετίσματα.

σαιρετισμός, ὁ = ὁ χαιρετισμός.

σαιρετῶ = χαιρετῶ.

σακχάτσι, τὸ (<σακ-κάτσι) = ὁ βραχὺς ἀνδρικός ἐπενδύτης.

σακχούλια, ἡ (<σακ-κούλ-λια) = ὁ σάκκος.

σαλαμίστρα, ἡ = τὸ σχοινίον τὸ συγκρατοῦν τὴν κώπην ἐπὶ τοῦ σκαρμοῦ.

σαξί, τὸ = τὸ ξύλινον δοχεῖον διὰ τοῦ ὁποίου μεταφέρουν οἱ κτίσται τὴν λάσπην ἢ τὸ ἀμμοκονίαμα (τὸ Τουρκ. saksi).

σάουνο, τὸ = τὸ σαγόνιον.²

σαπουνερό, τὸ = τὸ δοχεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ διαλύουν τὸν σάπωνα διὰ πλύσιν.

σάρπα, ἡ = εἶδος ἰχθύος (σάλπη).

1. Κατὰ Γ. Χατζιδάκη ἐκ τῶν ρίζα + ὄζος. Βλ. ἐν Ἀθηνᾶς 29 (1917), σελ. 212.

2. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ Β, σελ. 341.

σάρτος, ό = τὸ πήδημα (τὸ Ἴταλ. salto).
σατοί, τὸ = τὸ σακκίον.

σβῶ = σβήνω (μεταβ. καὶ ἀμετεβ.): φρ. σβῶ
τὸ φῶς. σβᾶ τὸ φῶς. -

σελιδονόψαρο, τὸ = τὸ χελιδονόψαρο.

σελιδόνα, ἡ (<χελιδόνα) = τεμάχιον σιδήρου
σχήματος διπλοῦ πελέκεως στερεοῦμε-
νον εἰς τὸ κέντρον τῆς ἄνω πέτρας τοῦ
μύλου.

σειμῶνας, ό = ό χειμῶνας.

σειμων-νιάντζει = χειμωνιάζει.

σεν-νιάλτο, τὸ (<σεν-νιάλ-λο) = 1) τὸ ση-
μεῖον. 2) τὸ ἡμιαναπεπταμένον ἰστίον
εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀνεμομύλου, τὸ
σημαῖνον ἔλλειψιν ἀλεσμάτων. (τὸ Ἴταλ.
segnale).

σεντούτσι, τὸ = τὸ σεντούκι.

σέλιτα, ἡ (<σέλ-λα) = τὸ ἐπίππιον. (τὸ Ἴταλ.
sella).

σελιτζός - ά - ό (<χελ-λιός) = ό χελιδονιός,
ό ἔχων χρωματισμὸν χελιδόνος.

σέρα, ἡ (<χέρα) = ἡ χεῖρ.

σεράγδαρτο, τὸ = ἡ σιδηράδρακτος.

σεράνδα = τεσσαράκοντα.

σερζά, ἡ (<χεριά) = τὸ χειρόβολον.

σέρι, τὸ = τὸ χέρι.

σέριτσο, τὸ = τὸ χέρσον.

σερνικός - τσά - ό = ἀρσενικός - ἡ - όν.

σερολάβι, τὸ¹ (<χερολάβι) = ἡ χειρολαβή,
ἡ ἐχέτλη τοῦ ἀρότρου.

σερόμυλος, ό = ό χειρόμυλος.

σερομυλίντζω (<χειρομυλίζω) = ἀλέθω εἰς
τὸν χειρόμυλον.

σερούλι, τὸ (<χερούλ-λι) = ἡ λαβή.

σεφᾶς, ό = ό σοφᾶς. (τὸ Τουρκ. sofa).

σηκών-νω = σηκώνω.

σήμανδρο, τὸ = τὸ σήμαντρον.

σήμ-μερι = σήμερον.

σήνα, ἡ = ἡ χήνα.

σιανάτσι, τὸ = ἡ ριπή ἀνέμου.

σιάρω = ναυτ. ὄρος· ἀναχαιτίζω τὴν ταχύ-
τητα τῆς λέμβου, σταματῶ τὴν λέμβον.

σιδομυγιά, ἡ (ἰσοδομία) = εἰς τὴν γλώσσαν
τῶν κτιστῶν ἡ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος οἰκο-
δόμησις τοῦ κτιρίου ἐξ ὄλων τῶν πλευ-
ρῶν: φρ. τελειώσαμε ν-δῆσ σιδομυγιά.

σιδεροτσέφαλος - η - ο (<σιδεροκέφαλος) =
εἰς τὴν γλώσσαν τῶν ποιμένων, ό πα-
ραμένων ἀριθμητικῶς ἀμείωτος: φρ.
πῆρε ν-δὸ μανδροῖ σιδεροτσέφαλο = ἀνέ-
λαβε τὸ ποιμνιό μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ
ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τὸν αὐτὸν
ἀριθμὸν προβάτων.

σιλιδόνα, ἡ = ἑλ. σελιδόνα.

σίλιτσα = χίλια.

σιλιτζάδα, ἡ (<χιλ-λιάδα) = ἡ χιλιάς.

σιμόσκαλο, τὸ = εἰς τὴν γλώσσαν τῶν κτι-
στῶν, ἡ πέτρα ἡ κτιζομένη ἀντιστοι-
χῶς πρὸς τὸ ἀγκωνάρι (ἑλ. λ.), ἐπὶ
τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ τοίχου.

σιν-νιάλτο, τὸ = ἑλ. σενιάλτο.

σιτσαίνομαι = σιχαίνομαι.

σκάλεθρο, τὸ = τὸ παρὰ Πολυδεύκει (Ο-
νομαστ. VII, 22) σκάλεθρον, σιδηρᾶ
ράβδος δι' ἧς σύρουσιν πρὸς τὰ ἔξω τοὺς
ἀνθρακας ἀπὸ τὸν πυρακτωθέντα φοῦρ-
νον.

σκαλί, τὸ (<σκαλ-λι) = ἡ βαθμὶς κλίμακος.

σκαλωσά, ἡ = τὸ ὑπὸ τῶν κτιστῶν χρησι-
μοποιούμενον ξύλινον ἱκρίωμα.

σκάμνιος, ό = τὸ σκαμνίον.

σκανδαλίντζω = σκανδαλίζω, ἐνοχλῶ.

1. Ἐν Κῶ: σερολάϊ τό. Ἐν Ρόδῳ καὶ Χάλκῃ χερόλαη. Βλ. Α. Tsoranakis, Phonétique, σελ. 16, τὸ Ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 112.

σκαρμός, $\delta = \delta$ σκαλμός ἐπὶ τοῦ ὁποίου
προσαρμόζεται ἡ κώπη.
σκαφιδιτζάντζω (< σκαφιδιάζω) = εἰς τὴν
γλῶσσαν τῶν ποιμένων, χύνω τὸ γάλα
ἐντὸς σκαφιδίων.
σκλαβούνη, τὸ = ὁ μέγας σουγιάς.
σκοδζά, ἡ (< σκοτζά) = ἡ σκοτοδινη.
σκολάδα, ἡ (< σχολάδα) = ἡ προβατίνα τῆς
ὁποίας ἐφόφησε τὸ ἀρνίον.
σκολαδεύκω = ἐπὶ αἰγοπροβάτων, γίνομαι
σκολάδα. Βλ. λ.
σκολόβραδο, τὸ = τὸ βράδυ τῆς προτεραίας
ἐορτῆς.
σκολιζάτικος - τσα - ο (< σχολ-λιάτικος) = ὁ
σχολινὸς - ἡ - ὄν.
σκολιζό, τὸ (< σχολ-λεζό) = τὸ σχολσιον.
σκόνδο, τὸ = ἡ ἔκπτωσις (τὸ Ἴταλ. sconto).
σκορδοτσέρα, ἡ (< σκορδοκέρα) = ἡ ἔχουσα
μικρὰ κέρατα αἰξί.
σκορπῖνα, ἡ = ὁ θῆλυς σκορπίος.
σκορπός, $\delta = \delta$ σκορπίος (ἰχθύς).
σκότθα, ἡ (< σκότ-τα) = τὸ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ
ἰστίου λέμβου προσδεδεμένον σχοινίον,
τὸ ρυθμίζον τὴν κόλπωσιν αὐτοῦ (τὸ
Ἴταλ. scotta).
σκοτών-ρω = σκοτώνω.
σκουλαρικᾶτος - η - ο = ἐπὶ αἰγοπροβάτων,
ὁ ἔχων σκουλαρίκια. Βλ. σκουλαρίτσι.
σκουλαρίτσι, τὸ (< σκουλαρίκι) = τὸ ἐνώτιον
(τὸ μεσν. σχολαρίκιον).
σκοῦλδος, δ (< σκοῦλ-λος) = εἶδος χόρτου.
σκουλιάφτης - α - ικο (< σκουλ-λάφτης) = ὁ
ἔχων μεγάλα κλίνοντα ὦτα.
σκουρζά, ἡ (< σκουρζά) = ἡ σκωρία.
σκούφσα, ἡ = ἡ σκούφια, κάλυμμα τῆς κε-
φαλῆς.
σκρίνο, τὸ = ἔπιπλον, τὸ ἄλλως κομμὸ λε-
γόμενον (τὸ Ἴταλ. serigno).
σμαρίδα, ἡ = ἡ σμαρίς.

σμίω = σμίγω.
σμύρνα ἢ σμύναιρα ἢ σμύναιρη = ὁ ἰχθύς
μύρραινα.
σοιρινό, τὸ = τὸ χοίρειον κρέας.
σοιροβοσκός, $\delta = \delta$ χοιροβοσκός.
σοῖρος, $\delta = \delta$ χοῖρος.
σοιροσφαῖ, τὸ (< χοιροσφάγι) = ἡ σφαγὴ τοῦ
χοίρου: φρ. ᾽ς τὴν ἐποσὴν *v-dō σοι-
ροσφαγιῶ*.
σομάρι, τὸ = τὸ σάγμα.
σόνι, τὸ (< χιόνι) = ἡ χιών.
σορότθο, τὸ (< σορότ-το) = τὸ κηρωτὸν ἔμ-
πλαστρον (τὸ Ἴταλ. cerotto).
σουλούβαρδος, δ 1) ἰχθύς ἔχων μεγάλο
στόμα καὶ κοιλίαν. 2) ἐμπαικτικῶς, ὁ
ἔχων μεγάλα χεῖλη καὶ κοιλίαν.
σουλουδράνη, τὸ = τὸ ρέον ὕδωρ πηγῆς.
Ἡ λ. καὶ ὡς τοπων.
σουλουδρανίντζω = ρέω ὡς σουλουδράνη.
σοῦμα, ἡ = τὸ ἐκ πρώτης ἀποστάξεως οἰ-
νόπνευμα.
σουπθά, ἡ (< σουπιθά) = ἡ σηπία.
σουρέλιτο, τὸ (< σουρέλ-λο) = ἡ περισκελῖς.
σουρναυλάτσι, τὸ = μικρὸς σύραυλος, συ-
ραυλάκι.
σουριτοῦκο, τὸ = βραχὺς ἀνδρικός ἐπενδύ-
της.
σουσούμι, τὸ συνήθ. κατὰ πληθυν. σου-
σούμια, τὰ = τὰ χαρακτηριστικὰ (σύσ-
σημον;).
σουσουμνιάντζω = 1) παρομοιάζω, 2) σχο-
λιάζω.
σοφίντζω, συνήθ. κατὰ γ' ἐνικ.: φρ. σο-
φίντζει ὁ παππᾶς = λέγει τὸ "σοφία,
ὄρθοί...".
σούφουννας, $\delta = \delta$ σίφων.
σπανάτσι, τὸ = τὸ σπανάκι.
σπάος, $\delta = \delta$ σπάγγος (τὸ Ἴταλ. sprago).
σπαρκών-ρω (< σπαργώνω) = σπαργῶ, ἐ-

ξογκοῦμαι φρ.: τὸ μαστᾶρι *v-dh̄s* κα-
τοίκας εἶναι σπαρκωμένο.
σπαρτό, τό· συνήθ. κατὰ πληθυν. σπαρτά
τὰ = τὰ ἐσπαρμένα δημητριακά.
σπερίντζω = ἐσπερίζω, τελῶ τὸν ἐσπερινόν:
φρ. ὁ παππᾶς σπερίντζει.
σπηλιτζά, ἡ (<σπηλ-λαγᾶ) = τὸ σπήλαιον.
σπίταρος, ὁ = μεγεθυν. τοῦ οὐσ. σπίτι.
σταβάδι, τὸ = ὁ ἰστοβοεὺς τοῦ ἀρότρου.
σταβέντου = ἐπίρρ. ναυτ. ὕρος, ὑπὸ τὸν
ἄνεμον (τὸ Ἴταλ. sottovento).
σταθῶρι, τὸ = φυτὸν τοῦ γένους τῶν ἀμα-
ραντωδῶν.
στάκα, ἡ¹ = ἡ σιτάκα, ἔδесμα ἐκ γάλακτος
καὶ ἀλεύρου.
σταλίντζω (<σταλίζω) = ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν
ποιμένων, μένω ὑπὸ σκιάν.
στάλος, ὁ = 1) ὁ τόπος ἔνθα σταλίζουν τὰ
αἰγοπρόβατα. 2) τὸ σταλίζειν.
στανταρζά, ἡ = ἡ θημωνία.
στάντζω = στάζω: φρ. τὰ ροῦχα στάντζου.
στάσου, τὸ = 1) ὁ στάχυς 2) τὸ φυτὸν κρι-
θῆς ἢ σίτου ἐν τῷ συνόλῳ.
σταφύλαδι, τὸ (<σταφύλ-λι) = ἡ σταφυλή.
σταχτή, ἡ = ἡ στακτῆ, ἡ στάχτη.
στεροπόν-νια, τὰ = τὰ ὑστεροπόνια, αἱ ὕστε-
ραι ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ.
στελᾶρι, τὸ (<στελ-λᾶρι) = εἶδος σφραγι-
δος προβάτων καθ' ἣν κόπτουν τὸ ἄκρον
τοῦ ὠτὸς εἰς σχῆμα γωνίας καὶ τὸ οὖς
φαίνεται δίχτηλον (τὸ μετγν. οὐσ. στυ-
λᾶριον).
στέλτω = στέλ-λω.
στεράγια, τὰ = ἡ μετὰ τὸ κοινωνικὸν ἐμ-
φάνισις τοῦ ἱερέως εἰς τὴν ὠραίαν πύ-
λην κρατοῦντος τὰ ἅγια δῶρα καὶ ἐκ-

φωνοῦντος τὸ "μετὰ φόβου Θεοῦ". Πβ.
Πρωτάγια.
στερζά, ἡ (<στερζᾶ) = ἡ ξηρά.
στοισίντζω = στοιχίζω.
στουπλί, τὸ = τὸ στυπ-πίον.
στραβοστομνιάντζω (<στραβοστομιάζω) =
στραβώνω τὸ στόμα.
στραγγούρι, τὸ = θάμνος ἀκανθώδης.
στρανζίντζω = στραγγίζω.
στρέφω = ἐπὶ σπαρτῶν, ὠριμάζω: φρ. στρέ-
φει τὸ σπαρτό.
στρουμπί, τὸ = ὁ κόμβος (στρόμβος, -ιον).
στσελῶ = σείω.
σισέπη, ἡ = ἡ σκέπη.
σισεπάντζω = σκεπάζω.
σισεύκομαι = σκέπτομαι.
σισιαδᾶτο, τὸ = εἶδος κουδουνίου τῶν αἰ-
γοπροβάτων.
σισιντεύκω = βασανίζω.
σισίντζω = σχίζω.
σισίσμα, τὸ (<σχίσμα) = ἡ σχισμή.
σισίρος, ὁ (<σκήρος) = ἡ ριπὴ ἀνέμου. Πβ.
σιανάτσι..
στυλιτών-νω (<στυλ-λώνω) = προσηλώνω:
φρ. στύλτωσε *v-dā* μάθισα του.
συγκάθουρο, τό· συνηθῆστ. κατὰ πληθυν.
συγκάθουρα, τὰ = τὰ ὑπολείμματα ἐκ τοῦ
ψησίματος τοῦ βουτύρου, τὰ κατακά-
θια.²
συγκόμι, τό· συνήθ. κατὰ πληθυν.
συγκόμμι, τὰ = τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ
προσώπου (σύν + κόπτω).
συκοῦρι, τὸ (<συκοῦρι) = ὁ συκεών.
σουλτοῆ ἢ σουλτόισι, ἡ = ἡ συλλογῆ, ἡ
φροντίς.
σουλτοίντζομαι = συλ-λογίζομαι.

1. Ἐν Κρήτῃ: σιτάκα. Βλ. Ξανθοῦδίδου Ποιμενικὰ Κρήτης, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 5, σελ. 281.

2. Κατὰ Α. Α. Παπαδόπουλον ἐκ τοῦ συν + κάθομαι. Βλ. ἐν Ἀθηνᾶς 37 (1925), σελ. 213.

συλτιόϊτσι, ή (<συλ-λόγισι)=ὁ συλλογισμός.
συλιούτροου, τὸ (<συλ-λούτρουγο)=τὸ συλ-
λείτουργον.

συμπάλτω (<συμπάλ-λω)=ἐπὶ πυρᾶς, ἀναρ-
ριπιζω: φρ. συμπάλτω τήφ φωδζά.
συμπάλιστρο, τὸ=ὄργανον δι' οὗ συνδαυ-
λίζομεν.

συμπλάντζω (<συμπλᾶζω)=βοηθῶ.

συνάσι, τὸ=τὸ συνάχι.

σύνναυκα (<σύνναυγα)=ἐπίρρ. κατὰ τὴν
αὐγήν.

συναχών-νομαι=συναχώνομαι.

σύνδρομος - η - ο=ἔντρομος - ος - ον.

σύν-νυχτα=ἐπίρρ. νόκτωρ.

σύντεκνος - συντέκνισα (<συντέκνισ-σα)=ὁ
πατήρ καὶ ἡ μήτηρ προσφωνούμενοι
ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου τοῦ τέκνου αὐτῶν.

σύρω=εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ὑφαντῶν, διά-
ζομαι: φρ. πᾶ' νὰ σύρω τὸ παν-νί=
ὑπάγω νὰ διασθῶ τὸ πρὸς ὑφανσιν
νῆμα.

συσταμονίντζω (<συσταμονίζω)=τακτο-
ποιῶ, συμμορφώνω: φρ. συσταμονισμέ-
να λόγια=λογικοὶ καὶ ὠραῖοι λόγοι.

συσιένομαι=ἐντρέπομαι, συναισθάνομαι.

συτό, τὸ (<χυτό)=εἶδος κουδουνίου ἐκ
χυτοῦ χαλκοῦ.

συτσα, ή=ή συκεά.

συφ-φέρω, τὸ=τὸ συμφέρον.

συφ-φέρω=συνέρχομαι ἐκ λιποθυμίας.

συχ-χώρτζο, τὸ=τὸ μνημόσυνον.

σφατσελιτ, τὸ=φάσκελ-λο.

σφατσελιτών-νω=φασκελ-λώνω.

σφατσίδα, ή (<φακίδα)=αἶξ με λευκὸν τρί-
χωμα καὶ κατεσπαρμένας κηλίδας.

σφάντζω=σφάζω.

σφαχτό, τὸ=τὸ πρὸς σφαγὴν ζῶον, τὸ
σφακτόν.

σφονδύλι, τὸ=ξύλινος σπόνδυλος προσαρ-

μοζόμενος εἰς τὸ ἀδράχι.

Τ

ταή, ή=1) ἐπὶ ζώων, τροφή. τὸ (μεσν.
ταή<ταγή). 2) τὸ μετὰ τὸν θερεισμὸν
ἀπομένον ἐν τῷ ἀγρῷ στέλεχος τῶν δη-
μητριακῶν, χρησιμεῖον πρὸς βόσκησιν
τῶν ποιμνίων.

ταϊντζω (<ταΐζω)=παρέχω εἰς τὰ ζῶα
τροφὴν (ταγήν).

ταιριάντζω=ταιριάζω.

ταλοιπονίς=ἐπίρρ. λοιπόν.

ταρασή, ή=ή ταραχή.

ταρασίντζομαι (<ταραχίζομαι)=ταράσσο-
μαι.

ταράχτης, ὁ=τὸ ξύλον δι' οὗ ταράσσουν
τὸ γάλα.

τασα (<ταχεά)=ἐπίρρ. αἶριον.

τασινή, ή (<ταχινή)=ή πρωΐα: φρ. θᾶρ-
τω μνὰ ν-δασυνή.

ταυρί, τὸ=ὁ μικρὸς ταῦρος.

τέδδζος - α - ο (<τέτοιος - α - ο)=τοιού-
τος - αὐτή - ον.

τετροβραδύς ἐπίρρ. =κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς
Τετάρτης.

τεισαροβύτζα, ή (<τεσ-σαροβύζα)=ἐπὶ αἰ-
γοπροβάτων, ή ἔχουσα δύο θηλάς εἰς
ἕλαστον μαστόν.

τέτσερα (<τέσ-σερα)=τέσσαρα.

τζάρα, ή=ὁ πίθος.

τηανίτης, ὁ=ὁ τηγανίτης (γλύκισμα).

τθαμάντζω=θαυμάζω.

τθελτζά, ή (θ-θελ-λεζά)=ή θηλεζά, δε-
σμὸς ἐκ κλωστής ἢ σχοινοῦ. 2) ή
κομβιοδόχη.

τθεραπεμένα ἐπίρρ. =ἀφθόνως.

τθίδα, ή (<θ-θίδα: βλ. Ἱστορ. Λεξ., ἐν
λ. *ἀρκευθίδα)=τὸ δένδρον ἄρκευθος.

τθίρδος, τὸ=ή πλειοδοσία. Βλ. τθιρδίντζω.

τιθιδίντιζω = πλειοδοτώ. (ἐκ τοῦ ἄορ. τοῦ

Τουρκ. ρήμ. attirmek, attirdim).

τιθυμοῦμαι ἢ ἀτιθυμοῦμαι = ἐνθυμοῦμαι.

τόπωμα, τό = βλ. τοπών-νω.

τοπών-νω = ὄδηγῶ τὸ ποίμνιον εἰς τὸν τόπον τῆς βοσκῆς.

τουδὰ ἐπίρ. = ἐκείδᾶ.

τουλούπια, ἡ (< τουλούπ-πα) = ἡ τολύπη.

τουμπανᾶς, ὁ = κόσκινον ἐκ δέρματος, συνήθως αἰγείου, μὴ φέρον ὀπᾶς (τύμπανον).

τουρκάτσι, τὸ (< τουρκάκι) = μεταφ. τὸ ἀβάπτιστον βρέφος.

τράος, ὁ = ὁ τράγος.

τρασηλιζά, ἡ (< τραχηλ-λιζά) = ἡ τραχηλιά.

τραούδι, τὸ = τὸ τραγοῦδι.

τραουδῶ = τραγουδῶ.

τραούλια, ἡ (< τραούλ-λα) = ἡ μὴ ἔχουσα κέρατα αἰξ.

τράτιθα, ἡ (< τράττα) = 1) τὸ σακκοειδὲς ἀλιευτικὸν δίκτυον. 2) συνεχδοχικῶς, τὸ κωπήλατον πλοιάριον τὸ ἀλιεῦον διὰ τράτιθας (τὸ Ἰταλ. tratta).

τρέχουσα, ἡ = ἀσθένεια τῶν ἡμιόνων, καθ' ἣν διογκοῦται ἡ κοιλία τοῦ ἀσθενοῦς ζώου.

τριανδαφυλιζά, ἡ = ἡ τριανταφυλ-λεζά.

τριανδάφυλιτο, τὸ = τὸ τριαντάφυλ-λο.

τριζά = τρία.

τριζά, ἡ (< τριζα) = ἡ κρησάρα.

τριτάρι, τὸ = τὸ σμήνος μελισσῶν, τὸ ὁποῖον ἀποσχίζεται, τρίτον κατὰ σειρὰν, τοῦ ἀρχικοῦ σμήνου.

τρούλιη, ἡ (< τρούλ-λη) = ἡ κορυφή.

τρύος, τὸ (< τρύος) = ὁ τρυγητός.

τρυῶ = τρυγῶ.

τσαγγρουναλιάτσι, τὸ (< τσαγγρουναλ-λάκι) =

ἡ μικρὰ ἀμυχή.

τσαγγρουνίντιζω (< τσαγκρουνίζω) = ἀμύσσω, τσουγγρανίζω.

τσαδέλτα, ἡ = ἡ σαρδέλ-λα.

τσαινούριζος - α - ο = καινούργιος - α - ο.

τσαίω = καίω.

τσαλαντζά, ἡ (< τσαλαγγιά) = ἡ σαλαγγιά, ἀλιευτικὸν ὄργανον, τρία ἢ τέσσαρα ἄγκιστρα ἠνωμένα διὰ χυτοῦ μολύβδου.

τσαμπάλι, τὸ (< τσαμπάλ-λι) = εἶδος κουδονίου διὰ τὰ αἰγοπρόβατα.

τσαιθίρα, ἡ (< τσατ-τίρα) = ἡ μεγάλη μάχαιρα τοῦ κρεοπώλου.

τσεῖνος - η - ο = ἐκεῖνος - η - ο.

τσελεμβάτη, ἡ = ἡ αἰξ, τῆς ὁποίας τὰ κέρατα εἶναι ἐστραμμένα εἰς τὰ ὀπίσω.

τσέλιτα, ἡ (< κέλ-λα) = τὸ μέγαλον κελλίον.

τσελί, τὸ = τὸ κελλί.¹

τσελίτισμα, τὸ (< κέλ-λισμα) = βλ. τσελίτιντιζω.

τσελίτιντιζω (< κελ-λιζω) = ὄδηγῶ τὰ ζῶα εἰς τὸ κελλί (ἰδιαίτερον διαμέρισμα τῆς μάντρας).

τσένδης, ὁ (< κέντης) = τὸ σιδηροῦν κέντρον κατὰ τὸ ἄκρον ράβδου, δι' οὗ κεντοῦν τὰ ὑποζύγια.

τσένδι, τὸ (< κέντι) = βλ. κένδης.

τσενδρίντιζω (< κεντρίζω) = κατὰ γ' ἐνικ. πρόσωπ. ἐπὶ ἀστέρων, ἀνατέλλω: φρ. τσενδρίντιζει ὁ ἥλιτος.

τσενών-νω = κενῶ: φρ. τσένωσε τὸ φαεῖν-νὰ φάμε.

τσεραμίδι, τὸ (< κεραμίδι) = ἡ κέραμος.

τσέρασμα, τὸ = τὸ κέρασμα.

τσερατσάτος - η - ο (< κερατσάτος - η - ο) = ὁ ἔχων κέρατα: φρ. τσερατσάτος τράος.

τσερί, τὸ (< κερῖ) = τὸ κηρίον.

1. Καὶ ἐν Φολεγάνδρῳ: τσελί.

τσερδαίνω (< κερδαίνω) = κερδίζω.

τσερδίντζω = κερδίζω.

τσέρδος, τὸ = τὸ κέρδος.

τσερνικοθήλυκο, τὸ = ἀρσενικοθήλυκον, τὸ ἔρμαφρόδιτον ζῷον.

Τσερντζατισή, ἡ = ἡ Κυριακή.

τσερνῶ = κερνῶ.

τσερουλιᾶς, ὁ (< κερουλ-λιᾶς) = πλεκτὸν ἐκ βούρλων καλάθιον σχήματος κολούρου κώνου ἐν τῷ ὁποίῳ θέτουν νωπὸν τυρόν, διὰ τὴν στραγγίση τὸ ὕδωρ. (ἡ λ. ἐτυμολογείται ἐκ τοῦ οὖσ. κηρός. Τοῦ κερουλλᾶ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς χρῆσις πρὸς ἀποστράγγισιν τοῦ μέλιτος ἐκ τῶν κηρηθρῶν).¹

τσεφαλιᾶς, ὁ = ὁ κεφαλιᾶς, τὸ γνωστὸν ἀποδημητικὸν πτηνόν.

τσεφαλή, ἡ = ἡ κεφαλή.

τσεφάλι, τὸ = τὸ κεφάλι, ἡ κεφαλή.

τσεφαλοτύρι, τὸ = τὸ κεφαλοτύρι.

τσιαρῶς, ὁ (< τσιγαρῶς) = ὁ ἰχθύς λύχνος προσονομαζόμενος οὕτω ὑπὸ τῶν ἀλιέων, διότι, ὅταν ἐμβάλωσιν εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ σιγάρον ἀνημμένον, φαίνεται ὅτι καπνίζει.

τσιαρο, τὸ = τὸ σιγάρον.

τσιαράς, ὁ = τὸ δαδί. (τὸ Τουρκ. eira).

τσιλίτα, ἡ (< τσίλ-λα) = ἡ διάρροια.

τσιλιτῶ (< τσιλ-λιῶ) = ἔχω διάρροϊαν.

τσιίθα, ἡ (< τσίτ-τα) = τὸ θραῦσμα λίθου.

τσιιθῶν-νω (< τσιι-τῶν-νω) = τεντώνω.

τσιιτρινος - η - ο = κίτρινος - η - ον.

τσιιτρολεμον-νια, ἡ = ἡ κιτρολεμονέα.

τσιιτρολέμονο, τὸ = τὸ κιτρολέμονο.

τσιιλιτζιά, ἡ (< κοιλ-λιτζιά) = ἡ κοιλία.

τσιιλιτζοδέτης, ὁ (< κοιλ-λιζοδέτης) = δερματίνη λωρίς τοῦ σώματος περιβάλλουσα τὴν κοιλίαν τοῦ ὑποζυγίου.

τσιιμοῦμαι = κοιμοῦμαι.

τσιιάντζω = κοιτάζω, βλέπω, ἀτενίζω.

τσιιίτομαι (< κοιίτομαι) = κοιίτομαι, ἐν κοιίτη εἰμί.²

τσιουκχάλι, τὸ (< τσιουκχάλι) καὶ τσιουκχάλτι, (< τσιουκ-χάλ-λι) = ἡ πηλίγη χύτρα.

τσιούκουντζα, τὰ = τὰ στέμφυλα.

τσιούλτικο, τὸ (< τσιούλ-τικο) = τὸ πρόβατον τὸ ἔχον μικρὰ ὄτα.

τσιουμούχα, ἡ = σπόγγος κατωτέρας ποιότητος.³

τσιούν-να, ἡ = ἡ αἰχμή τοῦ ἀγκίστρου.

τσιουτσέφαλο, τὸ = ὁ ἀτροφικὸς στάχυς κριθῆς ἢ σίτου.

τσιουφραδάτσι, τὸ (< σιουφραδάκι) = ὁ μικρὸς τσιουφρᾶς (τὸ Τουρκ. sofra).

τσιινηητός, ὁ (< κυνηητός) = ὁ κυνηητός, ἡ δίωξις.

τσιινηός, ὁ (< κυνηός) = ὁ κυνηγός.

τσιιρά, ἡ = ἡ κυρά.

τσιιράτσα, ἡ (< κυράτσα) = ἡ θεία.

τσιιύρης, ὁ = ὁ κύρης.

τσιιύριος, ὁ = ὁ κύριος.

τσιιύριτατας, ὁ (< κύριτατας) = ὁ ἀνάδοχος.

τσιιττᾶρι, τὸ (< κυτ-τᾶρι) = ὁ πλακοῦς, τὸ ὕστερον.

τσιιῶβρακο, τὸ = τὸ ἐσῶβρακον.

τσιιωκάρδι, τὸ (< ἐσῶκάρδι) = τὸ γιλέκο.⁴

τσιιῶπαν-νο, τὸ = τὸ ἐσῶπαννον, τὸ παννίον μὲ τὸ ὁποῖον τυλίσσουν κατὰ πρῶτον τὸ βρέφος.

τσιιωπουκάμισο, τὸ = τὸ ἐσῶποκάμισον.

1. Ἡ λ ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην μαρτυρεῖται ἐν Νάξῳ.

2. Βλ. Α. Χατζῆν, ἐν Ἀθηνᾶς 41 (1929), σελ. 208.

3. Ἐν Χάλκῃ: τσιιμούχα. Βλ. Α. Τσοπανάκη, Τὸ Ἰδίωμα Χάλκης, σελ. 127.

4. Ἐν Θήρῃ, Πάτμῳ κ. ἄ.: σῶκάρδι.

τσώρουχο, τὸ = τὸ ἐσώρουχον.

τσώσπιτο, τὸ = τὸ ἐσώσπιτον, τὸ ἰδιαιτέρον
χώρισμα τῆς οἰκίας, τὸ ὁποῖον ἔχει κρυ-
φίαν εἴσοδον.

τσωτικά, τὰ = τὸ ἐντόσθια, τὰ σωθικά.

τυπάρι, τὸ = 1) ἢ "σφραγίδα," τῆς προσφο-
ρᾶς. 2) Τὸ τεμάχιον κηροῦ τὸ ἔχον
τὸ σχῆμα τοῦ δοχείου ἐν τῷ ὁποίῳ ἐ-
πάγη.

τύλωσι, ἡ = τὸ πρόσφορον, ἐκ τῆς σφρα-
γίδος, τὴν ὁποίαν φέρει ἐπὶ τῆς ὄψεώς
του.

τυράνιο, τὸ = ἡ τυραννία, τὸ ψυχικὸν ἄλ-
γος: φρ. *ῶ βάσανα, ῶ τυράνια*.

τυροβόλι, τὸ = τὸ ἐκ βούρλων πλεκτὸν εἰς
σχῆμα κυλίνδρου κλειστοῦ κατὰ τὸ ἐν
ἄκρον, ἐν τῷ ὁποίῳ θέτουν τὸν νω-
πὸν τυρὸν πρὸς ἀποστράγγισιν.

τυρόπιθα, ἡ = ἡ τυρόπιτ-τα.

τυρόσκαμνιος, ὁ = τὸ σκαμνὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου
τοποθετοῦν τὰ τυροβόλια τὰ πλήρη νω-
ποῦ τυροῦ πρὸς ἀποστράγγισιν.

τυσαίν-νει (< τυχαίν-νει) = τυγχάνει, συμπί-
πτει.

τύση, ἡ = ἡ τύχη.

τυφλομυῖα, ἡ = εἶδος παιδιᾶς καθ' ἣν εἰς
ἐκ τῶν παίδων ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς
κεκαλυμμένους προσπαθεῖ νὰ ψύση
τοὺς πέριξ αὐτοῦ κινουμένους ἐν σιγῇ
παῖδας.

Υ

*υψέλη, τὸ = ἡ κυψέλη.

ὑστερο, τὸ = βλ. τσντιάρι.

Φ

φαβατίς -ιά -ι = ὁ ἔχων χρῶμα κίτρινον,

τὸ χρῶμα τῆς φάβας.

φαβατοπαν νάδα, ἡ = ὁ ζωμὸς ἐκ φάβας
μετὰ τεμαχίων ἄρτου. (φάβα + panata).

φάδι, τὸ = τὸ ὑφάδιον.

φαλαγγών-νω = ἐνσφηνοῦμαι: φρ. ἐφαλάγ-
γωσε ν-δὸ παιδὶ (ἐνεσφηνώθη τὸ τι-
κτόμενον βρέφος ἐν τῇ μήτρᾳ).

φανέλτα, ἡ = ἡ φανέλ-λα.

φανιὸς -ἡ -ὸ = ὑφαντὸς -ἡ -ὸ.

φαρμάτσι, τὸ = τὸ φαρμάκι.

φάρσα, ἡ = ὁ ἐκ σανίδων κλοιὸς ὁ περι-
βάλλων τὰς δύο πέτρας τοῦ μύλου.

φαρφουρένος -η -ο = ὁ κατεσκευασμένος
ἀπὸ φαρφουρι (εἶδος πορσελάνης. Ἐκ
τοῦ Ἀραβοτουρκ. *fağfur*).

φασισιά, ἡ (< φασκιᾶ) = ἡ φασκιᾶ (τὸ με-
ταγν. φασκία), λωρὶς ὀθόνης δι' ἧς
σπαργανοῦται τὸ βρέφος.

φαισή, ἡ = ἡ φακῆ.

φεκάρι, τὸ (< θηκάρι) = τὸ μεσν. θηκάριον
ἢ θήκη, ὁ κολεὸς μαχαίρας.

φελτός, ὁ = ὁ φελλός.

φελτούκα, ἡ (< φελ-λούκα) = ἡ μικρὰ λέμ-
βος.

φέτι = ἐφέτος.

φεύκω = φεύγω.

φιλιότσος, ὁ (< φιλ-λότσος) = ὁ ἀναδεξιμὸς¹
(τὸ Ἴταλ. *figlioccio*).

φκάλιω (< βγάλ-λω) = ἐκβάλλω.

Φκαντζέλιο, τὸ = τὸ Εὐαγγέλιον.

φκαριστιῶ = εὐχαριστιῶ.

φλασκούλης -α -ικο = ὁ παχύς, ὁ ἔχων
ἐξοιδημένας τὰς παρειὰς ἐκ τοῦ πά-
χους (ὡς φλασκίον, ἐκ τοῦ λατιν.
flasca).

Φλεάρις, ὁ = ὁ Φεβρουάριος.

1. Ἐν Κρήτῃ, Κύμῃ, Χίφῃ, κ. ἄλλ. φιλιότσος.

φλέμος, ὁ = ἡ ἀγλὶς τοῦ σκόρδου, τοῦ πορτοκαλλίου κ.τ.τ.

φλεμόνι, τὸ (πνεμόνι) = ὁ πνεύμων.

φλεῖντζω (< φλεβίζω) = φλεβάζω, ἀναβρύω: παροιμ. ὁ Φλεάρις τῷ ἄφ φλεῖση, καλοτσιρινὰ μυρίντζει.

φλουντζεύκω (< φλουζεύω) = προξενῶ εἰς τινα κακοτυχίαν (μουφλουζεύω, ὁ ἐκ τοῦ Ἀραβ. müflüs).

φλουσκούνι, τὸ = ὁ ἡδύοσμος (τὸ μεσν. φλισκούνιον).

φνιδδζάντζομαι = αἰφνιδιάζομαι, ἐπὶ τῶν ἐξ ἀποτόμου κινήσεως ὑποστάντων θλάσιν τῶν μυῶν τῆς ὀσφύος.

φνιδδζασμός, ὁ = ὁ αἰφνιδιασμός. Βλ. φνιδδζάντζομαι.

φορεσιτά, ἡ (< φορεσιτά) = ἡ ἐνδυμασία.

φούα, ἡ = ἡ θερμότης, ὁ πυρετός.

φουγκράντζομαι-φουγκροῦμαι (< ἀφακράζομαι) = τείνων τὸ οὖς ἀκούω προσεκτικῶς.

φουκάδα, ἡ = κηλὶς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος, (πιθανῶς τὸ Ἴταλ. *focato*).

φουκοντζιγρώτθα, ἡ (< φουκοζιχρώτα) = χρωματισμός τριχώματος αἰγός, ἥς ὁ ἕτερος τῶν χρωματισμῶν εἶναι βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

φουκόμερτη, ἡ = χρωματισμὸς αἰγός ἐχούσης λευκὸν τρίχωμα μετὰ κηλίδων βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

φουκός - τση - ὁ = ὁ ἔχων χρῶμα τριχώματος βαθὺ ἐρυθρόν, ἐπὶ αἰγῶν.

φουρναρζά, ἡ (< φουρναρζά) = ἡ σύζυγος τοῦ φουρνάρη.

φουσκολόος, ὁ (< φουσκολόος): ἀσθένεια τοῦ σίτου.

φούχτα, ἡ = ἡ δράξ.¹

φράτσω (< φράσ-σω) = φράσσω.

φρένιμος - η - ο = φρόνιμος - ον.

φρέσικος - τσα - ο = φρέσκος, νωπός - ὄν. (τὸ Ἴταλ. *fresco*).

φροκαλιζά, ἡ (< φροκαλ-λιά) = τὸ σάρωθρον-φρύανο, τὸ = τὸ φρύγανον.

φθάρι, τὸ = τὸ πτυάριον.

ῥφατακόμοιρος - α - ο = ὁ ἑπτακακόμοιρος, ὁ πολὺ δυστυχής.

φτέν-νια, ἡ (< φτήν-νια) = ἡ εὐθηνία.

φτενός - ἡ - ὁ (< φτηνός - ἡ - ὁ) = ὁ 1) ὁ εὐθηνός 2) ὁ λεπτός.

φτενοχώραφο, τὸ = χωράφιον ἄγονον.

φτερνατσίντζομαι (< φτερνακίζομαι) = πταρνίζομαι.

φτερνάτσισμα, τὸ (< φτερνάκισμα) = τὸ πτάρνισμα.

φτσαίν-νω (< βγαίνω) = ἐκβαίνω ἐξέρχομαι.

φτώσα, ἡ = ἡ πτωχεία.

φτωχός - σά - ὁ = πτωχός - ἡ - ὄν.

φύλτο, τὸ = τὸ φύλ-λον.

φυλιάδα, ἡ (< φυλ-λάδα) = ἡ ροδοδάφνη.

φυράντζω (< φυράζω) = φυραίνω, μειοῦμαι κατ' ὄγκον ἢ βάρος.

φυρασά, ἡ (< φυρασιτά) = ἡ φύρα, ἡ μείωσις ὄγκου ἢ βάρους.

φτιίλι, τὸ = τὸ φτιίλ-λι, ἡ θρυαλλίς.

φωδζά, ἡ = ἡ φωτιά.

φώλι, τὸ (< φώλ-λι) = τὸ φώλι, τὸ παραμῆνον ἐν τῇ φωλεᾷ τῶν ὀρνίθων ὄν.

X

χαβρίντζω (< χαβρίζω) = φαγκρίζω, δεικνύω ἀπειλητικῶς τοὺς ὀδόντας.

χαλατούρι, τὸ = εἰδικὴ πετονιά πρὸς ἀλλοίωσιν τῆς μυραίνης.

χαλεπίδι, τὸ = τὸ ράπισμα.

χαλίτσι, τὸ = ὁ χάλιξ.

χαμωμαλών-νω = μεγαλώνω κατὰ τι.

1. Ἐκ τοῦ φουχιτζω ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. *πυκτιζω*. Βλ. Γ. Χατζιδ. Ἐν Ἀθηνῶς 43, 1931, σελ. 200.

χαμωπιέφτω (χάμω + πίπτω) = ἐπὶ κορα-
σίδων, ὑπανδρεύομαι σύζυγον κατωτέ-
ρας κοινωνικῆς τάξεως.

χάν-νω = χάνω.

χαρανιά, ἡ = εἶδος κουδουνίου αἰγοπροβάτων.

χαρανί, τὸ = ὁ λέβης.

χαρασιίδα, ἡ (<χαρακίδα) = ἰχθὺς ὅμοιος
πρὸς σαργόν, φέρων εἰς τὴν κεφαλὴν
καὶ τὴν οὐρὰν μελανὴν λωρίδα.

χασάπης, ὁ = ὁ σφαγεύς, ὁ κρεοπώλης (τὸ
Τουρκ. kasar).

χασαπό, τὸ (<χασαπεῖο) = τὸ κρεοπωλεῖον

χασοφεγγαριά, ἡ (<χασοφεγγαριά) = ἡ πε-
ρίοδος τῆς τελευταίας φάσεως τῆς σε-
λήνης: ἄσμ.

τώρα ᾗς τῆχ χασοφεγγαριά
μοῦ κάν-νουσι ν-δὰ μάγια,
μήδε γιατρὸς μὲ γιατρικά,
μήδε παπᾶς μὲ τ' ἄγια.

χατίλι, τὸ = τὸ ὑπέρθυρον, τὸ τόξον τὸ ἄνω-
θεν τῆς θύρας ἢ τοῦ παραθύρου (τὸ
Τουρκ. hatil).

Χινδίες, οἱ = αἱ Ἰνδίαι.

χλιός - ἄ - ὀ = χλιαρός - ἄ - ὀν.

χλωρή, ἡ = ἡ νωπὴ μυζήθρα.

χλωρό, τὸ = τὸ διὰ πυτίας πεπηγμένον γά-
λα πρὸς παρασκευὴν τυροῦ.

χλωρικό, τὸ = τὸ τυροβόλιον τὸ χρησιμο-
ποιούμενον διὰ τὴν χλωρὴν μυζήθραν.

χλωροφαῖα, ἡ (<χλωροφαγία) = ἡ χλωρὰ
νομή.

χολιστεύομαι (<χολιστεύομαι) = χολιάζω,
λυποῦμαι.

χολιζῶ ἢ χολισῶ (<χολ-λιῶ) = λυποῦμαι.

χονδρολέθω (<χονδροαλέθω) = ἐπὶ μύλου,
ἀλέθω τὸ ἄλευρον χονδρόν. Ἀντίθετ.
φιλαλέθω.

χόνδρος, ὁ = ἔδρασμα ἐκ σίτου χονδροαλε-
σμένου.

χορεύω = χορεύω.

χόχλακας, ὁ (<κόχλακας) = ὁ μέγας χάλιξ.

χουχλάτσι, τὸ (<κουχλάκι) = ὁ μικρὸς χάλιξ.

χρεϊάντζομαι = χρεϊάζομαι, ἔχω χρεϊάν.

χρηματεύω (<χρηματεύω) = χρησιμεύω.

(χρηματίζω + χρησιμεύω).

χριστιανός - ἡ = χριστιανός - ἡ.

χρουσάφι, τὸ = τὸ χρυσάφι.

χρουσομάνδηλο, τὸ = τὸ χρυσοῦν, τὸ μετα-
ξωτὸν μανδήλι.

χρουσοσεράτος - ἡ - ο (<χρυσοχεράτος - ἡ
- ον) = ὁ γενναϊόδωρος.

χτήρσο, τὸ (χτήριον) = τὸ κτήριον.

χωρίντζω = χωρίζω.

χωρντζό, τὸ (<χωρῖο) = τὸ χωρίον.

Ψ

ψαλμωδδζά, ἡ καὶ ψαρομωδδζά, ἡ = ἡ
ψαλμωδία.

ψαράδικος - τσα - ο = ὁ ἔχων σχέσιν, ὁ
ἀνήκων εἰς τὸν ψαρᾶν: φρ. ψαράδισα
βάγκα = ἡ ἀλιευτικὴ λέμβος.

ψαρεύω = ψαρεύω.

ψαρντζά, ἡ = ἡ ψαριά, ἡ πλουσία ἄγρα ἰ-
χθύων: φρ. σήμ-μερις εἶχαμε ψαρντζά.
Ἀντίθ. ἀνεψαρντζά.

ψαριση, ἡ (<ψαρικῆ) = τὸ ἐπάγγελμα τοῦ
ψαρᾶ.

ψαροδέλζα, ἡ (<ψαροχέλιζα) = χρωματι-
σμός αἰγὸς ἐχούσης τρίχωμα φαιὸν καὶ
περὶ τὴν κοιλίαν λευκόχρουν.

ψαροπούλτα, ἡ (<ψαροπούλ-λα) = ἡ ἀλιευ-
τικὴ λέμβος. Πβ. ψαράδισα.

ψαρὸς - ἡ - ὀ = λευκόφαιος.

ψαρντζιγρώτθα, ἡ (<ψαρντζιχρώτ-τα) =
χρωματισμός αἰγὸς κατὰ τὸ ἦμισυ φαιᾶς
καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον λευκῆς.

ψαροσφονδύλα, ἡ = χρωματισμός αἰγὸς. βλ.
ψαρντζιγρώτθα.

ψηλος, τὸ = τὸ ὕψος.

φιλαλέθω = ἐπὶ μύλου, ἀλέθω λεπτόν τὸ ἄλευρον. Ἀντίθ. χονδρολέθω.

φιλοκούτσι, τὸ (<φιλοκούκι) = εἶδος μικροῦ κυάμου.

φιλόρωο, τὸ (<φιλόρωγο) = εἶδος σταφυλῆς μὲ μικρὰς στρογγύλας ρώγας.

φιλομελαχροινὸς - ἦ - ὀ = ὀ ἐλαφρῶς μελαχροινός.

φιμάρι, τὸ (<ὀφιμάρι) = τὸ ὀψίμως γενώμενον ἄρνιον.

ψίχα, ἦ = 1) Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἄρτου.
2) τὸ ἐσωτερικόν, τὸ φαγώσιμον τμήμα τῶν ξηρῶν καρπῶν. φρ. ἦ ψίχα τ' ἀμυγδάλου, τοῦ καρυδζοῦ.

ψόμα, τὸ = τὸ ψεῦμα.

ψουν-νίντζω = ψωνίζω.

ψυσή, ἦ = ἡ ψυχῆ.

ψυσικό, τὸ (<ψυχικό) = ἡ φιλανθρωπικὴ πρᾶξις: φρ. κάμε ἕνα ψυσικό. 2) ὁ ἄρτος, τὸν ὁποῖον διαμοιράζουσι ἕκαστον Σάββατον εἰς τοὺς πτωχοὺς, διὰ νὰ συγχωρήσουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀποθανόντων.

ψυχομάχομαι = ψυχορραγῶ, ψυχομαχῶ.

ψυχοπασσμός, ὁ (<ψυχοπασμός) = ἡ λιποθυμία (ψυχῆ + πιάνω).

ψυχροντζῶ (<ψυχροζῶ) = ζῶ μετὰ πολλῶν στερήσεων.

Ψωμοχορταίνω = ἔχω ἀφθονον τὸν ἄρτον.

Ω

ὠρντζος - α - ο (<ὠρμος - α - ο) = ὠραῖος.

3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῆς μεσημβρινῆς Ἑλληνικῆς.¹

Παραθέτω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ σημαντικώτερα τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος, περὶ ἑκάστου τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λεπτομερῆς λόγος ἐν τοῖς ἐπομένοις.

1) Ὁ ἀρχαιοπινῆς λεξιλογικὸς πλοῦτος: πολλαὶ λέξεις ἀρχαῖαι, μεταγενέστεραι καὶ μεσαιωνικαὶ διατηρούμεναι μέχρι σήμερον, ἀσυνήθεις δὲ μᾶλλον ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ, προσδίδουσι εἰς τὸ ἰδίωμα ἰδιαίτερον λεξιλογικὸν ἐνδιαφέρον: ἀγκόρφι (<ἐγκόλιον, ἀπεικάντζω - ἀπεικῶ (<ἀπεικάζω, (ἀ)ποκοτιῶ (< ἀποκοτῶ, ἀποσή, ἦ (< ἀποχή, = ἡ ἄκρα φρ.: πέρα τσεῖ'ς τὴν ἀποσή ν-δῶ σπιδδζῶ = πέρα ἐκεῖ εἰς τὴν ἄκραν τῆς πόλεως, ὅπου τελειώνει ἡ σειρὰ τῶν οἰκιῶν,² ἀρκός, ὁ (<ἀργός, ὁ κηφὴν ἐπὶ μελισσῶν, ἄφτω ἄορ. ἦψα (< ἄπτω, ἀνάπτω, βερβός, ὁ (<βολβός: φρ. οἱ βερβοὶ τῶν ἐμ-μαδδζῶ ν-δης,

1. Βλ. Γ. Χατζιδάκι: Einleitung in die neugriechische Grammatik, σελ. 343. MNE, 1, σελ. 250 κέξ. Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης σελ. 111 Ν. Ἀνδριώτη: Τὰ ὄρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Θράκης, ἐν Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσσαυρ., τόμ. 10, σελ. 131 κέξ. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν βορείων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς, ἐν Ἑπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν 10 (1933), σελ. 340 κέξ. Β. Φάβη: Ὁ δυναμικὸς τόνος τῆς βορείου Ἑλληνικῆς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, ἐν Ἀθηνᾶς 55 (1951), σελ. 3 - 18.

2. Βλ. Φ. Κουκουλέ, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ., 6, σελ. 314.

γδουπῶ < γδουπῶ, κτυπῶ, *δνδζαλνίντζομαι* < διαλογίζομαι, *ἐκλαβρος* < ἔκλαμπρος, θαυμασίος, *ἐμπρεπιά*, ἢ < ἐμπρέπεια, ὠραιότης, *ἔσπλαγχνος* < εὐσπλαγχνος, *λάμνω* < ἐλαύνω ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ ὀχεύω: φρ. *νά τήλ λίσση*, ἴπολάσαν δὰ ντζά, *μερωτός* - ἦ - ὀ < ἡμερωτός, ἡμερος: φρ. *τὸ μερωτὸ ἀρνὶ* = τὸ οἰκόσιτον πρόβατον, *μονή*, ἦ = ἦ κλίνη, τὸ κατάλυμα, ἴνεστορῶ < ἀνιστορῶ, διηγοῦμαι, ἀπεικονίζω, ἴνεστορία, ἦ < ἀνιστορία, διήγησις, ἀπεικόνισις, *νδζεννδζίτης*, ὀ < ζευγίτης, ὀ ἀροτριῶν διὰ ζεύγους βοῶν, *νεγαλδζάντζω* < ἀναγαλιάζω, *περίκαλτος* - η - ο < περικαλλής, ὑπέρκalos, *πεφημίντζω* < ἐπιφημίζω, *ροπή*, ἦ = ἀσθένεια, *σκάφος*, τό: φρ. *τὸ σκάφος τῆς τσεφαλῆς* = τὸ κρανίον, *σταχτή*, ἦ < στακτή, ἦ στάχτη (κοιν.) *σύλητησι*, ἦ < σύλληψις: φρ. *ἔσει σύλητησι* = ἔχει συλλήψεις, *ρίππα*, ἦ < ρίπα < *ρίψ* = ὀ φραγμός, *παντάπασι* = ὀλοτελῶς, *φνιδζάντζομαι* < αἰφνιδιάζομαι κλπ.

2) Ὁ τόνος: Παρατηρεῖται ρευστιότης τοῦ ἱστορικοῦ τόνου, κυρίως ἀναβιβασμὸς αὐτοῦ ἐκ λόγων ψυχολογικῶν, διαπιστοῦται δὲ ἡ παρουσία καὶ δευτερεύοντος τόνου ἐπὶ τῆς παραληγοῦσης καὶ τῆς ληγοῦσης.

3) Ἡ κατ' ἀνομοίωσιν τροπὴ τοῦ δευτέρου ἐκ δύο λ εἰς τ: πολλὰ > πολτὰ, σκύλλος > στούλλος, βασιλοπούλλα > βασιλοπούλτα.

4) Ὁ τσιτακισμὸς τοῦ διπλοῦ σ: θάλασσα > θάλατσα, τέσσερα > τέτσερα, βόσκισσα > βόσταισα.

5) Ἡ πρὸ τῶν ἀσθενῶν φωνηέντων ε, ι προφορὰ τοῦ χ ὡς σ: χέρι > σέρι, χεῖλη > σείλη, χιμερῶ > σαιμερῶ.

6) Ἡ πρὸ τοῦ θ ἀφομοίωσις τοῦ ν καὶ ἡ κατ' ἀκολουθίαν ἀνομοίωσις τῶν δύο δασέων: ἀνθός > ἀθ-θός > ἀτθός, ἀνθότυρον > ἀθ-θότυρο > ἀτθότυρο, τὸν θεὸν > τὸθ - θεὸ > τὸ τθεό.

7) Ἡ τροπὴ τοῦ ζ εἰς τζ καὶ ἡ κατ' ἀκολουθίαν ἀνάπτυξις ἐνρίνου ν: γνωρίζω > γνωρίτζω > γνωρίντζω, περιπαίζω > περιπαίτζω, > περιπαίντζω, πεζόβολος > πετζόβολος > πεντζόβολος.

8) Ἡ ἀφομοίωσις τοῦ τελικοῦ ν' τοῦ ἄρθρου, τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ρήματος πρὸς τὸ ἀρχικὸν σύμφωνον τῆς ἐπομένης λέξεως, ἐὰν τοῦτο τυγχάνῃ ἐν ἐκ τῶν ἀκολουθῶν: β, γ, δ, ζ, θ, λ, μ, ρ, σ, φ, χ: τὸν βασιλεῖα > τὸ β-βασιλτζά, *νά τήν δώκη* > *νά τήδ δώτση*, φωνάζουσι μαζί > φωνάζουσιμ *μαντζί*, ἀργυρὸν φεγγάρι > ἀρντζυρὸφ φεγγάρι.¹

9) Ἡ μεσοφωνηεντικὴ ἀποβολὴ τῶν μέσων β, γ, δ.²

1. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, τὴν Ἰκαρίαν, Κύπρον καὶ Χίον. Πβ. *H. Pernot*, Phonétique des parlers de Chio, Paris (1907), σελ. 432, *K. Dieterich*, Süd. Spor. σελ. 83, *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ. 2, σελ. 429. *Χ. Παντελίδου*, Φωνητικὴ, σελ. 48. *Α. Tsorpanakis*, Phonétique, σελ. 126 κέξ.

2. Ἡ ἀποβολὴ αὕτη τῶν μέσων β, γ, δ παρατηρεῖται εἰς ἀνάλογον ἢ μεγαλύτεραν

10) Ἡ διατήρησις τῶν ρηματικῶν καταλήξεων -ουσιν, -αοιν ἀντὶ τῶν -ουν καὶ -αν τῆς κοινῆς.

11) Ὁ πλοῦτος τῶν συνθέτων καὶ

12) Ἀρχαιοπινῆ συντακτικὰ φαινόμενα.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Φωνητική.

1) Ὁ τόνος.

Ἡ ἐκ λόγων ἀναλογίας μετακίνησις τοῦ ἱστορικοῦ τόνου παρατηρεῖται συχνὰ ἐν τῷ ἑξαταζομένῳ ἰδιώματι.

Οὕτω κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν αἰτιατ. τοῦ πληθυν. ἐτονίσθη καὶ ἡ ὄνομαστ. : τοὺς ἀθρώπους - οἱ ἀθρῶποι, τοὺς κακομοίρους - οἱ κακομοῖροι, τοὺς κοράκους - οἱ κοράτσοι, τοὺς μαστόρους - οἱ μαστόροι, τοὺς δντζαόλους - οἱ δντζαόλοι. Κατὰ τὸ τσεφάλι (κεφάλι) - ἡ τσεφάλη - τῆ ν-τσεφάλη, κατὰ τὸ καρπός, ὁ ἀτθός (τὸ ἄνθος) καὶ κατὰ τὸ φυτό, τὸ δενδρό.¹

Κατὰ τὸ ἐλέ(γ)ουσου(ν), ἐλέ(γ)ετο ἐτονίσθη καὶ τὸ ἐλέ(γ)ουμου(ν), κατὰ τὸ ἐφαίνουσου(ν), ἐφαίνετο, τὸ ἐφαίνουμου(ν), κατὰ τὸ ἐπασύνετε, ἐμορφήνετε τὰ ἐπασύνα(ν), ἐμορφήνα(ν).²

Εἰς τὴν κλητικὴν ἐπιθέτων τινῶν, τὰ ὅποια δίκην ἐπιφωνήματος συνοδεύουν τὴν κλητικὴν ὀνόματος οἷον τά: καλέ, μωρέ, μωρή, παρατηρεῖται ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου, προφανῶς διὰ λόγους ἐμφάσεως: κάλε γέρω, κάλε μάνα, μῶρε γέ μου, ᾧ μῶρη Θύμνα.³

Ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου παρατηρεῖται ἐπίσης ἐπὶ ἰσχυρᾶς ἐκπλήξεως: κάκο ν-δὸ ἴπαθα! Κάλε Παναγιά μου! Πολλάκις δὲ ἐπὶ ἰσχυροτέρας ἐκπλήξεως ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀναβιβαζομένου τόνου παρασιωπῶνται μία ἢ δύο ἐκ τῶν ἀκολουθουσῶν συλλαβῶν: Καλὲ Παναγιά μου! > Κά Παναγιά μου!, κακὸ ν-δὸ ἴπαθα! > κά ἴπαθα!

Ὀυσιαστικὰ τινὰ παροξύτονα, παρ' οἷς ἀνεπτύχθη προθετικὸν φωνῆεν, ἀναβιβάξουσιν τὸν τόνον εἰς τὸ ἀναπτυσσόμενον φωνῆεν: κίσθος > ἄσταιθας, λτίο (ὀλί-

ἑκτασιν καὶ εἰς ἄλλας τῶν νήσων τοῦ Δωδεκαν. συμπλέγματος, τὴν Ἰκαρίαν, Κύπρον καὶ Χίον. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 417. Η. Pernot, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 505, 514 κέξ. Κ Dielerich, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 56, 57, 78. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 31 κέξ. Α. Τσορανακίς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 85 κέξ.

1. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σελ. 91.

2. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 55 - 56.

3. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σελ. 438.

γον) > ἔλτιο, χτύπος > ἔχτυπος, τὸ κουππᾶς > ἄκουπας καὶ ἀναλογικῶς πρὸς αὐτά: κανόνας > κἀνονας, ἀγῶνας > ἄγωνας: φρ. τραύηξα τὸν ἄγωνάμ μου.¹

Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τονισμὸς τῆς τελευταίας λέξεως ἐν τῇ φράσει. Παρατηρεῖται δηλ. παρεκτασις τοῦ φωνήεντος τῆς παραληγούσης καὶ ἀκούεται δευτερεύων τόνος, ὅστις πίπτει μὲ διπλῆν φορὰν ἐπὶ τοῦ παρεκταθέντος φωνήεντος, ἀσχέτως δὲ πρὸς τὸν ἱστορικὸν τόνον τῆς λέξεως, ἀκούεται καὶ ἕτερος τόνος, ὅστις πίπτει ἐπὶ τοῦ φωνήεντος τῆς ληγούσης καὶ κάμνει οὕτω περισσότερον αἰσθητὴν τὴν ἀκολουθοῦσαν παῦσιν:² φάτε μ-μάδιζα ψάρζα τσ' ἢ τσοιλτζὰ περιδρόδομὸ (φάτε μάτια ψάρια κ' ἢ κοιλιὰ περιδρομο), καένας ἐνέβημ βάνω τσαὶ φωνάάντζει (κἀποιος ἀνέβη ἐπάνω καὶ φωνάζει), Κάλε, μβρόβαλε ποῦ σὲ γυρέεδοκὸν (Καλέ, πρόβαλε, ποῦ σὲ γυρεύουν), ἦρταμε ν-τζ' ἐμεῖς 'ς τὴν Ἀστροπάαλιτζὰ (ἦρθαμε κ' ἐμεῖς 'ς τὴν Ἀστυπάλαια), ἦκατσε 'ς τὸ τσύμ-μα ν-δοῦ γιάαλοῦ (ἐκάθισε 'ς τὸ κῦμα τοῦ γιालοῦ), Κάλε, ἦρτεν ὁ Μανωλιζὸς τοῦ Κωσταάνδοῦ (Καλέ, ἦρθεν ὁ Μανωλιὸς τοῦ Κωσταντινοῦ).

Ὁ νόμος τῆς τρισυλλαβίας τηρεῖται ἀπαρεγκλίτως. Ὄταν δὲ ἐκ λόγων ἀναλογίας ὁ τόνος ἀνέλθῃ εἰς τὴν τετάρτην ἀπὸ τῆς ληγούσης συλλαβὴν, τότε δημιουργεῖται δευτερεύων τόνος, ὅστις πίπτει ἐπὶ τῆς τρίτης ἀπὸ τῆς τονιζομένης διὰ τοῦ ἀναβιβασθέντος τόνου συλλαβῆς. Παρατηρεῖται δὲ τοῦτο κυρίως εἰς τὸ α' πρόσ. τοῦ πληθυν. τοῦ Ἑνεστ. καὶ Παρατατ. τῆς Μέσης φωνῆς: βρέχομέστε - ἐβρέχομέστα, βλέπομέστε - ἐβλέπομέστα, ἔρχομέστε - ἔρχομέστα.³

Ἐγκλισις τόνου χάριν τοῦ νόμου τῆς τρισυλλαβίας παρατηρεῖται εἰς ἣν περὶπτωσιν τὸ ἀρχικὸν φωνῆεν τῆς ἐπομένης λέξεως ἐκκρούεται, ὡς ἀσθενέστερον, ὑπὸ τοῦ τελικοῦ τῆς προηγουμένης, ὡς ἰσχυροτέρου: μέσα ἦμασαν > μέσά 'μασαν, πέρα ἦτονε > πέρα 'τονε, εἶνδα ἔπαθε(ν); > εἶνδά 'παθε(ν);

2) Παθήσεις φωνηέντων.

α') Ἀφαίσεις τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος: τοῦ α: ἀγρυπνῶ > γρυπνῶ, ἀναστε-

1. Πβ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου, Θεσσαλονίκη (1915), σελ. 7.

2. Πβ. Α. Τσοπανάκη, τὸ Ἰδιώμα Χάλκης σελ. 12. Παρόμοιος τονισμὸς παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ Ἰδιώμα τῆς Νισύρου.

3. Πβ. Μ. Dawkins, Modern Greek in Asia Minor, Cambridge, (1916), σελ. 118 ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Φαράσων ἔρχομέστε. Πβ. Γ. Κουρμούλη, ἐν Ἐπετηρ. Πανεπ. Ἀθην. Στ. (1955-56), σελ. 460. P. Kretschmer, Der heut. lesb. Dial., Wien (1905), σελ. 295. Dietrich, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 126. H. Pernot, Phonétique σελ. 65. Ὁ τονισμὸς οὗτος παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλας τῶν Σποράδων, ὡς ἐν Νάξῳ, Ἀνδρῳ, Μυκόνῳ, Κύθνῳ ὅπου κατὰ τὸ γ' ἐνικ. καὶ πληθυντ. πρόσωπον τοῦ Παρατατ. καὶ Ἀορ. ἐνεργ. φων. ἀναπτύσσεται τὸ ἐφελ-

νάζω > *νεσιενάντιζω*, *ἀναστεναγμός* > *νεστενασμός*, *ἀνοίγω* > *ν-νοίω*,¹ *ἀπαλωνιά* > *παλων-νιά*, *ἀποφάγει* > *ποφάει*, *ἀφροχείλης* > *βροσειλής*, *ἀφτί* > *φτί*.

Τοῦ ε: *ἕνα* > *νά*: φρ. *ἕνα παραθύρι* > *νάμ παναθύρι*, *ἐπαίρω* > *παίρω*, *εὐκαιρώνω* > *φτσιρών-νω*.

Τοῦ ι: *ἡλικία* > *λιτοία*, *ἡμερωτό* > *μερωτό*, *ὕνιον* > *ν-νί*, *ὕπηρέτρια* > *περέτρια*, *ὑποδοχή* > *ποδοσή*, *ὑπουργός* > *πουρκός*, *εἰρηνοδίκης* > *ρονοδίτης*, *ὕφάδι* > *φάδι*, *ἱστοβοεὺς - ἱστοβάδιον* > *στοβάδι* > *σταβάι*.²

Τοῦ ο: *ὀδόντι* > *δόντι*, *ὀνύχι* > *νύσι*, *ὀξύγαλη* > *ξύαλη* *ὀξυγαλίνα* > *ξυαλίνα*,³ *ὠσμίστη(ν)* > *ζμίστη(ν)*: φρ. *ζμίστη-ν-δὸ στυλι* (*ὠσμῆθη* τὸ *σκυλλί*).

β') *Πρόθεσις*: Τοῦ α: *βδέλλα* > *ἀβδέλλα*, *γκαρδιακός* > *ἀγκαρδζακός*, *γααστρομένη* > *ἀγααστρομένη*, *θεόρατος* > *ἀτθεόρατος*, *λαμαρίνα* > *ἀλαμαρίνα*, *μαλλάδα* > *ἀμαλλάδα*, *μασχάλη* > *ἀμασκάλη*,⁴ *μάχη* > *ἀμάση*, *(ὀ)μώνω* > *ἀμών-νω*, *νᾶμα* > *ἀνᾶμα*, - * *νέφαλο* > *ἀνέφαλο*,⁵ *ραμαζάνι* > *ἀραμαζάνι*, *κίσθος* > *σσιίθος* > *ἄσσιιθας*, *σκέλλα* > *ἀσισέλλα*, *στρείδι* > *ἀστρείδι*, *στοιβή* > *ἀστοιβή*, *συλληγούδι* > *λυσιούδι* > *ἀλυσιούδι - ἀλυσιούδζα*, *τυλιγάδι* > *ἀντυλιάδι*,⁶ *πομονή* > *ἀπομονή*, *ξάγι* > *ἀξάι*, *ψηλός* > *ἀψηλός*.

Τοῦ ε: *κορημνός* > *ἐγκρεμμός*, *ματιά* > *ἐμ-μαδζά*, *κλώσσα - κλωσσοῦ* > *ἐγκλωτσοῦ* (τὸ *γ* ἐκ *συνεσφορᾶς*), *μπονάτσα* > *ἐμβονάτσα*, *γροικῶ* > *ἐγροικῶ* (κατὰ τὸ *ἐγροίκουν - ἐγροίκησα*), *ὀμιλία* > *μιλιά* > *ἐμιλιτζά*, *μυελός* > *μυαλ-λός* > *ἐμυαλτός*, *ζημία* > *ἐντζημιά*, *ὀλίγον* > *λ-λίο* > *ἔλιτιο*, *πέρουσι* > *ἐπέρυτσι*, (κατὰ τὸ *ἐφέτος*), *πτέρνα* > *ἐφτέρνα*, *Χηλή* > *Ἐσηλή* (τοπων).⁷

γ') *Τροπή φωνηέντων*: ο > α: *ὀμίχλη* > *ἀμούχλα*,⁸ *ὀρφανός* > *ἀρφανός*,⁹

κυστικὸν νε: *ἔγραφένε*, *ἔκοβγένε*, *ἐχαλάσασίνε*. Βλ. Φ. Κουκουλέ, ἐν *Λεξικογρ.* Ἀρχ. 6, σελ. 302.

1. Ἡ ἀπόλεια τοῦ ἀρκτικοῦ α των ρημάτων ὀφείλεται κυρίως εἰς λόγους ἀναλογίας, ὡς ἐκ τοῦ ὁμο. *ἔν-νοιξα* ὁ *ἐνεστ.* *ν-νοίω*, ὡς *ἐγάπησα-γαπῶ*. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ, 1, σελ. 213.

2. Πβ. Π. Φουρίκη, ἐν Ἀθηνᾶς 30 (1919) σελ. 369. Καὶ ἐν Κῶ καὶ Χάλκη: *σταβάι*. Βλ. Α. Καραναστιάση, ἐν *Λαογραφία* 14 (1952), σελ. 210. Α. Τσοπανάκη, Χάλκη, σελ. 16.

3. Καὶ ἐν Χάλκη: *ξυαλίνα*. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 114.

4. Καὶ ἐν Χάλκη: *ἀμασκάλη*. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἔνθ' ἄν. σελ. 16. Ἐν Κῶ, Μεγίστη, Λέροφ, Σύμη καὶ Ἰκαρία: *ἀμοσκάλη*. Βλ. Χ. Παντελίδου, Φωνητική, σελ. 76.

5. Ἐν Κῶ: *ἀνέφαλο*. Ἐν Χάλκη ὁμοίως Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἔνθ' ἄν. σελ. 75.

6. Καὶ ἐν Θήρῳ: *ἀντυλιάδι*.

7. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐν Ἀθηνᾶς 20 (1908) σελ. 514. Κ. Ἀμάντου, ἐν *Λεξικογρ.* Ἀρχ. 5 (1918) σελ. 61. Σ. Καρατζᾶ, ἐν Ἀθηνᾶς 50 (1940) σελ. 248.

8. Ἐν Χάλκη: *ἀμούχλη*. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 17.

9. Ἐν Κῶ: *ἀρφανός*. Ἐν Ρόδῳ καὶ Χάλκη: *ἀρφανό*. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 17.

ὄμφαλός > ἄφφαλ-λός > ἄφ-φαλτός,¹ ὠρολόγι > ἄρολόϊ, ὄκταπόδι > ἄχταπόδι, ὄνω-
νίδα > ἄλωνίδα.²

ε > α: ἔγγονος > ἄγγονας,³ ἐγκόλπιον > ἀγκόρφι ἐλεδώνη > ἀλιδόνα,⁴ ἐρώ-
τησι > ἀρώτησι, ἐρωτῶ > ἀρωτῶ, ἐχῖνος > ἄσιν-νιός.

ι > α: ὑπακοή > ἀπακοή (παρετυμολογικῶς πρὸς τὴν ἀπό): φρ. σιέτσειται
᾿ς τὴν ἀπακοὴν δου (τὸν ὑπακούει).

ο > ε: ὁσμή > ἐσμή κατὰ τὸν ἀόριστον ἐσμίστη, πολεμῶ > πελεμῶ (κατὰ
τὰ πεθαίνω, πεθυμῶ),⁵ ὄθεν καὶ πόλεμος > πέλεμος, ὄρνιθα > ἔριθα, ὄνειρο >
ἐνειρο, βολβός > βερβός.

ο > ου: μάρωπον-μαρώπα - ἦ > μαρούπα, αἰμωδιῶ > μωδιῶ > μουδιῶ -
άζω > μουδιάντζω, μοχλός > μουχλός, μουχλί (μοχλίον), ξεροροχαλίζω > ξερο-
ρουχαλίντζω, πῶμα > ποῦμα.⁶

ε > ο: ψέμα - ψέματα > ψόμα - ψόματα, ψεματένζος > ψοματένζος,⁷ πε-
ριπατῶ > πορπατῶ.⁸

ι > ε (παρὰ ὑγρὸν ἢ ἔνρινον): λιμάνι > λεμάνι, λυθρίνι > λεθρίνι (κοιν.)
μακαρίζω > μακαρίντζω > μακαρέντζω ἄορ. ἐμακάρεσα, μηλίγγι > μελίντζι,⁹ στιγμὴ >
στιμνὴ > στεμνὴ.

δ') Ἀφομοιώσεις: ο + α > α + α: ἰστοβάδιον (ἰστοβοεὺς) > στοβαῖ > σταβάϊ,¹⁰
ὄρμαστός > ἄρμαστός, λωφάσσω > λαφάτω.

ε + α > α + α: > ἐνάμισυ > ἀνάμισυ, ἐλαφρός > ἀλαφρός, ἔξαφνα >
ἄξαφνα.¹¹

ου + α > α + α: οὐρανίσκος > ἀρανίσκος.

1. ἀφφάλλι(ν) ἐν Ἰκαρίᾳ, Κύπρω, Τήλῳ, Χαλκῇ. Βλ. Χ. Παντελίδου, Φωνητικὴ σελ.
22. Α. Τσοπανάκη, Χάλκη, σελ. 17.

2. Ἐν Κῶ: ἄλωνία. Βλ. Α. Καραναστιάση, ἐν Λαογραφίᾳ 14 (1952), σελ. 215. Ἐν Χάλκῃ:
ἀνουρία. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 17. Ἐν Σύμῃ: ἄλωϊνα. Βλ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ'
ἄνωτ. σελ. 27.

3. Καὶ ἐν Χάλκῃ. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ. ἐν λ. ἐν Κῶ τὸ αὐτὸ κ. ἀ.

4. Καὶ ἐν Χάλκῃ, Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 17. Πβ. Κ. Dieterich, ἐνθ'
ἄνωτ. σελ. 155, Μυκόνῳ, Κῶ. Μ. Στεφανίδου, ἐν Λεξικογρ. Ἄρχ. 6 (1926), σελ. 280.

5. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ἐν Ἀθηνᾶς 4 (1892), σελ. 474.

6. Καὶ ἐν Πάτμῳ ποῦμα. Βλ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 13.

7. Καὶ ἐν Κύπρῳ. Βλ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 14.

8. Καὶ ἐν Καλύμνῳ καὶ Κῶ. Βλ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 23.

9. Καὶ ἐν Πάτμῳ μελίγγι. Βλ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 15.

10. Πβ. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 20. Ν. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸν Ἰδίωμα Φα-
ράσων, Ἀθῆναι (1948) σελ. 20, ἰστοβοάριον > σταβάρι.

11. Λέγεται καὶ λακάνη ἀντὶ λεκάνη, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἤδη τοῦ 2 μ. Χ. αἰ.

$\epsilon + \omicron > \omicron + \omicron$: ἔξοδο > ὄξοδο, ἔξοχη > ὄξοσή,¹ ἔξορία > ὄξορία,² ὡς τὴν ὄξο-
ρία *v-dou* Ἀδάμ, ἔξω > ὄξω, ἐνὸς > ὄνός > ὄνοῦς, ἐν ὄσφ > ὄνόσφ, ἔργον > ὄργκο,
χερολάβι > σορολάβι.

$\iota + \omicron > \omicron + \omicron$: εἰρηνοδίκης > ρηνοδίκης > ρονοδίτης.

$\iota + \omicron \upsilon > \omicron \upsilon + \omicron \upsilon$: φλισκούνη > φλουσκούνι.

$\omicron \upsilon + \iota > \iota + \iota$: πλουτένω > πλουτήνω (ἐκ τοῦ ἄορ. ἐπλοότηνα) > πλιτήνω.

$\alpha + \epsilon > \alpha + \alpha$: κάθε > κάθα, κατὰ τὸ πᾶσα.³

ε') Συγκοπή φωνηέντων: Παρατηρεῖται συγκοπή τῶν ἀτόνων *α, ε, ι, ου*
παρὰ τὰ ὑγρά.⁴

Τοῦ *α* (τῶν προθέσεων ἀνά καὶ παρὰ ἐν συνθέσει, πιθανῶς ἔξ ἀρχαίας
κληρονομίας): ἀναβάλλουσα > ἀμβάλλουσα, ἀναπειῶ - ἀναπειτάζω > ἀμπειάντζω,
παραθαλαμίδι > βαρταλαμί.⁵

Τοῦ *ε*: μύρινα > σμύρινα,⁶ τερεβινθέα > βραμυθισά,⁷ πάρετε > πάρτε, φέ-
ρετε > φέρτε.⁸

Τοῦ *ι*: κορυφή > κορφή, περιπατῶ > πορπατῶ, χοιρινὸ > σοιρνό, ὦριμος >
ὠρμος.⁹

Τοῦ *ου*: γουρουνόπουλλο > γουρνόπουλλο - ος, κουρουπὶ > κρουππί, κου-
ρουπότοπος > κρουπτότοπος (κυψελότοπος).

ς') Ἀνάπτυξις συνόδιτου φθόγγου: Τὸ φαινόμενον τοῦτο σπανίζει ἐν τῷ
ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι καὶ γενικώτερον ἐν τοῖς ἰδιώμασι τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμ-
πλέγματος. Ἴδου τὰ ἔξ Ἀστυπαλαίας παραδείγματα: ἀκμάζω > ἀκνάζω > ἀκι-
νιάντζω, ἀκμαῖος > ἄκμιος > ἄκνιος > ἄτσινιος, εἰνουχάρι > βνουχάρι > μνουχάρι >
μουνουχάρι, φρέσκος > φρέσικος, χέρσος > σέριτσος.¹⁰

ζ') Ἀνάπτυξις παρασιτικοῦ φθόγγου: Τὸ ἡμίφωνον *j* ἀναπτύσσεται καὶ ἐν τῷ
ἰδιώματι Ἀστυπαλαίας μὲ ἀρκετὴν μάλιστα ἐπίδοσιν εἴτε ἐντὸς λέξεως, ὅταν συμ-
πίπτουν φωνήεντα, λεπτότερον *ι, ε* πρὸ ἀδροτέρου *α, ο, ου*: χρεία > χρειά
χρειά, ἀχρείαστος > ἀχρείαστος, θεὸς > θιὸς > θιός, Ἐβραῖος > Ἐβραῖος > Ὀβροῖός,

1. Βλ. Α. Τσορανάκης, *Phonétique*, ἐν λ.

2. Βλ. Α. Τσορανάκης, ἔνθ' ἄνωτ., ἐν λ.

3. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ἐν Ἀθηνᾶς 4 (1892), σελ. 469.

4. Πβ. Ρ. Kretschmer, *D. heut. lesb. Dial.*, σελ. 110 κέξ.

5. Πβ. Ρ. Kretschmer, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 112. Α. Τσοπανάκη, Χάλκη, σελ. 24.

6. Καὶ ἐν Ἰκαρίῳ. Βλ. Χ. Παντελίδου, *Φωνητική*, σελ. 19.

7. Βλ. Kretschmer, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 46.

8. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 19.

9. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 19.

10. Ἐν Κῷ: θέρισσος.

με(γ)άλος > μιάλος > *μιάλος*, ἀνδρεία > ἀνδρεῖα > ἀνδρειά, οἶος > ὄιος (κατὰ τὸ ὅσος, ὅποιος),¹ εἶτε μεταξὺ ἄρθρου καὶ ὀνόματος ἢ καὶ μεταξὺ δύο λέξεων πρὸς ἀποφυγὴν χασμωδίας, ἀσχέτως ἂν τὰ συμπίπτοντα φωνήεντι τυγχάνουν λεπτότερον πρὸ ἀδροτέρου, ἢ ἄδρον πρὸ ἀδροῦ ἢ καὶ ἄδρον πρὸ λεπτοτέρου:² ἢ νεραΐδα > ἢ ἀνεράδα > ἢ *ἰάνεράδα*, ἢ ἀρφανούλλα > ἢ *ἰἀρφανούλλα*, ἢ ἀδελεφή > ἢ *ἰἀδελεφή*, ἢ ἄχνα > ἢ *ἰἄχνα*, ἢ ὁμορφοκόρη > ἢ *ἰὸμορφοκόρη*, ὁ ἄνδρας > ὁ *ἰἄνδρας*, ὁ ἄνθρωπος > ὁ *ἰἄθ-θρῶπος*, ὁ Ἄριστείδης > ὁ *ἰἌριστείδης*, ὁ ἄλικος > ὁ *ἰἄλικος*, ὁ αὐτός > ὁ *ἰαυτός* (ὁ δεῖνα), ὁ ἄτυχος > ὁ *ἰἄτυχος*, σὺ ἀπατός σου > σὺ *ἰἀπατό σου*, θὰ στείλη ἄλλον > θὰ *στείλη ἰἄλλο*, εἶντα ὀρίζεις; > *εἶντα ἰὸρίντζεις*, ἔχει δίπλα του ἕνα > ἔσει δίπλα του *ἰἕνα*, σὲ ἀγαπᾷ > σὲ *ἰἀγαπᾷ*.

η') Ἐκκρουσις φωνηέντων. Ἐκ τῆς συγκρούσεως ἀνομοίων φωνηέντων, ἐντὸς λέξεως ἢ ἐν συνεκφορᾷ, τὸ ἀσθενέστερον φωνῆεν ἐκκρούεται ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀφαιρέσεως, ὅστις τυγχάνει γενικὸς καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα.

Πολλὰ ἐκ τῶν περιπτώσεων ἐκκρούσεως φωνηέντων τοῦ ἑξεταζομένου ιδιώματος συναντῶνται καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος ἢ εἶναι κοιναί. Παραθέτω διὰ τοῦτο τὰς ιδιωματικωτέρας:

α + ο ἢ ο + α > α: τὰ ὀρέγομαι > τὰ *ρέουμαι*, γαδουροάγκαθον > *γαδουροάγκαιθο -ας*, σιδεροάδραχτο > *σιδεράδραχτο*, καλοακούω > *καλακούω*, ὑστεροάγια > *στεράγια*, πρωτοάγια > *πρωτάγια*, πρωϊμοᾶρνι > *πρωμοᾶρνι* > *πρωμᾶρνι*, ψιλοαλέθω > *ψιλαλέθω*, ἀλλὰ χονδρολέθω.

α + ε > α: εἶντα ἔπαθε(ν) > *εἶντά ἰπαθε(ν)*, τὰ ἐχάσασι(ν) > τὰ *ἰχάσασι(ν)*, χρουσαετὸς > *χρουσατὸς*.

α + ι > α: ἀηδόνι > *ἰδόνι*,³ νὰ ἴμου(ν) > νὰ *ἰμου(ν)*, Μάϊς > *Μᾶς*.

ο + ου, ου + ο, > ο: μεσοῦρανα > *μεσόρανα* > *μισόρανα*, νὰ σοῦ δώκω > νὰ σοῦ *ἰώκω* > νὰ *σ' ἰώκω*.

1. Πβ. *Pernot*, Introduction a l'étude du dialecte Tsakonien (1930), σελ. 195: ὄγοις (οἶος).

2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, περὶ ἐμφανίσεως καὶ ἑξαφανισμοῦ τοῦ γ, Ἐπιστημον. Ἐπετηρίς, 13 (1917) σελ. 194 κέξ. Τοῦ αὐτοῦ ΜΝΕ. 2, σελ. 327 κέξ. Πβ. *P. Kretschmer*, D. heut. lesb. Dial. σελ. 186 - 92. *N. Ἀνθριώτη*, περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος Ἰμβρου, ἐν Ἀθηνᾶς 42 (1930) σελ. 164, κέξ. *Blanken*, Introduction à une étude de dialecte grec de Cargese (Corse), Leiden, (1947), σελ. 87 κέξ. *Α. Παπαδοπούλου*, Γλωσσικὰ ἰδιώματα Ἀθῶ καὶ Χαλκιδικῆς, Λεξιγρ. Ἀρχεῖον 6 (1923), σελ. 137. *Φ. Κουκουλέ*, Γλωσσικὰ ἐκ Κύθνου, Λεξικογρ. Ἀρχεῖον 6, σελ. 296. *H. Pernot*, Phonétique des parlers de Chio I, σελ. 529. *Α. Τσορανακίς*, Phonétique, σελ. 57 κέξ.

3. Πβ. *Σ. Μενάρδου*, περὶ τῆς διαλέκτου τῶν Κυπρίων, ἐν Ἀθηνᾶς 6 (1894), σελ. 148.

ο + ε, ε + ο > ο: τὸ ἔχω > τὸ *χω, τὸ ἕνα > τὸ *να, ὁ ἕνας > ὄνας γενικ. ὄνοῦς, προελάτης > προλάτης, Νεόφυτος > Νόφυτος.

ο + ι > ο: τὸ ἡῦρε > τὸ *βρε, ἐγὼ ἤμουν > ἐγὼ *μου(ν), βοηθῶ > βοθῶ > βουθῶ.

ου + ε > ου: ποῦ ἔρχεται > ποῦ *ρχεται > ποῦ *ρτσεται, ποῦ ἔκλαιε > ποῦ *κλαιε, ποῦ ἐλάλει > ποῦ *λάλει.

θ') *Συνίζησις*. Τὰ ἀσθενῆ φωνήεντα ε, ι εὐρισκόμενα πρὸ τῶν ἰσχυρῶν α, ο, ου συστέλλονται,¹ ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω (σελ. 113-114), καὶ μεταπίπτουν, ὡς συμβαίνει γενικῶς ἐν τῇ Νεολληνικῇ κοινῇ, εἰς ἡμίφωνον j. ² Τὸ ἡμίφωνον τοῦτο συλλαβιζόμενον μετὰ τοῦ προηγουμένου συμφώνου διατίθεται κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ συμφώνου τούτου, ὡς ἐξῆς: ³

π + j > πθ: ποιὸς > πθός, ποῖα > πθά, πιάνω > πθάν-νω, τοῦ κουπιοῦ > τοῦ κουπιοῦ - τὰ κουπθά, σουπιὰ > σουπθά.⁴

β + j > βξ: βέβαιο > βέβιο > βέβξο, καράβια > καράβξα, λώβια > λώβξα.⁵

φ + j = φθ: ἀδέρφια > ἀδέρφθα, σκούφια > σκούφθα, συννεφιάζει > συννεφθάντζει, χωράφια > χωράφθα.⁶

τ + j = διτ: τέτομος > τέδιττος, μάτια > μάδιττα, πετεμέται > πεδιτζέται, πυτιὰ > πυδιτζά, φωτιὰ > φωδιτζά.

δ + j = δξ: δυὸ > δξό, διάτα > δξάτα, διαταγή > δξαταή, ὀχταπόδια > ὀχταπόδξα, παιδιὰ > παιδιξά, πόδια > πόδξα.⁷

θ + j = θθ: ἀγκάθια > ἀγκάθθα, ἀλήθεια > ἀλήθθα, βαθειὰ > βαθθά, βοήθεια > βοήθθα.⁸

ρ + j = ρδξ: αὔριο > αὔρδξο, κουβάρια > κουβάρδξα, χέρια > σέρδξα, φλουριὰ > φλουρδξά, χωριὸ > χωρδξό.⁹

λ + j > λ - λj = λιτ: κολιὸς > κολ-λιὸς > κολιτξός, μαλιαρὸς > μαλ-λιαρὸς > μαλιτξαρὸς, σχολειὸ > σκολ-λειὸ > σκολιτξό.¹⁰

1. Ἐκ τῶν εἰς -ία παροξυτόνων θηλυκῶν ἐλάχιστα παραμένουν ἐν τῷ ἰδιώματι Ἄστυπαλαίας ἀσυνίζητα, ὡς: στενοχωρία, ἀδξακρισία, ντζητεία, παραφα(γ)ία.

2. Πβ. X. Παντελίδου, Φωνητική, σελ. 7.

3. Πβ. A. Τσορανακίς, Phonétique, σελ. 69. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 7.

4. Πβ. A. Τσορανακίς, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 69. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 7.

5. Πβ. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 7.

6. Πβ. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 8.

7. Πβ. A. Τσορανακίς, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 70.

8. Πβ. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 8.

9. Πβ. A. Τσορανακίς, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 71.

10. Πβ. A. Τσορανακίς ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 71.

$\chi + j = \sigma$: βραχῆ > βρασά, παχῆ > πασά, τριχῆ > τρισά, στοιχεῖν > στοισό, φτώχεια > φτώσα.¹

$\xi + j = \kappa\sigma$: ἄξιουσύνη > ἄκτισσύνη, ἄξιος -ια > ἄκτισος - ἄκτισα, ἄλλαξιᾶ > ἄλλακτισά, μονορουφηξιᾶς > μονορουφηκτισᾶς, ἑπιδέξιος -ια > πι(δ)έκτισος -σα, ἑπιδεξιουσύνη > πιεκτισσύνη.²

3) Ἀποβολὴ συμφώνων.

Ἡ ἀποβολὴ τῶν μέσων β, γ, δ, μεταξὺ φωνηέντων παρατηρεῖται εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπалаίας εἰς οἷαν ἔκτασιν καὶ εἰς τὰ ἰδιώματα τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκαν. συμπλέγματος, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἰκαρίας.³

Τοῦ β: διάβολος > δντζάολος, περίβολος > περίολος, περιόλι, φάβα > φάα, φόβος > φόος, φοβοῦμαι > φοσοῦμαι, Φεβρουάριος > Φλεβάρης > Φλεάρης.

Τοῦ γ: ἄλογον > ἄλοο, ἀπαρηγόρητος > ἀπαρηόρητος, ἄρα γε > ἄραες, ἀρμέγω > ἀρμέω, γαμβρολογημένος > γαμβρολοημένος, εὐλογητός > εὐλοητός: φρ. ἦβαλεν ὁ παπᾶς εὐλοητό, καβουρολόγος > καβουρολόος > καβουρολός, καθιτολόγος > καθιτολόος, προσταγή > προσταή, τραγούδι > τραούδι, τρυγοκάτσουνο > τρουκατάτσουνο, σιγὰ > σιά, τὰ γέρη (γῆρατα) > τὰ ἔρη, φρεγάδα > φρεάδα.

Τοῦ δ: ἀνεράδες > ἀνεράες, ἑξάδελφος > ἀξάδερφος > ἀξάερφος, δίδετε > δίετε, νὰ σοῦ δώκω > νὰ σοῦ ὠκω > νὰ σ' ὠκω, παιδάκι > παιάτσι, σίδηρο > σίερο, χαδεμένος > χαεμένος.

Τῶν ἄλλων συμφώνων μεμονωμένοι μόνον περιπτώσεις ἀποβολῆς παρατηροῦνται, οἷον:

Τοῦ θ: κάθεσαι - κάθεται - καθόμαστε > κάεσαι - κάεται - κάομέστα.⁴

Τοῦ μ: κάωμα > κάωμα, καμώνομαι > καών-νομαι.⁵

Τοῦ ν: κανένας > καένας.⁶

Τοῦ χ: ὄχι > ὄι.

4) Διπλᾶ σύμφωνα.

Ἡ διατήρησις τῶν διπλῶν συμφώνων, τόσον τῶν ἀρχαιοῦθεν κληρονομη-

1. Περὶ τῆς ἀπουρανώσεως τοῦ σ, βλ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, ἐν Ἀθηνᾶς 38 (1926), σελ. 141 - 142.

2. Διὰ τὴν ουστολήν γὰ > γᾶ, βλ. Ν. Ἀνδριώτην, ἐν Ἀρχ. Θυρκ. Θησ. 6, 1939/40, σελ. 172 κέξ.

3. Βλ. ἄνωτ., σελ. 108 ὑποσ. 2.

4. Πβ. Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, Γλωσσ. καὶ Λαογραφικὰ Κάσου, Ἀθῆναι (1936), σελ. 6.

5. Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, ἐνθ' ἄνωτ.

6. Πβ. Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, ἐνθ' ἄνωτ. Καὶ ἐν Κῶ: κάωμα, καωματοῦ κ. ἄ.

θέντων, ὅσον τῶν ἕξ ἀφομοιώσεως ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν μέσῳ λέξεων προερχομένων καὶ τῶν ἐκ ξένων γλωσσῶν παραληφθέντων, ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, ἐν τῶν κυριωτέρων γνωρισμάτων τῶν ἰδιωμάτων Δωδεκανήσου, Ἰκαρίας, Κύπρου, Κύμης Εὐβοίας, Λιβυσίου Μ. Ἀσίας, Χίου καὶ τινων τῶν Νοτ. Σποράδων.¹

Τοῦ ἰδιώματος Ἀστυπалаίας χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐλάχιστα τῶν διπλῶν συμφώνων παρέμειναν φωνητικῶς ἄθικτα (μ-μ, ν-ν, φ-φ, χ-χ). Τὰ περισσότερα τούτων ὑπέστησαν ἀνομοιωτικὴν τροπὴν κατὰ τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον ἐξ αὐτῶν, καὶ δὴ :

α') Τὰ διπλᾶ ψιλὰ κ-κ, π-π, τ-τ, τὰ διπλᾶ δασέα θ-θ ἐτράπησαν ἐκεῖνα μὲν κατὰ τὸ δεύτερον σύμφωνον εἰς τὸ ἀντίστοιχον δασύ, ταῦτα δὲ κατὰ τὸ πρῶτον σύμφωνον εἰς τὸ ἀντίστοιχον ψιλόν.

Οὕτω : κ-κ (πρὸ α, ο, ου) = κχ : κοῦκ-κος > κοῦκχος, κουκ-κούλ-λα > κουκχούλτα, λάκ-κος > λάκχος, σάκ-κος > σάκχος, σακ-κούλ-λα > σακχούλτα, ροκ-κάννα > ροκχάννα, ροκ-κανίζω > ροκχανίντζω.²

ἀλλὰ κ-κ (πρὸ ε, ι) = τσ : κόκκινος > κόττινος, κουκκί > κουτσί(ν), σακκί > σατσί(ν), μακ-κελεῖδ > ματσελιτζό.

π-π > π-π̄ : κάπ-πυρη > κάππρη, καπ-πάρο > καππάρο, καπυρὸς > καπ-πυρὸς > καππάρὸς - καππάροσελιτζὸς (καπαρὸς + χελιδνός), κούπ-πα > κούππα, κουπ-παστή > κουππαστή, κουπ-πογέρνω > κουππογέρνω, πάπ-πος > πάππους, στουπ-πί > στουππί.³

(ττ) > τθ : γαλέτ-τα > γαλέτθα, καλύτ-τερος > καλύτθερος, νει-ταίρω > νειθαιρῶ - (ἐ)νέιθαρα, διχρώτ-τα > νιζιχρώτθα, μύτ-τη > μύτθη, πίτ-τα > πίτθα, πλάτ-τω > πλάτθω.⁴

θθ > τθ : τὸ διπλοῦν θθ προερχόμενον ἐξ ἀφομοιώσεως τοῦ ν (ἐν μέσῳ ἢ ἐκ συνεκφορᾶς ἐν ἀρχῇ λέξεως) ὑφίσταται ψίλωσιν τοῦ πρώτου θ : νθ > θθ > τθ :

1. Βλ. X. Παυτελίδου, Φωνητική, σελ. 28. A. Τσορανακίς, Phonétique, σελ. 153. H. Pernot, Phonétique σελ. 382. Τὰ διπλᾶ ταῦτα σύμφωνα, ὡς ἐδίδαξεν ὁ Γ. Χατζιδάκις (MNE. 2, σελ. 424) προφέρονται ἐπὶ μείζονα χρόνον, «διότι τὰ φωνητικὰ ὄργανα ἰσχυροτέρην ποιῶσι τὴν ἄρθρωσιν καὶ πλείονα χρόνον ἐμμένουσιν ἐν τῇ θέσει τῇ διὰ τὴν ἄρθρωσιν αὐτῶν ἀπαιτούμενη». Πβ. καὶ τὴν πρόσφατον ἀνακεφαλαιωτικὴν καὶ ἐμπεριστατωμένην ἐπὶ τοῦ θέματος μελέτην τοῦ Στ. Καρατζᾶ, L'orig. des dialectes néo-grecs de l'Italie méridionale, σελ. 79 κέξ.

2. Πβ. X. Παυτελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 28.

3. Ἡ δάσυνσις τοῦ δευτέρου διπλοῦ ππ > π̄π φέρει τὸ δασυνόμενον π ἀκουστικῶς ὅμοιον πρὸς τὸ φ ἐλαφρῶς ἀκούομενον. Ὁ X. Παυτελίδης (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 29) χρησιμοποιεῖ τοῦ h διὰ νὰ δείξη τὴν δάσυνσιν τοῦ π ἐν Ἀστυπалаίᾳ, Κῶ, Σύμῃ, ἀλλὰ διὰ τοῦ h ἀποδίδεται συνήθως φθόγγος ἀνάλογος πρὸς τὸ χ καὶ ὄχι πρὸς τὸ φ, ἐνῶ τοιαύτην προφορὰν τοῦ π, ἐγὼ τούλάχιστον, οὔτε ἐν Κῶ οὔτε καὶ ἐν Ἀστυπалаίᾳ ἤκουσα.

4. Πβ. X. Παυτελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 30.

ἀθ-θός > ἀτιθός (ἄνθος), ξαθ-θός (ξανθός) > ξατιθός, γμόθ-θος (ἰονθος) > γμότιθος, κήριθ-θος (κήρινθος) > τσήριτιθος > τσέρατιθος (κατὰ τὸ ἀτιθός;), ὄλυθ-θος (ὄλυνθος) > ἔλυτιθας, προλύθ-θι (προολύνθι) > μπρολύτιθι, τήθ-θάλασσα > τή τθάλασσα, τήθ-θελεῖα > τή τηλεῖα, τήθ-θήκη > τή τηθήκη, τὸθ-θεὸ > τὸ θεό, ἔθ-θέλει > ἔ τηθέλει (καὶ ἐξ ἀναλογίας τηέλω), ἔθ-θωρεῖ > ἔ τηθωρεῖ (τηθωρῶ), τὸθ-θάνατο(ν) > τὸ τηθάνατο(ν) (ὁ τηθάνατος).¹

β') Τὸ διπλοῦν λ (λ-λ) μεταβάλλεται οὕτως ὥστε τὸ μὲν πρῶτον λ ἀκούεται εὐκρινῶς, εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ δευτέρου ἀναπτύσσεται ὀδοντικός φθόγγος ἰσοδυναμῶν σχεδὸν πάντοτε πρὸς τὸ ἄηχον τ, σπανιώτερον δὲ πρὸς τὸ ἠχηρὸν δ, δηλαδή: λ-λ > λτ: ἀγρέλ-λα > ἀγρέλτα, βασιλοπούλ-λα > βασιλοπούλτα, καβαλ-λικεύω > καβαλιτσιεύω, κέλ-λα > τσέλτα, κούτελ-λο > κούτελτο, τήλ-λάμπα(ν) > τή λτάμπα(ν) (ἡ λτάμπα), τήλ-λύρα(ν) > τή λτύρα (ἡ λτύρα), μαξελ-λάρι > μαξελτάρι, τὴν ἀγιάλ-Λεσβία > τὴν ἀγιά Λεσβία (ἡ ἀγιά Λεσβία), ἔλ-λιος² > ἔλιος, Μαρούλ-λα > Μαρούλτα, πεταλ-λίδα > πεταλιτάδα, προβέλ-λω > μπροβέλτω, παλ-λαβός > παλταβός, φανέλ-λα > φανέλτα, φυλ-λάδα > φυλιτάδα, σκύλ-λος > σισύλτος, ψύλ-λος > ψύλτος.³

γ') Τὸ διπλοῦν σ (σ-σ) τσιτακίζεται κατὰ κανόνα. Ὁ τσιτακισμὸς οὗτος τοῦ σσ, ὅστις ἀπαντᾷ σποραδικῶς εἰς πολλὰ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, ἐν τῷ ἔξεταζομένῳ ἰδιώματι συμβαίνει οὐ μόνον εἰς τὸ ἐν μέσῳ λέξεως κληρονομηθὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας διπλοῦν σσ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξ ἀφομοιώσεως ἐν συνεκφορᾷ προκῦπτον:⁴ βᾶσσα > βᾶτσα, Βᾶττες (τοπων.), βόσκισσα > βόστσιτσα, γλῶσσα > γλῶτσα, θάλασσα > θάλατσα, θαλασσομάχος > θαλατσομάχος, κλῶσσα > κλωσσοῦ > κλωτσοῦ, λύσσα > λύτσα, μέλισσα > μέλιτσα, μελισσοφᾶς > μελιτσοφᾶς, μαλάσσω > μαλάτσω, πίσσα > πίτσα, τάσσω > τᾶτσω, ταράσσω > τᾶράτσω, τινάσσω > τινᾶτσω,

1. Πβ. Χ. Παντελίδου, Φωνητική, σελ. 47. I. Πούλου, Γλωσσικά ἐκ Σίφνου, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1, (1939), σελ. 145.

2. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ. 2, σελ. 428.

3. Ἡ τροπὴ τοῦ δευτέρου τοῦ διπλοῦ λ-λ εἰς τ, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν καὶ εἰς τὸ ἰδιῶμα Καρπάθου — Βλ. Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, Ἐν Ἀθηνᾶς 55 (1951), σελ. 24 — ἀποτελεῖ συγγενὲς φωνητικὸν φαινόμενον, ὡς παρατήρησεν ἤδη ὁ Α. Τζορανακίς, (Phonétique, σελ. 156 κέξ.) μετὰ τὴν προφορὰν τοῦ λ-λ ἐν τῇ Ἀνατολ. Κῶ καὶ Βορειοανατ. Ρόδῳ ὡς λλ^δ καὶ ἐν Καλαβρία τῆς Κάτω Ἰταλίας ὡς dd — Βλ. Morosi Bona, σελ. 27-28 — καὶ ὀφείλεται εἰς τοὺς αὐτοὺς λόγους. Ἐν τῷ ἔξεταζομένῳ ἰδιώματι, ὅταν ὁ τόνος πίπτῃ ἐπὶ τῆς συλλαβῆς τῆς ἐχούσης τὸ λλ, ἀκούεται μετὰ τοῦ λ καὶ τ ἐν δασύ ἢ προκαλούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος καθ' ἣν στιγμὴν ἡ γλῶσσα ἐφάπτεται τοῦ οὐρανίσκου διὰ τὴν ἀναπνοὴν τὸ λ: ἄλ-λο > ἄλτο.

4. Πβ. Κ. Dieterich, Südl. Sporad. σελ. 80. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 30, Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 24. Τοῦ αὐτοῦ, Γλωσσικά καὶ Λαογραφικά τῆς νήσου Κᾶσου, Ἀθήναι (1936), σελ. 8.

φράσσω > φράτσω, ἀλλὰ καὶ ὁ πάπ-πους- σου > ὁ πάπῃου τσου, ᾽ς τοὺς γάμους σου > ᾽ς τοὺς γάμου τσου, μὲ τὲς χαρὲς σας > μὲ τὲς χαρὲ τσας, τὴν σελήνη τὴ σ-σελήνη > τὴ σελήνη ἢ σελήνη, τὸσ-σειμῶνα (χειμῶνα) > τὸ τσειμῶνα ὁ τσειμῶνας.

Τσιτακισμὸς τοῦ ἀπλοῦ σ. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν τσιτακισμὸν τοῦ διπλοῦ σσ παρουσιάζεται τσιτακισμὸς τοῦ ἀπλοῦ σ ἐν ἀρχῇ λέξεως: σαρδέλ-λα > τσαδέλτα, τὰ σῦκα > τὰ τσῦκα, τὸ (ἐ)σώβρακον > τὸ τσώβρακο, τὸ (ἐ)σωκάρδι > τὸ τσωκάρδι, τὸ (ἐ)σωπουκάμισον > τὸ τσωπουκάμισο, τὸ (ἐ)σώπαν-νο > τὸ τσώπαν-νο ἐν μέσφ λέξεως: νησι > νησι, χέρ(ι)σο > σέριτσο.¹

Παρατηρεῖται ὡσαύτως κατὰ κανόνα τσιτακισμὸς τοῦ κ πρὸ τῶν ἀσθενῶν φωνηέντων ε, ι: καιρὸς > τσαιρός, κοιτάζω > τσοιτάντζω, νὰ δώκης > νὰ (δ)ώτσης, βόσκισσα > βόστσιτσα, κοιλιὰ > τσοιλτζά, Κυριακὴ > Τσεργκατοῆ, σκουλήκι > σκουλούτσι, κυδῶνι > τσυδῶνι.³

Τὰ διπλᾶ μ-μ, ν-ν, φ-φ, χ-χ, παραμένουν φωνητικῶς ἀμετάβλητα. Ἐκτὸς τοῦ ἐξ ἀρχαίας κληρονομίας σωζομένου διπλοῦ ν-ν, τὸ ἰδίωμα παρουσιάζει ἀναδίπλωσιν τοῦ ν εἰς τὴν ρηματικὴν κατάληξιν -ώνω > -ών-νω: ἀνεκατών-νω, ἀνλακών-νω, κατσουλτών-νω (κατσουλλώνω), μπαλτών-νω (μπαλλώνω), μαλτών-νω (μαλώνω), σκοτών-νω καὶ γενικώτερον εἰς τὰ εἰς -νω λήγοντα ρήματα: δίν-νω, πίν-νω, λούν-νω χάν-νω, κ.ἄ.

5) Τροπὴ συμφώνων.

α') β > δ: βαπτίζω > δαφίντζω, δάφτισι, δαφτιστικός.⁴

β') β > μ: vermicciuolo > μερμιντζόλιος, βούνευρον > μούνευρο.⁵

γ') γ > β: ἐγὼ > ἐβῶ, στέγη > στέβη (τά).⁶

δ') δ > τ: σπυδάζω > σπυτάντζω (ἐπείγομαι) καὶ ἐπίρρημα σπυταχικά.

ε') φ > β: φασούλια > βασούλτζα.⁷

1. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, σελ. 112 κέξ. Κ. Foy, Lautsyst., σελ. 56. Η. Pernot, Phonétique, σελ. 286 Β. Φάβη, ἐν Ἐθνησ 45 (1933), σελ. 361. Κ. Dieterich, Südl. Sporad., σελ. 80. Μιχαηλίδου - Νουάρον, Γλωσσικὰ καὶ Λαογραφικὰ Κάσου, σελ. 8.

2. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 30. Σ. Λεγάδου, Περὶ τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου, ἐν Ἐθνησ 6 (1894), σελ. 169. Α. Τσορανακίς, Phonétique, σελ. 158.

3. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ τσιτακισμοῦ τοῦ κ παρατηρεῖται ἐν τῇ Ἐθνησ. Κῶ, Καλύμνῃ, Καρπάθῳ καὶ Μεγίστῃ. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 34.

4. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 36.

5. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ. 2, σελ. 422. Α. Τσορανακίς, Phonétique, σελ. 104.

6. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 421. Χ. Παντελίδου, Φωνητικὴ, σελ. 36.

7. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 421. Κ. Dieterich, Südl. Sporad., σελ. 77. Α. Τσορανακίς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 106.

ς') $\chi > \varphi$: λεχοῦσα > λοφοῦσα, χυσοχόος > χρουσοφός (πολλάχ.).¹

ζ') $\chi > \sigma$: πρὸ τῶν ἀσθενῶν φωνηέντων ϵ, ι : χέρι > σέρι, χαιρετισμός > σαιρετισμός, χελιδονόψαρο > σελιδονόψαρο,² βραχεῖα > βρασά,³ εὐχή > εὐσή, ἐχίνος > ἄσιν-νός, τράχηλος > τράσηλας, ραχιδοκόκκαλον > ρασιδοκόκχαλο,⁴ πτώχευα > φτώσα, τρέχει > τρέσει, χεῖλη > σείλη, χοῖρος > σοῖρος, ψυχὴ > ψυσή.

η') $\vartheta > \delta$: θειάφι > διζάφι, θεαφίζω > διζαφίνιζω,⁵ θησαυρός > δησαυρός.

θ') $\sigma > \chi$: ἀρέσω > ἀρέχω.⁶

ι') $\rho > \lambda$: προχωρῶ > πλοχωρῶ (κατ' ἀνομοίωσιν).

κ') $\zeta > \nu\tau\zeta$: ἀγοράζω > ἀγοράνιζω, ἀγκαλεῖζω > ἀγκαλισάνιζω, βυζί > βυντιζί, ζάλη > νιζάλη, κοσκινίζω > κοστεινίνιζω, μαζί > μαντιζί, παίζω > παίνιζω, προζύμι > προνιζύμι, χωρίζω > χωρίνιζω.⁷

6) Τὸ τελικὸν ν.

Ὅπου τοῦτο ὑπῆρχε εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν,⁸ διατηρεῖται καὶ ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ ἰδιώματι καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, δηλαδή: α') Διατηρεῖται ἀναλλοίωτον, τὸ ὑπάρχον ἢ τὸ ἀναπτυχθὲν ὡς εὐφωνικόν, πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος:⁹ τὸ παιδὶν ἐπῆε ᾗς τὸ Σκολισό, τὸ μααντιζὶν ἀν-νοιχτό, ἐπῆεν ἕναβ βράδν, ἕνα ν-δραοῦδιν ὄμορφο, τὸ σακχούλιν ἐκρέμ-μετο, μνὰν ἡμέρα, ἕνα ψαράτιν ὄμορφο, ἤρτσε-

1. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2, σελ. 422.

2. Πβ. Χ. Παντελίδου, Φωνητική, σελ. 40.

3. Ἡ ἀπουράνωσις τοῦ σ, τὴν ὁποίαν ἀραιῶς συναντῶμεν εἰς τὸ ἰδίωμα Ἀστυπалаίας, συχνότερον δὲ εἰς τὰ ἰδιώματα Ἀμοργοῦ, Θήρας, Λέρου, Πάτμου κ. ἄ. εἶναι ἐπίδρασις τῆς Ἀνατολ. Κρήτης. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ἐν Ἀθηνᾶς 4 (1892), σελ. 472, Γ. Ἀναγνωστοπούλου, ἐν Ἀθηνᾶς 38 (1926), σελ. 141 κέξ. Πβ. Α. Καραναστιάση, ἐν Δωδεκαν. Ἀρχ. Τόμ. Β', σελ. 213.

4. Ἡ τροπὴ $\chi > \sigma$ πρὸ τῶν ἀσθενῶν ϵ, ι παρατηρεῖται καὶ ἐν Ἀνατολ. Κῷ, Μεγίστη, Πάτμῳ, Ρόδῳ. Βλ. Κ. Dieterich, Südl. Sporad., σελ. 60. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 40, Α. Τσορνακίς, Phonétique, σελ. 112-113. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, MNE. Β', σελ. 423.

5. Πβ. P. Kretschmer, d. heut. lesb. Dial. σελ. 177. Φ. Κουκουλέ, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 289.

6. Πβ. Α. Τσορνακίς, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 114: ἐπιάσαν > ἐπιάχαν, Ρόδος (Ἀσκληπειό).

7. Καὶ ἐν Χίῳ, βλ. H. Pernot, Phonétique Τόμ. I, σελ. 294 κέξ. Ἐν Κῷ Λέρω, Πάτμῳ, Ρόδῳ, Σίφνῳ κ. ἄ. Βλ. Κ. Dieterich, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 58, I. Βογιατζίδην, ἐν Ἀθηνᾶς 35 (1923), σελ. 77. Φ. Κουκουλέν, ἐν Ἀθηνᾶς 36 (1924), σελ. 255 κέξ. I. Ποῦλον, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1 (1939), σελ. 146. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 41, Α. Καραναστιάση, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 214.

8. Εἰς τὸ ἄρθρον, τὸ οὐσιαστικόν, τὸ ἐπίθετον, τὰς ἀντωνυμίας, τὰ ἀριθμητικά, καὶ τὰς ρηματικὰς καταλήξεις.

9. Βλ. Χ. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 40, Α. Τσορνακίς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 126 κέξ. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2, σελ. 424.

τον ὁ κακόμοιρος, ἤσπρωτιζεν ἓνα σπίτι, ἔσπασέφριετον εἶνδα νὰ πῆ, ἐχάθην ἐτσεῖνος.

β') Ὑφίσταται τὴν ἀφομοιωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀκολουθοῦντος συμφώνου, εἰάν τοῦτο τυγχάνῃ ἐν ἓκ τῶν συμφώνων β, γ, δ, ζ, θ, λ, μ, ρ, σ, φ, χ,¹ δηλαδή:

$\nu + \beta > \beta - \beta$: τὴν βάρκα > τῆβ βάρκα, τὴν βουλήν της > τῆβ βουλήν-δης τὸν βασιλεᾶ > τὸβ βασιλιζά, νὰ τὴν βοηθήσῃ > νὰ τῆβ βοουτήσῃ.²

$\nu + \gamma > \gamma - \gamma$: τὸν γάμον > τὸγ γάμο, τὴν γλύκα > τῆγ γλύκα, νὰ τὴν γνωρίσῃ > νὰ τῆγ γρωρίσῃ, δὲν γίνεται > ἔγ γίνεται.³

$\nu + \delta > \delta - \delta$: ἔς τὸν δαίμονα > ἔς τὸδ δαίμονα, τὸν δρόμον > τὸδ δρόμο, νὰ τὴν δώκῃ > νὰ τῆδ δώτῃ, τοῦτον δὰ > τοῦτοδ δά.⁴

$\nu + \zeta > \zeta - \zeta$: τὴν ζωὴν > τῆζ ζωή, τὴν ζάχαρι > τῆζ ζάχαρι, δὲν ζυμώνει > ἔζ ζυμών-νει, δὲν ζαλίζομαι > ἔζ ζαλίτζομαι.⁵ Διὰ τὴν περαιτέρω φωνητικὴν ἐξέλιξιν ζ > νιζ, βλ. ἄνωτ. ἐν σελ. 120.

$\nu + \theta > \theta - \theta$: τὸν θεὸν > τὸθ θεό, τὴν θάλασσαν > τῆθ θάλασσα, τὸν θυμόν του > τὸθ θυμό ν-δου, τὴν Θυμνιάν > τῆθ Θυμνιά.⁶ Διὰ τὴν φωνητικὴν ἐξέλιξιν τοῦ θ + θ > τθ, βλ. ἄνωτ., ἐν σελ. 117 κέξ.

$\nu + \lambda > \lambda - \lambda$: τὴν λάμπαν > τῆλ λάμπα, τὴν λαχτάραν > τῆλ λαχτάρα, τὸν λόγον της > τὸλ λόο ν-δης, νὰ τὸν λογιάζῃ > νὰ τὸλ λαάνιτζῃ.⁷ Διὰ τὴν φωνητικὴν ἐξέλιξιν λ - λ > λτ, βλ. ἄνωτ., ἐν σελ. 118.

$\nu + \mu > \mu - \mu$: τὸν μῆνα > τὸμ μῆνα, δὲν με μέλλει > ἔμ με μέλτει, μὲ εὐχα-

1. Πβ. X. Παντελίδου, Φωνητική, σελ. 48 - 49. A. Tsoranakis, Phonétique, σελ. 126 κέξ., M. Μιχαηλίδου - Νουάρου, ἐν Ἀθηνᾶς 55 (1951), σελ. 24 - 25.

2. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2, σελ. 424. Σ. Μενάρδου, ἐν Ἀθηνᾶς 6 (1894), σελ. 167. H. Pernot, Phonétique σελ. 433. K. Dieterich, Südl. Sporad. σελ. 83. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48, A. Tsoranakis, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 127. M. Μιχαηλίδου - Νουάρου, ἐν Ἀθηνᾶς 55 (1951), σελ. 24.

3. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. Σ. Μενάρδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48. A. Tsoranakis, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 127. M. Μιχαηλίδου - Νουάρου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 24.

4. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. Σ. Μενάρδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167. K. Dieterich, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 83. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48. A. Tsoranakis, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 126.

5. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. Σ. Μενάρδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167. K. Dieterich, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 83. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48. A. Tsoranakis, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 127.

6. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. Σ. Μενάρδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167. K. Dieterich, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 82. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48. A. Tsoranakis, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 127. M. Μιχαηλίδου - Νουάρου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 24.

7. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. X. Παντελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48. A. Tsoranakis, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 127.

ρίστησιν μεγάλην > με̄ εὐκαρίστησιμ μεάλη, τὸν Μάϊον > τὸμ Μά.¹

$\nu + \rho > \rho - \rho$: δὲν ῥωτῶ > ῥῶ ῥωτῶ, ἕναν ράπτην > ἕναρ ράφτη, μιὰν ρουφηξῆσιν > μυῆαρ ρουφηκισά, τὴν ράχιν > τῆρ ράσι.²

$\nu + \sigma > \sigma - \sigma$: τὴν σαλάταν > τῆσ σαλάτα, τὴν σαβούραν > τῆσ σαβούρα, δὲν σωπαίνεις > ῥῆσ σωπαίνεις, τὸν χειμῶνα > τὸσ σειμῶνα.³ Διὰ τὴν περαιτέρω φωνητικὴν ἐξέλιξιν $\sigma - \sigma > \tau\sigma$, βλ. ἄνωτέρω ἐν σελ. 118.

$\nu + \varphi > \varphi - \varphi$: τὸν φέρ(ν)ω > τὸφ φέρνω, τὸν φόβον > τὸφ φόο, τὴν φρεγάδαν > τῆφ φρεάδα, ἀργυρὸν φεγγάρι > ἀρτζυρὸφ φεγγάρι.⁴

$\nu + \chi$ (πρὸ τῶν α, ο, ου) = $\chi - \chi$: τὴν χαρὰν > τῆχ χαρά, τὸν χάρον > τὸχ χάρο, δὲν χαρίζει > ῥῆχ χαρίντζει, συγχώρα με > συχ-χώρα με, πράσινον χόρτον > πράσινοχ χόρτο.⁵

γ') Πρὸ τῶν ἀήχων ψιλῶν κ, π, τ εὐρισκόμενον ἐνοῦται μετ' αὐτῶν εἰς τρόπον ὥστε μεταβάλλει ταῦτα εἰς ἔνρινα ἠχηρὰ *rg*, *mb*, *vd*, δηλαδή:

$\nu + \kappa > \gamma + g$: τὸν κάβον > τὸγ γάβο, τὸν κακὸν > τὸγ γακό, τὸν κόσμον > τὸγ γόσμο.⁶

$\nu + \pi > \mu + b$: τὸν πάππον > τὸμ βάππου, τὴν πόλιν > τῆμ βόλι, τὸν «πιστεύω» > τὸμ «βιστεύκω», ἄλλον πουλλὶ > ἄλτομ βουλί.⁷

$\nu + \tau > \nu + d$: τὸν τοῖχον > τὸ ν-δοῖχο, τὸν τρόμον > τὸ ν-δρόμο, τὴν Τετάρτην > τῆ ν-δετράδη, τὸν ταχυδρόμον > τὸ ν-δασυδρόμο.⁸

δ') Πρὸ τῶν διπλῶν ξ, ψ καὶ πρὸ συμφωνικῶν συμπλεγμάτων δὲν ἀφομοιοῦται, οὔτε ἀποβάλλεται, ἀναπτύσσεται δὲ μετὰ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀκολουθούσης λέξεως εὐφωνικὸν ε, οἶον: δὲν ξημερῶν-νει > ῥέν-ε ξημερῶν-νει, δὲν ψάλ-

1. Πβ. *Foy*, *Lautsyst.*, σελ. 135. *Γ. Χατζιδάκι*, *MNE.* 2, σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἐν Ἐθνησ 6 (1894), σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, *Φωνητική*, σελ. 48. *Α. Τσορνακίς*, *Phonétique*, σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου*, ἐν Ἐθνησ 55 (1951), σελ. 24.

2. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48. *Α. Τσορνακίς*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 24.

3. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48. *Α. Τσορνακίς*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 127.

4. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48. *Α. Τσορνακίς*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 127. *Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 24.

5. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424. *Σ. Μενάρδου*, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 167. *Χ. Παντελίδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48, *Α. Τσορνακίς*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 127.

6. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 429 κέξ. *Χ. Παντελίδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 40-41.

7. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 425.

8. Πβ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 425.

λει > ἔν-ε ψάλλει, δὲν μπαίνει > ἔν-ε μβαίν-νει, δὲν χτίζει > ἔν-ε χτίντιζει, μὴ τὸν στείλης > μὴ ν-δόν-ε στείλης.¹

7) Ἐπίδρασις τοῦ σ ἐπὶ τῶν δασέων θ, χ.

Ἡ ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ ψιλωτικῇ ἐπίδρασις τοῦ σ ἐπὶ τῶν δασέων θ, φ, χ παρτηρεῖται καὶ ἐν τῷ ἑξαταζομένῳ ἰδιώματι. Οὕτω ἀκούονται:

ἀστένια, μιστός, μόσκος, μόσκουλτο (μόσχουλλον), Πάσκα, σκόλη, σκολιζό (σχολεμό), ἐχώστηκα, ἐστοίστηκα (ἐσχίστηκα).²

8) Ἐπίδρασις τοῦ ρ ἐπὶ τῶν γ, θ, χ.

α') ρ + γ > ρ + κ (πρὸ τῶν α, ο, ου): ἀργά > ἀρκά, βέργα > βέρκα, ἀργοπορῶ > ἀρκοπορῶ, μαργαριτάρι > μαρκαριτίρι, μελισσουργός > μελισσουρκός, πύργος > πύρκος.³

Ὅταν μετὰ τὸ γ ἀκολουθοῦν τὰ κλειστὰ φωνήεντα ε, ι τότε ρ + γ (ε - ι) > ρ + τζ: ἀργυροκούδουνο > ἀρτζυροκούδουνο, Γεώργις > Ντζώρτζις, μοιρjολόγια > μοιρτζολόγια (μοιρολόγια).

β') ρ + θ > ρ + τ: ἤρθα - ἤρθες > ἤρτα - ἤρτες,⁴ ὀρθός > ὀρτός,⁵ ὀρθάνοικτα > ὀρτάν-νοικτα, ἐδάρθηκε > ἐδάρτησε.

γ') ρ + χ > ρ + κ (πρὸ α, ο, ου): ἀρχοντιὰ > ἀρκοντιζά, ἀρχάγγελος > ἀρκάντζελος, ἔρχομαι > ἔρκομαι, ἀρχαύλης > ἀρκαύλης - Ἀρκαύλι (τοπων).⁶

ρ + χ (πρὸ ε, ι) > ρτσ: ἀπ' ἀρχῆς > ἀπ' ἀρτσῆς, ἔρχεται > ἔρτσεται, ἀρχίδια > ἀρτσίδζα, δημαρχία > δημαρτσία.

9) Ἄλλα συμφωνικὰ συμπλέγματα.

α') Τὰ συμπλέγματα κ + τ, π + τ, φ + θ, χ + θ, φ + χ, ἐξελλίσσονται φωνητικῶς ὡς ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ, ἥτοι:

1. Τὸ εὐφωνικὸν ε τίθεται καὶ εἰς τὸν συγκεκριμένον τύπον τῆς προσωπ. ἀντων. γ'. προσ. τῆς αἰτιατ. τοῦ ἐνικ. τοῦ ἀρσεν., ὅταν οὗτος εὐρίσκειται εἰς τὸ τέλος τῆς φράσεως, πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸν τύπον τοῦ οὐδετ.: - το(ν), - το: φέρε τον > φέρε τότε - φέρε το > φέρ'το, πᾶρε τον > πᾶρε τότε - πᾶρε το > πᾶρ'το. Πβ. Σ. Μενάρδου, ἐν Ἀθηνᾶς 6 (1894), σελ. 168.

2. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ. 2, σελ. 431. Χ. Παντελίδου, Φωνητική, σελ. 43. Α. Τσορνακίς, Phonétique, σελ. 132. Διὰ τὴν ψιλωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ σ ἐπὶ τοῦ φ ἔχομεν ἐν Ἀστυπαλαίᾳ τὸ ἀσφόδελος > ἀσπόελτας.

3. Ὁ Χ. Παντελίδης, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 44 παρατηρεῖ φωνητικὴν ἐξέλιξιν ργ > ρθ τὴν ὁποίαν δὲν ἤκουσα. Οἱ νέοι προφέρουν τὸ τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς ρθ.

4. Πβ. Σ. Μενάρδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 157. Πβ. Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, Γλωσσικά καὶ Λαογρ. Κάσου, Ἀθῆναι (1936), σελ. 9.

5. Πβ. Ρ. Kretschmer, D. heut. lesb. Dial., σελ. 158: ὀλόρθος > ὀλόρτους.

6. Βλ. Ἰστ. Λεξ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν, ἐν λ. ἀρχαυλειό, ἀρκαύλης. Σ. Ξανθοῦδίδου, ἐν Λαογραφία 7 (1923), σελ. 370 κέξ.

$\kappa + \tau = \chi + \tau$: κτίζω > χτίντζω, κτυπῶ > χτυπῶ, δάκτυλος > δάχτυλας, ὀκταπόδι > ἀχταπόδι.

$\pi + \tau = \phi + \tau$: βαπτίζω > βαφτίντζω > δαφτίντζω, ἄπτω > ἄφτω, πτέρνα > φτέρνα, πτυάρι > φτυάρι > φτθάρι.

$\varphi + \theta = \varphi + \tau$: φθάνω > φτάν-νω, πτύω > φτύν-νω, ἐτρίφθη > ἐτρίφτη, φθηνός > ἐφτηνός, Ἐλευθέρις > Λευτέρης, εὐθύς > εὐτύς.

$\chi + \theta = \chi + \tau$: χθές > χτές, ἐχθρός > ὀχτρός, ἐδέχθηκε > ἐδέχτησε.¹

$\varphi + \chi = \varphi + \kappa$: (πρὸ τῶν ἰσχυρῶν α, ο, ου): εὐχαριστῶ > φκαριστῶ, εὐχομαι > εὐκομαι.²

$\varphi + \chi = \varphi + \tau\sigma$ (πρὸ τῶν ἀσθενῶν ε, ι): εὐχή > εὐτσή, εὐχέλαια > εὐτσέλαια.³

β') Δύο κατὰ σειράν διαρκῆ ἤχηρὰ βγ, βδ, γδ ἐν τῷ ἔξεταζομένῳ ἰδιώματι δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχουν, ἀλλὰ τρέπονται ἢ ἀμφοτέρω ἢ τὸ ἐν τούτων εἰς ἄηχα διαρκῆ ἢ ἄηχα ἀκαριαῖα:

βγ > φκ (πρὸ τῶν α, ο, ου): ἀβγὸ > ἀφκό, ἀβγὰ > ἀφκά, ἀνακατεύγω > ἀνακατεύκω, βγάλλω > φκάλτω, εὐαγγέλιο > βγαγγέλιο > φκαντζέλιο, ψαρεύγω > ψαρεύκω, χρηματεύγω > χρηματεύκω (χρησιμεύω), χορεύγω > χορεύκω.⁴

βδ > βδ: ἀβδέλ-λα > ἀβδέλτα, ἑβδομήντα > ἐβδομήντα, βδομάδα > βδομάδα, ραβδί > ραβδί.⁵

γδ > γδ: ἀμύδαλο > ἀμύδαλο, γδέρνω > γδέρνω, γδύνω > γδύν-νω, γυμνός > γδυμνός > γδυμνός.⁶

βγ > βντζ (πρὸ τῶν ἀσθενῶν ε, ι) αὐγὴ > ἀβντζή, γαυγίζω > γαβντζίντζω, ἦβγε > ἦβντζε, Παρασκευὴ > Παρασκευγὴ > Παραστσεβντζή.⁷

Τὸ λ πρὸ τοῦ μ, π, τ, τρέπεται εἰς ρ, ἦτοι:

λμ > ρμ: ἀμέλω > ἀλμέλω > ἀρμέω, βγάμμα > φκάρμα, ἐξάψαλμος > ἐξώψαρμος (παρετυμολ.), ψαλμωδία > ψαρμωδία, ἀλμυρός > ἀρμυρός.⁸ λπ > ρπ: ἐλπίζω > ὀρπίντζω, ἐλπίδα > ὀρπίδα, σάλπη > σάρπα.⁹

1. Πβ. Α. Τσορνακίς, *Phonétique*, σελ. 42.

2. Πβ. Χ. Παντελίδου, *Φωνητική*, σελ. 43. Α. Τσορνακίς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 121.

3. Πβ. Α. Τσορνακίς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 121.

4. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 44. Α. Τσορνακίς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 116.

5. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 44. Α. Τσορνακίς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 116.

6. Πβ. Κ. Dieterich, *Südl. Sporad.*, σελ. 79. Χ. Παντελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 44. Α. Τσορνακίς ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 118.

7. Πβ. Κ. Dieterich, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 79.

8. Πβ. Χ. Παντελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 65. Η. Pernot, *Phonétique*, σελ. 301.

9. Πβ. Κ. Dieterich, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 65. Η. Pernot, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 301. Χ. Παντελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 45. Α. Τσορνακίς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 122.

λι > ρι: ἄλτο (alto) > ἄρτο, βόλτα > βόρτα, κάλτσα > κάρτσα, σάλτος > σάρτος.¹

10. Κατὰ φωνητικὴν ἀπόκλισιν μεταβολαί.

α') Κατὰ παρετυμολογίαν: Ἄστυπάλεια > Ἄστροπαλιζά, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἄστρον,² κήρινθος > τσέρατιθος, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἄνθος > ἀτθός, εὐχολόγιον > ἀβγολοί, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἀβγό,³ ἐξάψαλμος > ἐξώψαλμος καὶ ἐξώψαρμος, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἔξω,⁴ Σεπτέμβριος > Σοτέμβρις πρὸς τὸ Νοέμβρις,⁵ σπουταχικὰ ἐπιρρ. (σπουδάζω) = ἐπειγόντως, μετὰ σπουδῆς, παρετυμολογηθὲν πρὸς τὸ τακτικά, νοσοκομεῖον > μισοκομεῖον ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ μισός,⁶ ἀρτοκλασία > ἀρτοπλασία ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ πλάθω > πλάσσω, μανουάλι (manuale) μονογάλι, ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ μόνος,⁷ ὑπεριμάχως > περιμάχως ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὴν περί.

β') Κατὰ συμφυρμόν: Εἰς πολλὰ ἔτη > σπολιάτε, σὺν τῇ ὥρᾳ > συντήνωρα, συντήνωρι, ἔργον ἐπὶ ἔργου > ὄργκουπούργκου. press'a poco > προσάποκου, καλλίων + καλύτερος > καλλιώτθερος,⁸ χρηματίζω + χρησιμεύω > χρηματεύκω.

γ') Κατὰ ἀπλολογίαν. ἀπὸ τὰ ὅσα σοῦ εἶπα > ἀφ' τὰ σοῦ ἴπα,⁹ τί εἶναι τά; > εἶνδα; τί θὰ τὰ κάμης; > εἶνδά τα κάμης; σιδεράδρακτος > σεράγδαρτο, μήπως ἄρα > μπάρα.

δ') Κατὰ μετὰθρῆσιν παρὰ φθόγγον: ἀκρόδωμα > κόρδωμα,¹⁰ ἀκροδάκτυλο > κορδάχτυλο, ἀμέλγω > ἀλέω > ἀρμέω,¹¹ ἀρσενικός > ἀτσερνικός,¹² ζερβός > νιζεβρός,¹³ καθρέπτῆς > καρφέτῆς,¹⁴ κίσθος > σίτιθος > ἄστειθας, κρο-

1. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 65. *H. Pernot*, Phonétique, σελ. 302. *X. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 45. *A. Tzoranakis*, Phonétique, σελ. 122.

2. Πβ. *X. Παντελίδου*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 55.

3. Πιθανῶς, ἐπειδὴ ἐδίδοντο «ἀβγά» εἰς τὸν ἱερέα, ὅστις ἠύλογει τὸν σπόρον.

4. Ἐπειδὴ ὁ ἀναγνώστης ἀπαγγέλλει συνήθως τοὺς ψαλμοὺς «ἀπ' ἔξω», ἀπὸ στήθους.

5. Κατὰ *A. Thumb.* πρὸς τὸ Ὀχτώμβρις, βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐν Ἀθηνῶς 4 (1892), σελ. 469.

6. Βλ. *A. Tzoranakis*, Phonétique, σελ. 150.

7. Διότι τοποθετεῖται «μόνον» μονῆρες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κυρίως ναοῦ.

8. Πβ. *X. Παντελίδου*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 27.

9. Διὰ τὸ ἀφ' τὰ ἐκ τοῦ ἀπ' τὰ, βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, ἐν Ἀθηνῶς 4 (1892), σελ. 474.

10. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 64.

11. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 69. *B. Φάβην*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 98. *A. Tzoranakis*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 136. *X. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 51.

12. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 69. *B. Φάβην*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 102.

13. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 68.

14. Πβ. *A. Tzoranakis*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 137.

κόδειλος > κορκόδειλος > κουρκούδντζαλος,¹ λιγνός > γλινός: φρ. ψηλὸ γλινόμ μου γγασιμί.

ε') Κατ' ἀντιμετάθεσιν παρὰ συλλαβήν: ἀδράχι > ἀγδάρτι, γνωρίζω > γρωνίτζω,² κολλητσίδα > κοισηλιίδα, κυνηγητός > κυγνηητός > τσηνηητός, μολύβι > βολύμι (ἤδη ἀρχαῖον), ὄνειρο > εἴνορο > εἴνερο, πενιχρός > περιχρός,³ πικρός > πρικός,⁴ πικροράδικο > πρικορόδικο, πλόκαμος > ποκλαμός-ποκλάμι, ραβδί > δαβρί,⁵ ραβδίδι > δαβρίδι (ραβδισμός), μύραινα > σμύναιρα,⁶ στομούχι > μουστούσι,⁷ συλληγούδι > λυσηγούδι > ἀλυσηγούδι, χάρβαλος > χάλαβρος,⁸ ὄλοχάρβαλος > οὔλοχάλαβρος.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Τυπικόν.

Μεγάλην συγγένειαν παρουσιάζει τὸ τυπικὸν τοῦ ἐξεταζομένου ιδιώματος πρὸς τὸ τυπικὸν τῶν ιδιωμάτων τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος καὶ δὴ τῶν πλησιεστέρων, ὡς καὶ πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς Ἰκαρίας.

1) Τὸ ἄρθρον.

	<i>Ἐνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>
Ὄνομαστ.	ὁ — ἡ — τὸ	οἱ — οἶ — τὰ
Γενικ.	τοῦ — τῆς — τοῦ	τῶν
Αἰτιατ.	τὸν — τὴν — τὸ	τοὺς ἢ τοῖς — τὲς — τὰ.

Εἰς τὴν αἰτιατ. τοῦ πληθυντ. τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου ἀκούεται συχνότερον μὲν ὁ κοινὸς τύπος *τούς*, ἀραιότερον δὲ ὁ τύπος *τοῖς*:⁹ *τοῖς ναῦτες, τοῖς μαστόρους*. Εἰς τὴν χρῆσιν τῆς κλητικῆς ἀκούεται συχνὰ τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα *ὦ*:

-
1. Πβ. *K. Dielerich*, Südl. Sporad., σελ. 68. *A. Tzoranakis*, Phonétique, σελ. 136.
 2. Πβ. *A. Φάβην*, ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1 (1939), σελ. 118.
 3. Πβ. *B. Φάβην*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 118. *X. Παντελίδου*, Φωνητική, σελ. 51.
 4. Πβ. *X. Παντελίδου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 51 *πρικάδα* (*πικράδα*. *K. Dielerich*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 69.
 5. Πβ. *B. Φάβην*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 120.
 6. Πβ. *A. Tzoranakis*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 136.
 7. Πβ. *A. Tzoranakis*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 136.
 8. Πβ. *B. Φάβην*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 115.
 9. Διὰ τὸν τύπον *τοῖς* > *τοὺς* βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, MNE. 1, σελ. 575 κέξ.

ὦ Δημητρό, ὦ Μαριζά, ὦ Θυμιζά, ὦ Κωστανδέ τοῦ Μανωλισοῦ, ὦ γιέ μου, ὦ μώρη.¹

2) Τὸ Ὄνομα.

Τὰ ὀνόματα, οὐσιαστικά καὶ ἐπίθετα, κλίνονται καὶ κατὰ τὰς τρεῖς κλίσεις, παρατηροῦνται δὲ μεταπλασμοὶ κατὰ κλίσιν ἢ κατὰ γένος.

Τὰ ἰσοσύλλαβα πρωτόκλιτα καὶ δευτερόκλιτα δισύλλαβα ὀνόματα κλίνονται συνήθως ὁμαλῶς: ὁ μῆνας, τοῦ μῆνα, τὸμ μῆνα, οἱ μῆνες, τῶμ μηνῶ(ν), τοὺς - τοῖς μῆνες. Ὁ λό(γ)ος, τοῦ λόου, τὸλ λόο(ν), τὰ λόγια, τῶλ λογιῶ, τὰ λόγια. Ἡ ὥρα, τῆς ὥρας, τὴν ὥρα(ν), οἱ ὥρες, τῶν ὥρῶ(ν), τὲς ὥρες. Ἡ μοῖρα, τῆς μοίρας, τὴμ μοῖρα(ν), οἱ μοῖρες, τῶμ μοιρῶ(ν) καὶ μοιράω(ν)² τὲς μοῖρες.

Πρωτόκλιτα ὀνόματα σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν διὰ μεταπλασμοῦ: ὁ μάστορης - τοῦ μαστόρου, οἱ μαστόροι, ὁ μάρτυρας, τοῦ μαρτύρου ἢ τοῦ μάρτυρα, οἱ μαρτύροι³ τοὺς μαρτύρους, ὁ κόρακας - τοῦ κοράκου, οἱ κοράτσοι, τοὺς κοράκους, ὁ τη(γ)ανίτης - τοῦ τη(γ)ανίτη, οἱ τη(γ)ανίτοι - τοῖς τη(γ)ανίτους.

Ὁ θεριστής - οἱ θεριστᾶ(δ)ες, ὁ δντζαλαλητής (διαλαλητής) - οἱ δντζαλαλητᾶ(δ)ες, ὁ μαθητής - οἱ μαθητᾶ(δ)ες ἀντὶ θεριστές, δντζαλαλητές, μαθητές.⁴

Ἡ ἀδερφή - οἱ ἀδερφᾶδες κατὰ τὸ μαννᾶδες, κυρᾶδες.⁵

Πολλὰ τῶν εἰς - ος δευτεροκλίτων μετεπλάσθησαν κατὰ τὰ εἰς - ας καὶ - ης πρωτόκλιτα: βότυρος > βότυρας, κίσθος > ἄτσιιθας, γάτος > κάτθης, ἀσπάλαθος > ἀσπάλαθας, ἀσφοδελὸς > ἀσπόελτας, ἐνῶ σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὴν β' κλίσιν: οἱ βοτύροι, οἱ ἀσσιίθθθι, οἱ ἀσποέλτοι.

Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν ὀνομάτων ἀνδρας καὶ γεναῖκα ἀκούεται διπλοῦς τύπος: τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ ἀνδροῦ, τῆς γεναίικας καὶ τῆς γυναικὸς ἢ γυναικός.⁶

Ἀρσενικὰ τινὰ ὀνόματα μετέβαλον γένος μεταπλασθέντα εἰς οὐδέτερα κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἄλλα οὐσιαστικά οὐδέτερα: ὁ πάγος > τὸ πά(γ)ος κατὰ τὸ ψῦχος, ὁ τρύγος > τὸ τρύος κατὰ τὸ θέρος καὶ κατὰ ταῦτα τὸ κρῦο(ν) > τὸ κρύος.

Ὁ πληθ. οὐδετέρων τινῶν, ἐσχηματίσθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ στήθος > τὰ στήθη, τὸ ἄνθος, ἄνθη > ἄτθη, κλπ. Οὕτω λέγεται τὸ γῆρας > τὰ ἔρη, τὰ

1. Πβ. Ν. Σ. Πεταλά, Ἰδιωτικὸν τῆς Θεραϊκῆς γλώσσης, Ἀθήναι (1876), σελ. 151. Τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα ὦ, διατηρεῖται καὶ ἐν Νισύρω, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐν Κῶ.

2. Πβ. Α. Τσοπανάκη, Χάλκη, σελ. 52.

3. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σελ. 4. Κ. Dieterich, Südl. Sporad. σελ. 117.

4. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σελ. 241.

5. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 441.

6. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 440.

πάντα > τὰ πάνδη, τὸ δένδρο > τὰ δένδρη, τὸ στέος > τὰ στέη (ἢ στέγη), τὸ σπλάγγνο(ν) > τὰ σπλάγγνη.¹ Ἡ μεταβολὴ τοῦ γένους εἰς τὸ θηλ. οὐσ. ἢ πρόοδος > ὁ πρόοδος, ὀφείλεται εἰς τὴν κατάληξιν: φρ. παιδί ν-δοῦ προόδου.²

Οὐδέτερα τριτόκλιτα περιτοσύλλαβα εἰς α σχηματίζουν τὴν γενικὴν τοῦ ἐνικοῦ κατὰ τὴν β' κλίσιν: τὸ κάλεσμα > τοῦ καλεσμάτου, τὸ παραπόνεμα > τοῦ παραπονεμάτου, τὸ πότισμα > τοῦ ποτισμάτου, τὸ φύτεμα > τοῦ φυτεμάτου.³

3) Παραθετικά.

Ἡ ἔννοια τῆς συγκρίσεως ἐκφράζεται, ὡς ἐν τῇ Νεοελληνικῇ κοινῇ, περιφραστικῶς, προτασσομένου τοῦ ἐπιρρήματος *μῆζο* = πλεόν πρὸ τοῦ θετικοῦ βαθμοῦ διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ συγκριτικοῦ: *ἄσσημος - μῆζο ἄσσημος, περικατινὸς - μῆζο περικατινός, κότσινος - μῆζο κότσινος*, προτασσομένου δὲ τοῦ ἀντιστοίχου ἄρθρου εἰς τὸν οὕτω σχηματισθέντα συγκριτικὸν προκύπτει ὁ ὑπερθετικός: *ὁ μῆζο ἄσσημος, ἡ μῆζο περικατινή, τὸ μῆζο κότσινο*. Ἡ ἔννοια τοῦ ὑπερθετικοῦ ἐκφράζεται ἐπίσης περιφραστικῶς προτασσομένου τοῦ ἐπιρρ. *πολιὰ* = πολλὰ εἰς τὸν θετικόν: *πολιὰ ὁμορφη* = ὠραιότητα, *πολιὰ φρένιμη* = φρονημωτία.⁴ Διατηροῦνται ἐπίσης ἐν τῇ καθημερινῇ λαλιᾷ καὶ μονολεκτικά τινα παραθετικά: *μεγαλυότθερος* (μεγαλύτερος), *καλλιότθερος - καλσιότερος - καλύτθερος* (καλύτερος), *ῥμορφότερος, καταληλότερος* (καταλληλότερος), *ὠρνιζότατος* (ὠραιότατος).

3) Ἀντωνυμῖαι.

α') Προσωπικαί.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

	α' πρόσωπ.	β' πρόσωπ.	γ' πρόσωπ.
Ὄνομ.	ἐγὼ — ἐβὼ	(ἐ)σὺ ⁵ — σοῦ ⁶	εὐτὸς — ἡ — ὀ(ν)
Γεν.	ἐμένα — ἐμοῦ	(ἐ)σουνοῦ	⁷ εὐτουνου — εὐτηνηῆς — οῦ
Αἰτ.	ἐμένα — μέ	(ἐ)σένα — σε	εὐτό(ν) — ἡ(ν) — ὀ(ν)

1. Πβ. *K. Dieterich*, Südl. Sporad., σελ. 117.

2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, MNE 2, σελ. 67.

3. Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν Λεξικογρ. Ἄρχ. 6 (1923), σελ. 297.

4. Βλ. *Α. Α. Παπαδοπούλου*, Ἱστορ. Γραμματ. Πόντ. Διαλέκτ., Ἀθήναι (1955), σελ. 56.

5. Τὸ *ε* τοῦ β' προσώπου ἐστὶν καθὼς καὶ τῶν δεικτικῶν ἀντωνυμιῶν *ἐτσεῖνος, ἐτοῦτος*, διατηρεῖται, ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις τελειώνει εἰς σύμφωνον. Πβ. *Α. Τσοπανάκη*, Χάλκη, σελ. 51, ὑποσημ. 1.

6. Ὁ τύπος *σοῦ* ἐν τῷ ὁποίῳ διετηρήθη προφανῶς ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ *ν* συναντᾶται καὶ εἰς ἄλλας νήσους τοῦ Δωδεκαν. συμπλέγματος, εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, Κύπρον καὶ Λακωνικὴν. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, MNE 2, σελ. 444.

7. Διὰ τοὺς τύπους *ἐσουνοῦ, εὐτουνου* βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, MNE 2, σελ. 155 - 156.

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		ἔμεῖς		(ἐ)σεῖς		εὐτοὶ — ἐς — ἅ
Γεν.		ἔμας-ἔμανῶ(ς)		(ἐ)σανῶ(ς)		εὐτωνῶ(ν) ¹
Αἰτ.		ἔμας		(ἐ)σᾶς		εὐτούς — ἐς — ἅ

Ἐγκλιτικοὶ τύποι: γενικ. μου, σου, του, της (καὶ σπανιώτερον τση), του, μας, σας, τω(ν-ς), ² αἰτιατ. με, σε, τον, την, το, μας, σας, τους, τες, τα. Ὡς προσωπικὴ ἀντωνυμία χρησιμοποιεῖται, ἐπὶ εὐγενεστέρας ἐκφράσεως, ὁ περιφραστικὸς τύπος ἐλτόου-μου-σου-του-μας-σας-τω(ς), ἐκ τῆς φράσεως (τοῦ) λόγου μου -σου -του... μετὰ προθετικοῦ ε, ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ ὁποίου προέκυψεν ἡ διπλωσις τοῦ λ: (τοῦ) λόγου μου > ἐλ-λόγου μου > ἐλτόου μου.³

β') Δεικτικαί.

Ἐκτὸς τῆς εὐτὸς -ῆ -ὸ(ν), ἣτις χρησιμοποιεῖται, ὡς εἶδομεν, καὶ ὡς προσωπικὴ τοῦ γ' προσώπου, δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι αἱ: (ἐ)τσεῖνος-η-ο(ν), τέδδζος -α-ο(ν), τό-σος-η-ο(ν), (ἐ)τοῦτος-η-ο(ν). Κλίνονται δὲ αἱ μὲν (ἐ)τοῦτος -η -ο(ν), τόσος-η-ο(ν) ὡς αἱ κοιναὶ τόσος, τοῦτος, αἱ δὲ (ἐ)τσεῖνος -η -ο(ν) καὶ τέδδζος -α -ο(ν) ὡς ἐξῆς:

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		(ἐ)τσεῖνος -η -ο(ν)		τέδδζος -α -ο(ν)
Γεν.		(ἐ)τσεινοῦ -ῆς -οῦ		τεδδζανοῦ -ῆς -οῦ
Αἰτ.		(ἐ)τσεινο(ν) -η(ν) -ο(ν)		τέδδζο(ν) -α(ν) -ο(ν)

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		(ἐ)τσεῖνοι (ἐ)τσεῖνες ἢ ἐτθῆς -(ἐ)τσεῖνα		τέδδζοι -ες -α
Γεν.		(ἐ)τσεινῶ(ν)		τεδδζανῶ(ν)
Αἰτ.		(ἐ)τσεινοῦς -(ἐ)τσεῖνες ἢ ἐτθῆς -(ἐ)τσεῖνα ⁴		τεδδζανούς -τέδδζες -τέδδζα

γ') Ἀόριστοι.

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		καένας — καμνῶ ἢ καμνὰ — καένα(ν) ⁵
Γεν.		καενὸς ἢ καενοῦς ἢ καμνζανοῦ — καμνζανῆς — καενὸς ἢ καενοῦς
Αἰτ.		καένα(ν) — καμνῶ(ν) ἢ καμνὰ(ν) — καένα(ν). ⁶

1. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σελ. 443 κέξ. Α. Τσοπανάκη, Χάλκη, σελ. 51.

2. Πβ. Κ. Dieterich, Südl. Sporad., σελ. 118. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 50.

3. Βλ. Η. Pernol, Parlers de Chios 2, σελ. 178 κέξ. Τοῦ αὐτοῦ ἐν Neophilologus VIII, σελ. 64-67.

4. Αἱ δεικτικαὶ ἀντων.: (ἐ)τσεῖνος, (ἐ)τοῦτος, τόσος, εὐτὸς προσλαμβάνουν τοὺς δεικτικούς προσσηματισμούς -ιά, -δά, ὅταν πρόκειται νὰ προσδιορίσουν ἀκριβέστερον τὸ δεικνύμενον: (ἐ)τσεινοσιά, (ἐ)τσειναιά, τουτοιά, εὐτοσδά, εὐτή(νη)δά, εὐτοδά. Βλ. Μαυροφρέδη, Δοκίμιον, σελ. 583. Πβ. Κ. Dieterich, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 118. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 51.

5. Ἡ ἀντωνυμία καένας — καμνῶ — καένα χρησιμοποιεῖται πολλάκις ἀντὶ τῆς κάποιος: φρ.: καένας ἐνέβημ πάνω τσαὶ φωνάντζει.

6. Τὸ τελικὸν ν τῶν οὐδετ. ἀκούεται μόνον ἐν συνεκφορᾷ.

Ἑνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		ἄλτος - η - ο
Γεν.		ἄλτινοῦ - ἦς - οῦ
Αἰτ.		ἄλτο(ν) - η(ν) - ο(ν)

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		ἄλτοι - ες - α
Γεν.		ἄλτινῶ(ν)
Αἰτ.		ἄλτους ἢ ἄλτινοὺς - ες - α. ¹

Ὡς ἀόριστος ἀντωνυμία λαμβάνεται καὶ ὁ ἄκλιτος τύπος *πᾶσα*² ἀντιστοιχῶν πρὸς τὴν ἕκαστος - η - ον: *πᾶσα ὥρα* = ἕκαστην ὥραν, *πᾶσα* *πρᾶγμα* = ἕκαστον *πρᾶγμα*, *πᾶσα* *μέρα* = ἕκαστην ἡμέραν, *πᾶσα* *ἕνας* - *μνὰ* - *ἕνα* = ἕκαστος - η - ον.

δ) Ἀναφορικαί.

Ἑνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		ὄπθος - α - ο(ν)
Γεν.		ὄπθανοῦ - ἦς - οῦ ³
Αἰτ.		ὄπθο(ν) - α(ν) - ο(ν)

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		ὄπθοι - ες - α
Γεν.		ὄπθανῶ(ν)
Αἰτ.		ὄπθανοὺς - ὄπθες - ὄπθα

ὄθος - α - ο⁴ (οἶος - α - ον): *ὄθος* *τὸ ἂν εἶ*³ = ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι.

ε) Ἐρωτηματικαί.

Ἑνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.		πθὸς - πθὰ - πθὸ(ν)
Γεν.		πθανοῦ - ἦς - οῦ
Αἰτ.		πθὸ(ν) - πθὰ(ν) - πσὸ(ν)

Πληθυντικός ἀριθμὸς

	πθοὶ - πθές - πθὰ
	πθανῶ(ν)
	πθανοὺς - πθές - πθὰ

Ἡ ἀντωνυμία *πόσος* - η - ο(ν) κλίνεται ὅπως ἡ κοινή. Τῆς ἐρωτηματικῆς

1. Ἡ ἀντωνυμία *ἄλτος* - η - ο ἀκούεται καὶ ὡς *ἄλδος* - η - ο καὶ *ἄλτος* - η - ο.

2. Πβ. *K. Dieterich*, *Südl. Sporad.*, σελ. 119.

3. Κατὰ τὸ *ἔτσεινοῦ* - ἦς - οῦ.

4. Βλ. *Γ. Χατζιδάκι* *MNE* 2, σελ. 327. Πβ. *K. Dieterich*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 119. *H. Pernot*, *Introd. a l'étude d. dial. Tsakon.*, Paris (1934) σελ. 195. *Φ. Κουκουλέ*, ἐν *Λεξικογρ.* Ἄρχ. 6 (1923), σελ. 300. *Δ. Γεωργακά*, *Νεοελλην. Γλωσσ.* (*Melanges offerts à Octave et Melpo Merlier* 1 (1956), σελ. 255.

ἀντωνυμίας τῆς, -τὶ εὐχρηστοὶ τύποι τυγχάνουν σήμερον μόνον ἢ γενικὴ τοῦ ἐνικ. (τίνος) καὶ τοῦ πληθυν. (τίνω(ν)). Ὡς ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία ἐπίσης λαμβάνεται καὶ ὁ ἀκλίτος τύπος *εἶνδα* (τὶ εἶν' τὰ).¹

ς') *Αὐτοπαθεῖς.*

Ὡς αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμῖαι χρησιμοποιοῦνται ἐν Ἀστυπαλαίᾳ: *νιαυτός - μου - σου - του - της / - μας - σας - τω(ν-ς)*² *ἀπατός - μου - σου - του / ἀπατοί - μας - σας τω(ν-ς), αἰτός - μου - σου - του / αἰτοί - μας - σας - τω(ν-ς)*³

4) *Ἀριθμητικὰ (ἀπόλυτα).*

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἕνας	μνῆ - μνὰ - μτσὰ	ἕνα(ν)
Γεν.	ὄνοῦς ⁴ - οὔνοῦς - μνανοῦ	μνανῆς	ὄνοῦς - μνανοῦ
Αἰτ.	ἕνα(ν)	μνῆ(ν) - μνὰ(ν)	ἕνα(ν)

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	διτῶ - διτῶ	τρεις - τριζὰ	τέσσερις - τέσσερα
Γεν.	διτῶν ⁵	τριζῶ(ν) - τριωνῶ(ν) ⁶	τετσάρω(ν)
Δοτ.	διτῶ - διτῶ	τρεις - τριζὰ	τέσσερις - τέσσερα

5) *Ρῆμα.*

Ὁ σχηματισμὸς καὶ ἡ κλίσις τοῦ ρήματος παρουσιάζει ἐν Ἀστυπαλαίᾳ οἷαν περίπου εἰς τὰ νότια γενικῶς ἰδιώματα μορφῆν. Ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν τὰς χαρακτηριστικωτέρας ἰδιομορφίας. Οὕτω:

α') Ὁ μέλλον, ἐκτὸς τοῦ κοινοῦ τρόπου ἐκφορᾶς του διὰ τοῦ θὰ καὶ τοῦ ἐνεστώτος ἢ ἀορίστου τῆς ὑποτακτικῆς, ἐκφέρεται ἐνίοτε διὰ τοῦ θέλω νὰ > θέλ' ἄ, ἀντὶ τοῦ θὰ: θέλ' ἄ ἔρω τσαί ἔγω = θὰ ἔλθω καὶ ἐγώ, θέλ' ἄ πάη = θὰ ὑπάγῃ, θέλ' ἄ σ' ἔχω = θὰ σὲ ἔχω.⁶ β') Ἡ κατάληξις τοῦ παθ. ἀορίστου - θην δὲν ὑπεχώρησε πλήρως πρὸ τῆς νεωτέρας - θηκα, ἀλλὰ ἀκούεται συνηθέστερον εἰς

1. Βλ. Γ. Χατζιδάκι MNE 1, σελ. 326.

2. Πβ. Κ. Dieterich, Südl. Sporad., σελ. 50, 444, 446. Φ. Κουκουλέ, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 300. Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορ. Γραμματ. Ποντ. διαλέκτ., Ἀθῆναι (1955), σελ. 61.

3. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. ἀπαντός.

4. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2, σελ. 156 *μιανοῦ*, σελ. 403 *όνος Ἴκαρ. ὄνοῦς Χίος. Α. Τσοπανάκη, Χάλκη, σελ. 53.*

5. Βλ. Α. Τσοπανάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 53. Α. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 56-57.

6. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 1, σελ. 197.

τὸ β' καὶ γ' ἐνικὸν καὶ τὸν πληθυντικόν: ἐσκοτώθη, ἐπανδρεύτη(ν), ἐπουλήθη-
θημα(ν) -θητε -θησα(ν).¹ γ') Ἡ ἔννοια τῆς εὐκτικῆς ἐκφράζεται, (ἀντὶ τῆς ἀλλα-
χοῦ χρησιμοποιοιμένης συνήθως περιφράσεως διὰ τοῦ μακάρι καὶ τῆς ὑποτακτ.
τοῦ ρήματος), συνηθέστερον διὰ τῆς περιφράσεως ἄς ἐν' καὶ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ
ρήματος: ἄς ἐν' ἔρτη τσ' ἐμὲ ν - δὸ παιδί μ - μου ἔπο τῆ ξενεδιζὰ = εἶθε νὰ
ἦρχετο ... ἄς ἐμ' πάη δὰ τσ' ἐτσεῖνος τσ' ἐν' ἐχάλασεν ὁ κόσμος = εἶθε νὰ
ἐπήγαινε...

Μαλαματένε μου σταυρὲ τθ' ἀγκόρφι ν-δοῦ Δεσπότη

ἄς ἐν' δο ξέρω πέρνται, πῶς θέλ' ἄ σ' ἔχω φέτι (εἶθε νὰ τὸ ἦξερα...)

δ') Τὸ ἔναρθρον ἀπαρέμφατον ἀκούεται συχνά: τὸ φαεῖ(ν), τὸ πδοτεῖ(ν)
(πιοτεῖν), τὸ δεῖ(ν), τὸ ἔσει(ν) (τὸ βίος).²

ε') Ἡ μετοχὴ χρησιμοποιεῖται κατ' οὐδέτερον πληθυντ. μετὰ τοῦ παρατατι-
κοῦ τοῦ βοηθητικοῦ ἔχω πρὸς ἔκφρασιν συντετελεσμένης πράξεως (ὑπερσυντέλι-
κος): εἶσε ν-δου δοσμένα (τοῦ εἶχε δώσει), εἶσε ν-δου μιλημένα (τοῦ εἶχεν ὀμιλή-
σει).³ Χρησιμοποιεῖται ὡσαύτως, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ τροπικὴ μετοχὴ τοῦ ἐνεργ.
ἐνεστῶτος ἐπιρρηματικῶς (λέονδας, κάμνονδας, πααίν-νονδας, κλπ.), ὡς καὶ ἡ ἔναρ-
θρος μετοχὴ τοῦ μέσου ἐνεστῶτος ἐπιθετικῶς (τὸ βρισκόμενο, τὸ πλεύμενο, τὸ
χρειζαντζούμενο κλπ.).

ζ') Ἀπρόσωπά τινα ρήματα διατηροῦνται ἐν τῇ καθημερινῇ ὀμιλίᾳ: ἡδοξέ
ν-δου (τοῦ ἐφάνη), ἡμελέ μ-μου (μοῦ ἔμελλε νὰ), ἡλασέ ν-δου (τοῦ ἔλαχε) καὶ
τὰ κοινά: βρονδᾶ, βραδντζάντζει (βραδουάζει), νυχτών-νει, σκοτειν-νιάντζει, βρέσει
(βρέχει), σονίντζει (χιονίζει).

η') Ἐκ τῶν δύο αὐξήσεων ἡ χρονικὴ παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐπίδοσιν,⁴
παραλείπεται δὲ μόνον ἡ αὐξησης ἐν συνεκφορᾷ, ὅσάκις τὸ ἀσθενὲς φωνῆεν τῶν
αὐξήσεων ε - η ἐκκρούεται ὑπὸ τοῦ τελικοῦ ἰσχυροτέρου τῆς προηγουμένης λέξεως:
ἄμα ἦρταν > ἄμά ἔρταν, νὰ ποῦ ἔφυγε > νὰ ποῦ ἔφυε, αὐτὴ σοῦ ἔμελλε > αὐτὴ
σοῦ ἔμελτε.

Πολλὰ τῶν ἀπὸ συμφώνου ἀρχομένων ρημάτων λαμβάνοιεν κατ' ἀναλογίαν
αὐξησην, ἡ-, ἐνῶ ρήματα ἀπὸ φωνήεντος ἀρχόμενα λαμβάνουν αὐξησην ἐ- ἔνεκα
ἐκπτώσεως τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος: πααίν-νω - ἡπάαιν-να, μαιθαίν-νω - ἡμάτ-

1. Πβ. Κ. Dieterich, Südl. Sporad., σελ. 124. Φ. Κουκουλέ, ἐν Λεξικογρ. Ἄρχ. 6 (1923),
σελ. 306.

2. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, σελ. 586.

3. Πβ. Φ. Κουκουλέ, ἐν Λεξικογρ. Ἄρχ. 6 (1923), σελ. 306.

4. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος,
τὴν Κρήτην, Ἰκαρίαν, Χίον κ. ἀ. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ. 2, σελ. 446 κέξ.

θαιν-να, πλέφτω - ἤπλεσα, χορεύω - ἠχόρευκα καὶ (ᾶ)ν-νοίω - ἔν-νοιξα, (δ)μιλῶ - ἐμίλου(ν), (ἐ)ξαν-νοίω - ἐξάν-νοιξα, (ᾶ)σπρίντζω - ἔσπρισα, κλπ.¹

Ὅσα δὲ ῥήματα ἀρχίζουσιν ἀπὸ συμφώνου δέχονται κατὰ κανόνα αὔξησιν, ἦ -, ὅταν ὁ τόνος πίπτῃ ἐπὶ τῆς αὔξανομένης συλλαβῆς: κάμνω - ἠκαμνα, θέτιω - ἠθεκα,² πλέκω - ἠπλεξα, πλύν-νω - ἠπλυν-να δαζώχνω - ἠδαζωξα, τυσαίν-νω - ἠτυχα, φέρνω - ἠφερα, χάν-νω - ἠχασα, φέντζει - ἠφεξε, ψάλτω - ἠψαλτα κ.ᾶ.

θ') Ἐκ τῶν συνηρημένων ῥημάτων, τὰ εἰς - ὦω ἠκολούθησαν τὸν πανελληνιον νόμον: ἀπλόω > ἀπλών-νω, διπλόω > διπλών-νω, ζυμόω > ντζυμών-νω, κ.ᾶ. Αἱ δύο συζυγίαι τῶν εἰς - ᾶω καὶ - ἔω διατηροῦνται ἐν μέρει ἀπαθειῖς, ἀλλὰ πολλὰ ῥήματα εἰς - ἔω μετέστησαν εἰς τὰ εἰς - ᾶω: περικαλῶ - ᾶς καὶ - εἶς, - ᾶ καὶ - εἶ, - ᾶτε καὶ - εἶτε, ᾶηλοοῦμαι (ἀπολογοῦμαι = ἀποκρίνομαι) - ᾶσαι - ᾶται - ᾶστε, φροοῦμαι - ᾶσαι - ᾶται, - ᾶστε, κλουθῶ (ἀκολουθῶ) - ᾶς καὶ - εἶς, - ᾶ, καὶ - εἶ, Προσιακτ. κλούθα - κλουθᾶτε καὶ κλουθεῖτε.⁴ Κατὰ τὰ συνηρημένα ἐσχηματίσθησαν καὶ τὰ: σβῶ - ᾶς - ᾶ (σβήνω), μεθισῶ < μεθυῶ (μεθύω) καὶ μηνῶ (μηνύω) ἐκ τῶν ἀορίστων ἔσβησα, ἐμέθυσα, ἐμήνυσα.

Ἄσυναίρειτοι τύποι δὲν ἀκούονται ἐν τῷ ἰδιώματι.

ι') Τὰ εἰς - εῦω ῥήματα, τὰ ὅποια εἰς τὰ περισσότερα τῶν νοτίων ἰδιωμάτων μετεσχηματίσθησαν εἰς - εὔγω,⁵ κατέληξαν ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Ἀστυπάλαιας εἰς - εὔκω: μαγειρεύω > μαερεύκω, καματεύω > καματεύκω, ψαρεύω > ψαρεύκω, χορεύω > χορεύκω. Ὁ τύπος - εῦω > - εὔγω > - εὔκω ἐπέδωκε κατ' ἀναλογίαν καὶ εἰς τὰ εἰς - βγῶ (- βω, - πτω, - φω), μετασχηματισθέντα κατὰ κανόνα εἰς - φκω. Οὕτω: τρίβω > τρίβγω > τρίφκω, σκάπτω > σκάβγω > σκάφκω, κλέπτω > κλέβγω > κλέφκω, ράπτω > ράβγω > ράφκω, ἀλείφω > ἀλείβγω > ἀλείφκω.⁶

1. Πβ. Φ. Κουκουλέ, ἐν Λεξικογρ. Ἄρχ. 6 (1923), σελ. 301.

2. Ὁ Dieterich, (Südl. Sporad., σελ. 123) ἀναφέρει τὸν τύπον ἔθεκα ἐξ Ἀστυπάλαιας, Κῶ καὶ Σύμης, τὸν ὅποιον οὔτε ἐν Κῶ, οὔτε ἐν Ἀστυπάλαιᾳ ἤκουσα.

3. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σελ. 446.

4. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 448. Πβ. Α. Τσοπανάκη, Χάλκη, σελ. 56.

5. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, σελ. 49. Πβ. Β. Φάβη, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις, Ἀθήναι (1911), σελ. 51.

6. Βλ. Γ. Χατζιδάκι ΜΝΕ 1, σελ. 50.

Παραδείγματα κλίσεως ρημάτων.

α) Βαρύτονα.

Ένεργητική φωνή

Όριστική

Ένεστώς	Παρατατικός	Άόριστος
σκοτών-νω	έσκότων-να	έσκότωσα
σκοτών-νεις	έσκότων-νες	έσκότωσες
σκοτών-νει	έσκότων-νε(ν)	έσκότωσε(ν)
σκοτών-νομε(ν)	έσκοτών-ναμε(ν)	έσκοτώσαμε(ν) - σαμαν
σκοτών-νετε	έσκοτών-νετε	έσκοτώσετε
σκοτών-νοι(ν) - ουσι(ν) ¹	έσκοτών-να(ν) - ασι ¹	έσκοτώσα(ν) - σασι

Προστακτική

Ένεστώς	Άόριστος
σκότων-νε, σκοτών-νετε	σκότωσε, σκοτώσετε

Μέση και Παθητική Φωνή

Όριστική

Ένεστώς	Παρατατικός	Άόριστος
σκοτών-νομαι	έσκοτών-νουμου(ν)	έσκοτώθη(ν) - κα
σκολών-νεσαι	έσκοτών-νουσου(ν)	έσκοτώθης - τσες
σκοτών-νεται	έσκοτών-νετο(ν)	έσκοτώθη(ν) - τσε
σκοτών-νομέστε	έσκοτών-νομέστα	έσκοτώθημεν - θημαν
σκοτών-νεστε	έσκοτών-νεστε	έσκοτώθητε
σκοτών-νονδαί	έσκοτών-νονδο-ουνδα(ν)	έσκοτώθησα(ν)

Προστακτική

Ένεστώς	Άόριστος
σκοτών-νου, σκοτών-νεστε	σκοτώσου ή σκοτώθιοι, σκοτωθήτε

1. Πβ. Α. Σακελλαρίου, Κυπριακά 2, σελ. οβ'. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σελ. 452. Σ. Μεγάροδου, έν 'Αθηνάς, 37 (1925), σελ. 37. Α. Τσοπανάκη, Phonétique, σελ. XXXIV, Κοινή - Ροδιακά ιδιώματα, Ρόδος (1948), σελ. 38 κέξ. Χάλκη, σελ. 58. Dieterich, Südl. Sporad., σελ. 125. Ό ισχυρισμός του Κ. Dieterich (ένθ' άνωτ, σελ. 125) ότι αί καταλήξεις -ουσι και -ασιν δέν άκούονται έν 'Αστυπалаία άποδεικνύεται άστήρικτος.

β) Περισπώμενα.

Ἐνεργητικὴ Φωνή

Ἐνεστῶς	Παρατατικὸς	Ἐνεστῶς	Παρατατικὸς
ρουφῶ	ἐρούφου(ν)	πονῶ	ἐπόνου(ν)
ρουφᾶς	ἐρούφας	πονεῖς	ἐπόνεις
ρουφᾷ	ἐρούφα(ν)	πονεῖ	ἐπόνει(ν)
ρουφούμε(ν)	ἐρουφούσαμε(ν)	πονοῦμε(ν)	ἐπονούσαμε(ν)
ρουφᾶτε	ἐρουφούσετε	πονεῖτε	ἐπονούσετε
ρουφοῖ(ν) - οὔσι(ν)	ἐρουφοῦσα(ν) - σα- σι(ν)	πονοῦ(ν) - οὔσι(ν)	ἐπονοῦσα(ν) - σα- σι(ν)

Προστακτικὴ

Ἐνεστῶς

ρούφα — ρουφᾶτε, πόνει — πονεῖτε

Μέση καὶ Παθητικὴ Φωνή

Ἐνεστῶς	Παρατατικὸς	Ἐνεστῶς	Παρατατικὸς
τιμοῦμαι	ἐτιμούμου(ν)	παινεοῦμαι	ἐπαινεοόμου(ν)
τιμᾶσαι	ἐτιμούσου(ν)	παινεέσαι	ἐπαινεοόσου(ν)
τιμᾶται	ἐτιμᾶτο(ν)	παινεέται	ἐπαινεέτο(ν)
τιμούμεστε	ἐτιμούμεστα	παινεοούμεστε	ἐπαινεοούμεστα
τιμᾶστε	ἐτιμᾶστε	παινεέστε	ἐπαινεέστε
τιμοῦνδαι	ἐτιμοῦνδο	παινεοῦνδαι	ἐπαινεοῦνδο(ν)

Τὸ βοηθητικὸν εἶμαι.

Ἐνεστῶς	Παρατατικὸς
εἶμαι ¹	ἦμου(ν)
εἶσαι	ἦσου(ν)
εἶναι(ν) - ἔν'	ἦτο(ν)
εἶμεθε — εἶμεστα — εἶμεθε(ν)	ἦμεστο(ν) — ἦμεστα(ν)
εἶστε	ἦστε — ἦσαστα(ν)
εἶναι(ν)	ἦτο(ν)

1. Τὸ ἀρχικὸν φωνῆεν ὄλων τῶν τύπων ἐνεστ. καὶ παρατατ. ἐκκρούεται, ἐν συνεχ-
φωρᾷ, παρὰ τοῦ ἰσχυροτέρου τελικοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως: ἐγὼ ἴμαι, ἐγὼ
ἴμου(ν), ποῦ ἴτο(ν); ποῦ ἴναι; ποῦ ἴστε; ποῦ ἴσαστα(ν); διατηρεῖται δὲ μόνον ἐπὶ ἐμφάσεως:
ἐγὼ ἦμου(ν), εὐτὸ εἶναι, ὅσι j - ἄλτο (αὐτὸ εἶναι, ὄχι ἄλλο).

6) *Ἐπιρρήματα.*

Ἐναφέρω μόνον τὰ ἰδιωματικά καὶ ἀρχαιοπινῆ: *ἀνάπερα* = ἀντίπερα, *ἀνάσειτα* = ἀνάσκελλα, *ἔσωσα* = ἴσως, *καταλασᾶς* (<κατὰ λαχεᾶς) = κατὰ σύμπτωσιν, *καλτσότερα* = καλύτερα, *ντήνωρι(ς)* (<ἐν τῇ ὥρᾳ) = ἐγκαίρως, *μονημερίς* = ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας, *ὀδήποτε* = ὄπουδήποτε, *ὄργκου-ποῦργκου* (<ἔργον ἐπὶ ἔργου) = ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον, *ὀλτημερίς* (<ὀλημερίς) = καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν, *πανδάπασι* = καθ' ὀλοκληρίαν, *ῥπιταῦτοῦ* = ἐπίτηδες, *περίκαλα* = ὑπέρκαλα, *παταλήθισα* = ἀληθέστατα, *σύμπλιτα* (<σύμπλια) = πλησίον: *σύμπλιτα μας*, *σύνναυκα* (<σύνναυγα) = κατὰ τὴν αὐγὴν, *σύν-νυχτα* = βαθείας νυκτός, *τιθεραπεμένα* (<θεραπευμένα) = ἀφθόνως.

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

Παραγωγή καὶ σύνθεσις.

α) *Παραγωγή*: Εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπалаίας χρησιμοποιοῦνται πολλὰ παράγωγα ἔξ ἀρχαίας ἢ Βυζαντινῆς κληρονομίας, ὡς καὶ νεώτερα σχηματισθέντα ἀναλογικῶς διὰ τῶν ἀρχαιόθεν κληρονομηθεισῶν καταλήξεων, οἷον:

1) εἰς -ῶνας (ὠν) περιεκτικά: *ἐλτζῶνας* < ἔλαιῶνας, *καλαμνῶνας* < καλαμιῶνας, *συτῶνας* < συκεῶνας, *ἀμολησιθῶνας* < ἀμολησιῶνας (ἀμολάω) = ὁ τόπος, ὅπου ἀφίνουσι τὰ ζῶα ἐλεύθερα πρὸς βοσκὴν.¹

2) εἰς -άδα (ἐκ τῆς ἀρχαίας -άς -άδος): *φυλιάδα* < φυλ-λάδα (ἢ ροδοδάφνη), *ποκορφάδα* < ἀποκορυφάδα = ὁ βλαστός, *μαλτάδα* < μαλλάδα * μαλλὰς -άδος.

3) εἰς -τρο(ν), -θρο(ν), δηλοῦσαν τὸ ὄργανον: *διζόνιστρο* < δόνιστρον, τὸ = τὸ ξύλον δι' οὗ οἱ ποιμένες *δονίζουσι* (δονοῦσι) τὸ γάλα, *συμβάλιστρο*, τὸ = τὸ σιδηροῦν ἐργαλεῖον δι' οὗ *συμβάλλουσι* (συνδαυλίζουσι) τὸ πῦρ, *σκάλεθρο* < σκάλεθρον, τό.

4) εἰς -ωπός, σημαίνουσαν ὑποκορισμόν: *γερονδωπός* = ὁ κᾶπως γέρων, *πρασινωπός*, *κοτσινωπός* < κοκκινωπός, *τσιτρινωπός* < κιτρινωπός.²

5) εἰς -έν-νιος (<ένιος), δηλοῦσαν ὕλην ἢ χρῶμα, ἐκ τῆς Βυζαντινῆς -ένιος³: *ἀσημέν-νιος*, *ἀσποδιλέν-νιος*, (ἀσφοδελένιος), *μαλαματέν-νιος*, *ντζαφειρέν-νιος*,

1. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΜΕ 2, σελ. 458.

2. Περὶ τῆς καταλήξεως -ωπός βλ. Γ. Χατζιδάκι, Γλωσσολ. Μελέται, Ἀθήναι (1961) σελ. 20. ΜΝΕ 2, σελ. 456. Πβ. Ι. Βογιατζίδου, ἐν Ἀθηνᾶς 37 (1925), σελ. 150. Ζ. Δ. Γαβαλά, ἐν Ἀθηνᾶς 45 (1933), σελ. 200.

3. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σελ. 117. Πβ. Φ. Κουκουλέ, ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), σελ. 309.

(ζαφειρένιος), σιδερέν-νιος, τριανδαφυλιέν-νιος, καὶ δι' ἀπουρανώσεως τοῦ ν, καντζαντζένος, φαρφουρένος καὶ κλώστενος (ὃ ἐκ κλωστῆς, δι' ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου).

6) εἰς -οῦσα, δηλοῦσαν πλησμονὴν καὶ συναντωμένην κυρίως εἰς τοπωνύμια: Ἐφειδοῦσα¹ (Ὀφειδοῦσα), ἡ (νησίς παρὰ τὴν Ἄστυπάλαιαν, πλήρης ὄφρων), Πονδικοῦσα, ἡ (νησίς παρὰ τὴν Ἄστυπάλαιαν, πλήρης ποντικῶν).

7) εἰς -λόος, -λός, (<λόγος>λόος >λός), ἥτις διατηρεῖ τὴν ἀρχαίαν σημασίαν, ἥτιοι: α) τὸν ἐπαγγελλόμενον: καθιτολόος ὁ, = ὁ ἀλιεύων διὰ καθετῆς, χαν-νολόος ὁ, = ἀλιεύων χάννους, φαρολόος ὁ, περδικολόος ὁ, κ.λ.π.² β) τὸ ὄργανον: ἀσιν-νολόος ὁ, (τὸ ὄργανον δι' οὗ ἀνασύρουν τοὺς ἐχίνους), καβουρολός ὁ, (τὸ ὄργανον δι' οὗ συλλαμβάνουν τὰ καβούρια).³

8) εἰς -ερός, δηλοῦσαν πλησμονὴν ἢ ὕλην: ἀμμουδερός, βρασερός (<βραχερός>), βροσερός (<βροχερός>), γυαλιερός (<γυαλ-λερός>), μάλ-τερος (μάλ-λερος) κατὰ τὸ μάλλινος.⁴

β') Σύνθεσις: Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω (σελ. 109), ἐκ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τοῦ ιδιώματος τῆς Ἄστυπαλαίας εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν συνθέτων (οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων), πολλὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἀσυνήθη εἰς τὰ ιδιώματα τῶν ἄλλων γήσεων τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. Παραθέτω ἐνταῦθα μερικὰ ἐξ ὧν συνέλεξα ἐκ τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ τῶν γραπτῶν λαϊκῶν κειμένων διακρίνων αὐτὰ κατὰ τὸν λόγον τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως τῶν συνθετικῶν μερῶν εἰς παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά, ἀντικειμενικά.⁵

1) Παρατακτικά: νιζνάλετρο, τὸ συνήθ. κατὰ πληθυντ. νιζνάλετρα τά, (ζυγός + ἄροτρον), θμοούρανο τό, (θεός + οὐρανός), ἀρνόριφα τά, (ἀρνία + ἐρίφια), δντζαμανδόχρουσος, ὁ (ἀδαμάντινος + χρυσοῦς), κανκαλιτόκρανο, τὸ (καύκαλον + κρανίον), ἀσπροσιτίρινος -η, -ο (ἄσπρος + κίτρινος), ἀσπρόμαυρος -η -ο (ἄσπρος + μαῦρος), μηλοροδάτσινα τά, (μῆλα + ροδάκινα), ποδοσιέφαλα τά, (πόδια + κεφαλή), φαοπθοτό τό, (φαγεῖν + πθοτόν), σελιδονόψαρο, τὸ (χελιδόνι + ψάρι), γουρνόψαρο τό, (γουρούνι + ψάρι).

2) Προσδιοριστικά: Ἄφ-φενδοκωπέλλα ἡ, (<ἀφεντοκωπέλλα), ἀγριο-

1. Βλ. Κ. Αμανδός, Die Suff. d. neugr. Ortsn., München (1903), σελ. 15.

2. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ἐν Ἄθηνᾶς 22 (1919), σελ. 247.

3. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 247.

4. Πβ. Φ. Κουκουλέν, ἐν Λεξικογρ. Ἄρχ. 6 (1923), σελ. 310. Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου, ἐν Ἄθηνᾶς 38 (1926), σελ. 181. Ι. Βογιατζίδην, ἐν Ἄθηνᾶς 37 (1925), σελ. 150.

5. Βλ. Γ. Χατζηδάκι, Ἀκαδ. Ἄναγν. 2, σελ. 342 κέξ. Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορ. Γραμμ. Ποντ. διαλέκτ., σελ. 147 κέξ.

σειρίδα ἦ, ἀκριβογιός ὁ, ἀκριβοκόρη ἦ, ἀριζυροκούδοννο τό, ἡμεροσειρίδα ἦ, πρικορόδικο τό, (<πικροράδικο), ἔξυαλος ὁ, (ὀξύγαλος), βαρνιζορίντζικος -η -ο (βαρειορίζικος - η -ον), ἑφτακακομοίρης -α, οὐλτόλαδος -η -ο (<ὀλόλαδος), σινιτζομυγδαλαῖτος -η -ο (σχιζομυγδαλαῖτος), χρουσοσεραῖτος -η (χρυσοχεραῖτος), βροσειλῆς -α (ἀφροχειλῆς), λιμόχαν-νο τό, μεαλομούσταρη ἦ.

3) *Κτητικὰ*: ἀλευροθήτη ἦ, πινακοθήτη ἦ, δρυκονδόσπηλτζο τό, (σπήλαιον δρακόντων), μανδροκάθισμα τό, ἀρνόκουρο τό, (τὸ ἐκ τῆς κουραῖς τοῦ ἀρνίου ἔριον, ἢ κουρά τοῦ ἀρνίου), τυρόσκαμνιος ὁ, βελονοτρίπι τό, (εἶδος λεπτοῦ κεντήματος), βολυμοκάθετο τό, (τὸ μολύβι τῆς καθετῆς), γουμπόδιχτο τό, (τὸ δίκτυον δι' ἀλιεῖαν γωπῶν), κορδάχτυλο τό, (τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου), τρουκάτσουνο τό, (τὸ κατσούνι, μαχαίρι τοῦ τρύγον) γαδουρόμανδρα ἦ, κατσικοκούδοννο τό, κατσικόμανδρα ἦ, ἐριθοσέλι τό, (ὄρνιθοκελλίον), ἐριθόψειρα ἦ, (ὄρνιθόψειρα), κρουπτότοπος ὁ, (κυψελότοπος), ριντζάφτι τό, (ἡ ρίζι τοῦ ἀφτιοῦ), πετσοτσέφαλο, τό, (τὸ πετοὶ τῆς κεφαλῆς), λαμβρόπιττα ἦ, πιστσόραμ-μα τό.

4) *Ἀντικειμενικὰ*: ἀνδροχωρίστρα ἦ, δερνόμοιρος -α, κατσικοκλέφτης ὁ, νέφοκαμμα τό, (νέφος + καίω), βλογιοκομμένος -η -ο (εὐλογεῖν + κόπτω), λεβόκομμα τό, (λοβὸς + κόπτω), λινοπότης ὁ.

ΜΕΡΟΣ Δ΄.

Συντακτικὰ φαινόμενα.

Καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς συντάξεως τὸ ἰδίωμα Ἀστυπалаίας παρουσιάζει φαινόμενά τινα ἀρχαιότροπα καὶ ἀσυνήθη, καὶ δὴ:

α') ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον.

Ρήματα σημαίνοντα ψυχικὸν πάθος, μνήμην, πλησμονήν, ζήτησιν, εὐχὴν, ἀρὰν ἢ ἔχοντα τὴν ἔννοιαν τοῦ λέγειν, ἀκροᾶσθαι, ἀποκρίνεσθαι, ἐμπιστεῦεσθαι, καὶ εἰρωνεύεσθαι συντάσσονται μετὰ γενικῆς: ὁ τθεὸς νὰ σ' ἔση καλά, ὅπου μοῦ συμπαθεῖς. Παιροῖμ.: «ὁ Φλε(β)άρις τσ' ἄφ φλείντζη, τοῦ καλοτσαορζῖ ἀτθυμίντζει». Μουστωμένο νδοῦ νύπνον (κεκορεσμένον), εὔκουνδαί του, καταράστη ν-δης ἢ μάνα της, ἴπολοᾶται του, ὁ τθεὸς συχ-χωρέση του, κλουθᾶ τοῦ βασιλτοᾶ, νὰ πάη γυρεῦκονδας τῆς παράμορφης, ἠφύλαέ ν-δα ν-δα, εἶναι σὰμ βοῦ τῶν εἶπε, κοροδεύδζεις μου;¹

Ρήματα σημαίνοντα κίνησιν πρὸς τινα διεύθυνσιν συντάσσονται μετὰ ἀπλῆν

1. Περὶ τῆς χρήσεως τῆς γενικῆς καθ' ὄλου ὡς ἀντικειμένου, βλ. Γ. Χατζιδάκι, Γενικὴ Γλωσσικὴ Β', σελ. 423 - 431: Σ Μενάρδου, ἐν Ἀθηνᾶς, 8 (1896), σελ. 435 κέξ. Α. Thumbr, Handbuch, σελ. 30-31. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, ἐν Ἀφιερωμ. Γ. Χατζιδάκι, σελ. 183.

αιτιατικήν: *πάει τὸ στενό, νε(β)αίν-νει τὸν ἀνήφορο, πῆρε ν-dὸδ δρόμο γὰ τὸ Λειβάδι.*¹

β') Ὡς πρὸς τὴν γενικὴν ἠθικὴν, χαριστικὴν ἢ ἀντιχαριστικὴν, ἀντὶ τῆς δοτικῆς τῆς ἀρχαίας συντάξεως: *πεθάνα ν-dης πολτὰ παιδζά, φέρε μοῦ το Παναζά μου ἔπο τὰ ξένα τὸ παιδάτσι μ-μου, ἤκαμέ ν-dου τὸν ὑγλὸν ἢ ζεναῖκα, γβάνε μοῦ το, γκατρέ, τὸ παιδίμ μου τσ' ἐγὼ νὰ σὲ μαλαματώσω.*

γ') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ἐγκλιτικῶν τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν. Οὗτοι ὡς ἔμμεσα ἢ ἄμεσα ἀντικείμενα ἐπιτάσσονται τοῦ ρήματος, ἐνῶ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν κοινὴν προτάσσονται: *περικαλῶ σε, ἔπολοῦται του, ὦ, χαρῶ σε, γβέ μου, ἔρμηνεφέμ-με νᾶρωτω ἔς τόμ Πύροκο, παίρνει το ἔς τῆγ κατοσὴ ν-dου (τὸ παίρνει εἰς τὴν κατοχὴν του), εἶχαμέ ν-da μιλημένα, εἶχα του δοσμένα, ἔπέτω ν-da (εἶπέ των τα), ἄμε τῶ ν-dη (ὀδήγησέ την εἰς αὐτούς). Προτάσσονται δὲ μόνον, ὅταν τὸ ρῆμα ἐκφέρεται ἀρνητικῶς: *μῆ ν-do ἔφίννης (μῆ τὸ ἀφίννης), μῆμ μου τὸ λέης (μῆ μοῦ τὸ λέγης), ἔν δοῦ ἔσε λ-τούμενα (δὲν τοῦ εἶχεν ὀμιλήσει), φοᾶσαι, ματθέ, μῆ τσου τὸλ λάση (φοβεῖσαι, μαθές, μήπως σοῦ τὸν ὀχεύση);.*²*

δ') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ πολλὰ: Ὁ τύπος *πολτὰ* (πολλὰ) χρησιμοποιεῖται ὡς σύστοιχον ἀντικείμενον: *περικαλῶ σε πολτὰ, πολτὰ σ' εὐκαριστοῦμαι, ἠπροφασίντζετομ βολτὰ (προέβαλλε πολλὰς προφάσεις), ἐβούθησέ ν-dου ἢ τύση του τσ' ἐρκόνδεψεμ βολτὰ (τὸν ἐβοήθησεν ἢ τύχη καὶ ἐπλούτισε πολὺ).*

ε') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ οὐδετέρου ἄρθρου τὰ: τοῦτο εἰσάγει ἀναφορικὴν πρότασιν καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν ὅσα: *δντζαλοῖντζετο ν-da ἔσε γ-καωμένα (διελογίζετο, ὅσα εἶχε καωμένα), πεικάντζεις τα καλά, τὰ σοῦ ἔπα; (τὰ ἐννοεῖς καλῶς, ὅσα σοῦ εἶπα;), εἶπε ν-dου, τὰ τοῦ ἔπεν ὀ ἀτζελος (τοῦ εἶπεν, ὅσα τοῦ εἶπεν ὀ ἄγγελος), ἤπαθε, ν-dά ἔπαθε (ἔπαθεν, ὅσα ἔπαθε), ἄμπας τσ' ἔν εἶναι σωστά, τὰ σοῦ ἔπα; (μήπως δὲν εἶναι ἀληθῆ, ὅσα σοῦ εἶπα);.*³

ζ') Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ συνδέσμου *δτι*: οὗτος ἐκτὸς τῆς χρονικῆς σημασίας, τὴν ὁποῖαν συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλα νεοελληνικὰ ἰδιώματα: *δτι τσ' ἤρτε (μόλις ἤρθε), δτι τὴν ἐπάνδρεψε (μόλις πρὸ ὀλίγου χρόνου τὴν ὑπάνδρεψε), δτι πως ἤκαμε ν-dῶ κορῶ ν-da μαλτσὰ τσ' ἤφνε (μόλις ἐκτένισε τὰ μαλλιά τῶν*

1. Πβ. Φ. Κουκουλέ, ἐν Λεξικογρ. Ἄρχ. 6 (1923), σελ. 313.

2. Πβ. Α. Τσοπανάκη, Χάλκη, σελ. 33. Γ. Ζευγώλη, Γλωσσ. φαινόμενα ἰδιωμ. Νάξου, ἐν Melanges Octave et Melpo Merlier 1, σελ. 18.

3. Περὶ τῆς ἀντωνυμιακῆς χρήσεως τοῦ ἄρθρου, βλ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, ἐν Ἀθηνᾶς 34 (1922), σελ. 187 κέξ. Ὁ συγ. ἀγνοεῖ τὴν ἀντωνυμ. χρῆσιν τοῦ ἄρθρου ἐν Ἀστυπαλαίᾳ, Κῶ, Νισύρῳ καὶ ἄλλαις νήσοις τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος.

κορῶν, ἔφυγε), χρησιμοποιεῖται καὶ ἐπιρρηματικῶς μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *μόνον*: *ὅτι εὐτό σοῦ ἴδωτε*; (μόνον αὐτὸ σοῦ ἔδωσε;), *ὅτι ἴγώ φαίνω δίμιτα* (μόνη ἐγὼ ὑφαίνω δίμιτα ὑφάσματα), *ὅτι ἴγώ ἴμαι μέσ' ἴς τὸ Κάστρο* (μόνον ἐγὼ εἶμαι μέσα εἰς τὸ Κάστρον).

η) Ὡς πρὸς τὴν χοῆσιν τοῦ γ' ἐνικ. προσώπ. τοῦ παρατατικῆ τοῦ εἶμαι: Ἡ περίφρασις *ἦτο ν-νά ἴση* (= ἦτο νὰ ἔχη) χρησιμοποιεῖται σιχνὰ εἰς τὸν ἀφηγηματικὸν λόγον ὑπὸ τὴν σημασίαν: ὑπῆρχε, ἦτο μιὰ φορά».

ΜΕΡΟΣ Ε΄.

Ἰδιωματικὰ κείμενα.¹

Τὸ βντζός.

Τὰ παλιζὰ τὰ χρόν-νγα κάπθος ξωτάρικ, ποῦ ἴτον ἔτσει κονδὰ ἴς τὴμ Παναγὰ ν-δὴ Ντζοφυρζανὴ ἔθῶρει γ-κάθα βράδν ἴς τὸ κώλωμα ν-δὴς ἐγκληστοῦς μνάφ φωδζὰ ν-τζαὶ δὲν ἦξερεν εἶνδὰ ἴτο.

Μνάβ βραδντζὰν ἐποφάσισε ν-νὰ πάη νὰ ἴδῃ πθὸς τὴν ἄφτει τὴφ φωδδζὰ. Σὰν ἐπῆε γ-κονδὰ, εἶδεν ἐνὰν ἀράπη ν-τζαὶ τριγύριντζε ν-δὴφ φωδδζὰ. Τσαὶ σὰν ἐπῆεμ βζὸ κονδὰ, ἦκουσεμ μέσα ἴπὸ τὴν ἐγκληστοῦς μνάφ φωνή: «στρέψε πίσω».

Ἐφοήθην ὁ jǎθ-θρωπος τσ' ἦφνε.

Τὴν ἄλτηβ βραδντζὰν εἶδεμ βάλι τὴφ φωδδζὰ ν-τζ' ἐποφάσισε ν-τζαὶ ἴπῆεμ βάλι. Εἶδεμ βάλι τὸν ἀράπη ν-τζ' ἦκουσε ν-δὴφ φωνὴν ἀποὺ τὴν ἐγκληστοῦς μνοῦ τοῦ ἴλεε: «λυποῦμαι σε, στρέψε πίσω». Ἐφοήθημ βάλιν ὁ jǎθ-θρωπος τσ' ἦστρεψε:

Τσαὶ τὴ ν-δρίτηβ βραδντζὰ ξανὰ ἴδεμ βάλι τὴφ φωδδζὰ ν-τζαὶ ἴπῆε ν-τζαὶ τοῦ φωνάξαμ βάλιν ἀποὺ τὴν ἐγκληστοῦς: «λυποῦμαι σε ποῦ ἴσαι ἀγράμματος, στρέψε πίσω».

Ἐφοήθην ὁ jǎθ-θρωπος τσ' ἦφνε ν-τζ' ἠ φωδδζὰ πθὸν ἴεν ἴξαναφάνη. Θέλον ν-νὰ ποῦμ ἠῶς ἦτο γ-κάπθο βντζός, ποῦ τὸ τριγύριντζεν ὁ πειρασμὸς τσ' ἐπειδὴς εὐτὸς ὁ jǎθ-θρωπος ἦτονε ἀγράμματος, τσαὶ δὲν ἦξερε λόγια τῆς ἐγκληστοῦς, γιὰ νὰ ξορτοῖση τὸμ βειρασμὸ, γι' αὐτὸ ν-δὸν ἦδντζωχεν ἠ Παναγὰ νὰ μῆμ ἠάθη κακό.

1. Τὰ ὀλίγα ἰδιωματικὰ κείμενα, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, τὰ ὁποῖα παραθέτω ἐν συνεχείᾳ καὶ τὰ ὁποῖα δύνανται ὁ ἀναγνώστης νὰ συμπληρώσῃ διὰ τῶν τριῶν ἐκτεταμένων παραμυθιῶν τῶν δημοσιευθέντων ἤδη εἰς τὸν Α' Τόμον τοῦ Δωδεκανησιακοῦ Ἀρχείου (σελ. 166 - 174), εἶναι ἱκανά, νομίζω, νὰ δώσουν ἐποπτικὴν εἰκόνα τοῦ ὁμιλουμένου ἐν τῇ Ἀστυπαλαίᾳ ἰδιώματος.

Οἱ *ἰάνεράδες*.

Ἐν τῆς κάτω γκλησιῶν, ὄξω ἔν τὸ Κάστρο, ἔς τοὺς Μύλους, ἔχου *ν-νὰ* ποῦμ *βῶς τ' ἀπαλαιὰ*¹ τὰ χρόν-*ν-ν* ἐφρσαιν-*ν-ν* οἱ *ἰάνεράδες* τσ' ἐστήν-*ν-ν*ασιχ χορὸ *ν-τζαὶ* χορεύκαν, ὥστον *νὰ* κοτσύση ὁ πετεινός. Τσαί, σὰν ἐκότσυντιζεν ὁ πετεινός, ἐφωνάντιζαν «ἀνδέστε *νὰ* πααίν-*ν-ν*ωμε», τσ' ἐχάν-*ν-ν*ονδα.

Ὁ Ἄϊς Ἄτθιμος.

Ὁ Ἄϊς Ἄτθιμος ἠκαταράστη *ν-νὰ* μὴ ντζῆ φίδιμ βάνω ἔς τὴν Ἀστροπαλιτζά. Ἡ χάρι τοῦ ἔρτσεται ἔς τῆς τέτσερις τοῦ Σοτέμβρι.

Προσευτσή.

πλέφτω *κάν-ν*ω τὸσ σταυρόμ μου
ἄρμα βάλτω ἔς τὸ πλευρόμ μου
δοῦλος τοῦ Θεοῦ λοοῦμαι
τσαὶ καέναν ἔφ φοοῦμαι.

Γεωργικὰ γνωμικὰ καὶ παροιμίαι.

«*Ν-ν*γάντιζε *ν-ν*σαι μὴν ἐν-*ν-ν*ογάντιζεσαι».²

«*Βαθ*σὰ *ν-ν*γάντιζε τσαὶ ρηχὰ σπέρνε».³

«*Δι*τσέβρις *δί*τθος σπόρος».⁴

«*Πέν*δε μῆνες *πέν*δε γρότθοι, τσ' ἕνας μῆνας *πέν*δε γρότθοι».⁵

«*Κα*λὸς *κα*λὸς ὁ *Μ*άς, *στά*σα ἔς τ' ἄλῶνι»⁶

1. Ὁ τύπος ἀπαλαιὸς παραλλήλως πρὸς τὸ *καλιζὸς* χρησιμοποιεῖται μόνον μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ «πολὺ ἀρχαῖος».

2. Κάμε τὸ πρῶτον ὄργωμα τοῦ ἀγροῦ καὶ μὴ σκέπτεσαι, ἂν εἶναι ἐνωρίς ἢ ἀργὰ (*ν-ν*γάντιζω = νεάζω τὸν ἀγρὸν. Βλ. *ν-ν*ιατὸ τό).

3. Ὅργωνε βαθεμά, ἀλλὰ ρίπτε τὸν σπόρον εἰς μικρὸν βάθος διὰ *νὰ* φυτρῶνη ἀσφαλέστερον.

4. Ὁ σπείρων κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον ὀφείλει *νὰ* ρίπτη τὸν σπόρον εἰς κανονικὴν πυκνότητα, διότι ὁ ἀγρὸς ἔχει ποτισθῆ ἤδη ἱκανῶς ὑπὸ τῆς βροχῆς.

5. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν δημητριακῶν κατὰ μὲν τοὺς χειμερινοὺς μῆνας συντελεῖται βραδέως, ἐνῶ κατὰ τοὺς ἐαρινοὺς μὲ γοργότερον ρυθμὸν (*γρότθος* = γρόνθος, κόνδυλος τοῦ στελέχους σίτου ἢ κριθῆς).

6. Ἀσχέτως πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν δημητριακῶν ἐκ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν, ἡ ὠρίμασις αὐτῶν ἔχει συντελεσθῆ κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον. (*στάσα* = στάχυα).

«Ὁ Μὰς ἐκαυτήθη ν-νά ἴμβη νά ἴβντζη τσαὶ χλωρὸ σπαρτὸ ν-νά μὴν ἀφήτη».¹

«Ὁ Ἄουστος ἐπλάκωσεν ἢ ἄκρζα τοῦ σειμῶνα».²

«Ὁπου σπέρνει τὸν Ὀχτώβρι κἀν-ν' ὀχτὼ σωροὺς ἔς τ' ἄλώνι».³

Δίστιχα.

Τώρα ὁ κόσμος ἤλταξε ν-τζ' ἀθ-θρῶποι διγνωμία
τσαὶ τὰ σημάδζα τ' οὐρανοῦ ξανάστροφα γυρίσα

Τρέσει ν-νερὸ ἔς τὸμ βοταμὸμ μὰ τρέσ' ἔλιό - λτίο
τσ' ἐγὼ ἴπὸ τὴν ἀγάπη τσου ἔν ἡμβορῶ νὰ φύω.

Ὁπρος περάση ποταμὸ ν-τζαὶ μέσα δὲμ βατήση,
ἔτσεινος εἶναι ἔμβιστος, ὅπου τσ' ἂν ἀγαπήση.

Ἐλδζά μου μὲ τις πένδ' ἐλδζές τσαὶ μὲ τοῖς ἔξη κλώνους
ὁ θγὸς νὰ σὲ πολδυχρονῆ τσαὶ νὰ σοῦ δών-νη χρόνους.

Μαλαματέν-νγε μου σταυρὲ μὲ τὸ βελονοτρύπι
οὔλτα τ' ἀδόν-νγα εἶναιδ-δῶ, μὰ τὸ δικόμ μου λείπει.

Ὁζος μ' ἀκού'τσαὶ τραουδῶ τάχα τσαὶ τὶ νὰ λέη;
γιὰ ἴπὸ χαρᾶς της τραουδεῖ γιὰ ἴπὸ χολῆς της κλαίει.

Νά ἔξερα τσ' ἀτθυμᾶσαι μου σὰν ἀποῦ σ' ἀτθυμοῦμαι
ἤθελ' ἴα παίρν' ἀπομονή ν-τζαὶ νὰ παρηορζοῦμαι.

Τθυμοῦμαι σου, πουλτάτσιμ μου, μὰ τὶ μπορῶ νὰ κάμω;
ποῦ ἴναι ν-δὰ μίλτσα⁴ θάλατσα τσ' ἔν ἔμβορῶ νὰ δράμω;

1. Ταυτόσημος τῆ προηγουμένη.

2. Ὁ μὴν Αὐγουστος κομίζει τὰ πρῶτα μηνύματα τοῦ χειμῶνος.

3. Ἡ πρῶτος σπορὰ ἀποδίδει περισσότερον.

4. μίλτσα = μίλια.

Ἐσ τὸ ἕναν ὄρι ν-νά ἴσαι σὺ τσ' ἐγὼ, πουλίμ μου, ἴς τ' ἄλτο,
στέλτε μου σὺ σαιρετισμὸ ν-τζ' ἐγὼ δέ τ-σε ξεχάν-νω.

Βάλτου ν-τζ' ἄλτοι τὰ ροῦχα τσου, ἔχου ν-τζαί τ' ὄνομά τσου
μεδὲ τὸ μβόϊ τσοῦ ἴχουσιμ μεδὲ τὴν ἔμπρεπσά τσου.

Ἐτσέρδισά το τὸ δενδρὸ τσαι ἴκάτσα τσαι ἴς τὴρ ρίντζα
τσ' ἄς ἔν-ε σκάσουν οἱ ὄχτροί, ὅποῦ τὸ τριγυρίτζα.

Ἐμένανε ἡ κόρη μου, τῶν ἄλτινῶν οἱ προῦτσες
τ' ἀσήμνια τὰ μαλάματα, ποῦ ἴχουμ μὲς' ἴς τὶς σενδοῦτσες.

Παινέματα τοῦ γάμου.

Νά ἴχα φωνὴ σὰν δὴβ βρονδὴ, λατζὰ σὰν δὴ γαμβάνα,
γιὰ νὰ παινέσω τογ γαμβρὸ ν-δὴν νύφ-φη ν-δὴ σουρτάνα.

νύφ-φη μου ποῦ σοῦ φέραμε δένδρομ μὲς' ἴς τὴν αὐλή τσου
νὰ τὸ ποντίντζης κρυζὸν-νερὸ ν-νὰ τό ἴσης ἴς τὴ ν-τζωή τσου.

Ὅμορφα ποῦ ταιρζάσετε σὰν δοῦς ἀγγὰ Ναρτζύρους
σὰν δὰ Βενέτικα φλουρζὰ μὲ τοῖς μεάλους γύρους.

Τουρά μου Πορταίτιτσα, ἔφκα ἴπὸ τὸ θρονί τσου
μνὰν ἀρφανὴ πανδρέβντζεται τσαι δότσε τὴν εὐσή τσου.

Σταυρέ μου ἴπὸ τὴμ Μεσαρτζά, Χριστὲ ἴπὸ τὸ Λειβάδι
νὰ βάλης τσαι τῶγ κοριτσῶ ἴς τὴ ν-τζεφαλή στεφάνι.

Ὡ Παναγὰ Πουλαρζανή, ποῦ ἴσαι μβροστὰ ἴς τὸγ γάβο
ἔλα νὰ δώτσης τὴν εὐσή σὲ τοῦτοδ δὰ τὸγ γάμο.

Βαυκάλημα.

Τσοιμήσου χαδεμένε μου τσ' ἐγὼ σὲ ναν-ναρίντζω
τσ' ἐγὼ τὴγ κούν-νια τσου κουν-νζῶ τσ' ἐγὼ σ' ἀποτσοιμίντζω.

Κουν-νῶ τσαι ναν-ναρίντζω το σὰ ν-νὰ'ν' δοῦ Ρῆα ἴγγόνι
 σὰν νὰ 'ν' δοῦ βασιλτσὰ παιδὶ ν-τζαὶ φέρα ν-d' ἀφ' τὴμ βόλι
 Ὁ ἥλιτςος εἶναι ἴς τὰ ψηλὰ τσ' ἠ πέρδικα ἴς τὴγ γούρνα
 τσ' ἐμέναν ἠ ἀγάπη μου τσοιμᾶται μέσ' ἴς τὴγ γούν-νζα.
 κούν-νζα μου κούν-νησέ μου το, κούν-νζα ναν-νάρισέ το
 τσ' ἄ τσου γυρέψη τσαι βυντζί, σισύψε τσαι βύντζασέ το.
 Ὑπνε, ποῦ παίρεις τὰ μωρά, ἔλά ἴπαρε τσαι τοῦτο,
 μικρὸμ μικρό τσοῦ τό ἴδωσα, μεάλοφ φέρε μοῦ το.
 σὰμ μοῦ τὸ πάρης, ὕπνε μου, ἄμε το ἴς τὸ Λειβάδι
 μὴμ μοῦ τὸ πὰς ἐδῶ κονδὰ τσαι μοῦ ἴρη μάνι - μάνι.
 σὰμ μοῦ τὸ πάρης ὕπνε μου, ἄμε το ἴς τὸ Λειβάδι
 τσαι γέμισε τοῖς κόρφους του κάθα λοῆς λοάρι.

Τὰ ρόδα νὰ 'ν' δῆς μάννας του, τσαι τ' ἄτθη τοῦ τσυροῦ του
 τσαι τὰ μηλοροδάτσινα νὰ εἶναι ν-δοῦ νον-νοῦ του.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1956

Εἰς τὸν διαγωνισμόν τῆς Ἑταιρείας τοῦ 1956 ὑπεβλήθησαν ἑπτὰ ἐν ὄλῳ χειρόγραφοι συλλογαί: δύο ἐξ Εὐβοίας καὶ ἀνὰ μία ἐξ Ἑρμιονίδος, Αἰτωλίας, Δομοκοῦ, Θήρας καὶ Μηχανιώνας Κυζίκου. Αἱ ἐξ Εὐβοίας συλλογαὶ προέρχονται ἐκ χωρίων, ἐνθα ὀμιλεῖται βόρειον ἰδίωμα, διακρίνονται δ' ἀμφοτέραι διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐμφανίσεως.

1. Ἡ πρώτη τούτων ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ντεγιάννη, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ. Φέρει τὸν τίτλον «Γλωσσικὸ ἰδίωμα Στροπώνων (Εὐβοίας)» καὶ ἀποτελεῖται ἐξ 107 σελίδων μεγάλου σχήματος. Εἶναι ἡ ἕκτη συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου, ἣν ὁ κ. Ντεγιάννης ὑποβάλλει πρὸς κρίσιν εἰς τὴν Γλωσσικὴν Ἑταιρείαν, πᾶσαι δὲ αἱ προηγούμεναι ἔτυχον βραβεῖου. Τὴν ἐφεινὴν συλλογὴν ὑποβάλλει οὗτος μετὰ σιγὴν 22 ἐτῶν, δύναται δὲ ἀδιστακτικῶς νὰ χαρακτηρισθῇ αὕτη ὡς ἀπόκτημα τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Ὁ κ. Ντεγιάννης καταγράφει τὸ γλωσσικὸν ὕλικόν τῆς ἰδιαίτερας τοῦ πατρίδος μὲ εὐχέρειαν, εὐσυνειδησίαν καὶ ἱκανότητα συλλογέως ἔχοντος πλήρη ἐπίγνωσιν τοῦ προσορισμοῦ τοῦ χειρογράφου του. Μέγας εἶναι ὁ πλοῦτος λέξεων καὶ φράσεων, ἐρμηνευμάτων, λαογραφικῶν ἐνδείξεων, παραδόσεων, κλπ. Πολλαὶ λέξεις ἀναπτυσσόμεναι σημασιολογικῶς, φωνητικῶς καὶ ἔτυμολογικῶς, ἀποτελοῦν ἐπὶ μέρος μικρὰς διατριβάς, ἐν αἷς ὁ ἀναγινώσκων διακρίνει ἀλλαχοῦ μὲν τὴν μόρφωσιν, ἀλλαχοῦ δὲ τὴν γλωσσικὴν διαίσθησιν τοῦ συλλογέως. Βεβαίως οὗτος δὲν ἐπιτυγχάνει πάντοτε εἰς τὴν ἔτυμολογικὴν προσπάθειαν, (ἐν πολλοῖς ἐνθυμίζει τὸν μακαρίτην Φιλήνταν) ἀλλὰ τοῦτο δὲν μειώνει τὴν σημασίαν τῶν παρατηρήσεών του. Εἰς πολλὰ σημεῖα συζητεῖ καὶ ἀντικρούει ἔτυμολογίας ἐπικρατησάσας ἤδη, μὲ ἐπιχειρήματα σοβαρώτατα, ὅπως τῆς λ. *καταιποδιά* ἐν σ. 90 κέξ., τῆς λ. *σούδα* ἐν σ. 101 κλπ.

2. Ἡ δευτέρα ἐξ Εὐβοίας συλλογὴ προέρχεται ἐκ τοῦ χωρίου Ἁγία Ἄννα (Β. Εὐβοίας), ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τετραδίων 8ου σχήματος (σελ. 144 ἐν ὄλῳ) καὶ ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σέττα, δημοδιδασκάλου.

Τὸ προσφερόμενον ὕλικόν δὲν εἶναι πολὺ, εἶναι ὅμως ἐνδιαφέρον καὶ ἀπικριβωμένον. Εἰς τὸ α' τετράδιον ὁ συλλογεύς, ἄριστος γνώστης τῆς ζωῆς τοῦ χωρίου, παρέχει εἰς διηγηματικὸν ὕφος πᾶσαν πληροφορίαν ἀφορῶσαν εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ λειτουργίαν τοῦ ὕδρομύλου, ὑπογραμμίζων τὴν ἰδιοματικὴν ὀρολογίαν. Διὰ τὴν διαγραφικωτέραν παράστασιν τοῦ ὕλικου τοῦ παραθέτει πλήθος

καλλιτεχνικῶν ἀναπαραστάσεων τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ μύλου, οὕτω δ' ἐπιτυγχάνει πληρεστέραν ἐννοιολογικὴν ἀπόδοσιν. Ἀκολουθοῦν ὡς ἐπίμετρα παραδόσεις καὶ προλήψεις περὶ μύλου, παροιμίαι σχετικαὶ μὲ τὸν μύλον κλπ. Τὸ β' τετράδιον περιέχει ὑλικὸν περὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου, κατατεταγμένον κατὰ κεφάλαια. Καὶ εἰς τὸ τετράδιον αὐτὸ καλλιτεχνικὰ σκίτσα βοηθοῦν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου. Αἱ πληροφορίες ἀφοροῦν εἰς τὸν τρόπον νομῆς, κουρᾶς, ἀμέλγματος τῶν αἰγοπροβάτων, τὰς διαφορὰς ὀνομασίας τῶν ζώων, τὰς ποικιλίας, τὰ ὀνόματά των, τὰς ἡλικίας, τὰς ἀσθενείας των, κλπ. Τέλος πραγματεύεται καὶ περὶ τῶν βοῶν, παραθέτει δὲ καὶ σχετικὰς λαογραφικὰς πληροφορίες. Εἰς τὸ γ' κεφ. συμπληρῶνει πρῶτον τὰς περὶ κτηνοτροφίας πληροφορίες του, παραθέτων ὀνόματα σκύλων, εἶδη, ὀνόματα, ἀσθενείας ἡμιόνων. Εἶτα, συμμορφούμενος πρὸς τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, παραθέτει ὀλόκληρον ὠραῖον διήγημα ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου τοῦ χωρίου εἰς πιστὴν διαλεκτικὴν ἀπόδοσιν, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν τῷ διηγήματι τούτῳ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ προβῆ ἐν συνεχείᾳ εἰς ἀξιολόγους γραμματικὰς παρατηρήσεις (φωνητικὰς, μορφολογικὰς, παραγωγικὰς) περὶ τοῦ ιδιώματος τῆς Ἀγίας Ἄννης.

Τὸ ἰδίωμα χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὡς βόρειον, πράγματι δὲ εἰς πολλὰ παρατιθέμενα παραδείγματα ἀπαντοῦν τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κωφώσεως καὶ ἀποβολῆς. Εἶναι ὅμως τόσον πολλὰ τὰ παραδείγματα ἐν οἷς δὲν παρατηρεῖται κώφωσις, πολλάκις δὲ καὶ ἀποβολή, ὥστε γεννᾶται εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ ἐρώτημα, ἂν πρόκειται περὶ σφαλμάτων τοῦ συλλογέως ἢ περὶ λίαν ἀνειμένου βορείου ιδιώματος, εὐρισκομένου, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς, ἐν ὑποχωρήσει.

3. *Δήμητρας Μερμετή*, διδασκαλίσσης, «Συλλογὴ δημῶδους γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος».

Τὸ ὑλικὸν τοῦτο προέρχεται ἐκ τεσσάρων παραθαλασπίων χωρίων καὶ ἐκ πέντε μεσογείων τῆς ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος, ἐκτὸς δὲ τῶν ἄλλων ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν γεωργικὸν καὶ ναυτικὸν βίον τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Παραλείπονται δύο χωρία, ἡ Κινέττα καὶ τὰ Θεομήσια, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἶναι ἀποικοὶ ἐξ Ἀρκαδίας.

Ἡ συλλογεὺς τὸ 1952 ἀπέστειλεν εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ἐργασίαν περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς περιφερείας αὐτῆς καὶ ἐτοιμάζει, ὡς γράφει, καὶ τὸ λεξιλόγιον τῶν φυτῶν τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἐργασία γίνεται, ἐπομένως, ἐξ ἐνδιαφέροντος, ἂν μάλιστα σημειωθῇ ὁ ὄγκος (389 σελίδες μεγάλου σχήματος) καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ φιλοκαλία κατὰ τὴν γραφὴν.

Καθ' ἃ σημειώνει ἡ συλλογεὺς, εἰς τὰ παραθαλάσσια χωρία *Κοιλάδα* καὶ

Πορτογέλι, ὡς καὶ εἰς τὰ μεσόγεια Φοῦρνοι, Δίδυμα, Καρακάδι καὶ Λουκαίτι, ἐπιζοῦν ἀκόμη Ἄλβανόφωνοι.

Ἡ συλλογὴ εἶναι συνιεταγμένη κατὰ τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Τὸ ὑλικὸν παρατίθεται κατὰ κεφάλαια καὶ διακρίνεται εἰς τρία μέρη: Πρῶτον μέρος, σ. 1-284: ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν, χερσαῖος καὶ θαλάσσιος βίος, φυσικὸς καὶ ἠθικὸς κόσμος. Μέρος Δεύτερον, σ. 285-343: Μνημεῖα τοῦ λόγου, καὶ Τρίτον μέρος, σ. 344-387, Γραμματικὴ. Τέλος παραθέτει, σ. 388-394, μερικὰ ἱερογραφήματα. Ἡ συλλογεὺς καταβάλλει φιλότιμον προσπάθειαν νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ τυπικὸν καὶ σημασιολογικὸν μέρος ἐκάστης λέξεως, παραθέτουσα πλῆθος φράσεων ἰδιωματικῶν, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων κλπ., καὶ παρεμβάλλουσα καὶ λαογραφικὰς τινὰς εἰδήσεις.

Δὲν παραλείπει ἐπίσης νὰ καταγράψῃ τὰ παράγωγα καὶ τὰ σύνθετα. Ἐκ τοῦ λεξιλογίου σημειώνομεν λέξεις τινὰς χαρακτηριστικῶς διαλεκτικὰς:

ξάλη (σ. 120), γεωργικὸν ἐργαλεῖον, δι' οὗ καθαρίζουν τὸ ὑνί. Βλ. ἀρχ. *ξυάλη τυπάρι* (σ. 155), ἐκ τοῦ τύπος· δοχεῖον ὅπου θέτουν τὸ τυρί. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν οἱ συγγραφεῖς ὁμιλοῦν περὶ τυροῦ, ὅστις τοῦ καλάθου τὸν τύπον λαμβάνει.

τυροβόλι (σ. 101), καλαθίσκος πρὸς ξήρανσιν τοῦ τυροῦ. Βλ. τὴν λ. εἰς Σχολ. Ἄριστ. Βατρ. 560 καὶ Θεοκρ. 3, 86.

κουμάσι (σ. 176), τόπος διαμονῆς τοῦ χοίρου. Βλ. Ἡσύχιον «*κωμάσιον* τῶν ὀρνίθων οἴκημα».

μανωμένος (σ. 195), *δίχτυ μανωμένο*. Πβ. τὸ ἀρχ. *μανός* (ἀραιός).

φαρδὺ (σ. 42), ἐν τῇ παροιμίᾳ: τὸ φαεῖ κάνει φαρδὺ κ' ἢ πεῖνα γεροντίνα. Πιθανῶς κατὰ παρετυμολογίαν ἀντὶ τοῦ *φαρί*.

Σ. 170, παρὰ τὴν παροιμίαν: *Δὲν ξέρει τὶ νὰ κάνῃ τοῦ γαῖδουριοῦ καὶ πιάνει τὸ σαμάρι*, λανθάνει ἢ Βυζαντινὴ: ἐλάκτισεν ὁ γάϊδαρος καὶ δέρουσι τὸ σάγμα (ἀπὸ στίχους Μ. Γλυκᾶ). Βλ. Πολίτου παροιμ. Ε. 342, 17 (δέρωνω).

4. Ἄ. Μπουγᾶ: «Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς ὄρεινῆς Αἰτωλίας». Παρέχει ἀξιόλογον γλωσσικὸν ὑλικὸν ἀλφαβητικῶς κατατεταγμένον ἐκ τοῦ χωρίου Δρυμῶν (τ. Μπερίκος) τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος, ἐκ σ. 126. Ἐν. τέλει τοῦ λεξιλογίου (σ. 1-108) παρατίθενται συνήθεις φράσεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας, παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις, ἔτι δὲ λαογραφικαὶ τινες εἰδήσεις. Ἐπίσης παρατίθεται ἀξιόλογον διάγραμμα γραμματικῆς τοῦ ἰδιώματος. Ὁ συλλογεὺς, φοιτητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, εἰργάσθη βάσει τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Γλωσσικῆς Ἑται-

ρείας, οὕτω δὲ συνεκέντρωσεν ὕλικὸν ἐπιστημονικῶς ἀξιόπιστον καὶ χρήσιμον εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ. Προσέχει εἰς τὴν ὀρθὴν φωνητικὴν καταγραφὴν τοῦ ὕλικου τοῦ, σχεδὸν δὲ πάσας τὰς λέξεις τῆς συλλογῆς καὶ τὰς ἐννοιολογικὰς ἀποχρώσεις ἐνισχύει δι' ἐπιτυχῶν παραδειγμάτων.

Τὸ ἰδίωμα παρέχει εὐκαιρίαν διὰ πλῆθος λεξιλογικῶν φωνητικῶν καὶ μορφολογικῶν παρατηρήσεων. Οὕτως: *ἀγράδα* = σχισμὴ, ὀπὴ ἐπιμήκης: "Ἐχ' ἀγράδιδι ἢ πόρτα κὶ φέρῃ κρύου. Σημασία καὶ τύπος ἀθησαύριστος. Ἡ λ. καὶ σημ. συναπτεῖται πρὸς τὸ ἐξ Εὐβοίας καὶ ἀλλαχοῦ ἀγριάδα = τραχύτης ἐπιφανείας, ἔλλειψις λειότητος.

ἀζγράμπιλ'. Ἐνδιαφέρων ἀμάρτ. τύπος τοῦ ἀγράμπελη.

ἀπουκουντριάζου = μωραίνω, ἀπληθιδῶ τινα: θὰ τ' ἀπουκουντριάζης (τοῦ πιδί).

Ἄν ἔχωμεν ὑποκατάστασιν τῆς προθ. ἀπό, πρόκειται τὸ ρ. ὑποχονδριάζω. *ἀρμουλάι* = μικρὸς λαγός, λαγουδάκι. Νομίζομεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ *ἐρημολάγι. ἀτέλιφτους*. Ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου αἱ ἀπαιτήσεις ἢ ἀξιώσεις δὲν τελειώνουν.

βρουμίστρα. Ἐνδιαφέρων σχηματισμὸς ἀπὸ τὸ βρώμη = στέλεχος βρώμης.

γρουντιωπός: ὄχι ὁ γηραιὸς πῶς, ὡς θὰ ἀνέμενέ τις, ἀλλὰ ὁ γεγηρακῶς, ὁ ὑπέρογηρος, ἐπὶ δένδρων.

γράζου: ἐκ τοῦ ὑγρός, ὑγραίνομαι, νοτίζω ἐπὶ δοχείων.

γρηπίδα = λιθίνη πλάξ ἐξέχουσα τῆς στέγης, γεῖσον, κρηπίς.

γ'δουξούρ' = ἄνθρωπος ἄξεστος, ἀμόρφωτος. Ἡ λ. ἐνισχύει τὴν προταθεῖσαν ἐτυμολογίαν τοῦ κορόιδο ἐκ τοῦ κορόγιδο.

ἡμυρνά τά. Φρ. *Ἡῦρι τὰ ἡμυρνά τ'* = εὐρέθη εἰς περιβάλλον οἰκεῖον καὶ προσφιλές.

Ἰλαμους = ἡ κατεβασιά, ἡ ἰλὺς ποταμοῦ.

κάλανους = ἡμισυ κορμοῦ δένδρου ἐσκαλισμένου πρὸς διοχέτευσιν ὕδατος. Πιστεύομεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κάναλος.

5. **Χαριλάου Ν. Σακελλαρίου**, δημοδιδασκάλου, «Γλωσσικοὶ ἰδιωματισμοὶ ἐκ τοῦ χωρίου Ἄγραπιδεῖα (Δομοκοῦ)».

Τὸ χειρόγραφον ἀποτελεῖται ἐξ 162 σελίδων σχήματος χάρτου ἀναφορᾶς καὶ περιέχει ὕλικὸν συλλεγὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐντύπων ὀδηγιῶν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Τὸ ὕλικὸν προσέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ χωρίου Ἄγραπιδεῖα τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ, ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ συλλογέως (σ. 5 - 151), ἐν μέρει δὲ καὶ ἐκ τοῦ χωρίου Θεολόγος Εὐβοίας, ὅπου ὁ συλλογεὺς ὑπηρετεῖ ὡς δημοδιδάσκαλος, καὶ ἄλλων τόπων (σ. 152 - 161).

Μεταξὺ τῶν σελίδων 132 - 139 παρέχεται ἀλφαβητικὸς πίναξ ἄνευ ἐρμηνευμάτων τῶν ἀναγραφεισῶν ἐν τῷ κειμένῳ λέξεων καὶ ἐπὶ πλέον προστίθεται ἐν-

τυπον τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, ὅπου ὁ συλλογεὺς ἀπαντᾷ εἰς μερικὰ ἐρωτήματα διὰ γλωσσικὰ φαινόμενα ἀναγόμενα εἰς τὸ ἴδιωμα τοῦ χωρίου.

Τὸ ὑλικὸν καταγράφεται κατὰ κεφάλαια : ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτόν, σ. 5 - 74, ὁ χειρσαῖος βίος, σ. 75 - 104, ὁ φυσικὸς κόσμος, σ. 105 - 112, ὁ ἠθικὸς κόσμος, σ. 113 - 130. Εἰς τὸ τέλος σημειώνει καὶ λέξεις ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐκ Ρουπακίου Ἡλείας, σ. 161. Ἀκολουθεῖ πίναξ τῶν περιεχομένων, σ. 162-164.

Τὸ ἴδιωμα τῆς Ἀγραπιδεᾶς εἶναι βόρειον. Ὁ συλλογεὺς καταβάλλει προσπάθειαν νὰ ἀποδώσῃ τοῦτο ἀκριβέστερον φωνητικῶς καὶ ἔξαντλεῖ τὸ ἐρωτηματολόγιον διὰ πολλῶν παραδειγμάτων, παραθέτων ἰδιωματικὰς φράσεις, ὄρκους, ἄρας, σύνθετα, μεγεθυντικὰ καὶ ὑποκοριστικὰ. Εἰς τὴν ἀναγραφὴν φράσεων εἶναι πολλάκις πλουσιώτατος (βλ. σ. 48 κἄξ. λέξ. καρδιά), παραθέτει δὲ ἐνίοτε καὶ λαογραφικὰ στοιχεῖα. Ἐπὶ πλέον, προσπαθεῖ καὶ διὰ σχεδίων τῶν ἀντικειμένων νὰ καταστήσῃ σαφέστερον τὸ ἐρμήνευμα πολλῶν λέξεων. Φωνητικῶς ἐπίσης προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀκριβῆς εἰς τὴν καταγραφὴν χωρὶς ἐν τούτοις νὰ τὸ ἐπιτυγχάνῃ πάντοτε : ἔχ^ε, χ^ελᾶς, χ^υμάου, φρυδάκ', ν^υχάκ', κ^ολάρα, βγάλ^ης, θηλ^υκά, ματών^ε, διοπάν', παρὰ ταῦτα ὅμως σημειώνει καὶ γ^υναῖκα, μαλάκ', κ^υλιά.

Ἐκ τοῦ λεξιλογίου σημειοῦμεν καὶ ἀρχαιοπινῆ τινα στοιχεῖα :

πίνος (ρύπος) (σ. 90). Πβ. Σοφ. Οἶδ. Κολ. 1239, Εὐρ. Ἡλέκτρ. 305.

πασπάλη = ἀρχ. παιπάλη.

χορδακίζει ἢ καρδιά. Πιθανῶς χορδακίζει (πάλλει).

ξιθάλι : (βούκεντρον) ἀρχ. ξυήλη καὶ μεσαιων. ξυάλη (ascia securis Δουκάγγιος).

Σημασίαι τινὲς λέξεων ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ :

ἀλαλα (σ. 80). ἀντρίζω (σ. 51). τὸ ἔχος (σ. 127) περιουσία. Ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἔχη (Μάνη).

6. Ἄνδρ. Νομικοῦ, «Παροιμίες τοῦ Θηραϊκοῦ λαοῦ».

Εἰς 28 δακτυλογραφημένας σελίδας καταχωρίζει ὁ συλλογεὺς 200 παροιμίας μεθ' ἐρμηνεύματος, αἱ ὅποια ἐπιχωριάζουν εἰς Θήραν, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἄνευ ἐρμηνεύματος 27 ἄλλας παροιμίας ἢ παροιμειώδεις φράσεις σχετικὰς μὲ τὰς καιρικὰς συνθήκας.

Ἡ ὅλη συλλογὴ παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ συλλογεὺς εἰργάσθη μὲν μὲ ἔφεσιν καὶ κατέβαλε πολλὴν προσπάθειαν διὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς παροιμίας του, ἀλλὰ στερεῖται τῆς πρὸς τοῦτο προπαιδείας καὶ φαίνεται ἀγνοῶν πλήρως τὰς μέχρι τοῦδε δημοσιευθείσας συλλογὰς καὶ ἐρμηνείας παροιμιῶν. Οὕτω κοινοτάτας παροιμίας, οἷον στήν ἀναβροχιά, καλὸ καὶ τὸ χαλάζι Ἄι Γεώργη, βόηθα με, σεῖ

καὶ σὺ τὸν πόδα σου· κάλλιο γαῖδουρόδενε παρὰ γαῖδουρογύρευε, κλπ. νομίζει μόνον Θηραϊκάς. Τὸ περιέργον εἶναι ὅτι ἐνῶ, ὡς φαίνεται, δὲν γνωρίζει τὸν Πολίτην, γνωρίζει καὶ παραπέμπει εἰς τοὺς ἀρχαίους παροιμιογράφους. Τὸ ὅλον ὑλικὸν τῆς συλλογῆς ὀλίγον θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ὑπὸ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν.

7. *Εὐαγγ. Μπόγκα*. 1) «Ἰδιωματικὸν Λεξιλόγιον Μηχανιώνας» (Κυζίκου), ἐν τετράδ. ἐξ 120 σ. μὲ 926 λέξεις· 2) «Λαογραφικὰ τινὰ στοιχεῖα Μηχανιώνας Κυζίκου», ἐν τετράδ. μὲ 52 σ.

Γνωστὸς καὶ ἀξιόλογος συλλογεὺς ὁ κ. Μπόγκας, προσφέρει ἐκ τῆς Μηχανιώνας ἀπηκριβωμένον ὑλικόν, ὅπερ συνέλεξε δι' ἐπισκέψεως τῶν ἐν Ν. Μηχανιώνᾳ ἐγκατεστημένων προσφύγων. Ἐπίσης ἐν Ν. Μηχανιώνᾳ συνέλεξε καὶ τὰ εἰς τὸ β' τετράδιον παρατιθέμενα Λαογραφικά. Οἱ κάτοικοι τῆς Μηχανιώνας καὶ εἰς τὴν παλαιὰν καὶ εἰς τὴν νέαν πατρίδα των ἀσχολοῦνται κατὰ κύριον λόγον μὲ τὴν ἀλιεῖαν, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ συλλογὴ περιέχει πολλοὺς ὄρους τοῦ ναυτικοῦ βίου, καὶ εἰς τὴν Λαογραφικὴν συλλογὴν τὰ περισσότερα ἄσματα εἶναι ναυτικά. Ἡ συλλογὴ δὲν περιέχει ἀφθονα παραδείγματα οὕτω δὲ δὲν δύναται ἐκ ταύτης νὰ ἀπακριβωθῇ ὁ πραγματικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἰδιώματος, ὅπερ κατὰ τὸν κ. Μπόγκαν παλαιότερον ἦτο βόρειον. Καλὸν εἶναι νὰ παρακληθῇ ὁ κ. Μπόγκας νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ὑλικὸν τῆς συλλογῆς του διὰ παραδειγμάτων καὶ περισσοτέρων λαογραφικῶν κειμένων καὶ ἰδιωματικῶν ἀφηγήσεων.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἡ κριτικὴ ἐπιτροπεία θεωρεῖ καλυτέραν τὴν συλλογὴν ἐκ Στροπόνων Εὐβοίας, εἰς δευτέραν δὲ μοῖραν κατατάσσει τὰς συλλογὰς ἐξ Ἁγίας Ἄννης Εὐβοίας, Δρυμῶνος Αἰτωλίας καὶ Ἐρμιονίδος. Καλὰς ὡσαύτως καὶ βραβευτέας κρίνει τὰς συλλογὰς ἐξ Ἀγραπιδιᾶς Δομοκοῦ καὶ Μηχανιώνας Κυζίκου. Ὡς πρὸς τὴν ἐκ Θήρας συλλογὴν παροιμιῶν, ἡ Ἐπιτροπεία εὗρισκει ὅτι ἀποτελεῖ μὲν αὕτη φιλότιμον προσπάθειαν, ἀλλὰ δὲν προσφέρει τι τὸ νέον, δι' ὃ καὶ προτείνει ὅπως ἀπονεμηθῇ ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας εἰς τὸν συλλογέα.

Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπεία

ΙΩ. ΚΑΛΛΕΡΗΣ, ΑΘ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ, Γ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ, εισηγητῆς

Εἰς τὰς ἀνωτέρω συλλογὰς ἀπενεμήθησαν τὰ ἑξῆς βραβεῖα: 1) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 2250 εἰς τὴν ἐκ Στροπόνων Εὐβοίας συλλογὴν τοῦ κ. Γ. Ντεγιάννη. 2) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1750 εἰς τὴν συλλογὴν ἐξ Ἁγίας Ἄννης Εὐβοίας τοῦ κ. Δ. Σέττα, τὴν συλλογὴν ἐκ Δρυμῶνος Τριχωνίδος τοῦ κ. Ἄ. Μπουγᾶ καὶ τὴν συλλογὴν ἐξ Ἐρμιονίδος τῆς δίδος Δήμητρας Μερεμέτη. 3) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1250 εἰς τὴν συλλογὴν ἐκ Μηχανιώνας Προποντίδος τοῦ κ. Εὐαγγ. Μπόγκα καὶ τὴν συλλογὴν ἐξ Ἀγραπιδιᾶς Δομοκοῦ τοῦ κ. Χ. Σακελλαρίου.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1957

Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν διαπιστώνει ὅτι εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ παρελθόντος ἔτους μετέχουν 22 ἐν ὄλῳ συλλογεῖς γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ διαφόρων περιφερειῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν, εὐτυχῶς, καὶ ἀρκετοὶ ἐκπαιδευτικοί.

Τὸ γεγονός τοῦτο, ἀσύνηθες κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, παρέχει τὴν ἐλπίδα ὅτι πολλοὶ φιλογενεῖς ἄνδρες, ἐνεστερνίσθησαν τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν, ὃν ἐπιδιώκει ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν, καὶ ὅτι τοῦτο θὰ ἀποδώσῃ δαψιλεῖς καρποὺς καὶ εἰς τοὺς ἐπομένους διαγωνισμοὺς. Θεωροῦμεν ἐν τούτοις σκόπιμον νὰ ὑπομνήσωμεν ἀπαξ ἔτι ἐκεῖνο, ὅπερ πολλάκις ἐτονίσθη εἰς προηγουμένας ἐκθέσεις, ὅτι δηλαδὴ τὸ χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον ἡ γενναιοδωρία τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκείου κληροδοτήματος θέτει κατ' ἔτος εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἑταιρείας, μόλις ἀρκεῖ διὰ τὴν συμβολικὴν ἀμοιβὴν τοῦ μόχθου τῶν συλλογέων. Θὰ ἔπρεπε, διὰ τοῦτο, τόσον ἡ πολιτεία, ὅσον καὶ ἡ Ἀκαδημία, νὰ ἐνισχύσουν τὴν προσπάθειαν τῆς Ἑταιρείας δι' ὕλικῆς, μάλιστα δὲ δι' ἠθικῆς συνδρομῆς, δεδομένου ὅτι ἡ ἠθικὴ κυρίως ἀμοιβὴ θερμαίνει τὸν ζῆλον τῶν φιλοτίμων Ἑλλήνων, οἵτινες καταναλίσκουν χρόνον καὶ κόπον πολὺν διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν.

Αἱ ὑποβληθεῖσαι συλλογαὶ προέρχονται: τέσσαρες ἐκ Θράκης, ἀνὰ τρεῖς ἐκ Μακεδονίας καὶ Πελοποννήσου, ἀνὰ δύο ἐξ Ἰωνίας καὶ Χίου, ἀνὰ μία ἐκ Προποντίδος (Ἀρτάκη), Ψαρῶν, Τήνου, Θάσου, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Μεγάρων, Φθιώτιδος, καὶ μία, περιέχουσα δημοτικὰ ἄσματα, ἐκ διαφόρων τόπων.

1. Ἡ τελευταία αὕτη συλλογὴ ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ παλαιμάχου συλλογέως κ. Γ. Ντεγιάννη, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ, βραβευθέντος πολλάκις εἰς προηγουμένους διαγωνισμοὺς τῆς Ἑταιρείας. Ὁ κ. Ντεγιάννης, εὐρισκόμενος τὸ παρελθὸν θέρος εἰς Σμόκοβον πρὸς λουτροθεραπείαν, δὲν ἐδίστασε νὰ διαθέσῃ πολὺν ἐκ τοῦ διὰ τὴν ἀνάπαισιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν συλλουομένων προοριζομένου χρόνου διὰ νὰ καταγράψῃ τριακόσια ἐν ὄλῳ δημοτικὰ ἄσματα, κυρίως ἐκ Θεσσαλίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ Μακεδονίας, Στερεᾶς Ἑλλάδος, Εὐβοίας καὶ ἀλλαχόθεν. Δι' ἕκαστον τούτων παρέχει σαφεῖς καὶ χρησίμους πληροφορίας περὶ τοῦ τόπου προελεύσεως, τοῦ ὀνόματος, τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ πληροφοριοδότη. Ἡ συλλογὴ, μολονότι περιέχει, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἄσματα κατὰ τὸ πλεῖστον γνωστά, εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτος. Ὁ κ. Ντεγιάννης, συλλογεὺς ἐμπειρότατος, καταγράφει

τόσον πιστῶς εἰς τὸ ἐκάστοτε ἰδίωμα τὰ ἄσματα, ὥστε διατηρεῖ ἐνίοτε καὶ λάθη μετρικὰ ὀφειλόμενα εἰς τοὺς πληροφοριοδότας. Παρέχει οὕτω ὕλικὸν πλούσιον καὶ χρήσιμον, τόσον διὰ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῆς διδομένης παραλλαγῆς ἐκάστου ἄσματος πρὸς τὰς ἤδη γνωστάς, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀποθησαύριον διαλεκτικῶν τύπων ὁμιλουμένων εἰσέτι ἢ διατηρουμένων μόνον εἰς τὴν δημῶδη ποίησιν. Ἡ ἐπιτροπὴ προτείνει διὰ τοῦτο, ὅπως ἡ συλλογὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ βραβευθῆ.

2. Ὑπὸ τὸν τίτλον «Συλλογὴ λαϊκοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου» καὶ τὸν ὑπότιτλον «ἀπὸ κατοίκους ἔξ ὄρεινῶν χωρίων τῆς Φθιώτιδος» ὑπεβλήθη συλλογὴ ἐκ 55 σελίδων μεγάλου σχήματος ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, συνταξιούχου γραμματέως πρωτοδικῶν. Περιέχει τοπωνύμια, ὀνόματα οἰκιακῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν, εἰδῶν κλινοστρωμνῆς καὶ ἐνδυμάτων, φαγητῶν κτλ., διδόμενα ὑπὸ ἀφηγηματικὴν μορφήν, ἐν συνεχείᾳ δὲ λεξιλόγιον, ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον, παιδικὰς λέξεις καὶ 56 παροιμίας κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῆς πρώτης λέξεως ἐκάστης παροιμίας. Ὁ συλλογεὺς ἀποδίδει πιστῶς τὴν χρησιμοποιουμένην εἰς τὴν περιφέρειαν συγκεκομμένην, ὡς εἰκός, μορφήν ἐκάστης λέξεως, μετὰ τῆς ἰδιωματικῆς αὐτῆς σημασίας, δὲν παραλείπει δὲ νὰ δίδῃ συνήθως ἐντὸς παρενθέσεως καὶ τὴν πλήρη μορφήν αὐτῆς, ὡς ἀπαντᾷ εἰς τὴν κοινήν. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατέχει πλήρως τὸ βόρειον ἰδίωμα τῆς περιφερείας Ὑπάτης, ὅθεν κατάγεται, καὶ ὅτι προσπαθεῖ μετὰ ζήλου καὶ φιλοτιμίας νὰ διασώσῃ κατὰ τὸ δυνατόν περισσότερα γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ στοιχεῖα τῆς γενετείρας του. Περὶ τῶν τελευταίων ἄλλως τε τούτων ἔχει ἐκδώσει καὶ ἰδιαιτέραν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὰ ἔθιμα» (Ἀθῆναι, 1957).

Ὡς πρὸς τὰ γλωσσικὰ καθαρῶς στοιχεῖα, ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ ἀποτελεῖ ἐγγύησιν ὅτι ὁ συλλογεὺς θὰ προσφέρῃ ἀσφαλῶς εἰς τὸ μέλλον πλουσιώτερον ὕλικόν, μεθοδικώτερον δὲ καὶ πιστότερον καταγεγραμμένον, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὀδηγῶν τῆς Ἑταιρείας, τῶν ὁποίων ἔλαβε, δυστυχῶς, γνῶσιν μετὰ τὴν κατάθεσιν τῆς κρινομένης συλλογῆς. Θεωροῦμεν διὰ τοῦτο περιττὸν νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὠρισμένας ἀτελείας τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Ἀναγνωστοπούλου (π. χ. τὴν ἔλλειψιν ἐρμηνεύματος τῶν διδομένων παροιμιῶν, τὴν ἀτελῆ καταγραφὴν ὠρισμένων φθόγγων, κτλ.) καὶ ἀρκούμεθα νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι ἡ συλλογὴ, ὡς ἔχει, θὰ συμβάλῃ εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Λεξικοῦ, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἀναφέρεται εἰς ἰδίωμα λίαν ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἤκιστα γνωστόν, καὶ δέον νὰ βραβευθῆ.

3. Χ/φον ὑπὸ τὸν τίτλον «Γλωσσάριο τοῦ Μεγαρικοῦ ἰδιώματος», ἐκ σ. 195 μεγάλου σχήματος, ὑποβλήθην ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου, συνταξιούχου ἐκ παιδευτικοῦ (ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξύ, ὡς πληροφοροῦμεθα), ἔρχεται νὰ συμ-

πληρώση τὸ σχετικῶς πλούσιον ὑλικόν, ὅπερ ἀπεστάλη κατὰ καιροῦς εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν ἐκ Μεγάρων.¹ Ὁ συλλογεὺς δίδει ἐν ἀρχῇ συντόμους γραμματικὰς καὶ φωνητικὰς παρατηρήσεις (σ. 4 - 6) ἐπὶ τῶν ἰδιαζόντων εἰς τὸ Μεγαρικὸν ἰδίωμα φαινομένων (ταϊτακισμὸς τοῦ *κ* πρὸ τοῦ *ε* καὶ *ι*, διατήρησις τῆς προφορᾶς τοῦ *υ* ὡς *μου* καὶ τοῦ ἀσυνιζήτου τῶν εἰς *-ία* καὶ *-έα* οὐσιαστικῶν, σχηματισμὸς τοῦ ἐνεργ. ἀορίστου τῶν ρημάτων εἰς *-κα*, κτλ.), περὶ ὧν διέλαβεν ἐν λεπτομερείαις ὁ ἀείμνηστος Γ. Χατζιδάκις.² Ἀκολουθεῖ γλωσσάριον ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον (σ. 7 - 190), τοπωνύμια (σ. 191), παροιμιώδεις φράσεις καὶ παροιμίαι (σ. 194 - 196), ὀνόματα παιγνίων (σ. 197), ἄνευ, δυστυχῶς, περιγραφῆς αὐτῶν, καὶ σύντομος πίναξ τῶν συνηθετέρων κυριωνύμων (σ. 199). Ἡ ἐπιμέλεια, μεθ' ἧς ἔχει συλλεγῆ τὸ πλούσιον ὑλικόν τοῦ λεξιλογίου, ἢ ἀξιέπαινος προσπάθεια, μεθ' ἧς ἔχει ἀποδοθῆ ἡ μορφή τῶν λέξεων καὶ ἡ ἐρμηνεία αὐτῶν κατὰ τὸ δυνατόν πιστότερον καὶ ἀκριβέστερον (τὰς ὀλίγας ἀτελείας πρέπει ν^ο ἀποδώσει κανεὶς εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ συλλογέως) καὶ τὰ πολλὰ καὶ διδασκαλικά παραδείγματα, δι' ὧν πιστοῦται ἡ ἐκάστοτε διδομένη σημασία τῶν λέξεων, καθιστοῦν τὴν συλλογὴν τόσῳ μᾶλλον πολύτιμον, ὅσον δι' αὐτῆς οὐ μόνον πλουτίζεται διὰ νέων λέξεων τὸ λεξιλόγιον τῆς Μεγαρικῆς, ἀλλὰ διευκολύνεται καὶ ἡ συγκριτικὴ μελέτη τούτου διὰ τῆς παραβολῆς πρὸς τὰ ἐκ προηγουμένων συλλογῶν γνωστά. Ὅθεν θεωροῦμεν τὴν συλλογὴν ἀξίαν βραβεύσεως.

4. Ἡ σημασία καὶ ἡ πολλαπλῆ χρησιμότης τῶν νεοελληνικῶν τοπωνυμίων,³ ἀσφαλῶς γνωστὴ εἰς τὸν κ. Σπ. Μουσούρη (τὸν γνωστὸν ποιητὴν Φῶτον Γιοφύλλην), παρεκίνησε τοῦτον νὰ συντάξῃ πλήρες «Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Ἰθάκης» ἐξ 100 σ. δακτυλογραφημένων μεγάλου σχήματος. Τὰ τοπωνύμια καταγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν, δι' ἕκαστον δὲ τούτων παρέχονται λεπτομερεῖς καὶ σαφεῖς πληροφορίες τοπογραφικαὶ καί, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔτυμολογικαί. Ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ, ὅτι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν τοπωνυμίων τῆς νήσου εἶναι καθαρῶς Ἑλληνικῆς προελεύσεως. Διδακτικὸν ὡσαύτως εἶναι, ὅτι τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα, ἢ διαμόρφωσις ἢ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐδάφους, τὸ εἶδος τῶν δένδρων ἢ φυτῶν, ἄτινα εὐδοκιμοῦν εἰς ὠρισμένην περιφέρειαν, καὶ τὰ ὀνόματα ἐκκλησιῶν ἢ ἄλλων χαρακτηριστικῶν κτισμάτων, ἀποτελοῦν τοὺς συνηθεστέρους λόγους ὀνοματοθεσίας τῶν τοπωνυμίων. Ὁ συλλογεὺς, γνώστης τῶν τόπων καὶ τοῦ ιδιώματος τῆς νήσου (ἔβραβεύθη παλαιότερον καὶ γλωσσικῆ του συλλογῆ ἐξ Ἰθάκης), καθορίζει κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτυχῶς τοὺς λόγους τού-

¹ Βλ. Ἀθηνᾶ 24 (1912), 297 - 299. 28 (1916), 324 - 325. 56 (1952), 367 - 371.

² Γλωσσολογ. Ἔρευναι, 73 κέ.

³ Βλ. Κ. Ἀμάντου, Die Suff. d. neugr. Ortsn., 4 - 5.

τους, ἀποφεύγει δέ, ὀρθῶς, τὰς ἀσκόπους ὑποθέσεις ἢ ἐπεξηγήσεις, ὁσάκις ἢ προέλευσις τοῦ τοπωνυμίου εἶναι εἰς αὐτὸν ἄγνωστος ἢ ἀσαφής. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, εἴναι καὶ ἐξ ἄλλων περιφερειῶν εἵχομεν συλλογὰς τοπωνυμίων ἐπιμελῶς καὶ μεθοδικῶς συντεταγμένας, ὡς ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Μουσούρη, τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν διὰ τοῦτο ἀξίαν βραβείου.

5. Μικρὰν συλλογὴν ἐκ σ. 39 μεγάλου σχήματος, περιέχουσιν γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐκ Κεφαλληνίας, ὑπέβαλεν ὁ κ. Γεω. Σπετσέρης. Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει γλωσσάριον ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον ἐκ σ. 31, παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις, ἀλφαβητικῶς ἐπίσης κατατεταγμένας, ἐκ σ. 6, καὶ τοπωνυμίας ἐκ σ. 2. Κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ διὰ τοῦ γλωσσαρίου προσφερόμενον ὑλικόν, διότι περιλαμβάνει κατὰ κανόνα λέξεις αὐστηρῶς ἰδιωματικῆς χρήσεως (π.χ. *βελινόπερνα* = μολυβδοκόντυλον, *δεονὸς* = γεγονός, *ζήτημα*, *ἔρτηκας* = νάρθηξ, *μωρόπουλλο* = τὸ τρυφερὸ κολοκυθάκι, *πετάλες* = ἀχιβάδες, *προσποδοῦ* = τὸ πρὸς τοὺς πόδας μέρος τοῦ κρεββατιοῦ, κτλ.). Τὸ λυπηρὸν εἶναι ὅτι ὁ συλλογεὺς, παρὰ τὴν προφανῆ ἔφεσιν νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας, δὲν κατέχει τὴν μέθοδον τῆς συλλογῆς τοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ. Ἐνεκα τούτου δίδει σύντομον, ἐνίοτε μάλιστα μονολεκτικὴν, ἐρμηνείαν τῶν λέξεων, ἄνευ διακρίσεως μεταξὺ κυρίας καὶ μεταφορικῆς σημασίας καὶ ἄνευ οὐδενὸς παραδείγματος ἐκ τοῦ προφορικοῦ λόγου πρὸς διασάφειν αὐτῆς.

Τὴν ἔλλειψιν ταύτην θ' ἀναπληρώσῃ, ἐλπίζομεν, ὁ συλλογεὺς λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς προσεχοῦς συλλογῆς γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ τῆς γενετείρας του νήσου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη συγκεντρώσει, ὡς ὁ ἴδιος γράφει. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ, ὡς πρώτη προσπάθεια, εἶναι εὐπρόσδεκτος καὶ πρέπει νὰ βραβευθῇ.

6. Συλλογὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «Γλωσσικὸ ὑλικὸ ἐκ Θάσου», ἐκ σ. 140 8ου σχήματος, ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κ. Ἄννας Ἀργυρίου, περιλαμβάνει δὲ γλωσσάριον (σ. 1-58), τοπωνυμικὸν (σ. 61-75), κύρια ὀνόματα (σ. 76-78), παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις (σ. 81-102), ναυτικὴν ὀρολογίαν (σ. 103-113), συντόμους γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος (σ. 114-119), ἐν τέλει δὲ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα (συμβόλαια, κλπ.) συντεταγμένα εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ ὀμιλουμένην κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα (σ. 121-140). Ἡ ὅλη ἐργασία ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ ἱκανῆς καὶ παρατηρητικῆς συλλογῆς, ἣτις ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ περισσότερα, εἴαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰς ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας. Εἶναι βέβαιον ἐν ταύτῃ περιπτώσει, ὅτι οὔτε τὰς παροιμίας θὰ ἄφινεν ἄνευ ἐρμηνεύματος, οὔτε τὰς σημασίας τῶν λέξεων θὰ ἔδιδεν ἄνευ διασαφητικῶν παραδειγμάτων. Ὅπως δὲ ὅμως, τὸ προσφερόμενον ἐκ τῆς ἐν Θάσῳ ὀμιλουμένης ὑλικοῦ, ἐξ ἧς

ἐλαχίστας, σημειωθῆτω, ἔχομεν συλλογὰς, εἶναι μορφολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς ἐνδιαφέρον (πβ. *κοκκ'νίτσα* = ἰλαρά, *δίνω λαθήσιμα* ἢ *μελ'ἄθήσιμα* = δανείζω ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἐπιστροφῆς τῶν χρημάτων κατὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ ἐλαίου ἢ τοῦ μέλιτος, τῶν δύο, δηλαδή, κατ' ἐξοχὴν προϊόντων τῆς νήσου, *λοχερός* = τρυφερός, δηλ. *χλοερός*, *χαλδαῖος* = μικρὸς παῖς, κτλ.), δι' ὃ καὶ θεωροῦμεν τὴν συλλογὴν χρήσιμον καὶ βραβευτέαν.

7. Ὁ κ. Γ. Ἀμιραλῆς, τελειόφοιτος φιλολογίας, ὑπέβαλε χειρόγραφον ὑπὸ τὸν τίτλον «Συλλογὴ λέξεων ἐκ Τήνου», ἐκ σ. τετραδίου 120 περίπου, περιέχον γλωσσάριον ἀλφαβητικῶς ταξινομημένων ἰδιοματικῶν λέξεων ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς νήσου, κατὰ τὸ πλεῖστον δηλουμένων ἐκάστοτε ὀνομασί. Ὁ συλλογεὺς φαίνεται κατέχων γενικὴν ἐποπτεῖαν τῆς ἐν τῇ νήσῳ ὁμιλουμένης, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς προσπαθείας, ἣν κατέβαλε πρὸς ἀπόδοσιν τῶν διαφόρων κατὰ τόπους τύπων τῶν λέξεων, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ τονίσῃ κυρίως τὴν φωνητικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ νοτίας περιοχῆς τῆς νήσου. Δυστυχῶς περιώρισε τὴν προσπάθειαν ταύτην μόνον εἰς τοὺς τύπους τῶν ῥημάτων (πχ. *βολεύω*, *κοπανίζω*, *μπολασιίζω*, *ξεγανώνω*, *ρημάζω*, κτλ. εἰς τὴν νοτίαν περιοχὴν, ἀλλὰ *βουλεύου*, *κουπανίζου*, *μουλασιίζου*, *ξηγανώνου*, *ρ'μάζου*, κτλ. εἰς τὴν βορείαν περιοχὴν). Παραμένει οὕτως ἀμφίβολον, ἐὰν ἡ αὐτὴ διαφορὰ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ὀνόματα, ἢ ἀμφιβολία δ' αὕτη ἐπιτείνεται, ὅταν ὁ συλλογεὺς βεβαιώσῃ ὅτι καθ' ὅλην τὴν νῆσον λέγεται *γουλί*, *καλίκι*, *καρίκι*, *κλινάφτης*, *κανάτι*, κτλ., ἀλλὰ καὶ γ' *δί*, *γινάτ'*, *κουσούρ'*, *κιλιπούρ'*, *κουλοχέρ'ς*, κτλ. Ἡ ἀσάφεια δὲ ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν πολλῶν λέξεων καθίσταται πολλάκις ἐντονωτέρα ἐκ τῆς ἀτελοῦς διατυπώσεως τοῦ ἐρμηνεύματος ἢ καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἱκανῶν καὶ καταλλήλων παραδειγμάτων. Παρὰ τὰς ἐλλείψεις ταύτας, εὐνοήτους διὰ νέον καὶ ἀρχαριον συλλογέα, ἢ συλλογὴ προσφέρει ἀρκετὸν χρήσιμον ὕλικὸν καὶ δέον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ βραβευθῇ.

8. Χειρόγραφον ἐκ σ. 82 μεγάλου σχήματος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ψαριανὴ Λαογραφία», ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σπανοῦ, δημοδιδασκάλου. Περιέχει ἄσματα σχετικὰ μὲ τοὺς ξενιτεμένους, τὴν θάλασσαν, τὸν γάμον, τὸν ἔρωτα κλπ. (σ. 1-65), ἐν συνεχείᾳ δὲ λαογραφικὰς πληροφορίας συνδεομένας μὲ τὰς ἑορτὰς τοῦ Δωδεκαημέρου καὶ τὰ ἡθῆ καὶ ἔθιμα τῆς νήσου (σ. 65-78). Τόσον τὸ πρῶτον, ὅσον καὶ τὸ δεύτερον μέρος οὐδὲν σχεδὸν προσθέτουν ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως, διότι τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει ἄσματα παγκοίνως γνωστά, τὸ δὲ δεύτερον καταγραφὴν μέρους τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐπικρατούντων ἡθῶν καὶ ἐθίμων. Φανερόν ἐξ αὐτοῦ καθίσταται, ὅτι ἡ συλλογὴ εἶναι χρήσιμος εἰς τὴν λαογραφικὴν κυρίως ἔρευναν. Διὰ τοῦτο, ὡς καὶ διὰ τὰς δύο μοναδικὰς σελίδας (79-89) τοῦ λεξιλογίου,

νομίζομεν ὅτι ἡ συλλογὴ πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὴ καὶ νὰ ἐπαινεθῆ.

9. Ἔργον υἱικῆς στοργῆς πρὸς τὴν ἀπολεσθεῖσαν γενέτειραν, ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς μεγάλης, πολλοῦ μόχθου καὶ μακροῦ χρόνου, εἶναι χειρόγραφον ἔξ 11 τετραδίων μεγάλου σχήματος (σ. 230 περίπου ἐν συνόλῳ), τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Λαογραφικὰ Ἀρτάκης» καὶ ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Ὁρέστου Λογοθετίδου, «ἐπὶ 31 συνεχῆ ἔτη διατελέσαντος διδασκάλου ἐν Ἀρτάκῃ καὶ Πανόρμῳ». Ἡ συλλογὴ περιέχει γραμματικὰς καὶ φωνητικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ιδιώματος τῆς Ἀρτάκης (σ. 1 - 13), λεξιλόγιον τῆς γλώσσης τῶν νηπίων (σ. 14 - 16), αἰνίγματα, ὀνόματα παιγνίων, φράσεις εὐχῶν καὶ ἄρων, ὀνόματα ἀνέμων (σ. 17 - 27), τοπωνύμια τῆς περιοχῆς (σ. 28 - 41), ὀνόματα διαφόρων εἰδῶν σταφυλῶν (σ. 41-46· ὡς γνωστόν, ἡ Ἀρτάκη ἦτο κατ' ἔξοχὴν οἴνο- παραγωγὸς περιφέρεια), 396 παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις σαφῶς ἐρμηνευομένας (σ. 47 - 108), εἰς ἅς προστίθενται 182 τουρκικαὶ παροιμίαι, χρησιμοποιούμεναι ἄλλοτε, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως (σ. 109 - 133). Ἐν συνεχείᾳ παρέχονται: πίναξ βαπτιστικῶν (σ. 134 - 138), ὀνόματα χορῶν μετὰ συντόμου περιγραφῆς ἐκάστου ἔξ αὐτῶν (σ. 138 - 141), αἱ ἀντωνυμίας καὶ τὰ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀρτακηνοῖς (σ. 143 - 159), παραμύθια καταγεγραμμένα εἰς τὸ ἴδιωμα τοῦ τόπου μετὰ λεξιλογίου ἐρμηνευτικοῦ τῶν δυσκολωτέρων λέξεων (σ. 160 - 184), ἱστορικαὶ τινες πληροφορίες ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ζωὴν, τὰς ἀσχολίας καὶ τὸν δημόσιον βίον τῶν κατοίκων τῆς Ἀρτάκης κατὰ τὰς τελευταίας πρὸ τῆς ἐθνικῆς καταστροφῆς δεκαετηρίδας (σ. 185 - 223), ἐν τέλει δὲ σύντομον γλωσσάριον τῆς Ἀρτακηνῆς διαλέκτου κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ταξινομημένον (σ. 223 - 235). Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τοῦ περιεχομένου, ἡ ἐπιμέλεια, μεθ' ἧς ἔχει τοῦτο καταγραφῆ (ἰδιαιτέραν ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν ἡ καλλιγραφικὴ ἱκανότης τοῦ συλλογέως), ἡ σαφήνεια, μεθ' ἧς ἀποδίδονται ἡ μορφή καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν λέξεων καὶ φράσεων, καθιστοῦν τὴν συλλογὴν λίαν χρήσιμον (μὲ μοναδικὴν ἴσως ἑξαίρεσιν τὰς τουρκικὰς παροιμίας) καὶ κατ' ἀκολουθίαν εὐπρόσδεκτον. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει, βεβαίως, ὠρισμένας ἐπιφυλάξεις ἐπὶ λεπτομερειακῶν σημείων (π.χ., ὡς πρὸς τὰς ἐτυμολογίας τῶν ξενικῶν λέξεων τοῦ ιδιώματος, κτλ.), ἀλλὰ ἀποβλέπουσα εἰς τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα πλεονεκτήματα τῆς συλλογῆς, προτείνει, ὅπως αὕτη τύχη βραβείου καὶ ἰδιαιτέρου ἐπαίνου.

10. Μολονότι τὰ ιδιώματα τῆς Χίου ἀπησχόλησαν πολλοὺς μέχρι τοῦδε συλλογεῖς ἢ μελετητὰς (Βίος, Κανελλάκης, Ἄμαντος, Pernot, κτλ.), εὐπρόσδεκτος τυγχάνει ἡ ὑπὸ τοῦ δημοδιδασκάλου κ. Ι. Βαριαδάκη ὑποβληθεῖσα συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ τῆς περιοχῆς Βροντάδου, ἣτις περιλαμβάνει γλωσσάριον με-

γάλου σχήματος ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον (σ. 1 - 195), συντόμους γραμματικὰς καὶ συντακτικὰς παρατηρήσεις (σ. 196 - 221) καὶ μικρὰ ἄσματα ποικίλου περιεχομένου (σ. 222-224). Ὁ συλλογεὺς κατέβαλεν ὄντως προσοχὴν διὰ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς μορφῆς τῶν λέξεων καὶ τὴν σαφῆ διατύπωσιν τῆς σημασίας αὐτῶν, καίτοι παρέλειψε νὰ πιστώσῃ ταύτην διὰ παραδειγμάτων τοῦ καθημερινοῦ λόγου. Παρὰ τὸ σοβαρὸν τοῦτο μειονέκτημα, ἡ συλλογὴ εἶναι χρήσιμος διὰ τὸ πλούσιον γλωσσάριον, ὅπερ θὰ βοηθήσῃ κυρίως εἰς τὴν ἐπαλήθευσιν τοῦ ἀποθησαυρισθέντος ἤδη γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ τῆς νήσου, ὡς καὶ διὰ τὰς εὐστόχους ἐν πολλοῖς γραμματικὰς καὶ συντακτικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος, καὶ δέον νὰ βραβευθῇ.

11. Ἐξ ἴσου χρήσιμος εἶναι καὶ ἡ ἐτέρα ἐκ Χίου χειρόγραφος συλλογὴ, ἣτις φέρει τὸν τίτλον «Συλλογὴ Χιακῆς λαογραφικῆς ὕλης» καὶ ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Ἀ. Στεφάνου, φιλολόγου καθηγητοῦ τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου. Ἀποτελεῖται ἐξ 177 σ. μεγάλου σχήματος καὶ περιλαμβάνει: Χιώτικα γνωμικὰ (σ. 4-53), προλήψεις (σ. 55 - 57), δημῶδη ἄσματα (σ. 70 - 121) καὶ συμπλήρωμα εἰς τὸ Χιακὸν γλωσσάριον (σ. 122 - 179). Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος τῆς συλλογῆς παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, διότι προσφέρει λέξεις τοῦ Χιακοῦ ἰδιώματος μὴ περιεχομένας, καθ' ἃ βεβαιώνει ὁ συλλογεὺς, εἰς τὰ προηγούμενα Χιακὰ γλωσσάρια.

Καίτοι δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ συλλογέως γενόμενος περὶ τούτου ἔλεγχος ἀναφέρεται, ὡς εἰκόσ, εἰς τὰ δημοσιευθέντα μόνον γλωσσάρια, ὅχι δὲ καὶ εἰς τὰ ἐν χ/φω ἀποκείμενα ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ, φαίνεται ὅτι ἡ δήλωσίς του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκριβής, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς προχείρου παραβολῆς, τῶν ἀπὸ α καὶ β ἀρχομένων λέξεων τοῦ γλωσσαρίου πρὸς τὰ δημοσιευθέντα ἤδη ἄρθρα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Τὸ ὑπόλοιπον ὕλικόν ἔχει λαογραφικὸν κυρίως ἐνδιαφέρον, πλὴν τῆς συλλογῆς γνωμικῶν, ἣτις περιέχει καὶ ἰδιωματικούς τινες τύπους λέξεων. Ὅπως δὴποτε, ἡ συλλογὴ εἶναι προῖον κόπου πολλοῦ, χρόνου μακροῦ καὶ ἔργον εἰδήμονος, ὅστις εἶχε, πλὴν τῶν ἄλλων, τὴν ὑπομονήν, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ θέμα βιβλιογραφίαν, καὶ πρέπει διὰ ταῦτα νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ βραβευθῇ.

12. Ἐκ τῶν τριῶν συλλογῶν, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς Πελοποννησιακὰ ἰδιώματα, ἡ μία φέρει τὸν τίτλον «Τὸ ἰδίωμα τῆς Δυτικῆς Κορινθίας» καὶ ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Π. Δορμπαράκη, καθηγητοῦ τῆς Βαρβακείου προτύπου Σχολῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τετραδίων 8ου σχήματος, ὧν τὸ πρῶτον, ἐξ 96 σ., περιλαμβάνει παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φωνητικῆς καὶ τῆς μορφολογίας τοῦ ἰδιώματος, τὸ δὲ δεύτερον, ἐξ 134 σ., περιέχει γλωσσάριον τῶν ἰδιωματικωτέρων λέξεων, ἀλφαβητικῶς ταξινομημένων. Δύναται ἀδιστάκτως νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ συλλογὴ αὕτη ἀποτελεῖ συγκε-

κροτημένην ἐπιστημονικῶς καὶ μεθοδολογικῶς (ἂν ἔξαιρέση τις τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς σειραῖς τῶν τετραδίων) μελέτην ἐπὶ τῆς ὁμιλουμένης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς γενετείρας τοῦ συλλογέως, δηλ. εἰς τὰ χωρία τῶν τ. δήμων Εὐρωστίνης, Τρικάλων καὶ Πελλήνης. Ὁ συλλογεὺς, διακεκριμένος καὶ πεπειραμένος φιλόλογος, κατέχει πλήρως τὸν λεξιλογικὸν πλοῦτον τοῦ ιδιώματος, συγχρόνως δὲ τὴν ἰκανότητα τῆς μεθοδικῆς αὐτοῦ κατατάξεως καὶ μελέτης πρὸς ἔξαγωγήν συμπερασμάτων ἐπιστημονικῶς θεμελιωμένων. Γνωρίζει προσέτι καὶ χρησιμοποιοεῖ εὐχερῶς τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ ἰδίωμα βιβλιογραφίαν, ἐπιτυγχάνει δ' ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐξετάζη τὰς φωνητικὰς ἢ ἄλλας ιδιομορφίας τοῦ ιδιώματος ἐν συσχετισμῶ πρὸς ὁμοίαις ἢ ἀναλόγους συγγενῶν ιδιωμάτων. Διαπιστώνει οὕτω, ὅτι ὁ παρατηρούμενος ἐν τῷ ιδιώματι τσιτακισμὸς τοῦ *κ* καὶ *g*, ὡς καὶ ἡ ἐν πολλοῖς διατήρησις τῆς προφορᾶς τοῦ *ν* ὡς *ου*, συνηθέστερον δὲ ὡς *λου* (ἐνίοτε μάλιστα καὶ τοῦ *οι* ὡς *λου*: *τσουλιὰ*, *σταλουνὶ*), συνάπτουν τοῦτο πρὸς τὸ Μεγαρικὸν ἰδίωμα. Ἐξ ἄλλου, ἡ συχνὴ κώφωσις τῶν ἀτόνων *ο* καὶ *ε* (*μουσαζαρι*, *ἔρχουμαι*, *χιλιδόνι*, *ριτσίνι*, *ιλάτιωμα*, κτλ.) καὶ ἡ πολλάκις ἀπαντῶσα ἀποβολὴ τῶν ἀτόνων *ου* καὶ *ι* ἐντὸς λέξεων (*γουρ'νοστάσι*, *παιδόπ'λλο*, *π'λοφόρι*, *σ'τθά*, κτλ.) παρέχουν τεκμήρια συγγενείας τοῦ ιδιώματος πρὸς τὸ εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν τοῦ Κορινθιακοῦ ὁμιλούμενον βόρειον ἰδίωμα. Ἡ παντελής, τέλος, ἔλλειψις ἀσυνιζήτων εἰς -*ία* καὶ -*έα*, ἡ συχνότατη χρῆσις τῶν στερητικῶν ρηματικῶν εἰς -*γος* (*ἄφραγος*, *ἀνεχόρατος*, *ἀβάφτιγος*, *ἀθέριγος*, κτλ.) καὶ ἡ καθολικὴ χρῆσις τῶν μέσων ἠχηρῶν *b*, *d*, *g*, καταδεικνύουν σαφῶς τὴν συγγένειαν τοῦ ιδιώματος πρὸς τὰ γειτονικά Πελοποννησιακὰ ἰδιώματα. Εὐνόητον καθίσταται ἐντεῦθεν τὸ ἔξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον, ὅπερ παρουσιάζει ἡ μελέτη τοῦ ιδιώματος τῆς Δυτικῆς Κορινθίας. Εὐχῆς, διὰ τοῦτο, ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἡ ἐργασία τοῦ κ. Δορμπαράκη ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἀφοῦ ὑποστῆ, ἐννοεῖται, μεθοδολογικὰς κυρίως βελτιώσεις εἰς ὠρισμένα σημεῖα (εἰς τὴν κατάταξιν π. χ. καὶ ἔρμηνείαν πολλῶν φθογγολογικῶν μεταβολῶν, εἰς τὴν καταγραφὴν τῆς προφορᾶς ὠρισμένων φθόγγων, εἰς τὴν διαπραγματέυσιν τῆς κλίσεως ὀνομάτων καὶ ρημάτων, κτλ.). Πάντως ὁ συλλογεὺς διὰ τῆς ὑπὸ κρίσιν ἐργασίας του καὶ λεξιλογικὸν θησαυρὸν ἰκανὸν προσφέρει καὶ ἐτυμολογίας ἐπιτυχεῖς ἐνίοτε παρέχει καὶ πολλὰ φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ ιδιώματος ὀρθῶς ἐρμηνεύει. Διὰ πάντα ταῦτα προτείνομεν ὅπως ἡ ἐργασία τοῦ κ. Δορμπαράκη βραβευθῆ καὶ ἐπαινεθῆ ἰδιαίτερος.

13. Ἡ δευτέρα τῶν ἐκ Πελοποννήσου συλλογῶν, ἐκ 210 σ. μεγάλου σχήματος, ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Κανελλοπούλου, δημοδιδασκάλου. Φέρει τὸν ἀόριστον τίτλον «Συλλογὴ δημῶδους γλωσσικοῦ ὕλικου», διότι περιλαμβάνει ὕλικὸν ἐκ διαφόρων περιφερειῶν, ἦτοι: ἐκ τοῦ τέως δήμου Φαλάνθου τῆς ἐπαρχίας

Μαντινείας (σ. 1 - 152), ἐκ τοῦ τέως δήμου Θουρίας τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν (σ. 153 - 166), καὶ τέλος ἐκ τῆς περιοχῆς Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν (σ. 167 - 210).

Ὁ συλλογεὺς προτάσσει λεπτομερῆ πίνακα περιεχομένων, κατατάσσει τὸ προσφερόμενον ἐξ ἐκάστης τῶν ἀνωτέρω περιφερειῶν ὑλικὸν καθ' ὁμάδας γλωσσικὰς (ἀνθρώπινον σῶμα, οἰκογένεια, οἰκιακὰ σκευὴ καὶ ἔπιπλα, κτλ.) καὶ ἐπιτάσσει ἐκάστου λεξιλογίου συντόμους γραμματικὰς παρατηρήσεις. Ἡ πιετὴ φωνητικῶς ἀπόδοσις τῆς μορφῆς τῶν ἐκ Φαλάνθου καὶ Θουρίας καταχωριζομένων λέξεων δίδει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ συλλογεὺς κατέχει πλήρως τὰ ἰδιώματα ταῦτα. Δὲν δύναται τις ὅμως νὰ εἴπῃ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἐκ τῆς περιφερείας τῶν Γρεβενῶν λέξεων, διὰ πολλὰς τῶν ὁποίων γεννᾶται ἡ ἀμφιβολία, ἐὰν ἀκούωνται, ὑφ' ἣν μορφήν ἀποδίδει ταύτας ὁ συλλογεὺς, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ βορείου ἰδιώματος (*γομάρι* ἢ *γουμάρι*; *δεομάτι* ἢ *διομάτι*; *καοδάρι* ἢ *καοδάρι*); ὡς ὁ ἴδιος ἄλλωστε σημειώνει εἰς τὰς γραμματικὰς ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος παρατηρήσεις. Ἐξ ἴσου σημαντικὸν μειονέκτημα τῆς συλλογῆς εἶναι ἡ ἔλλειψις παραδειγμάτων ἐκ τοῦ καθημερινοῦ λόγου, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν πίστωσιν τῆς σημασίας τῶν λέξεων. Τοῦτο ὀδηγεῖ πολλάκις τὸν συλλογέα εἰς ἐσφαλμένην ἢ ἀτελεῖ ἀπόδοσιν τῆς ἐρμηνείας ὠρισμένων λέξεων. Οὕτω διὰ τὸ *τρομάζω*, π. χάριν, δίδει μόνον τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν «μετὰ δυσκολίας φέρω εἰς πέρας»· διὰ τὸ *φθάνω* μόνον τὴν σημασίαν «ἐπαρκῶ», κτλ. Παρὰ τὰ μειονεκτήματα ὅμως ταῦτα, ἡ συλλογὴ τοῦ κ Κανελλοπούλου μαρτυρεῖ ζήλον πρὸς τὴν ἔρευναν, φιλεργίαν, εὐσυνειδησίαν καὶ ἰκανότητα πρὸς παρατήρησιν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο καταφαίνεται ἰδιαιτέρως ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν πολλάκις γραμματικῶν παρατηρήσεων. Ὅθεν ἡ συλλογὴ δέον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ τύχῃ βραβεῖου.

14. Ἡ τελευταία ἐκ Πελοποννήσου συλλογὴ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Τρουπῆ, δημοδιδασκάλου. Περιέχει γλωσσάριον ἐκ σ. 10 μεγάλου σχήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ καταχωρίζονται καθ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν λέξεις ἐκ Γορτυνίας, ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ συλλογέως. Ἐκάστη τῶν λέξεων καταγράφεται ὀρθῶς, ἐρμηνεύεται ἐπιτυχῶς καὶ διασαφεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον (ὄχι πάντοτε, δυστυχῶς) διὰ παραδείγματος ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν λόγου. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ συλλογεὺς δύναται νὰ καταρτίσῃ μεγαλυτέραν καὶ ἀριωτέραν συλλογὴν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ κρίνωμεν πληρεστέραν ἐργασίαν τοῦ συλλογέως, προτείνομεν ὅπως ἀπονεμηθῇ εἰς τοῦτον ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν πρώτην μικρὰν προσφορὰν του.

15. Ἀπόδειξιν ἀγάπης τῶν ἐκπατρισθέντων τέκνων τῆς Ἰωνίας διὰ τὴν ἀπολεσθεῖσαν πατρίδα ἀποτελοῦν δύο συλλογαί, αἱ ὁποῖαι προσφέρουν ὑλικὸν ἐκ

Βουρλών και Σμύρνης. Ἡ πρώτη, ἐκ σ. 205 μεγάλου σχήματος, ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Μηλιώρη, γνωστοῦ καὶ ἐξ ἄλλων μελετῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἰδιαίτερας του πατρίδος. Μετὰ σύντομον ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν, ἀναφερομένην εἰς τὴν θέσιν τῆς πόλεως τῶν Βουρλών καὶ τὴν πιθανὴν προέλευσιν τῶν Ἑλλήνων κατοίκων αὐτῆς (σ. 4 - 11), ὁ συλλογεὺς πραγματεύεται συντόμως τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ τυπικὸν τοῦ ἰδιώματος (σ. 12-28), ἐν συνεχείᾳ δὲ παραθέτει γλωσσάριον τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων αὐτοῦ (σ. 29-207). Πολλὰ τῶν «παρατηρήσεων», αἵτινες περιέχονται εἰς τὸ α' μέρος, μολονότι καθαρῶς ἐμπειρικαί, εἶναι χρήσιμοι (*γλέπω* = βλέπω, *διάζομαι* = βιάζομαι, *δειάφι* = θειάφι, *πανακωτή* = πινακωτή, *χαλικολόγος* = χαλικολόγος, *ὄρπίδα* = ἐλπίδα, κτλ.). Ἐξ ἴσου χρήσιμον εἶναι τὸ γλωσσάριον τοῦ ἰδιώματος, ἐν ᾧ καταχωρίζονται, ὀρθῶς καὶ σαφῶς, τόσον ἡ μορφὴ, ὅσον καὶ ἡ σημασία τῶν λέξεων. Θὰ ἔπρεπε, νομίζομεν, νὰ πλουτίσῃ ὁ κ. Μηλιώρης τὸ προσφερόμενον λεξιλόγιον διὰ περισσοτέρων ἑλληνικῶν λέξεων, ἔστω καὶ ἐκ τῶν θεωρουμένων ὑπ' αὐτοῦ κοινῶν, ὥστε νὰ μὴ παρέχεται ἡ ἀπατηλὴ ἐντύπωσις, ὅτι πλεονάζουν ἐν αὐτῷ τὰ ξενικῆς καταγωγῆς στοιχεῖα. Ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις ἐφρόντιζε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων διὰ περισσοτέρων παραδειγμάτων ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας, θὰ παρῆκε πλήρη καὶ ἀπηκριβωμένην εἰκόνα τοῦ ὁμιλουμένου ἐν τῇ γενετείρᾳ του λίαν ἐνδιαφέροντος ἰδιώματος. (Πβ. τὰ πολλὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα: *ἀγαθεύω*, *ἀτροηδόνα*, *βιοτεύω*, *κελεύω*, *μίτος*, *θιάσος*, κτλ.). Περιττὸν νὰ λεχθῆ ὅτι τὰ μειονεκτήματα ταῦτα τῆς συλλογῆς εἶναι ἐλάχιστα ἐν σχέσει πρὸς τὴν θετικὴν αὐτῆς συμβολὴν εἰς τὴν ἐν γένει γνῶσιν τοῦ ἰδιώματος, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ γίνῃ αὕτη ἀποδεκτὴ καὶ νὰ βραβευθῆ.

16. Ἡ ἐκ Σμύρνης συλλογὴ φέρει τὸν τίτλον «Ἡ γλῶσσα τῆς Σμύρνης» καὶ ἀποστέλλεται ὑπὸ τῆς κ. Στέλας Πετρόκη, γυναικὸς λογίας καὶ γνωστῆς ὡσαύτως ἐκ τῶν δημοσιευμάτων της. Ἀποτελεῖται ἐξ 70 δακτυλογραφημένων σελίδων μεγάλου σχήματος, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν σ. 1 - 41α περιέχουν λαογραφικὸν ὕλικόν (ἔθιμα, γητεμές, παροιμίαι, ξόρκια), αἱ δὲ σ. 41β - 70 «συλλογὴν λέξεων καὶ φράσεων» μετὰ συνοπτικῶν ἐν τέλει γραμματικῶν παρατηρήσεων. Ὡς εἶναι εὐνόητον, τὸ δεύτερον μέρος τῆς συλλογῆς παρουσιάζει δι' ἡμᾶς ἐνδιαφέρον, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει ὅτι καὶ τὸ πρῶτον στερεῖται ἐνδιαφέροντος, ἐφ' ὅσον προσφέρει πολλοὺς λαογραφικοὺς δημῶδεις ὄρους. Τὸ κύριον μειονέκτημα τῆς ἐργασίας εἶναι τὸ παρατηρηθὲν καὶ διὰ τὴν προηγουμένην συλλογὴν, δηλαδὴ ἡ καταφανὴς δυσαναλογία μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῆς καὶ ξενικῆς προελεύσεως λέξεων τοῦ γλωσσαρίου. Ἐτερον, ἀλλὰ μικρότερον, μειονέκτημα ἀποτελεῖ ἡ ἔλλειψις ἱκανῶν παραδειγμάτων διαπιστούντων τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, μολονότι

ἡ συλλογεὺς προσεπάθησε νὰ ἀναπληρώσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐκ τῶν ὑστέρων (μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Ἑταιρείας) διὰ χειρογράφων παρσδειγμάτων. Γενικῶς εἶπειν, ἡ συλλογὴ παρέχει τὴν σαφῆ ἐντύπωσιν ὅτι ἡ κ. Πετράκη δύναται νὰ προσφέρῃ περισσοτέρας καὶ ἀπηκριβωμένας πληροφορίας περὶ τοῦ ιδιώματος τῆς πρωτευούσης τῆς Ἰωνίας καὶ ὅτι δὲν θὰ παραλείψῃ ἀσφαλῶς νὰ πράξῃ τοῦτο εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον, ἀφοῦ τόσῃν διατηρεῖ στοργὴν πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν γενέτειραν. Ἀποδεχόμενοι, διὰ ταῦτα, ὡς πρώτην προσφορὰν τὴν κρινομένην συλλογὴν, προτείνομεν τὴν βράβευσιν ταύτης.

17. Αἱ δύο ἐκ Μακεδονίας συλλογαὶ προέρχονται ἐξ Ἀρναίας. Ἡ μία τούτων ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Μαυρουδῆ Παπαθανασίου, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ, γνωστοῦ καὶ ἐκ παλαιότερων συλλογῶν, αἵτινες ἐβραβεύθησαν εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τῆς Ἑταιρείας. Ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ φέρει τὸν τίτλον «Συλλογὴ δημῶδους γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῆς Χαλκιδικῆς» καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 286 σελίδων μεγάλου σχήματος. Περιέχει ποικίλον καὶ ἄφθονον γλωσσικὸν ὑλικὸν κατατεταγμένον κατὰ κεφάλαια (ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν — δημῶδης ἰατρικὴ — ἐνδυμασία καὶ ὑπόδεσις—οἰκία, κτλ.), καταγεγραμμένον δὲ πιστῶς καὶ ἐρμηνευμένον σαφῶς. Ἡ περιγραφή τῶν λαογραφικῶν θεμάτων εἶναι ὡσαύτως σαφῆς καὶ ἀκριβῆς. Τὸ κακὸν ὅμως εἶναι ὅτι ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον πιστὴν ἀντιγραφὴν γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ συλλογεὺς εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1950. Ἡ μόνη σχεδὸν διαφορὰ ἀνίσταται εἰς τὴν κατὰ διάφορον σειρὰν κατάταξιν τοῦ προσφερομένου ὑλικοῦ καὶ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου τῶν ὀνομάτων. Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς κακὴν πρόθεσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἔνεκα τῆς ἡλικίας ἑξασθένωσιν τῆς μνήμης τοῦ συλλογέως.

18. Ἡ ἑτέρα ἐξ Ἀρναίας συλλογὴ, ἐκ σ. μεγάλου σχήματος 34, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Ἀποστολοπούλου, καθηγητοῦ φιλολογίας, καὶ περιλαμβάνει δημῶδη ἄσματα συλλεγένητα καθ' ὃν χρόνον (1937 - 39) ὑπηρέτει οὗτος ὡς καθηγητῆς τοῦ ἐν Ἀρναίᾳ γυμνασίου. Τὰ ἄσματα κατεγράφησαν πιστῶς ἐκ τοῦ στόματος ἡλικιωμένων κατοίκων τῆς κωμοπόλεως, δὲν ἀποδίδουν ὅμως τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ τόπου, διότι ἀποτελοῦν παραλλαγὰς κοινῶν δημοτικῶν ἁσμάτων, τῶν ὁποίων διατηροῦν τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν προκειμένου καὶ περὶ τριῶν δημοτικῶν ἁσμάτων ἐκ Φθιώτιδος, τὰ ὁποῖα καταχωρίζονται εἰς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς (σ. 32 - 33). Ἐνδιαφέρον πως εἶναι τὸ μέρος τῆς συλλογῆς, ἐνθα καταγράφονται τὰ κατὰ τὸν γάμον ἐν Ἀρναίᾳ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα, διὰ τοὺς ὀλίγους λαογραφικοὺς ὄρους, οἵτινες δίδονται, ἐπὶ

τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ. Διὰ τὴν φιλότιμον ἐν γένει προσπάθειαν τοῦ συλλογέως προτεινόμεν ὅπως ἀπονεμηθῇ εἰς τοῦτον ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας.

19. Ἀπομένουν αἱ ἐκ Θράκης τέσσαρες συλλογαί, τῶν ὁποίων μόνον αἱ δύο ὑπεβλήθησαν ὑπὸ συλλογέων ἐκεῖθεν καταγομένων. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων, ἡ μία ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Νατσοπούλου, διαμένοντος εἰς Νέον Γυναικόκαστρον τῆς περιοχῆς Κιλκίς, ἡ δὲ ἄλλη ὑπὸ τοῦ κ. Ντόρη Διαλεκτοῦ, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ ἐκ Λέσβου. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει ἰδιωματικὰς λέξεις προσφύγων ἐκ Στενημάχου, ἐκ σ. 3, καὶ ἰδιωματικὰς λέξεις προσφύγων ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης, ἐκ σ. 12. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ συλλογεὺς δὲν ὀρίζει μετ' ἀκριβείας τὸν τόπον καταγωγῆς τῶν πληροφοριοδοτῶν του, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει ἀορίστως ὡς «Θραῖκας», δὲν κατώρθωσεν ὡσαύτως νὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ συνεπειᾶς τὸν κανόνα, τὸν ὁποῖον θέτει ἐν τῷ προλόγῳ του, ὡς πρὸς τὴν καταγραφὴν τῶν λέξεων, ἐξ ὧν ἐκπίπτει ἄτονον ι: Οὕτω γράφει φ³κάρι, τουλπάνι, τσόλι, σερσέμ(η)ς, σασκίν(η)ς, ἀλλὰ καὶ ἀδράχτι, ἀνέμη, κασιδιάρης, μιτάρια, κτλ. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθῇ, ὅτι ὁ συλλογεὺς οὐδὲν παράδειγμα ἐκ τῆς ὁμιλουμένης παραθέτει πρὸς πίστωσιν τῆς χρήσεως τῶν καταχωριζομένων λέξεων, εὐνόητον καθίσταται, ὅτι ἡ μικρὰ αὕτη συλλογὴ κατ' οὐδὲν σχεδὸν συμβάλλει εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἑταιρείας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐλπίζομεν, ὅτι ὁ συλλογεὺς θὰ συνεχίσῃ τὴν προσπάθειάν του, ἀφοῦ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἐντύπους ὀδηγίας τῆς Ἑταιρείας, προτεινόμεν ὅπως ἀπονεμηθῇ αὐτῷ ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν πρώτην ταύτην προσπάθειαν.

20. Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Διαλεκτοῦ, γνωστοῦ καὶ ἐκ βραβευθείσης εἰς προηγούμενον διαγωνισμόν συλλογῆς παροιμιῶν ἐξ Λέσβου, περιλαμβάνει περὶ τὰ 100 δημῶδη ἄσματα, τὰ ὁποῖα οὗτος συνέλεξε καὶ κατέγραψε κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Θράκῃ ὑπηρεσίας του ὡς δημοδιδασκάλου. Τὰ ἄσματα κατέταξεν ὁ συλλογεὺς κατὰ τὸ περιεχόμενον εἰς κατηγορίας: ἀγάπης, γάμου, κοροϊδευτικά, ξενιτειᾶς, χάρου καὶ διάφορα, σημειῶνει δὲ ἐκάστοτε τὸ χωρίον, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ ἄσμα καὶ ἐρμηνεύει τὰς ἰδιωματικωτέρας λέξεις, ὅπου παρίσταται ἀνάγκη. Ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν συμβολήν, ἣτις προσφέρεται διὰ τῶν ἐρμηνειῶν τούτων, ἡ συλλογὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἥκιστα χρήσιμος διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ, διότι ὅλα σχεδὸν τὰ ἐν αὐτῷ ἄσματα ἔχουν δημοσιευθῆ κατὰ καιροὺς εἰς τὰ Θρακικὰ ἢ τὸ Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θησαυροῦ, ἢ δὲ γλῶσσα των εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ κοινὴ Νεοελληνικὴ καὶ ὄχι τὸ ἰδίωμα τῆς Δ. Θράκης.

Ὁ κ. Διαλεκτὸς ὑπέβαλεν ὡσαύτως χειρόγραφον ἐκ σ. 22 περιέχον φωνητικὰς καὶ γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ιδιώματος τῆς Λέσβου, συνταχθὲν κατὰ τὸ ἐντυπον ἐρωτηματολόγιον τῆς Ἑταιρείας. Ἐπεσκέφθη, πρὸς τοῦτο,

πολλά χωρία τῆς νήσου, σημειούμενα λεπτομερῶς εἰς τὸν ἐπισυναπτόμενον χάρτην. Αἱ παρατηρήσεις, μολονότι καθαρῶς ἐμπειρिकाί, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθαί, ἀλλ' οὐδὲν σχεδὸν προσθέτουν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Kretschmer ἤδη λεπτομερῶς καὶ ἐπιστημονικῶς παρατηρηθέντα περὶ τῆς Λεσβίας διαλέκτου. Ἐν τούτοις καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ἐργασία τοῦ κ. Διαλεκτοῦ μαρτυροῦν ἔφεσιν πρὸς συλλογὴν καὶ ἔρευναν διαλεκτικῶν στοιχείων καὶ φιλεργίαν ἀξιομίμητον καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐπαινεθοῦν.

21. Αἱ ἕτεραι δύο ἐκ Θράκης συλλογαὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ ἐν Σουφλίῳ ὁμιλούμενον ἰδίωμα, ἀπεστάλησαν δὲ ἀμφότεραι ὑπὸ γηγενῶν καὶ εἰδημόνων συλλογέων, τοῦ κ. Π. Τσακίρη, δημοδιδασκάλου τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ τοῦ κ. Χ. Παπασταματίου—Μπαμπαλίτη, διευθυντοῦ τοῦ γ' δημοτικοῦ σχολείου Σουφλίου. Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Τσακίρη, ἐκ σ. χ/φων 77 μεγάλου σχήματος, περιλαμβάνει γλωσσάριον ταξινομημένον κατὰ γλωσσικὰς οἰκογενείας, συμφώνως πρὸς τὸ διάγραμμα τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Ἑταιρείας (σ. 8 - 61) καὶ γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος (σ. 63 - 74), ἐν τέλει δὲ ἀπαντήσεις εἰς τὸ ὑποδειγματικὸν ἐρωτηματολόγιον τῶν ὁδηγιῶν τῆς Ἑταιρείας (σ. 75 - 84). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι πολλοὶ τῶν συλλογέων ἐκλαμβάνουν ἐνίοτε τὰ ὑποδειγματικὰ ἐρωτηματολόγια τῆς Ἑταιρείας ὡς μέσον προοριζόμενον νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν ἐργασιῶν των, ἀλλ' ὡς περιορισμένον πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κινηθοῦν. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ ἐργασία τοῦ κ. Τσακίρη εἶναι χρήσιμος, διότι προσφέρει ἀρκετὸν γλωσσικὸν ὕλικόν, δι' οὗ θὰ πλουτισθοῦν αἱ ἐκ προηγουμένων συλλογῶν πληροφορίαὶ περὶ τοῦ ἰδιώματος τοῦ Σουφλίου. Ἐὰν μάλιστα ἐφρόντιζε νὰ διασαφῇ διὰ παραδειγμάτων καὶ φράσεων τοῦ καθημερινοῦ λόγου τὸ φωνητικῶς ἀπληκρῖβωμένον ὄντως ὕλικόν, ἡ ἐργασία του θὰ ἦτο πληρεστέρα καὶ χρησιμωτέρα. Ἀξία ἰδιαίτερας μνείας εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ συλλογέως πρὸς ἐπιστημονικὸν καθορισμὸν πολλῶν ἐκ τῶν δημοδῶς κατονομαζομένων δένδρων, καὶ φυτῶν. Ἀξιόλογοι ἐπίσης καὶ ἐν πολλοῖς ὀρθαί εἶναι αἱ γραμματικαὶ αὐτοῦ παρατηρήσεις, ἰδιαίτερος μάλιστα εἰς τὸ περὶ παραγωγῆς μέρος, ἐνθα παρατίθενται μεθοδικῶς αἱ ἐπιχωριάζουσαι ἐν Σουφλίῳ παραγωγικαὶ καταλήξεις (π. χ. ὑποκορ. εἰς - οὐδι, - οὐδα, κτλ.).

22. Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Μπαμπαλίτη εἶναι μικροτέρα τῆς προηγουμένης εἰς ὄγκον (σ. 3) δακτυλογραφημέναι) καὶ διαφόρου περιεχομένου. Περιέχει μικρὰν ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν περὶ τῆς πόλεως τοῦ Σουφλίου, περιγραφὴν ἐθίμων, παιγνίων καὶ ἐνδυμάτων, αἰνίγματα καὶ πέντε παραμύθια καταγεγραμμένα εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, ὡς καὶ δύο διηγήσεις ἐν συνεχεῖ λόγῳ, τὰς ὁποίας παρα-

θέτει προηγουμένως ὁ συλλογεύς, εἶναι ἰδιαιτέρως χρήσιμα, διότι καὶ πολλὰς ἰδωματικὰς λέξεις περιλαμβάνουν καὶ ἐποπτικὴν εἰκόνα τοῦ ἐν Σουφλίῳ ὁμιλουμένου βορείου ἰδιώματος παρέχουν. Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι τὰ ἄλλα περιεχόμενα τῆς συλλογῆς στεροῦνται χρησιμότητος. Ἀντιθέτως, ἀμφότεραι αἱ ἐκ Σουφλίου συλλογαί, προῖον μόχθου φιλοτίμων ἐκπαιδευτικῶν, οὔτινες, παρὰ τὸ ἐπίπονον ἐπαγγελματικόν των ἔργον, εὔρον τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τὴν διάσωσιν τῶν γλωσσικῶν καὶ λαογραφικῶν στοιχείων τῆς γενετείρας των ἀναγκαῖον χρόνον, εἶναι ἀξιόλογοι καὶ προσιοινίζονται ἄλλας πληρεστέρας καὶ μεθοδικώτερον συντεταγμένας. Ὅθεν προτείνομεν ὅπως γίνουιν δεκταὶ καὶ τύχουν βραβείου.

Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

ΙΩ. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

Γ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

Λ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω συλλογὰς αἱ ἑξῆς τιμητικαὶ διακρίσεις:

Α) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 2.500 μετ' ἐπαίνου εἰς τὰς συλλογὰς 1) τοῦ κ. Ὁρ. Λογοθετίδη καὶ 2) τοῦ κ. Π. Λορμπαράκη.

Β) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1500 εἰς τὰς συλλογὰς 1) τοῦ κ. Γ. Ντεγιάννη, 2) τοῦ κ. Γ. Κανελλοπούλου καὶ 3) τοῦ μ. Α. Ὑψηλάντου.

Γ) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1200 εἰς τὰς συλλογὰς 1) τοῦ κ. Σπ. Μουσούρη, 2) τοῦ κ. Ν. Μηλιώρη, 3) τοῦ κ. Ξεν. Ἀναγνωστοπούλου, 4) τοῦ κ. Ι. Βαριαδάκη καὶ 5) τοῦ κ. Α. Στεφάνου.

Δ) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 800 εἰς τὰς συλλογὰς 1) τῆς Κ^ας Στέλλας Πετράκη, 2) τῆς Κ^ας Ἄννας Ἀργυρίου, 3) τοῦ κ. Γ. Ἀμιραλῆ, 4) τοῦ κ. Π. Τσακίρη, 5) τοῦ κ. Χ. Παπασταματίου—Μπαμπαλίτη καὶ 6) τοῦ κ. Γ. Σπετσιέρη.

Ε) Ἐπαινος εἰς τὰς συλλογὰς 1) τοῦ κ. Δ. Σπανοῦ, 2) τοῦ κ. Ντόρη Διαλεχτοῦ, 3) τοῦ κ. Θ. Τρουπῆ, 4) τοῦ κ. Δ. Ἀποστολοπούλου καὶ 5) τοῦ κ. Δ. Νατσοπούλου.

Π Ι Ν Α Ε Λ Ε Ξ Ε Ω Ν

- ἀβγολοί 125
 ἄβλιζω, βλ. γαβλίζω
 ἀβντζή 124
 ἀγκλιὰ – ἀγλιὰ 40
 ἀγκόροφι 112
 * ἀγουέλα 30
 ἀγουζὰ – ἀγ'ζα 47₃
 ἀγήτευτος 24
 ἀγυρτεύω 24₂
 ἀγύτευτος 18₅, 20₁
 * ἄεράνιος 147
 * ἄέρινος 31, 147
 ἄζα 34 – 35
 ἀζαγιά 34₄
 * ἀζογαγιά 34₄
 ἀκάσοιαστος 34₁
 ἀκατάλλαγος 51₃
 * ἀλαλάφαντος 50, 55₂
 ἀλάνταλος – ἀλάντολος 57, 58₁
 ἄλαρος 44
 ἀλαφάνταλος 50, 53, 55₂
 Ἄλβανός 9₁
 ἀλείφκω 113
 ἀλλα(γ)ή 43 – 44, 51 – 53
 ἄλλαγος 44
 ἄλλαρος 44 – 45
 ἀλ(λ)άνταβος 50, 52 – 53, 56 – 58
 ἀλλοφάνταλλος 49 / 50
 ἀμάση 111
 ἀμούχλα 111
 ἀμπλίτι 42 – 43
 ἀμβλιτθεία 43₂
 ἀμπλιτθία 43
 ἀμβλιτθάζ-ζομαι 43
 ἀμπλιτθιάζ-ζω 43
 ἀνάντολος – ἀνάντελος 57, 58₁
 * ἀνακαφᾶς – ἀναφακᾶς 29₁
 ἀνεκαφᾶς 29₁
 ἀνάλλαγος 51 – 53
 ἀνάσιλλος 55₃
 ἀναφάλανδος 53
 ἀναφάλαντος 53 – 55
 ἀναφάλας – ἀνάφαλος 56₂
 ἀναφανταλιάζω 50₃, 56
 ἀναφάνταλος 49 – 50, 53, 55 – 56
 ἀνδροειῖα 114
 ἀνδροχωρίστρα 138
 ἀνέφαλο 111
 - ανός 8
 ἀντάλ(λ)αβος 50, 52 – 53, 56 – 58
 ἀνταλλα(γ)ή 51 – 53
 ἀντάλλαγος 50 – 52, 56₄
 ἄνταλλος 50₄, 51₃, 56, 58₁
 ἄνταφλα 57₆
 ἀνταφλιάζω 57₆
 ἀντικατάλλαβα 52₃
 ἀντικατάλλαγα 51, 52₃
 ἀντικαταλλαγή 51₃
 ἀντικατάλλαγος 51, 52₃
 ἀντυλιάδι 111
 ἄντωφλα 57₆
 ἀπακοή 112
 * ἀπλικεῖα 43
 * ἄπλικεμάζομαι 43

- ἀπλίκιν 43
 ἀπογαγγλάζω 36₄
 ἀπογαντζίζω 49₂
 ἀπομονή 111
 ἀρβανός 9₁
 ἀρλαή 43 - 45
 ἀρκοιτζά 123
 ἀσπόελιας 127
 ἀσπρο(γ)άλανος 83
 ἀσπρόμανρος 137
 ἀσπροσιτίριος 137
 * ἀστρογαλιά 39₄
 ἀστρογαλιά (- ιά) 39₄
 ἀτσαλοπεριπάτης 25₃
 ἀτιθέορατος 111
 ἀτσάρατος 29₁
 ἄτσιγος 113
 ἀνλίζω, ἀνλισμα, ἀνλισμός, ἀνλιτσάρις,
 ἀνλοκόπι, ἀνλοκόπισμα, ἀνλοκοπῶ, βλ.
 γαβλίζω, γάβλισμα, γαβλιτσάρις, κλπ.
 ἀφ - φαίτος 112
 ἀχρείγιαστος 113
 ἀρηλός 113

 βάβανος 46
 βαβομηλεά 45₁
 βαβουκλι 29₁
 βαβουλᾶτος 45
 βάβουλη 45
 βαβούλι 45 / 46
 * βαβουλομηλεά 45₁
 βαβουλοσυνκξά 45
 βαβωμηλεά 45₁
 βάζι 29₁
 βαρταλαμι 113
 βέβξος 115

 βεξελεξά (-αιά) 47₃
 βέξι 46 - 47
 βεξιά 47₃
 βελονοτρούπι 138
 βένετον (χοῶμα) 3₁, 14_{1, 2, 3, 4}
 βεντζεά 47
 βέντζι 46 - 47
 βερβός 112
 βεργολιγερός 26_{2, 3}, 27
 βεργολυγερός 25₁
 βερέβι - βερέμι 29₁
 βερέμικος 29₁
 βλογιοκομμένος 138
 βόλτα - βόττα 47 - 48
 βόλτο - βόττο 48₃
 βότα 47 - 48
 βουβαλιᾶτος, βουβαλοσυνκξά, βουβαλόσυκο,
 βλ. βαβουλᾶτος, βαβουλοσυνκξά, βαβου-
 λόσυκο
 βουζεά 47₃
 βουζυλεά 47₃
 βουθῶ 115
 βουλίτης - βουρλίτης 49₂
 βροσερός 137
 βροχαλίδα - βραχαλίδα 49

 γ > β 46₁
 γ (ἀποσιώπησις - γ -) 23₁, 41₅
 γ (ἀνάπτυξις - γ -) 23₂
 γάβανο (- ος) 46
 γαβίζω 41
 γαβγίζω 41, 42₁
 γαβγιστρά 42₁
 γαβινέλλος 29₁
 γαβλίζω 41 - 42
 γάβλισμα 41, 42

- γαβλισμός 42
 γαβντζίντζω 124
 γαδουρόμανδρα 138
 γαληνίζω 17₃
 γαληνισμός 17₃
 γαληνιῶ 6₄
 γαλιὰ 40, 41₁
 γάλμινον (χοῶμα) 17₁
 γάνα 53₅
 γανιὰ 53₅
 γανιάζω 53₅
 γανίζω 53₅
 γάνος 53₅
 γάννος 53₅
 γάντζι 49₂
 γαντζι 49₂
 γάνωμα 53₅
 γανώνω 53₅
 γαριάζω 53₅
 γαρίζω 53₅
 γαριιάζω 53₅
 γεράμιον (χοῶμα) 14_{6, 7}, 16₁
 γεράνος 14₇, 16₂
 γητιὰ 18, 24
 γητευτής 20, 22, 23₃, 24
 γητεύτρια 22₁, 23₃
 γκαβίζω 41
 γλαγγάζω 36₄
 γλανός 4₃
 *γογητεύω 19, 22 – 23
 γ(ο)ητεία 18, 22 – 23
 γ(ο)ητεύω 18, 22 – 24
 γρωνίντζω 126
 γυρεύ(γ)ω 18, 23₂
 γυτεγὰ 18, 22
 γυτευτής 18₆, 20₅
 γυτεύω 18, 20 – 22
 γυφτεύω 18 – 20, 21₅
 γυφτιὰ 21
 γυφτίζω 21
 γύφτος 18, 19₂, 20 – 21
 *δεῖ(ν) 132
 δενδρογαλέα (- ἦ) 39₁
 δενδρογαλεὰ (- γὰ) 39_{3, 4}
 δερονόμοιρος 138
 δζάτα 115
 δζαταή 115
 δησανρός 120
 δντζαμανδόχρουσος 137
 δουλγατσάρις 42₁
 έ - ι > έ 23₄
 ε - ί > ί 23₄
 έ - ο > έ 23₄
 - έλλα 28
 έμυγαλτός 111
 - έννος (- άννος) 15₃
 - έννος (- έννος) 9₁, 16₂
 - ερός 25 – 26
 έσει(ν) 132
 - εύ(γ)ω 23₂
 έφτηγρός 124
 εύτσέλαιο 124
 ζ > ντζ 47_{1, 2}
 Ζαγανιάρις 36₃
 ζάγανος (- ός) 36₃
 γαβλιτσάρις 41, 42₁
 γαβλοκόπισμα 42
 γαβλοκόπι 42
 γαβλοκοπιῶ 42

- γαβράνα 29₁
 γαβράνι 29₁
 γάβρια 29₁
 γαγιά 34₁
 γαγκλάζω 36₄
 *γαδέλλα 28
 γαδινέλλι 29₁
 γαδινέλλος 29₁
 γάδος 28, 36₄
 γαέλα 28, 30
 γάζα 32 - 35
 γαζανός 9₁, 33, 35/36
 γαζάρις 33, 35₂
 γαζι 30 - 31
 γαζιάρις 33, 35
 γαζίλι 29₁
 γάζινος 33, 35
 γάζωμα 30, 31₃
 γαζώνω 30_{2, 3}
 γαϊδάριον 36₄
 γαΐζω 53₅
 γαϊτανός 9₁
 γάλα 3, 5, 7-9
 Γαλαζιανή 9₃
 γαλαζοπράσινος 36₄
 γαλαΐζον - γαλάζιον 14 - 15
 γαλάζιος 15, 16₂
 γαλανισμός 5, 17₃
 γαλανίζω 5, 17₃
 γαλανός 3-9, 15 - 17
 γαλατριά 41₁
 γαλατένιος 9₃
 γαλατερός 9₃
 Γαλατιανή 9₃
 γαλατιανός 9₃
 γαλατίς 9₃
 γαλ(ατ)οκούλουρο 41₁
 γαλ(ατ)ομυζήθρα 41₁
 γαλ(ατ)όπειρα 41₁
 γαλ(ατ)οτύρι 41₁
 γαλ(ατ)όπιττα 41₁
 γαλ(λ)έ - γκαλ(λ)έ 40₁
 γαλξά 36 - 40
 γαλέος 37₂
 γαλήη 36₄, 38₁
 γαλήνη 4, 6, 7_{1, 2}, 8
 γαληνός 4, 6-8
 γαληνιάζω 6₄, 36₄
 - ηρός 25
 ἡερίνεος 14₇
 θυρούρανο 137
 ἴεράνεον (χρῶμα) 14₃
 ί - ο > ί 23₄
 καζίλι 29₁
 καλαΐ 11
 καλαΐζω (γα-) 14₂, 15, 17₁
 καλ(λ)άινον (χρῶμα) 3₁, 12_{1,5}, 13_{2,3}, 14-
 15, 17₂
 καλ(λ)άινος 3₃, 10 - 13, 15₃, 16₁, 17_{1,2}
 καλ(λ)αῖνοποιοὶ 12₃, 13₄
 κάλαϊς (Κά-) 11, 15₃
 καλανοπλύτης 16₁
 καλανός 16
 Καλανόφης 16₁, 17₁
 κάλι 11, 15₃
 καρ αφάνταλος 57₂
 Καρβωνόφης 16₁
 καρφέτ - ἴης 125

- κάσσα 35₁
 κάσ(σ)α 34 - 35
 κάσ(σ)ον (-ος) 34₁
 κασαύρα 34₁
 κασωρίς 34₁
 κατσικοκλέφτης 138
 κατσικόμανδρα 138
 κανκαλιτόκρανο 137
 κόλλιξ (-λίχιον) 27₄
 κολλούρα (-λούριον) 27₄
 κολλύρα (-λύριον) 27₄
 κουβάρε 6₄
 κονγκούλια 117
 κουλλούρα (-λούρι) 27₄
 κουπ - φαστή 117
 κουπ - φογέρονω 117
 κούτσαβος 56
 κρουπ - φότοπος 113, 138

 λαγαρός 25₃
 λάνταβος (-ός) 50, 57_{1, 6}
 λεμάνι 112
 λέραβος 56
 λιβανός 8
 λιγερόκορμος 24₃
 λιγερός 24, 26/27
 λιγυρός (Λι-) 26 - 27
 λογαράς 25₃
 λοφοῦσα 120
 Λυγερό 25₄
 λυγερός 24 - 26
 λυγηρός 24, 25
 λώβι 115

 μαλιξαρός 115
 μαρῖνον (χρῶμα) 15₁

 μεθισῶ 133
 μελανός 4₄, 5₂, 8, 16
 μελιτζανός 4₄, 8
 μηλοροδάτσινα 137
 μηγῶ 133
 μζαουρίζω 41₄
 μόρινος 15₁
 μονγκαλιστρα 42₁
 μουδιάντζω 112
 μπαλιτών - νω 119
 μπαμπακο'άλανος 8₃
 μύξαβος 56

 νε (ἀπουράνωσις) 16_{1, 2}
 ναφακᾶς 29₁
 νζαουρίζω 41₄

 ξερορουχαλίτζω 112

 ὄγκανιστρα 42₁
 ὀ - α > ὀ 23₄
 ο - ή > ή 23, 24₁
 ο - ί > ί 23₄
 ὄξουρία 113
 ὄξουση 113
 - ὄς 4₄, 8
 ούλιτόλαδος 138
 οὔραγιος 14₇

 παράμορφη 138
 παράνταλος 57₂
 παράντολος 57₂
 παραφάνταλος 57₂
 πέλεμος 112
 πελεμῶ 112
 π'έκτισος 116

- π'εκτισοσύνη* 116
πινακοθήκη 138
πλιτήριον 113
Πονδικούσα 137
προσταή 116
πδοτεῖ(ν) 132
- ρ* (ἀποβολή - ρ-) 53₅
ραβανός 9₁
ραβδὶ 124
ράφκω 133
ροκχαλίντζω 117
ρομανή 9₁
- σιδεράδραχτο* 114
σιλλαίνω 55₁
σίλλος 54, 55₁
σιλλός 54₁, 55₁
σκάφκω 133
σορολάβι 113
σπουτάντζω 119
σιέη 128
στεμνή 112
στοιθὸ 116
σισιντζομυγαλάτος 138
σφυριχτρά 42₁
- Σκουτέλοις* 16₁
- τζαγανός* 36₃
- τριὰ > τρά 42₁
τρίφκω 133
τρουκατίσουνο 116, 138
τσελήνη 119
τσέραθρος 118
τσῦμ - μα 110
- ύγιαίνω* 23₂
ύιαίνω 23₂
- φραοπδοιὸ* 137
φέντζει 133
φκάρμα 124
- χρειῶ* 113
χρουσατός 114
χρουσοφός 120
χτίντζω 124
- ψάλτῶ* 133
ψοματένιος 112
- ώρομος* 113

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ.	22	ὑποσ.	1	ἀντὶ ins Griechischen	γράφει	im Griechischen
	»	22	»	Sitgugber.	»	Sitzungsber.
	»	67		(ἀρωσιὰ)	»	(ἀρωσιὰ)
	»	100	ὑποσ.	1	»	σιτάκα
	»	102	»		»	attirmak, attirdim
	»	112	στίχ.	10	»	ἄμαρούπα
	»	113	»	21-22	»	ἄκινγάντζω
	»	117	ὑποσ.	3	»	τοῦ h
	»	123	στίχ.	10	»	ἄμελισσουρκός
	»	126	ὑποσ.	2	»	A. Φάβην
	»	127	στίχ.	27	»	κρούο(v)
	»	136	»	17	»	ἀμολησιθῶνας ἄ- μολησιῶνας (ἀμολάω)
					»	ἀπολυσιθῶνας ἄ- πολυσι- νας (ἀπόλυσι)

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
<i>Ἰω. Ν. Καλλέργη</i> : Ἀνάλεκτα Λεξικογραφικὰ	1 – 58
<i>Α. Μ. Καραναστιάση</i> : Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας	59 – 144
Ἐκθεσις γνωστικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1956	145 – 150
Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1957	151 – 164
Πίναξ λέξεων	165 – 170
Παροράματα	171